

T. C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**EŞLERİ CEZAEVİNDE OLAN KADINLARIN YAŞAM
DURUMLARININ SOSYAL HİZMET BAKIŞ AÇISI İLE
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şükran KOLAY ÇEPNİ

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Ankara, 2016

T. C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**EŞLERİ CEZAEVİNDE OLAN KADINLARIN YAŞAM
DURUMLARININ SOSYAL HİZMET BAKIŞ AÇISI İLE
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şükran KOLAY ÇEPNİ

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Ankara, 2016

T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eşleri Cezaevinde Olan Kadınların Yaşam Durumlarının
Sosyal Hizmet Bakış Açısı ile İncelenmesi

Şükran KOLAY ÇEPNİ

Yüksek Lisans Tezi

27.06.2016

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER

Jüri Üyeleri
Prof. Dr. Çiğdem ARIKAN
Doç. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için
gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Prof. Dr. Özen ÖZENSOY GÜLER
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığımı tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

27.06.2016

Şükran KOLAY ÇEPNİ

En büyük desteğime; Kerim'e...

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın bir fikirden gerçeğe dönüşme sürecinde pek çok kiőiden yardım ve destek gördüm. Bu kişilerden ilki, kendisine fikrimden ilk bahsettiğim an, en az benim kadar heyecanlanan ve iyi bir çalışma ortaya koyacağımıza inanan, ve dolayısıyla benim de daha çok inanmamı sağlayan tez danıőmanım ve değerli hocam Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER oldu. Hocamla yaptığımız her görüşmeden sonra bakış aım biraz daha genişledi, çalışmamın eksik yanları tamamlandı. Kendisine, hem tanıştığımız andan itibaren iyi bir akademisyen olabileceğime olan inancı ve desteği, hem de tez çalıőmamda bana ışık tuttuğu için çok teşekkür ediyorum. Onunla alıőabildiĐim için kendimi çok şanslı hissediyorum.

Çalışma fikrim ortaya çıktıktan sonra, görüşmecilerime nasıl ulaşabilirim diye düşünürken, Google’da mahkûm yakınları ile ilgili çalışan bir dernek aramaya koyuldum ve karşıma çıkan ilk sonuç “Kader Mahkûmları Derneği” oldu. Sitelerini inceledikten sonra, bir saniye içerisinde kendilerini aramaya karar verdim ve karşıma dernek 2. Başkanı Sayın Levent EKŐİÖĐLU ıktı. Kendisi, o gün bana vaktini ayırıp oldukça değerli bilgiler verdi. Bu diyalog sonucunda ben, doğru yolda olduğuma ve çalışmamın gerekli olduğuna karar verdim. Çalışmam boyunca yoğun programına rağmen görüşmecilerime ulaşmam için çabalayan Sayın Levent EKŐİÖĐLU’na ve çalışmamın gerçekleşmesi için gerekli izni sunan Dernek Başkanı Sayın Necdet YÜKSEL’e çok teşekkür ediyorum.

Süreç içerisinde, çalışmama őans verip, benimle görüşmeyi kabul eden görüşmecilerime çok teşekkür ediyorum. Onlar, yaşam deneyimlerini benimle içtenlikle paylaşmasalardı, çalışmam hiçbir zaman gerçeğe dnüşemeyecekti. Yaşamın tüm güzelliklerinin onlara uğramasını temenni ediyorum.

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde birlikte çalıştığım hocalarım; Prof. Dr. Nurdan DUMAN, Doç. Dr. Rıza GÖKLER, Doç. Dr. Emrah AKBAŐ, Yrd. Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR ve Dr. Yaser SNOUBAR’a çok teşekkür ediyorum. Onlardan aldığım dersler ve birlikte yaptığımız çalışmalar bana çok şey öğretti ve bu çalışmayı yaparken çok faydalı oldu.

Yüksek Lisans sürecinde Yoksulluk dersini aldığım değerli hocam Prof. Dr. Çiğdem ARIKAN'a çok teşekkür ediyorum. Kendisinin bana ve arkadaşlarıma olan inanılmaz desteği, bugün bu çalışmamı tamamlama ve daha başka güzel çalışmalar yapabileceğime inanma noktasında benim için çok kıymetlidir.

Aynı bölümde birlikte çalıştığım araştırma görevlisi arkadaşlarım, ama en önemlisi de dostlarım Araş. Gör. Çiçek NilSU VARLIKLAR DEMİRKAZIK ve Araş. Gör. Esra KILIÇ CEYHAN'a çok teşekkür ediyorum. Kendileri benim için anlatamayacağım kadar değerliler. Bu çalışma sürerken de neredeyse her aşamada bana daima destek oldular. Onlarla birlikte çalıştığım ve de dostum oldukları için kendimi inanılmaz şanslı hissediyorum.

Çalışmamdan bahsettiğimde ilgisini ve fikirlerini benimle paylaşan ve çalışmamın İstanbul ayağında bana her konuda destek olan amcam Recep ÇEPNİ ve eşi Emel ÇEPNİ ile çocukları Emre ve Beyza'ya çok teşekkür ediyorum. Aile olarak, bana evlerini açmaları ve çalışmamı gerçekleştirebilmem için gösterdikleri tüm çabalar benim için son derece önemli. Onlar olmasaydı, bu çalışmanın tamamlanması oldukça güç olurdu.

Bana bir ömür sağladıkları sevgi ve destek için anne ve babama çok teşekkür ediyorum. Onlar bu kadar çok destek olmasaydı ve her zaman arkamda olduklarını hissetmeseydim, bugün yapabildiklerimin hiçbirisini yapamazdım. Yaşamıma kattığı güzellikler ve bana sağladığı tarifsiz kardeşlik duygusu içinse, kız kardeşim Ayşe'ye çok teşekkür ediyorum. O, hem yaşamımın bütününde hem de bu çalışmayı yaptığım ve zorlandığım her an bana varlığıyla çok fazla destek oldu. İyi ki varlar diyorum.

Yaşamlarına girdiğim andan itibaren, beni sıcak aile ortamlarına kabul eden ve her daim bana destek olan annem Havva ÇEPNİ ve babam Süleyman ÇEPNİ'ye çok teşekkür ediyorum. Onların bu çalışmayı yaptığım süreçte bana verdikleri destek benim için çok önemlidir.

Son ve en özel teşekkürümü ise, sevgili eşim Kerim'e sunmak istiyorum. O, doktora yeterliliğe hazırlık sürecinde olmasına rağmen bu çalışma için en az benim kadar emek harcadı ve yoruldu. Her ihtiyacım olduğunda bana destek oldu, her kararsız kalışımda fikrini söyledi, bütün görüşmelerimi yaparken beni dışarıda sabırla bekledi ve en önemlisi de bana hep inandı. Ondan öğrendiğim şeylerin, ufkumu açan

fikirlerinin, hayatımdaki varlığının ve bana sağladığı duygusal desteğin benim için önemini kelimelerle ifade edemem. Buraya ne kadar çok şey yazarsam yazayım, kurabileceğim hiçbir cümle ona olan sevgi ve teşekkürümü ifade edemeyecek; o nedenle kısaca şunu diyorum: iyi ki var.

Aldığım tüm bu destekler olmasaydı, çalışmamı tamamlamam oldukça zor olacaktı. Bu nedenle bir kez daha katkı sunan herkese çok teşekkür ediyorum.

Şükran KOLAY ÇEPNİ, 2016.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Yetişkin Erkek Suçlular.....	5
2.2. Mahkûm Yakınlarının Sorunları.....	8
2.2.1. Mahkûm Yakınlarının Yaşadığı Psiko-Sosyal Sorunlar	8
2.2.2. Mahkûm Yakınlarının Yaşadığı Ekonomik Sorunlar	14
2.2.3. Mahkûm Yakınlarının Yaşadığı Cezaevi Odaklı Sorunlar	18
2.3. Cezaevi ve Evlilik.....	21
2.4. Mahkûm Yakınlarına Yönelik Yaklaşımlar	27
2.4.1. Mahkûm Yakınları ile İlgili Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar	27
2.4.2. Mahkûm Yakınları ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar	36
2.5. Adli Sosyal Hizmet.....	39
2.5.1. Mahkûmlarla Çalışma.....	44
2.5.2. Göçmen, Sığınmacı ve İnsan Kaçakçılığı Mağdurlarıyla Çalışma	48
2.5.3. Mağdurlarla Çalışma	49
2.6. Ekolojik Yaklaşım	51
2.7. Araştırmanın Önemi	54
2.8. Araştırmanın Varsayımları	55
2.9. Tanımlar	56
3. MATERYAL VE YÖNTEM	57
3.1. Araştırmanın Ortaya Çıkış Süreci	57
3.2. Evren ve Örneklem Seçimi.....	59

3.3. Veri Toplama Süreci.....	60
3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	63
4. BULGULAR	65
4.1. Eşleri Cezaevinde Olan Kadınların Sosyo-Demografik Özelliklerine Dair Bulgular	65
4.2. Katılımcıların Ailelerinin ve Eşlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Dair Bulgular	83
4.3. Katılımcıların Yetiştikleri Ortam ve Evlenme Süreçlerine Dair Bulgular	92
4.3.1. Çocukluk: “Nasıl Olsun be Perişan!”	92
4.3.2. Çocuklukta Aile İlişkileri: “Bir Sorunum Olmadı da Sevgi de Olmadı”	93
4.3.3. Katılımcıların Eğitimlerine Devam Edememe Nedenleri: “E Bizim Orada Öyle”	94
4.3.4. Katılımcıların Çocuklukta Gelecek Beklentileri: “Ben Hep Okuyacağım Sanıyordum”	95
4.3.5. Katılımcıların Evlenme Süreçleri: “Sanki Dersin Bir Evcilik”	96
4.3.6. Katılımcıların Evlenmek için Eşlerini Seçme Nedenleri: “İşte Hayalimdeki Erkek Bu!”	100
4.3.7. Katılımcıların Eşlerini Nasıl Tanımladıkları: “Kars’ta Yaya Kaldım Desen Çıkıp Gelir”	101
4.4. Katılımcıların Evlilik Yaşamları ve Eşlerinin Suça Karışma Sürecine Dair Bulgular	102
4.4.1. Katılımcıların Evlilikleri Hakkındaki Düşünceleri: “İyi ama...”	102
4.4.2. Katılımcıların Evlilik Sürecinde Eşlerinin Aileleri ile Olan İlişkileri ve Onları Tanımlama Biçimleri: “Ayda Yılda Bir”	105
4.4.3. Katılımcıların Eşlerinin Suça Karışma Süreci ve İlk Tepkileri: “Üzüntüden Delirmek”	107

4.4.4. Katılımcıların Eşlerinin Tutuklanma Süreci: “Nereye Gidiyorsun?”	108
4.4.5. Katılımcıların ve Eşlerinin Ailelerinin Eşlerinin Cezaevine Girmesine Yönelik Tepkileri: “E Onlar da Ne Diyebilir Ki”	111
4.4.6. Katılımcıların Çocuklarının Babalarının Cezaevine Girmesine Yönelik Tepkileri: “Ben Çocuk Değilim”	112
4.4.7. Katılımcıların Avukat Tutup Tutmama Durumları: “Ben Bir de Ona Para mı Harcayacağım!”	115
4.5. Katılımcıların Eşlerinin Cezaevine Girmesi Sonrası Yaşamlarına Dair Bulgular	117
4.5.1. Katılımcıların Ekonomik Sorunları: “Canın Bir Şey İstiyor, Alamıyorsun”	118
4.5.2. Katılımcıların Mağduriyet Algısı: “Ben Kadınlıktan Çıktım”	121
4.5.3. Katılımcıların Psikolojik Durumları: “Psikolojim Çok Bozuk”	123
4.5.4. Katılımcıların Bir Kadın Olarak Yaşadıkları Zorluklar: “Eşi Cezaevinde Olan Kadın Her Şeyi Yapabilir”	127
4.5.5. Cezaevi: “Toprak Atsan Yere Değmez”	130
4.5.6. Eşin Cezaevinde Olmasının Çevre ile Paylaşılması: “Şimdi Kocam Cezaevinde Desem...”	141
4.5.7. Katılımcılara Göre Eşlerinin Cezaevine Girmesinin Asıl Nedeni: “Arkadaş Kurbanı”	146
4.5.8. Cezaevinde Olan Kişilere Bakış: “Dünyadan Hayatını Kopmuş Zannediyordum”	148
4.5.9. Destek Mekanizmaları: “Devletten Başka Kapımı Çalan Olmadı”	151
4.5.10. Katılımcıların İhtiyaç Duydukları Destekler ve Hizmetler: “Gündüz Gelmesin ama Akşam Karanlığında Gelsin”	154
4.5.11. Gelecek Planları: “Yeni Bir Sayfa Açmak”	157
5. TARTIŞMA	163

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	192
7. KAYNAKLAR.....	196
8. EKLER.....	211
EK-1. ETİK KURUL KARARI.....	211
EK-2. İZİN YAZISI	212
EK-3. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU.....	213
EK-4. GÖRÜŞME REHBER FORMU	214
EK-5. ÖZGEÇMİŞ.....	216

ÖZET

Eşleri Cezaevinde Olan Kadınların Yaşam Durumlarının Sosyal Hizmet Bakış Açısı ile İncelenmesi

Yakınları cezaevinde olan kişilerin; ekonomik, psikolojik ve sosyal açıdan birçok soruna sahip oldukları bilinmektedir. Eşleri cezaevinde olan kadınlar, bu sorunları yaşayan mahkûm yakınlarının başında gelmektedir. Türkiye’de mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu nedenle bu çalışma, literatüre katkı sağlamak ve eşleri cezaevinde olan kadınların yaşam durumlarıyla mevcut sorun ve ihtiyaçlarını belirleyerek, ilgili sosyal politikaların oluşmasına rehberlik edebilmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yaklaşımıyla tasarlanmıştır. Çalışma kapsamında, İstanbul ve Ankara illerinde yaşayan ve eşleri cezaevinde olan toplam 17 kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmecilere kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Görüşmelerde eşleri cezaevinde olan kadınların; çocukluk yaşamları, evlilik süreçleri, evlilik yaşamları, eşlerinin suça karışma süreçleri, eşlerinin cezaevine girmesi sonrası yaşamlarında meydana gelen değişimler ve ne tür hizmetlere ihtiyaç duydukları hakkındaki görüşleri alınmıştır.

Görüşmecilerin çoğunluğu ilkokul mezunu ya da hiç okula gitmemiş kişilerdir. Birçoğu çalışmamakta ve devletten aldıkları sosyal yardımlarla geçinmektedirler. Çoğu görüşmecinin ekonomik durumu, eşlerinin cezaevine girmesinden önce iyi değildir, ancak eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte daha da kötüleşmiştir. Birçok görüşmeci, eşinin cezaevine girdiği ilk dönemde psikolojik açıdan sorunlar yaşadığını, ancak zamanla özellikle de çocukları olduğu için kendilerini toparladıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmecilerin birçoğu eşlerini iyi özellikleri ile tanımlamaktadırlar, ancak çoğunun evliliğinde; aldatma, alkol-madde kullanımı, eş sorumsuzluğu, şiddet gibi ciddi yapısal problemler mevcuttur. Görüşmeciler açısından eşlerini cezaevinde ziyaret etmek; ekonomik açıdan maliyetli, ulaşım açısından zorlayıcı ve psikolojik açıdan yıpratıcıdır. Görüşmeciler, eşleri cezaevinde olduğu için toplum içerisinde bir kadın olarak çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmecilerin eşlerinin yokluğu sürecindeki destek mekanizmaları; çocukları, aileleri, eşlerinin aileleri, arkadaşları ve devlettir, ancak hiçbirisi aldığı desteği yeterli görmemektedir.

Görüşmecilerin ekonomik ve psikolojik açıdan daha fazla desteklenmeye ihtiyacı vardır. Görüşmecilerin geleceğe dair en temel beklentileri eşlerine kavuşmak ve sorunların olmadığı yeni bir hayata başlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Cezaevi, erkek suçluluğu, eşi cezaevinde olan kadın, mahkûm yakınları, sosyal hizmet

ABSTRACT

Assessing Life Situations of Prisoner's Wives within the Social Work Perspective

Prisoners' families are known to have many economical, psychological, and social problems. Wives of imprisoned men are the leading ones within the family having such problems. Few studies, conducted in Turkey regarding prisoners' families, are encountered in the literature. Therefore, the present study aims to contribute to the literature and be a guidance for the development of related social policies by pointing out the current issues, needs, and the life situations of the wives of imprisoned men. The study is designed with a qualitative research approach. In depth interviews are done with 17 women in total, all being wives of imprisoned men, living in İstanbul and Ankara. The interviewees are reached by the use of the snowball method. In the interviews, the interviewees' childhood experiences, marriage period, married life, spouses' interference with crime, life changes after the incarceration, social work needs are discussed.

Majority of the interviewees are either primary school graduate or unschooled people. Many of them do not work and live on with the social aids given by the state. Economic conditions of many interviewees had not been good before their spouses' incarceration, but have gotten even worse after the incarceration. A good few interviewees had psychological difficulties right after the incarceration, but they have gotten better by time especially for their children. Many of the interviewees define their spouses' with good traits and none of them think of divorcement even though they have serious structural problems such as deception, alcohol-substance abuse, spouse irresponsibility, violence in their marriage. According to the interviewees, visiting their spouse in prison is economically costly, transportationwise hard, and psychologically wearing. Interviewees have stated that they had been facing several difficulties as a women within the society because of having an imprisoned spouse. Children, family, spouses' family, friend and state are the support mechanisms for the interviewees during absence of their spouse, even though none of them see themselves with sufficient support. Respondents are required to have more economical and psychological support. The main expectations of the respondents from the future are coming together with their spouse and starting a new life without issues.

Keywords: Male criminality, prison, prisoners' families, prisoners' wives, social work

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Sistemik düzeyde mahkum ve mahkum yakınları.....	54
Tablo 4.1. Katılımcıların yaşları, doğdukları il, doğdukları bölge ve doğum yeri durumu	66
Tablo 4.2. Katılımcıların şu anda yaşamakta olduğu iller	67
Tablo 4.3. Katılımcıların şu anda yaşamakta olduğu ilçeler	67
Tablo 4.4. Katılımcıların eğitim durumları	68
Tablo 4.5. Katılımcıların evlilik durumları	69
Tablo 4.6. Katılımcıların evlenme biçimleri	69
Tablo 4.7. Katılımcıların evlilik sayısı	70
Tablo 4.8. Görüşmecilerin çocuk sahibi olma durumu.....	71
Tablo 4.9. Katılımcıların çocuk sayıları ve çocuklarının yaşları ile cinsiyetleri	72
Tablo 4.10. Katılımcıların çocuklarının eğitim durumu.....	73
Tablo 4.11. Katılımcıların kimlerle birlikte büyüdüğü	75
Tablo 4.12. Katılımcıların şu anda kimlerle birlikte yaşadıkları	76
Tablo 4.13. Katılımcıların kalmakta olduğu konutun kime ait olduğu.....	77
Tablo 4.14. Katılımcıların oturdukları konutun özelliği.....	77
Tablo 4.15. Katılımcıların şu anki çalışma durumları	78
Tablo 4.16. Şu anda çalışmayan katılımcıların genel çalışma durumları	78
Tablo 4.17. Şu anda çalışmakta olan katılımcıların çalışmaya başlama zamanları ...	79
Tablo 4.18. Katılımcıların sosyal güvence durumları	80
Tablo 4.19. Katılımcıların sosyal yardım alıp almama durumları.....	81
Tablo 4.20. Katılımcıların eşleri cezaevine girdikten sonraki aylık gelir durumları .	82
Tablo 4.21. Katılımcıların göç deneyimine sahip olma durumu	82
Tablo 4.22. Katılımcıların annelerinin eğitim durumu.....	83
Tablo 4.23. Katılımcıların babalarının eğitim durumu	84
Tablo 4.24. Katılımcıların annelerinin meslekleri.....	84
Tablo 4.25. Katılımcıların babalarının meslekleri.....	85
Tablo 4.26. Katılımcıların anne babalarının hayatta olma durumu	85
Tablo 4.27. Katılımcıların kardeş sayısı	86
Tablo 4.28. Katılımcıların eşlerinin yaşları, doğum yerleri, eğitim durumları ve meslekleri	86

Tablo 4.29. Katılımcıların eşlerinin cezaevine girmeden önce düzenli bir işte çalışıp çalışmama durumları	87
Tablo 4.30. Katılımcıların eşlerinin evlilik sayısı	88
Tablo 4.31. Katılımcıların eşlerinin şu anda cezaevinde olmasına yol açan suç türü, ne kadar zamandır cezaevinde olduğu, aldıkları toplam ceza, şu anda bulunduğu cezaevi, cezaevi türü ve normalde yaşamakta oldukları şehir.....	90
Tablo 4.32. Katılımcıların ailelerinde suça karışmış diğer kişiler.....	91

1. GİRİŞ

“Cezaevi, bir aile deneyimidir” der Loucks (1). Suç oranlarının giderek arttığı günümüzde, suçluların tek başlarına kişiler olmadıkları düşünüldüğünde, bu söz büyük bir anlam kazanmaktadır. Bir kişi işlemiş olduğu bir suç nedeniyle cezaevine girdiğinde, bu durumdan yalnızca kendisi etkilenmez. Geride bıraktığı ve bu çalışmada daha çok ‘mahkûm yakınları’ olarak adlandırılan; aileleri, eşleri ve çocukları da durumdan birçok açıdan etkilenirler. Öyle ki mahkum yakınlarının durumu ve sorunları ile ilgili ciddi bir literatür mevcuttur ve bu literatürde mahkum yakınları; ‘unutulmuş mağdurlar’ ya da ‘gizli kurbanlar’ olarak adlandırılmaktadırlar (1-3).

Mahkûm yakınlarının unutulmuş/gizli kurbanlar olarak adlandırılmasının altında yatan birçok neden mevcuttur. Bu nedenlerden ilki; mahkûm yakınlarının durumlarının birçok mekanizma tarafından göz ardı edilmesi ve dolayısıyla bu kişilerin seslerini duyuramamalarıdır. Hâlbuki suçluluğun giderek katlandığı dünyada, gizli mağdurların pek çok sorunu vardır. Ekonomik sorunlar bu sorunların başında gelmektedir. Mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış çalışmaların neredeyse tamamında ekonomik sorunların fazlalığına değinilmektedir. Ekonomik sorunların yol açtığı başka sorunlar ve riskler ise kişilerin yaşamlarının daha da fazla zorlaşmasına neden olmaktadır.

Mahkum yakınlarının bir diğer önemli sorunu ise damgalanma ve sosyal izolasyon sorunudur. Kişiler, cezaevinde olan yakınlarının işlemiş olduğu suç nedeniyle toplum tarafından dışlanıp, yalnızlaşabilmektedirler. Sevilen kişinin cezaevine girmesi, ekonomik sorunlar ve sosyal sorunlarla yüzleşen mahkûm yakınlarının, tüm bunların etkisiyle çeşitli psikolojik sorunlar yaşadıkları da bilinmektedir. Yakınları cezaevine giren kişilerde, ruhsal hastalıklar daha fazla görülmektedir. Özellikle; depresyon, anksiyete gibi hastalıklar, görülen bu hastalıkların başında gelmektedir.

Mahkûm yakınlarının karşılaştıkları sorunlara, yaşamlarına yeni giren cezaevi olgusu ile birlikte, cezaevi odaklı sorunlar da eklenmektedir. Cezaevi odaklı sorunlar; cezaevindeki aile üyesi ile olan ilişkileri, iletişimi ve cezaevi ziyaretini kapsamaktadır. Tüm bu sorunlara sahip olan mahkûm yakınlarına yönelik sosyal politikalarındaki yetersizlikler ise, bu kişilerin unutulmuş mağdurlar olarak adlandırılmasının bir başka gerekçesidir. Mahkûm yakınları ile ilgili, kapsamlı sosyal politikaların üretilmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma mahkûm yakınları arasından, eşleri cezaevinde olan kadınları ele almaktadır. Bunun birçok gerekçesi vardır. Bu gerekçelerden ilki, yetişkin erkek suçluluğunun suçluluk alanında baskın çoğunluğu oluşturması nedeniyle, eşleri cezaevinde olan kadınların sayıca büyük bir kitleye tekabül etmesidir. TÜİK verilerine göre Türkiye’de cezaevlerinde kalmakta olan toplam 144.098 mahkumun 138.906’sı erkek suçlulardır ve bu erkeklerin de %56.6’sı evlidir (4). İkinci gerekçe ise eşleri cezaevinde olan kadınların, yukarıda söz edilen sorunları toplumsal cinsiyet bağlamının da eklenmesiyle daha fazla deneyimlediklerinin varsayılmasıdır. Kadınların toplum içerisinde erkeklere oranla dezavantajlı konumda bulunmaları ve eğitimden iş yaşamına kadar birçok alanda geri planda kalmaları, onların hali hazırda zor olan şartlarının, cezaevi durumunun da eklenmesiyle daha da fazla zorlaştığını düşündürmektedir.

Eşleri cezaevinde olan kadınların ele alınmasının üçüncü bir gerekçesi ise Türkiye’de mahkûm yakınları ile ilgili literatürün durumudur. Türkiye’de mahkum yakınları ile ilgili literatür incelendiğinde, yapılmış oldukça az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Türkiye’de yapılmış çalışmalar Önal Dölek ve Özada’nın sosyal hizmet bağlamında yaptıkları çalışmalarına dayanmaktadır (5, 6). Türkiye’ye ait literatürde, mahkûm eşlerinin yaşam durumlarını ele alan çalışmalara rastlanmamış olması, bu çalışmanın gerekli olabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

Yurtdışında mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında, bu çalışmalarda en fazla ele alınan grubun da erkek mahkûmların eşleri ve mahkûm çocukları olduğu görülmüştür. Yaygın olan durum yetişkin erkek suçluluğu olduğu için ve erkek suçluların birçoğu eşi ve çocuklu olduğu için, onların sorunlarına odaklanılmasının zorunlu hale geldiği ve literatürün bu şekilde geliştiği tahmin edilmektedir. McDermott ve King, 1992 yılında gerçekleştirdikleri çalışmaları için

seçtikleri çarpıcı başlıklarında (Prison Rule 102: Stand by Your Man) ‘Hapishanenin İlk Kuralı: Eşinin Yanında Dur’ demektedirler. Araştırmacılar, eşleri cezaevinde olan kadınların yaşadıkları psiko-sosyal ve ekonomik sorunlara ilaveten, eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte, eşin arkasında durma sorumluluğunu da üstlenmek durumunda kaldıklarını vurgulamaktadırlar (7). Eşi cezaevinde olan kadın, durumunun getirdiği zorluklarla bir yandan yaşamsal mücadelesini sürdürürken, bir yandan da arka planda ‘eşinin arkasında durma’ sorumluluğu ile hareket etmektedir.

Bu çalışma, birçok zorlukla karşı karşıya kaldıkları düşünülen eşleri cezaevinde olan kadınların yaşam durumlarının ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçlarının sosyal hizmet bakış açısı ile tartışılması amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç üzerinden mahkûm yakınları ile ilgili literatüre katkı sağlama ve sosyal politikaların oluşmasına rehberlik edebilme amacı da mevcuttur. Bu bağlamda gelişen araştırmada, araştırmanın alt amaçları olarak şu sorulara cevap aranmaktadır:

- Eşleri cezaevinde olan kadınların sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
- Kadınların eşlerinin sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
- Kadınların büyüdüğü ortama dair görüşleri nelerdir?
- Kadınların evlilik süreçleri nasıl gelişmiştir ve evlilik yaşamlarını nasıl tanımlamaktadırlar?
- Kadınların eşlerinin suça sürüklenme süreci nasıl gelişmiştir?
- Kadınlar, eşlerinin suça sürüklenmesini nasıl değerlendirmektedirler?
- Kadınlar ve çocukları, bu süreçten nasıl etkilenmişlerdir?
- Kadınların, eşlerinin cezaevine girmesi sonrası gelişen süreçteki sorunları ve ihtiyaçları nelerdir?
- Kadınların cezaevi algısı ve suça ve suçluya bakışları nasıldır?
- Kadınların, eşlerinin cezaevine girmesi sürecindeki destek mekanizmaları nelerdir?

- Kadınların geleceğe ve evliliklerine dair plan ve beklentileri nelerdir?

Bu amaçlarla hazırlanan araştırma, toplam altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş bölümüdür ve bu bölümde; araştırmaya dair temel bilgilere, araştırmanın amaçlarına ve araştırma planına yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın kuramsal çerçevesi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda; yetişkin erkek suçluluğu, mahkum ailelerinin sorunları, cezaevi ve evlilik, adli sosyal hizmet uygulamaları, ekolojik yaklaşım ve mahkum ailelerine yönelik yaklaşımlar ele alınmıştır. Bu kuramsal çerçeve, mahkûm ailelerinin sorunlarını ve sosyal hizmet bağlamını bir araya getirmesi nedeniyle tercih edilmiştir. Literatürde mahkûm yakınları ile ilgili mevcut bir boşluğun olması sebebiyle, gelecek araştırmacıların da yararlanması adına, yurtdışında yapılmış çalışmaların genel bir çerçevesinin sunulması gerektiğine inanılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilmektedir. Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı ile hazırlanmıştır. Bu bağlamda Ankara ve İstanbul illerinde yaşayan ve eşleri cezaevinde olan 17 kadın ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmecilere kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, araştırma kapsamında elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Bulgular, görüşmecilerin kendi söylemleri üzerinden derlenmiştir ve bu söylemler, görüşmelerden sık sık alıntı yapılarak aktarılmaktadır.

Çalışmanın beşinci bölümünde, tartışmaya yer verilmiştir. Elde edilen bulgular, literatürdeki mevcut bilgiler ve araştırmacının kendi görüşleri doğrultusunda tartışılmıştır. Çalışmanın altıncı ve son bölümünde ise sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır. Çalışmada elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar ışığında getirilen öneriler bu kısımda açıklanarak, çalışma sonlandırılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Yetişkin Erkek Suçlular

Suçluluk, oldukça geniş kapsamlı ve karmaşık bir meseledir. Suçlulukla ilgili literatüre bakıldığında, suçluluğun belirli noktalarda bir takım ayrışmalar gözetilerek anlaşılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Bu ayrışmalar genellikle yaş ve cinsiyet üzerinden şekillenmiştir. Suçlular; çocuk-yetişkin ya da kadın-erkek suçlular diye ayrılarak ele alınmışlardır. Her kategorinin kendi içerisinde, kendisine özgü önemli bileşenleri olmasının, bu ayrışmayı tetiklediği düşünülmektedir.

Yetişkin suçluluğu, çocuk suçluluğu ile kıyaslandığında toplumun daha fazla alışkın olduğu bir durumdur. Yetişkin suçlular, kendi içerisinde yetişkin kadın ve yetişkin erkek suçlular diye ayrılmaktadırlar. Mevcut bilgiler yetişkin erkek suçluların sayıca her daim yetişkin kadın suçlulardan daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Suç, toplum tarafından daha çok erkeklere özgü bir alan gibi düşünülmektedir. Nitekim bu algının varlığını tetikleyen de yine aynı şey: yetişkin erkek suçluların suçluluk bağlamında yer alan en kalabalık grup olması olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal yaşamda meydana gelen değişimler ve gelişen teknoloji ile birlikte suç türleri çeşitlenmiştir. Örneğin, önceden yaşamın içerisinde mevcut olmayan siber suçlar, bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte gündelik hayatın içerisinde yer almaya başlamış ve buna yönelik hukuki düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. *Handbook on Crime* (8) adlı çalışmada, günümüzdeki değişimlere göre düzenlenmiş tüm suç türleri, ayrıntılı bir biçimde sıralanmıştır. Buna göre temel suç kategorileri; mala karşı işlenen suçlar, dolandırıcılık ve sahtecilikle ilgili suçlar, şiddet içeren suçlar, cinsel suçlar, uyuşturucu ile ilgili suçlar, organize ve işletme suçları, devlete yönelik, politik ve savaş suçları ile sağlık ve çevreye yönelik suçlar olarak belirlenmiştir. Her bir kategorinin kendi içerisinde birçok alt dalı mevcuttur.

Veriler, tüm dünya’da suçluluk oranlarının giderek arttığını göstermektedir. (9). Bu durum Türkiye için de geçerlidir. Adalet Bakanlığı verilerine dayanarak, Türkiye’de cezaevlerinde kalmakta olan tutuklu ve hükümlü sayısının son 15 yılda %234 oranında arttığı söylenmektedir (10). TÜİK’in en son 2013 yılında açıkladığı

rakamlar, cezaevlerinde bulunan mahkûmların sayısı ve özellikleri hakkında detaylı bilgi sunmaktadır.

TÜİK 2013 verilerine göre; Türkiye’de mevcut 363 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu kurumlar kapalı, açık ve çocuk ceza infaz kurumu diye ayrılmaktadırlar. İstanbul’da toplam 22, Ankara’da ise toplam 14 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Ceza infaz kurumlarına 2013 yılında giren kişi sayısı toplamda 161.711’dir. İstanbul, sonrasında İzmir ve Ankara illeri kişilerin cezaevlerine giriş çıkışlarının en fazla olduğu illerdir. 2013 yılında cezaevine giren kişileri %96,6’sı erkek, %3,4’ü ise kadındır. Bu kişilerden %96,2’si yetişkin, yani 18 yaş üstü birey; %3,8’i ise 12-17 yaş aralığındaki çocuklardır (4).

TÜİK’in Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri (4)’ne göre ise; ceza infaz kurumlarında kalmakta olan tutuklu ve hükümlülerin toplam sayısı 2013 yılına göre 144.098’dir. Bu kişilerden 138.906’sı erkek, 5.192’si ise kadındır. Hem kadın hem de erkek suçluların, suç işledikleri andaki yaş grubu çoğunlukla 19-25 yaş aralığındadır. Cezaevine giren ve eğitim durumu hakkında bilgi sahibi olunan mahkûmlar üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, cezaevindeki mahkûmların %98,9’unun okuma yazma bildiği saptanmıştır. Okuma yazma bilenlerin %32,4’ü ilköğretim mezunu, %28,3’ü ilkokul mezunu, %8,7’si ortaokul mezunu, %19’u lise ve dengi meslek okul mezunu, %3,9’u ise yüksek öğretim mezunudur. Okuryazar, ancak bir okuldan mezun olmamış olanların oranı ise %7,6’dır.

Eğitim durumuna göre hükümlülerin işledikleri suçlara bakıldığında ilköğretim mezunlarının en çok yaralama (%19,2), hırsızlık (%17,9) ve icra iflas kanununa muhalefet suçlarını (%8,0) işledikleri görülmüştür. Ortaokul ve dengi ile lise mezunları arasında da yaralama, en çok işlenen suç türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Beyaz yakalı suçlular olarak adlandırılan, yüksek öğrenim mezunu suçluların en fazla işledikleri suçlar ise; İcra İflas Kanunu'na muhalefet (%22,7) ve yaralamadır (%16,7). Erkek hükümlüler özelinde bakıldığında ise 156.184 erkek hükümlünün en fazla; yaralama (29.180 kişi), hırsızlık (20.876 kişi), uyuşturucu ile ilişkili suçlar (8849 kişi), öldürme (6382 kişi), sahtecilik (6280 kişi), İcra ve İflas Kanununa muhalefet (18.036 kişi) ve cinsel suçları (4078kişi) işledikleri görülmüştür (4).

Hükümlülerin medeni durumlarına bakıldığında evli olanların çoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. Ceza infaz kurumuna giren hükümlülerin %56,6'sı evli, %28,3'ü hiç evlenmemiş, %14,1'i boşanmış, %1'inin ise eşi vefat etmiştir. Erkek hükümlülerin %56,9'u evlidir (4). İş durumu hakkında bilgi sahibi olunan hükümlülerin ise %82,6'sının cezaevine girmeden önce bir işi olduğu görülmüştür. Bir işi olan hükümlülerin %85,4'ü yetişkin erkeklerdir. İş olmayan erkeklerin oranı ise %8,4'tür.

TÜİK verileri gibi yetişkin erkek suçlularla yapılmış bilimsel çalışmalar da bize bu suçluların durumları hakkında bilgi vermektedir. Görgülü ve Tutarel Kışlak (11), çeşitli ceza infaz kurumlarında kalmakta olan toplam 326 erkek mahkûmla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, bu mahkûmların daha çok 24-29 yaş aralığında, ilkokul mezunu (%38), işsiz (%47,5) ve bekâr (%58,3) olduklarını ortaya koymuşlardır. Çalışmaya katılan mahkûmların %29'unda orta düzeyde, %22'sinde ise yüksek düzeyde depresyona rastlanmıştır. Bu mahkûmların ayrıca %88'inin intihar eğilimi yüksek bulunmuştur. Suçluların ruhsal durumları ile ilgili yapılan birçok çalışma mevcuttur. Bu bağlamda bakıldığında, bu çalışma cezaevinde kalmakta olan yetişkin erkek suçlularda ruhsal sorunların fazlaca olabildiğini ortaya koymaktadır.

Güleç ve arkadaşları (12) da çalışmalarında yetişkin erkek suçluları ruhsal bozukluklar bağlamında ele almışlardır. Araştırmacıların Trabzon Ceza ve İnfaz Kurumunda gerçekleştirdikleri çalışmalarına, yaşları 18-64 yaş arası olan 116 hükümlü katılmıştır. Bu hükümlülerin yaş ortalamaları 32'dir ve %50,9'u temel eğitim ve üzerinde eğitim almışlardır. Çalışmaya katılan hükümlülerin %44,8'i evlidir ve %51,7'si ise cezaevi öncesi yaşamlarında asgari ücretin altında gelire sahiptirler. Çalışmada; geçmişte iş uyumsuzluğu, küçük yaşta suça sürüklenme ve ruhsal bozukluk yaşamış olmanın, şiddet içeren suç davranışı için risk oluşturduğu ortaya koyulmuştur.

Gökçearslan Çifci (13) ise çalışmasında, kapkaç suçundan hüküm giymiş yetişkin erkek suçluları ele almıştır. Araştırmacının 17 ceza infaz kurumunda toplam 61 suçlu ile görüşerek gerçekleştirdiği çalışmasında; bu suçluların daha çok 20-30 yaş aralığında, çoğunluğu evlenmemiş, metropol yerleşim yerlerinin marjinal bölgelerinde oturan ve göç deneyimi yaşamış kişiler oldukları ortaya koyulmuştur. Çalışmaya katılan erkek suçluların çocukluktan itibaren; parçalanmış aile, sosyal ve eğitimsel

imkânlara ulaşmada aksaklık ve dışlanma gibi olumsuz durumları yaşadıkları belirlenmiştir.

Yetişkin erkek suçlularla ilgili yapılan çalışmalar ve var olan istatistikler en temelinde bize bu kişilerin; dar gelirli, düşük eğitim düzeyine sahip ve yaşamlarında küçüklükten itibaren ciddi bir takım sorunlarla mücadele etmiş ve çeşitli yoksunluklar yaşamış kişiler olduklarını söylemektedir. Yetişkin erkek suçluların bu özelliklerinin bilinmesi, onların ailelerini ele alan bu çalışma için oldukça önemlidir.

2.2. Mahkûm Yakınlarının Sorunları

Yakınları, kanun tarafından suç sayılan bir davranışı gerçekleştirdiği gerekçesiyle cezaevinde olan kişiler mahkûm yakınlarıdır. Suçluluk çalışmalarında suçlu ve mağdur sıkça ele alınırken, mahkûm yakınlarının durumunun çoğunlukla göz ardı edildiği görülmektedir (14). Oysa yakınlarının başına gelen durum ve bunun kendi yaşamlarına olan yansımaları nedeniyle, mahkûm yakınlarının durumunun her açıdan oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalar mahkûm yakınlarının, yakınlarının durumu nedeniyle, ekonomik, toplumsal ve psikolojik açıdan birçok sorunla karşı karşıya kaldığını ve bu sorunlardan olumsuz etkilendiklerini ortaya koymaktadır (1). Cezaevine giren kişi yakın aile üyesi olduğunda, kişilerin yaşadıkları sorunların ve olumsuz etkilenme derecesinin daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Yakınının cezaevine girmesinden en çok etkilenenlerin; anne baba, eş, kardeş ve çocuklar olduğuna inanılmaktadır.

Mahkum yakınları ile ilgili literatür incelendiğinde, bu kişileri konu alan çalışmaların, daha çok erkek suçluların yakınları üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Yapılan akademik araştırmalardan hareketle bu grubun sorunlarının neler olduğunun tartışılmasının, bu sorunların çözümüne yönelik adımların atılması açısından oldukça önemli olduğuna inanılmaktadır.

2.2.1. Mahkûm Yakınlarının Yaşadığı Psiko-Sosyal Sorunlar

Suç eylemi gerçekleştirmek neredeyse bütün toplumlarda olumsuz olarak görülen bir durumdur. Bu olumsuz durum yasalarca da onaylanarak, suçlular çeşitli

cezalara tabi tutulmuştur. Sağlıklı olan ve sorunsuz bir hayat geçirmek isteyen her birey, kendisini suç eyleminden uzak tutmaya çalışır. Ancak bazen yaşamsal durumların sürüklemesi ile bazense bireylerin bilinçli olarak tercih etmesiyle kişiler kendileri bir suç eylemine karışmış halde bulabilirler. Bu durum genellikle; hem suça karışmış bireyi, hem varsa mağduru hem de suçlu ve mağdur yakınına olumsuz etkiler. Bu olumsuz etkilenme süreci, duygusal streslere yatkın olan insanın, psikolojik ve sosyal bütünlüğüne oldukça ciddi zararlar verip, kişileri çeşitli risk içeren durumların içerisine sokabilmektedir.

Yakınları cezaevinde olan bireyler, yakınlarının durumu ve buna bağlı olarak yaşamlarında meydana gelen değişimler nedeniyle, yukarıda bahsedilen psiko-sosyal açıdan zorlanma süreçlerini oldukça sık yaşarlar. Yapılan araştırmalar mahkûm yakınlarının birçok psiko-sosyal sorunu olduğunu ortaya koymuştur. Aşağıda, bu sorunlardan en sık karşılaşılanlarından bazıları irdelenmektedir.

Ruhsal Bozukluklar

Yakınları cezaevine girmiş kişiler psikolojik açıdan çeşitli zorluklar yaşamaktadırlar. Bu zorluklar; yakının cezaevine gireceğinin öğrenildiği andan itibaren devam edebilmektedir. Yapılan araştırmalarda birçok mahkûm yakını, sevdikleri kişilerin tutuklanma anının ve devamındaki sürecin kendileri için travmatik olduğunu vurgulamıştır (7, 15). Bu noktada mahkûm yakınları özelinde ‘tutuklanma travması’ olarak adlandırılabilir bir durumdan bahsetmek yanlış olmayacaktır. Mc Dermott ve King’in çalışmasına katılmış mahkûm ailelerinin tamamı, tutuklanma sürecinin kendileri için travmatik bir deneyim olduğundan bahsetmişlerdir (7).

Bu tutuklanma süreci özellikle; ilk kez gerçekleşiyorsa, ailenin daha önce kolluk kuvvetleriyle bu tür bir iletişimi olmadıysa, tutuklama evde ya da bir baskın şeklinde gerçekleşiyorsa, kişiler üzerinde travmatik etki bırakma düzeyinin daha yüksek olacağı tahmin edilmektedir. Yakınlarının tutuklanma anına tanıklık eden aile üyelerinde; kaygı, üzüntü, korku gibi duyguların oluşması muhtemeldir. Yakınları tutuklanan kişilerde ilk aşamada, yakınının gerçekten suçlu olduğunu ve cezaevine gireceğini kabullenmeme ve inkâr etme durumunun ise yaygın olarak görülen bir savunma mekanizması olduğu bilinmektedir (16).

Light ve Campbell, mahkûm ailelerinin yaşadıkları duygusal zorlukların cezaevi sürecinin her aşamasında yaşandığını vurgulamışlardır (17). Araştırmacılara göre bu duygusal zorluklar; tutuklanma ve mahkeme süreci ile başlayarak sonrasında yakın olunan kişinin cezaevine gönderilmesi ile devam etmektedir. Yakının cezaevine girmesinin getirdiği ayrılık süreci ve yaşamsal değişimler ise bu sürecin diğer bir parçasıdır. Araştırmacılara göre, cezaevi sürecinde bir yandan kendi yaşam mücadelelerini veren mahkûm yakınlarının, bir yandan da yakınları ile olan iletişimlerini ve ilişkilerini sürdürmeye çalışmaları ise bu duygusal zorluklarla dolu zincirin son halkasıdır.

Yasal birçok prosedürü içerisinde barındıran mahkeme süreci, suçlanan bireylerin yakınları için oldukça karmaşık ve anlaşılmaz bir süreçtir (18). Mahkeme sürecinin uzunluğunun davaya bağlı olarak değişmesi, ailelerin bu süreçte bilgi edinmekte zorlanmaları ve ekonomik zorluklar nedeniyle hukuki destek almakta yaşadıkları sıkıntılar, mahkûm yakınlarında sürece dair duygusal stres yaratan diğer durumlardır (15). Mahkeme sürecini sonunda cezanın kesinleşmesi durumunda ise aileler beklemedikleri ya da arzu etmedikleri bir sonuçla karşılaştıklarında, yaşadıkları duygusal stres bir ruhsal yıkıma sebep olabilmektedir.

Yakınları kolluk kuvvetlerince tutuklanıp, hakkında mahkeme süreci başlatılan mahkûm yakınları, sürecin başından davanın sonuçlanmasına kadar olan süreçte yukarıda bahsedilen duygusal zorlanmaları yaşayarak, ruhsal bozukluklar geliştirme riski taşımaktadırlar. Yakınlarının cezaevine gireceğinin kesinleşmesi ve cezasının onanması ile birlikte oluşan, ayrılık ve cezaevi koşullarına alışma süreci ise mahkûm yakınlarında duygusal zorluk yaratan ve ruhsal bozuklukların oluşmasına neden olan bir diğer önemli aşamadır. Yapılan birçok araştırma yakınları cezaevinde olan kişilerin, özellikle de kadın ve çocukların depresyon ve anksiyete gibi ruhsal hastalıklara yüksek oranda sahip olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle çocuklarda, anne ya da babanın cezaevine girmesinin, ayrılık ya da ebeveyn ölümü ile benzer bir ruhsal travma yarattığı bilinmektedir (19).

Ebeveynleri cezaevine giren çocuklar yaşadıkları duygusal zorluklar nedeniyle oldukça büyük risk altındadırlar. Bu çocukların anne babalarından ayrı kalmaları ve buna bağlı olarak yaşadıkları travmatik süreç, çocukların sağlıklı bir biçimde gelişmesinin önünde ciddi bir engel arz etmektedir. Kendi özelinde oldukça önemli bir

sorun alanı olan mahkûm çocukları, üzerinde titizlikle çalışılması gereken bir konudur. Gabel ve Johnston hazırladıkları *Children of Incarcerated Parents* adlı kitap çalışmalarında, mahkûm çocukları meselesine değinerek, bu konuda elde edilmiş bilimsel araştırma sonuçlarının ve istatistiklerin ne derece yetersiz olduğunu ortaya koymuşlardır (20).

Mahkûm çocukları ile ilgili yapılan mevcut çalışmalar; anne babaları cezaevine giren çocuklarda özellikle; öfke, suçluluk, korku, endişe, üzüntü, reddetme, hayal kırıklığı gibi duygular ile uyku, yeme, davranış, bağlanma bozuklukları ve madde kullanımı, sapkın davranışlarda bulunma, öğrenme sorunları, okul başarısında düşme gibi durumların sıkça yaşandığını ortaya koymaktadır (19, 21-25). Çocukların yaşadığı bu tür olumsuz duygusal reaksiyonların yanı sıra, Cambridge’de yapılan bir çalışma, ebeveyni cezaevine giren çocuklarda suça karışma ve kalıcı ruhsal bozuklukların görülme riskinin de oldukça fazla olduğunu ortaya koymuştur (26).

Markson ve arkadaşları, ebeveynlerinin cezaevinde olması durumundan ötürü birçok olumsuz duygu ve durumu deneyimleyen çocukların, ciddi risk altında olduklarını ve gelişimlerinin bu durumdan kalıcı olarak etkilendiğini savunmuşlardır (27). Buna göre, sağlıklı bir gelişim için anne ya da babanın varlığına ayrı ayrı ihtiyaç duyan çocuklar, ebeveynleri cezaevine girdiği için anne ya da baba yoksunluğu yaşamakta ve bu da ruhsal, akılsal, davranışsal, kişilik ve bedensel gelişimleri üzerinde olumsuz bir rol oynamaktadır. Nitekim; ebeveynlerinden en az birisi cezaevinde olan çocukların yaşadıkları durumun sonucu olarak; düşük benlik saygısına sahip oldukları, motivasyon sorunları olduğu, akranlarla ilişkilerde sorunlar yaşadıkları ya da kişilik bozuklukları gibi olumsuzluklara sahip oldukları bilinmektedir (28). Sack’ın Boston’da 6 mahkûm ailesi ile yürüttüğü klinik araştırmasında; incelenen ailelerin tamamının 6-13 yaş arası erkek çocuklarında, babaların cezaevine girmesinden itibaren iki ay içerisinde agresif veya antisosyal davranışlar gözlenmiştir (29). Nesmith ve Ruhland’ın araştırmasına katılan farklı yaşlardaki ve ebeveynlerinden en az birisi cezaevinde olan 34 çocukta ise literatürle uyumlu olarak; yalnızlık, öfke, hayal kırıklığı ve endişe duygularının sıklıkla olduğu ortaya konulmuştur (30). Sack ayrıca, ebeveynlerinden en az birisi cezaevinde olan çocukların %50’sinin okulla ilgili çeşitli sorunları olduğunu vurgulamıştır (31). Araştırmacının vurguladığı bu sorunlar; düşük okul başarısı ve agresif davranışlar odaklıdır (32). Campbell ise mahkûm çocuklarının

totalde %30'u kadarının ciddi ruhsal bozukluklardan muzdarip olduklarını belirtmiştir (17).

Çocuklar gibi mahkûm eşleri de partnerlerinin cezaevine girmesi sonucu yaşadıkları yalnızlık ve yaşamsal zorluklardan psikolojik anlamda olumsuz etkilenmektedirler. Mahkum eşleri ile ilgili yapılan araştırmaların birçoğu, eşi cezaevinde olan kadın ya da erkeklerin, ancak özellikle de kadınların; depresyon, anksiyete, tükenmişlik, travma sonrası stres bozukluğu gibi durumları sık yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Lowenstein'in çalışmasına katılan kadın mahkûm eşlerinin birçoğu; eşlerinin cezaevine girmesi sonrasında; duygusal yalnızlık, üzüntü ve uyku problemleri yaşadıklarını belirtmişlerdir (33). Bouregba ve Blanco ise Fransa'da gerçekleştirdikleri araştırmalarında mahkûm eşlerinin durumuna psikoanalitik perspektiften bakmışlar ve eşleri cezaevinde olan kişilerin; ayrılık, kayıp hissi ve terk edilme korkusu gibi durumları yaşadıklarını belirtmişlerdir (34, 35). Breen, eşleri cezaevinde olan kadınların da bir nevi cezalandırıldığını söylemiş ve genellikle ekonomik sorunların bulunduğu mahkûm ailelerinde, özellikle de aile reisi konumunda olan erkeğin cezaevine girmesi sonucunda aileyi bir arada tutma görevini üstlenen kadınların, yaşadıkları ekonomik ve duygusal stresler sonucunda tükenmişlik sendromu yaşadıklarını vurgulamıştır (36).

Yaşanan tüm bu psikolojik olumsuzluklar mahkûm ailelerinde bazı risklerin oluşmasına meydan verebilmektedir. Ruhsal bozukluklar yaşayan kişilerin alkol ya da madde kullanımına yatkın oldukları bilinmektedir. Bu konuda yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamasına karşın, mahkûm yakınlarının durumları nedeniyle bu tür bir riskle karşı karşıya kalabilecekleri ihtimali düşünülmektedir. Bu risk haricinde yaşadıkları duygusal zorluklar nedeniyle mahkûm çocuklarında; okulu bırakma, evden kaçma, suça sürüklenme, düşük benlik saygısına sahip olma, saldırgan davranışlarda bulunma ve kültürel benliğe yönelik olumsuz tutumlar sergileme gibi negatif durumların ortaya çıkması da muhtemel risklerdendir (37). Kaliforniya'da yapılan bir araştırma, mahkûm çocuklarının diğer yaşlılarına kıyasla gelecekte cezaevine girme risklerinin beş altı kat daha fazla olduğunu ortaya koymuştur (20). Eş ya da çocuk fark etmeksizin, yaşanan süreç nedeniyle intihar davranışında bulunmak ise mahkûm

yakınlarının yaşadıkları ruhsal zorlanmaların oluşturabileceği en ağır risk olarak düşünülmektedir.

Damgalanma ve Sosyal İzolasyon

Mahkûm yakınlarının sahip oldukları sorunlar ve yaşamsal sıkıntılar toplum tarafından çoğunlukla bilinmemekte ya da göz ardı edilmektedir (19). Bu durum ise, ailelerin toplum odaklı çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Damgalanma ve sosyal izolasyon, mahkûm yakınlarının toplum içerisinde yaşadığı en önemli psiko-sosyal içerikli sorunlardandır. Bakker, Morris ve Janus, mahkûm yakınlarının yaşadıkları damgalanmayı; mahkûma ve ailesine yönelik düşmanca duygular yöneltilmesi ve saygı gösterilmemesi olarak tanımlamışlardır (38). Sosyal izolasyon ise bireylerin kendi istekleriyle ya da kendi istekleri dışında diğer bireylerle iletişim eksikliği yaşaması durumudur (39). Bu iki kavram birbirleri ile sıklıkla ilişkilidirler.

Morris'in çalışmasına katılan erkek mahkûm eşlerinden birisi, yaşadığı damgalanmayı toplum tarafından kendilerinin de eşleri gibi suçlu olarak görüldüğünü belirterek ifade etmiştir (21). Hennebel, Fowler ve Costall ise kendi çalışmalarına katılan mahkûm ailelerinde damgalanma durumuna ve ifşa edilme korkusuna rastlamışlardır (40). Grimshaw ve King ise İngiltere'de gerçekleştirdikleri araştırmalarında; stres, damgalanma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal izolasyonun, mahkûm yakınlarında görülen en ciddi duygusal sorunlar olduğunu ortaya koymuşlardır (37). Lowenstein'in İsrail'de erkek mahkûmların eşleri ile gerçekleştirdiği çalışmasında da; damgalanma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal çevreden uzaklaşma durumunun, mahkûm eşlerinin yaşadıkları en büyük sorunlarından birisi olduğu ortaya çıkmıştır (33). Comfort ise hiçbir suçları olmamasına karşın mahkûm yakınlarının toplumda; marjinalleştirme, damgalanma, izole edilme gibi birçok olumsuz durumu yaşadığını vurgulamıştır (41). Yakınının cezaevinde olmasının yarattığı damgalanma durumu, mahkûm ailelerinde güçlü bir utanç ve öfke duygusunun oluşmasına neden olabilmektedir (42).

Yakınları cezaevine giren kişilerin damgalanma düzeyleri, yakınlarının işlediği suç türüne göre değişebilmektedir. Örneğin, çocuğun cinsel istismarı gibi bir suç işlemiş kişilerin yakınlarında, bu damgalanma durumu daha yoğun bir biçimde

gözlenmektedir (43). Bu tür durumlarda mahkum yakınlarının yaşadıkları damgalanma ve izolasyon, yakının cezaevinde olmasının getirdiği diğer zorlukların üzerine çıkabilmektedir (43). Lowenstein da araştırmasında, cezaevindeki erkeğin gerçekleştirdiği suç eyleminin türünün, geride bıraktığı ailesinin damgalanma düzeyine etki ettiğini ortaya koymuştur (23).

Mahkûm yakınlarının yaşadıkları damgalanma ve izolasyon durumu birçok araştırmacı tarafından 'ikincil mahkumiyet' ya da 'demir parmaklıksız cezaevinde olmak' olarak tanımlanmıştır (41, 44). Birçok mahkûm yakını, yakınlarının cezaevinde olmasının sebep olduğu itibar kaybı nedeniyle, çevrelerinden yakınlarının cezaevinde olduğunu ya da cezaevine giriş nedenini saklama eğilimine girmektedirler. Önal Dölek'in çalışmasına katılan hükümlü ailelerinden %28,7'si, yakınlarının durumunu çevreden gizlediklerini belirtmişlerdir (5). Aynı çalışmaya katılan ailelerin %38'i ise, yakınlarının cezaevine girmesine neden olan suç türünü çevreden gizlediklerini söylemişlerdir.

Codd, mahkûm çocuklarının toplum tarafından masum olarak görüldükleri için damgalanma etkisini daha az yaşadıklarını, ancak mahkûm eşlerinin damgalanma sürecinden fazlaca etkilendiğini savunmuştur (45). Ancak, yapılan bazı çalışmalarda aksi yönde bulgular da ortaya çıkmıştır. Yapılan bir araştırmada, babası cezaevinde olan çocukların okulda akranları tarafından zorbalığa uğradığı ortaya konulmuştur (43). Bir başka çalışmada ise, ebeveyni cezaevinde olan çocukların komşuları tarafından ciddi bir baskı altına alındığı, komşuların çocuklarını bu çocuklarla oynatmaktan rahatsız olduğu ve dolayısıyla mahkûm çocuklarının ciddi bir izole ve sürgün edilme durumu yaşadıkları ortaya konulmuştur (46). Etiketleme teorisine göre toplumun sosyal kontrol kuvvetleri tarafından etiketleniyor olmak, bireylerin kimliğinde değişime, günlük yaşamdan dışlanmalarına ve suç içeren davranışlarında artmaya sebep olabilmektedir (47). Bu durum ise, özellikle mahkûm çocukları için ciddi sorunların doğabileceğine işaret etmektedir.

2.2.2. Mahkûm Yakınlarının Yaşadığı Ekonomik Sorunlar

Suç ve ceza gibi, suç ve ekonomik durum da birbirleri ile ilişkili kavramlardır. Ekonomik koşullar ve suç işleme arasındaki ilişki, bugüne kadar birçok çalışmada gündeme gelmiş ve ekonomik koşulların suça olan etkisi tartışmaya açılmıştır. Genel

anlamda bilinen gerçek, ekonomik zorluklar yaşayan bireylerin suç işleme eğilimini arttırdığı yönündedir. Özellikle de mala karşı işlenen suçlarda bu durum daha fazla belirgindir (48). Nitekim cezaevlerinde yapılan araştırmalara katılmış olan birçok mahkûmdan alınan bilgiler de bu gerçekleri doğrular niteliktedir. Jeffrey Reiman'ın *The Rich Get Richer and The Poor Get Prison* adlı kitabı da tam olarak bu duruma değinen bir çalışmadır (49).

Cezaevlerinde kalan mahkûmların birçoğu, ekonomik olarak zorlu koşulların hâkim olduğu geçmişlere sahiptirler. Türkiye özelinde bu durum birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur. Örneğin Baykara Acar'ın cezaevinde olan cinsel suçtan hükümlü erkek çocuklarla gerçekleştirdiği araştırması, bu çarpıcı gerçeği destekleyen çalışmalardan birisidir (50). Araştırmacının görüştüğü çocukların tamamı kentlerin gecekondu ya da kenar mahallelerinden gelen yoksul ailelerin çocuklarıdır. Bir başka araştırmaya katılan kadın hükümlülerin ise %64,1'i gelirinin düşük olduğunu, %35,9'u ise orta düzeyde olduğunu belirtmiştir (51). Erkek hükümlülerle yapılmış bir başka çalışmada ise, katılımcıların %51,7'sinin cezaevine girmeden önceki gelir düzeylerinin, asgari ücretin dahi altında olduğu saptanmıştır (12). Dünya'da da suçluların genel ekonomik profili Türkiye'dekinden çok farklı değildir.

Cezaevlerinde kalmakta olan tutuklu ve hükümlülerin cezaevi öncesi yaşamlarında deneyimledikleri ekonomik sorunlarının bireysel olmayıp, aile ve hatta çevrelerinin büyük çoğunluğunun ekonomik sorunları da temsil ettiği düşünülmektedir. Bu nedenle mahkûm yakınlarının ekonomik sorunlarından bahsedilirken, bu, temelde birçok ailenin hali hazırda mevcut olan düşük ekonomik gelir düzeyinin göz önünde bulundurulması gerektiğine inanılmaktadır. Mahkûm yakınları ile ilgili çalışmış hemen hemen her araştırmacının, bu kişilerin sahip olduğunu vurguladığı ekonomik temelli sorunlar, mahkum ailelerinde kendilerini daha çok; beslenme, barınma, çocuk yetiştirme, eğitim, sağlığa erişim, ulaşım, çalışma yaşamı, işsizlik, cezaevindeki yakının getirdiği mali yük ve sosyal yardımlar odağında göstermektedir.

Mahkûm yakınlarının - ekonomik sorunları olmasa dahi - cezaevindeki yakınları ile şartların elverdiği minimum düzeyde dahi olsa iletişimi sürdürmek istemelerinin, onlar üzerinde ciddi bir ekonomik yük kaynağı olduğu bilinmektedir (52). Diğer yandan bu durumun karşı tarafında yer alan mahkûmların ise, aileleri ile

iletişimi sürdürmelerin, onlar için duygusal destek ve ekonomik kaynak sağladığı ifade edilmektedir (53). Christian ve arkadaşları, New York'ta bir hapisanede kalmakta olan erkek mahkûmların; anne, eş, kardeş gibi yakınları ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, bu grubun cezaevi ziyaretlerinin sıklığının ellerindeki maddi kaynakların durumuna göre şekillendiği belirlemiştir (52). Bu çalışmada ayrıca, yakını ile iletişimini sürdürmek isteyen bir mahkûm yakınının, bu isteğini gerçekleştirebilmek için ekonomik açıdan bir takım ödünler vermesi gerektiği ve gelirin bir kısmını, yakınına ayırması gerektiği ortaya konulmuştur.

LeBlanc ise New York'ta gerçekleştirdiği araştırmasında; hali hazırda ekonomik açıdan zor durumda olan mahkûm yakınları için yakınlarını ziyaret etmenin haftalık ortalama 80 dolara mal olduğunu ve her hafta bu ziyareti gerçekleştirmenin aile bireylerinin aylık gelirlerinin neredeyse tamamını ziyarete harcamaları anlamına geldiğini söylemiştir (54). Ziyaret etmenin bu maliyeti düşünüldüğünde, birçok mahkûm yakını daha ucuza mal olan telefonla görüşmesi yoluyla iletişim seçeneğine yönelmektedir. Böylelikle ziyaretler seyrekleşmektedir.

Cezaevinde kalan bireylerin cezaevinde oldukları süre içerisinde ihtiyaç duydukları; ayakkabı, giysi, sigara, gazete, dergi, kitap gibi materyaller, kişilerin geçirdikleri cezaevi sürecini normalleştirmelerine yaramaktadır (7). Bazı mahkûmlar kendilerini ziyarete gelen yakınlarından bu tür malzemeler getirme noktasında talepte bulunmazlarken; bazıları sağlayacağı mali yüke karşın bu tür taleplerde bulunabilmektedirler. Bu durum ise, geneli ekonomik açıdan sorun yaşayan mahkûm yakınları için ciddi bir zorluk yaratmaktadır. Ziyarete gelirken getirilen malzemelerin yanı sıra mahkûmlar, cezaevinin belirlediği koşullarda ailelerinden para da alabilmektedirler. Malzeme getirmek gibi para yatırmak da mahkûm yakınları için oldukça zorlayıcıdır. Light, kendi çalışmasında mahkûm ailelerinin % 90'ının devlet desteği ile ayakta kaldığını belirlemiştir (2). Bu noktada, cezaevindeki yakınına bütçeden para ayırma durumu, mahkûm yakınlarında özellikle de eş ve çocuklarda yoksulluğun artmasına sebep olmaktadır (55). Davis, mahkûm eşleri ile gerçekleştirdiği araştırmasında, bu kadınların yoksulluk durumunun birçok tek ebeveynli ailenin yaşadığı yoksulluktan daha derin olduğunu vurgulamıştır (55).

DeFina ve Hannon, Davis'in mahkûmiyet durumunun ailenin geride kalan eş ve çocuklarının yoksulluğunu arttırdığı tezini, kendi çalışmalarında uzun bir yıl

aralığını ele alarak (1995-2007), çocuk yoksulluğu bağlamında kanıtlamışlardır (55, 56). Çalışmanın sonucuna göre, ele alınan Kuzey Karolina'daki mahkûm çocuklarının yoksulluklarının ciddi oranda arttığı belirlenmiştir.

Cezaevindeki bireyin mahkum yakınlarına getirdiği mali yükün yanı sıra, aile üyesinin cezaevine girmesi ile ailede - ki özellikle de bu aile üyesi evin ekonomik geçim kaynağını da sağlayan kişiye- gündelik yaşama etki eden başka ekonomik kaynaklı sorunlar baş gösterebilmektedir. Barınma meselesi bu sorunlardan önemli birisidir. Mahkûm yakınları özellikle kirada oturuyorsa, ailenin ekonomik gelir getiren kişisi cezaevine girdiğinde; kirayı ödeyememe ve evden çıkarılma riski ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Lowenstein'in araştırmasına katılan erkek mahkum eşlerinin %70'i kiralık evlerde oturduklarını ve kiralarını ödeme konusunda sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir (33). Christian ve arkadaşlarının çalışmasına katılan bir mahkûm eşi ise barınma ve yiyecek bulma konusundaki endişelerini: "Son yemeğim dahi olsa çocuklarıma yedirmek, kiramı ödemek zorundayım. Eşime dedim ki senin böyle bir derdin yok, başını sokabileceğin bir çatın var, yarın ne yiyeceğini bilebiliyorsun, yarın uyuyacak bir yerin olduğundan eminsin, oysa biz öyle miyiz" şeklinde dile getirmiştir (52).

Mahkûm yakınlarında, ailenin ekonomik gelir kaynağı olan kişi cezaevine girdiğinde, aileye yeni bir maddi gelir kaynağı yaratma zorunluluğu oluşmaktadır. Bu ihtiyaç zaman zaman devlet yardımları ile kotarılabilse de, ailelerde özellikle de eşi cezaevine giren kadınlar, eşin mahkûmiyeti sonrası ailede gelir getirme sorumluluğunu üstlenen kişi konumuna gelebilmektedirler. Kadınlar, eşlerinin olmadığı bu dönemde çalışmaya başlayarak aileye gelir sağlamayı hedeflemektedirler. Arditti'nin Amerika'da gerçekleştirdiği çalışmasına katılan 56 mahkûm eşinin üçte ikisi eşleri cezaevine girdikten sonra çalışmak zorunda kaldıklarını ve çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir (57).

Ekonomik gelir sağlama amaçlı çalışmaya başlamak mahkûm yakınları için durumlarına uygun, mantıklı bir çıkış yolu olurken, iş bulamama ve işsizlik durumları bu çıkış yolunu tıkayan etmenlerden bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşük eğitim düzeyi ya da mesleki beceriye sahip olmamanın iş bulamama durumunu arttırdığı düşünülmektedir. Bakıma muhtaç yaşta çocukları olan mahkûm eşlerinin ise çalışmalarının önünde, çocuklarını bırakacak kimselerinin olmaması ya da bakım

masrafını karşılayamayacak durumda olmaları engel olarak bulunmaktadır. Joseph Rowntree Vakfının İngiltere’de mahkûm aileleri ile gerçekleştirdiği ve 2007’de raporlaştırdığı araştırmasına katılan bir katılımcının söylemi bunu doğrular niteliktedir (58). Katılımcı, eşi dışarıdayken çocuklarını eşine bırakarak ev temizliğine gittiğini ve bu şekilde geçinebildiklerini, ancak eşinin cezaevine girmesi ile bu işi bırakmak zorunda kaldığını, çünkü çocuklarına bakacak kimsenin olmadığını vurgulamıştır. Raporda mahkûm eşlerinin çoğunluğunun çocuklarının bakımı nedeniyle işe gidemediği ya da işten ayrılmak durumunda kaldığı sonucu ortaya koyulmuştur.

Mahkûm yakınlarının yaşadıkları ekonomik sorunlar, hali hazırda var olsalar dahi, yakının cezaevine girmesi ile birlikte derinleşmektedirler. Böylelikle mahkum yakınlarının ekonomik sorunları, onlar için en önemli sorun alanlarının başında gelmeye başlamaktadır. Bu sorunların çözümüne yönelik atılacak adımların, mahkum yakınlarının genel yaşam kalitesini arttıracığına inanılmaktadır.

2.2.3. Mahkûm Yakınlarının Yaşadığı Cezaevi Odaklı Sorunlar

Mahkûm yakınlarının yaşadığı sorunların temelde; psikolojik, toplumsal ve ekonomik açıdan kendini gösterdiğinden bahsedilmiştir. Tüm bu sorunlara ek olarak, mahkûm yakınlarının zorlandığı bir başka alan daha bulunmaktadır: cezaevi. Yakının cezaevine girmesi ile başlayan cezaevi sürecinin, kendine özgü çeşitli zorlukları bulunmaktadır. Bu zorluklar, mahkûm yakınlarının yaşamına başka bir zorluk alanı olarak eklenmektedir. Mahkûm ailelerinin günlük yaşamlarına olumsuz katkısı olduğu düşünülen bu zorluklar kendilerini daha çok; cezaevine ulaşımın zorluğu, cezaevindeki katı kurallar ya da mahkûmun başka bir cezaevine transfer edilmesi gibi durumlar şeklinde göstermektedir. Arditti de mahkûm yakınlarının cezaevinden olumsuz etkilendiğini ve bu etkilenme sürecinin, yalnızca yakınlarını görmeleri nedeniyle oluşmadığını; buna ek olarak cezaevindeki görüşme ortamının, çevresel şartların, cezaevi personeli ve diğer mahkûm aileleri ile olan etkileşimin ve cezaevine özgü kuralların da etkili olduğunu belirtmiştir (57).

Codd, cezaevi ziyaretlerini mahkûm ve ailesinin ilişkisini sürdürmesini sağlayan en önemli etkinlik olarak tanımlamıştır (45). Dixey ve Woodwall (2012) ise aradaki bağı sürdürmenin yanı sıra, cezaevi ziyaretlerinin mahkûmların rehabilitasyonu, toplumla yeniden entegre olabilmesi ve salıverilme sonrası döneme

daha kolay adapte olabilmesi için de etkili ve gerekli olduğunu vurgulamışlardır (59). Nitekim birçok mahkûm yakını, cezaevindeki yakınlarıyla görüşebilmek için cezaevlerine ziyarette bulunmaktadır. Braman, cezaevi ziyaretlerinin mahkûm aileleri için; para, zaman ve enerji gerektiren bir durum olduğunu söylemiştir (60). Bu noktada yakınların yaşadığı zorluklar daha cezaevlerine ulaşmaya çalışırken başlamaktadır, çünkü cezaevleri daha çok şehre uzak noktalarda kurulabilmektedirler; ya da cezaevlerine giden toplu ulaşım araçlarının sıklığı veya kullanım maliyeti noktasında sorunlar oluşabilmektedir. Türkiye’deki cezaevleri düşünüldüğünde bilinen bazı örneklerin bu duruma uygun düştüğü görülmektedir. Örneğin İstanbul’un en büyük cezaevi olan Silivri Ceza İnfaz Kurumları Kampüsü ya da Ankara Sincan Ceza İnfaz Kurumları Kampüsü, buldukları İstanbul ve Ankara’nın merkez sayılabilecek noktalarına oldukça uzakta inşa edilmişlerdir. Buldukları ilçeler haricinde bu kampüslere ulaşım en az iki vasıta ile sağlanabilmektedir. Bu ise mahkûm yakınları açısından; zaman alıcı ve ciddi bütçe ayrılmasını gerektiren bir durum oluşturmaktadır.

Comfort’ın Amerika’da gerçekleştirdiği araştırmasına katılan erkek mahkûm eşleri, cezaevi ziyaretleri için toplu ulaşım ya da kendi özel araçlarını kullandıklarını ve cezaevi uzakta olduğu için, zaman zaman 3-4 saate varan yolculuklar yaptıklarını belirtmişlerdir (61). Katılımcılar, ziyaret nedeniyle çoğunlukla işten izin almak durumunda kaldıklarını ve bu ulaşım durumunun kendileri için ciddi bir mali yükü olduğunu vurgulamışlardır (61). McDermott ve King’in çalışmasına katılan erkek mahkûmların eşleri ise, eşleri ile görüştikleri ziyaret süresinin on beş dakika gibi oldukça kısıtlı bir zaman olmasına karşın, cezaevine gidip gelmenin en az yarım günlerini aldığını ifade etmişlerdir (7). Bu çalışmanın katılımcıları cezaevi ziyaretinin yalnızca ziyaret süreci kadar olduğunu düşünülmesinin yanıltıcı olduğunu vurgulamışlardır (7). Dixey ve Woodwall’ın İngiltere’de gerçekleştirdiklerine çalışmasına katılan mahkûm yakınları ise, cezaevine ziyarete gelmenin kendilerinde ciddi bir zaman ve para kaybı yarattığını söylemişlerdir (59). Katılımcılardan bazıları ziyaretin neredeyse bir günlerinin tamamını aldığını, çünkü toplu taşıma sisteminin verimsiz olduğunu vurgulamışlardır. Aynı çalışmaya katılan yaşlı ya da engelli mahkûm yakınları ise, ziyaret sürecinin kendileri için yorucu bir deneyim olduğunu belirtmişlerdir.

Light ve Campbell, ulaşım zorluklarının - özellikle de mahkûm, ailesinin bulunduğu şehirden başka bir şehirdeki cezaevindeyse ve ailenin tek ulaşım imkânı toplu ulaşım ise- cezaevi ziyaretlerini azalttığını belirtmektedirler (17). Light ve Campbell'ın araştırmasına katılan mahkûmlardan hiç ziyaretçisi olmayanların %41'i, ailelerinin kendilerini ziyaret etmeme nedeninin ulaşım zorluğu ve ulaşım maliyeti olduğunu söylemişlerdir (17). Kadın mahkûmların erkek mahkûmlara oranla, bu tür nedenlerle daha fazla ziyaretçi kaybettikleri bilinmektedir (62).

Çeşitli gerekçelerle mahkûmların bir cezaevinden diğerine transferi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda mahkûmun gönderildiği cezaevi, ailesinin yaşadığı şehirden uzaktaki bir şehirde olursa, ziyaret sıklığının azalacağı ve ziyaret maliyetinin artacağı tahmin edilmektedir. Rosen, bu durumun yaratacağı ulaşım güçlüğü ve maliyeti kadar; sürecin, mahkûm çocuklarının gelişimi ya da aile üyelerinin sevdikleri kişilerle yakın yerlerde bulunma hakkı çerçevesinde de değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur (63).

Ulaşım gibi cezaevi içerisindeki kontroller, uzun bekleme süreleri, ziyaret sürecinde yakınlara fiziki temas olmadan görüşme yapmak, görüşme ortamında mahremiyetin olmaması, cezaevindeki yetersiz fiziki koşullar, cezaevi çalışanlarının gösterebildiği olumsuz tutum ve görüşme sürelerinin kısalığı da mahkûm yakınlarının cezaevi ile ilgili yaşadıkları sorunlardandır (57). Brooks-Gordon ve Bainham, mahkûm yakınları için cezaevi ziyaretçi bekleme alanlarının oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır (62). Araştırmacılara göre, uzun yoldan gelebilen, aç ve yorgun olması muhtemel olan mahkûm yakınları için, ziyaretçi bekleme alanlarında; bir gözetmen eşliğinde çocukların oyun oynayabileceği bir alan, kantin, tuvalet ve ailelerin alabilecekleri hizmetlere ve sosyal yardımlara yönelik bilgilendirme yapabilecek personelin olduğu büroların bulunması gerekmektedir. Ancak Loucks, çalışmasında bu tür uygulamaların henüz tam olmadığını ve ailelerin ziyaret prosedürleri, ziyaret zaman şeması, cezaevi personelinin algısı ve cezaevindeki ortam noktasında sorunlar yaşadıklarını belirlemiştir (1). Murray, sahip oldukları koşullar nedeniyle cezaevlerinin aile dostu yerler olmadıklarını vurgulamıştır (14).

Cezaevleri ile ilgili yaşanan tüm bu sorunlardan, yetişkin mahkûm yakınları gibi çocuklar da etkilenmektedirler. Boswell'in çalışmasına katılan mahkûm çocuklarının tamamına yakını, babalarını ziyaret etmekten dolayı mutlu olduklarını,

ancak cezaevindeki ziyaret kurallarının kendilerini kötü hissettirdiğini vurgulamışlardır (64). Nesmith'in araştırmasına katılan mahkûm çocuklarının çoğunluğu ise, cezaevinin kendisi için 'kötü' olduğunu söylemiştir (30). Bu çalışmaya katılan çocuklardan birisi cezaevini 'sayısız kapı ile donatılmış korkutucu bir yer' olarak tanımlamıştır (30). Ziyaret sürecinde dilediği zaman tuvalete gidememek, rahat hareket edememek, birçok kapıdan geçmek, aranma prosedürleri ve cezaevi çalışanlarının tutumları bu çalışmaya katılmış çocukları rahatsız eden durumlardandır.

2.3. Cezaevi ve Evlilik

Birbirine; evlilik, doğum, evlat edinme ya da kişisel tercih yoluyla bağlı iki ya da daha fazla kişinin oluşturduğu sisteme ve bu sistem içerisinde kişilerin birlikte kurmuş oldukları ortak bütünün iyilik haline yönelik birbirlerinin; fiziksel, ruhsal, duygusal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini desteklemesi haline aile denilmektedir (65). Ailenin oluşumunu geniş kapsamlı bir biçimde ele alan bu tanımın içerisinde, geleneksel toplumlarda en çok görülen aile oluşturma biçimini temsil eden tür; kişilerin evlilik ve doğum yoluyla aile kurması ve aile birliğini devam ettirmesidir. Toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edilen aile, birçok toplum için özel bir kurumdur. Özellikle Türkiye gibi geleneksel değerlerin yüksek olduğu toplumlarda, aile kurmak ve ailenin işlevleri oldukça önemlidir.

Evlilik, tanımda ve sonrasında da bahsedildiği gibi aile kurmanın en yaygın yollarından birisidir. Kültürden kültüre çeşitli biçimlerine ya da farklılaşmış türlerine rastlanmakla birlikte, evliliğin geleneksel bir tanımı mevcuttur. Buna göre evlilik, en genel anlamıyla bir kadın ve bir erkeğin birbirlerine karşılıklı ve daimi bir bağlılık sözü vererek bir araya gelip, ortak çocuklar dünyaya getirdiği ve büyüttüğü bir birliktir (66). Symons ise evliliğin aynı zamanda; politik, ekonomik ve cinsiyete dayalı işbölümünü içeren bir kurum olduğunu belirtmiştir (67). Evliliğin son dönemlerde düzenlenmiş farklı tanımları da mevcuttur. Buna göre evliliği; birbirlerine romantik sevgi bağı ile bağlı olan ve iyi ya da kötü tüm yaşamsal durumları birlikte göğüslemeye karar vermiş olan iki kişinin oluşturduğu bir birlik olarak tanımlayan görüşler de mevcuttur (66).

Evlilik, cinsiyet ve öznel durumlardan bağımsız olarak, yasalarla da koruma altına alınmış ve medeni hukuk çerçevesinde sınırları çizilmiş bir kurumdur. Modern

tüm toplumlarda evlilik, devlet aracılığı ile resmileştirilmektedir. Bu şekilde resmileşen evlilikler kanun tarafından da tanınmakta ve kişiler resmi olarak evli sıfatını edinmektedirler. Evliliğin resmileşmediği durumlarda; kişiler birlikte yaşama ya da dini bir kisve altında yaşama şeklinde ilişkilerini devam ettirebilmektedirler. Türkiye’de resmileşmeyen evlilikler, genellikle ‘imam nikâhı’ yolu ile meşrulaştırılmaktadırlar.

Evlilik, resmi bir kurum ve yaşamsal önemli bir süreç olarak pek çok bileşene ve işleve sahiptir. Evliliğin kurulma aşamasından, sürdürülme aşamasına, çiftlerin ortak çocuk sahibi olmasından, gerekli durumlarda evliliğin sonlandırılmasına kadar, evlilikle ilgili birçok önemli faktör mevcuttur. Sosyal yaşamın değişmez bir ögesi olan evlilik süreci, yaşamın kendisi ile özdeşleşmiş birçok kriz durumuna da ev sahipliği yapmaktadır. Aile sosyologları, evlilikte yaşanan krizleri, küçük sosyal bir sistem olarak tanımladıkları aile üzerinde yıkıcı etkisi bulunan ve aile içerisinde ilişkilerin ve rollerin yeniden düzenlenmesi gerekliliğini doğurabilecek durumlar olarak tanımlamışlardır (68).

Çiftlerin evlilik ve aile olma sürecinde karşı karşıya kaldıkları kriz durumları ve sorunlar oldukça çeşitlidir. Ekonomik sorunlar, ailede iletişim eksikliği, aile bireylerinden birisinin sağlığının ciddi oranda bozulmuş olması, eşlerin çocuk sahibi olamaması ya da çocuklarının ciddi bir sağlık sorununa sahip olması, ailede yaşlı bireylerin bulunması, aile bireylerinden birisinin madde bağımlılığına sahip olması gibi durumlar ailede ve evlilikte kriz yaratan önemli durumlardandır (5).

Evlilik sürecinde çiftlerden birisinin cezaevine girmesi ise ailede kriz yaratan diğer bir önemli durumdur (5, 23). Evlilikte erkek ya da kadının cezaevine girmesinin birbirinden ayrı ve birbiri ile benzer dinamikleri olabileceği düşünülmektedir. Literatürde cezaevi süreci ve bunun evlilik ile olan ilişkisiyle alakalı çeşitli çalışmalara rastlanmıştır, ancak rastlanan bu çalışmalarda konunun daha çok, cezaevindeki erkek mahkûm ve dışarıdaki eşi üzerinden ele alındığı görülmüştür. Kadın suçluluğunun etkileri bu tabloda daha çok, annelik ve çocuklar üzerinden okunmuştur. Greene ve arkadaşları’nın Kaliforniya’daki mahkûm anneler ve dışarıda bulunan çocuklarının risk faktörlerini inceledikleri çalışması bu durumun bariz bir örneğidir (24).

Literatürde evlilik ve cezaevi sürecini ele alan çalışmalar daha çok; cezaevi süreci ile birlikte dönüşen eş ilişkilerini, evlilikteki rolleri, cinselliği, boşanmayı, cezaevindeki evlilik odaklı hakları, çocuk bakımını ve cezaevi sürecindeki aile ve evlilik danışmanlığı uygulamalarını ele almaktadır. Tüm bu bağlamlar hesaba katıldığında ve cezaevlerinin - kısıtlı koşullara sahip olsa dahi- gündelik yaşama ve insan ilişkilerine dair pek çok örüntüyü içerisinde barındıran yerler olduğu düşünüldüğünde, cezaevi ve evlilik odaklı bir değerlendirmenin oldukça önemli olacağına inanılmaktadır.

Mahkûm eşlerinin, eşlerinin cezaevine girmesi sonrasında yaşadıkları sorunlar ve mevcut durumlarıyla baş edebilme kabiliyetlerinin, cezaevi sürecindeki evlilik ilişkilerinin durumuna etki ettiği vurgulanmaktadır (69). Buna göre cezaevi öncesi yaşamlarında eşleri ile olan evliliklerini olumlu olarak tanımlayan kadınların dahi, cezaevi sürecinde yaşadıkları zorluklarla baş edememeleri halinde evlilik bağlarının zayıflayacağı ortaya koyulmaktadır (69). Schneller'in çalışmasına katılan mahkûm eşlerinden, mahkûmiyet öncesi eşleri ile olan ilişkilerinden olumlu olarak bahsedenlerin, olumsuz olarak bahsedenlere oranla eşlerinin cezaevine girmesinden daha negatif etkilendiği ortaya çıkmıştır (22). Kemp ise kadın partnerlerin, cezaevi öncesi evlilik ilişkilerini olumlu olarak ifade etmelerinin, cezaevi sürecinin üstesinden gelinebilmesi halinde, salıverilme aşamasında evliliğin yeniden bütünleşmesinde etkili olabileceğini vurgulamıştır (70). Ancak bunun için;

1. Cezaevi sürecinde karı-koca arasında sürekli ve güçlü bir iletişimin bulunması
2. Kadının ayrılık sürecinde duygusal açıdan tatminini kaybetmemiş olması
3. Erkeğin cezaevi sürecinde, hapsedilmenin etkilerinden olabildiğince az etkilenmiş olması
4. Kadının, kocasının aile içerisindeki rollerini ayrılık sürecinde korumuş ve sürdürebilmiş olması
5. Kadının bu süreçte baş etme mekanizmalarından en direkt olanlarını kullanmış olması gerekmektedir (70).

Erkek partnerin cezaevine girmiş olması, eşler ve evlilik bağlamında genellikle olumsuz bir durum olarak algılanmaktadır. Ancak, literatürde bunun tersini gösteren bazı bulgulara da rastlanmıştır. Eşin cezaevine girmesinin kadınlar için zaman zaman bir özgürlük ve rahatlama olarak algılanabildiği durumlar da mevcuttur (71). Schneller'in çalışmasına katılmış Afrika kökenli Amerikalı kadın mahkûm eşleri, eşlerinin yokluğunun kendilerine negatif etkileri olduğu kadar pozitif etkileri olduğunu da vurgulamışlardır (22). Bu kadınlar, eşlerinin yokluğunun kendilerine olan pozitif etkisini; yaşamlarına huzur gelmesi ve eşlerinin alkol kullanımı gibi olumsuz davranışlarından uzak olmaları şeklinde açıklamışlardır.

Mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmalarda daha çok mahkûmiyet durumunun yakınlarla olan olası etkileri üzerinde durulduğu ve romantik ilişki ya da eşlerde cinsel sağlık konularının çok fazla ele alınmadığı görülmüştür. Az sayıda araştırmacı bu konuları ele almıştır. Girinstead ve arkadaşları, çalışmalarında aids hastalığı (HIV) bağlamında erkek mahkûmları ve eşlerini ele almışlardır (72). Comfort ve arkadaşları ise Kaliforniya Eyalet hapishanesinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, cezaevi ve evlilik ilişkisini yine benzer bir bağlamda ele almışlardır (73). Bu çalışmaya göre; koşulları bakımından 'mahkûm yakını dostu olmayan' yerler olarak tanımlanan cezaevleri, eşlerin romantik ilişkilerini sürdürmek adına birbirleri ile kurdukları iletişimi engelleyici bir yapıdadır ve ziyaretler, eşlerin duygusal iletişimi için yeterli gelmediği için birçok eş ziyaret dışı mektuplaşma gibi aktivitelerle romantik ilişkilerini devam ettirmeye çalışmaktadır. Çalışmada ayrıca, cezaevi sürecindeki evlilik yıpranmasının ve cezaevi politikalarının, eşler arasındaki duygusal ilişkiyi zedeleyici nitelikte olduğu ve cinsel sağlık bağlamında cezaevi ortamındaki izinli cinselliğin koşulların olumsuz oluşu nedeniyle HIV virüsü bulaşma riskini arttırdığı ortaya konulmuştur. Western'in çalışmasına katılan eski erkek mahkûmların birçoğu ise, cezaevinde geçirdikleri sürenin eşleri ile olan romantik ilişkilerini zedelediğini vurgulamışlardır (74).

Cezaevi ziyaretleri, eşlerin ilişkisi ve aile bağlarının sürmesi adına oldukça önemlidirler (70). Eş ziyaretinin ve cezaevindeki mahkûmla ailesinin bağının sürmesinin, eşleri cezaevinde olan kadınlarda duygusal ve cinsel yalnızlığı azalttığı bilinmektedir (69). Birçok ülkedeki ceza infaz sisteminde, iki tür mahkûm aile görüşmesine imkân verilmektedir. Bunlardan ilki; genel cezaevi ziyaretidir. Bu ziyaret

Türkiye’de de olduğu gibi; kanunun izin verdiği aile üyeleriyle, belirli zaman dilimlerinde ve belirli kurallar kapsamında yapılan ziyarettir. Diğerleri ise literatürde ‘conjugal visiting’ diye geçen ziyaret türüdür. Cavan, bu ziyaret türünü, eşlerin cezaevindeki partnerleriyle, cezaevi içerisindeki özel bir ortamda, ayrı zaman geçirmeleri olarak tanımlamıştır (75). Bu ziyaret türünün 20. Yüzyıl başlarında Mississippi’de, siyahî mahkûmlar üzerinde sosyal kontrol sağlamak amacıyla başlatıldığı bilinmektedir (76). Bu uygulama, Türkiye’de de ‘pembe oda uygulaması’ adı altında 31 Mart 2013 tarihinde yürürlüğe konmuştur (77). Bazı görüşler bu ziyaret türünün eşlerin evlilik ilişkisini, yaşanan bu ayrılık sürecinde güçlendirdiğini savunmaktadırlar (75). Rosen, eşler arası özel ziyaretin istisnai olmaktan çıkarılıp, normalleşmesi gerektiğini ve cezaevinin aile bireylerine yardımcı bir yapıya bürünmesi gerektiğini savunmuştur (63). Zemans ve Cavan, topladıkları 53 ülkenin verilerinde, ülkelerin birçoğunun eşler arası özel ziyarete, güvenlik gibi gerekçeler nedeniyle olumlu bakmadıkları söylemişlerdir (78). Nitekim Sivas E Tipi cezaevinde bir erkek mahkûmun kendisini ziyarete gelen eşini, kıskançlık gerekçesiyle pembe odada bıçaklayarak öldürmüş olması, güvenlik açısından bu ziyaret türünün bazı sorunları beraberinde getirebileceğinin bir göstergesidir (79).

Evliliklerde eşlerden birisinin cezaevine girmesi ile başlayan süreçte; evliliğin kalitesi, cezaevi sürecinin getirileri ve eşin işlediği suçtan kaynaklı olarak, aile birliğinde bozulmaların yaşanması zaman zaman kaçınılmaz olmaktadır. Western, eşlerden birisi cezaevinde olduğunda, evliliğin ciddi bir risk altına girdiğini vurgulamıştır (74). Bu bağlamda evlilik, genellikle eşlerin iletişiminin zayıflaması ya da tamamen kopması ile fiili ya da resmi olarak sonlanmaktadır. Rosen, mahkûmların mahkemeye erişim hakkı bulunduğunu ve bu haklarını daha çok boşanma, velayet, mal paylaşımı ve mahkeme emriyle ziyaret gibi, aile odaklı konularda kullandıklarını belirtmiştir (63). Cezaevi sürecinde eş ve babalık rollerini yerine getirmekte zorlanan erkeklerin, bu nedenle evliliklerinde ve aile yaşamlarında çözümler yaşadıkları bilinmektedir (74). Wilson da çalışmasında mahkûmların, cezaevi süreci nedeniyle evlenebilirlik düzeylerinin ve evliliği sürdürebilme güçlerinin düştüğünü ölçmüştür (80).

Kaliforniya’da gerçekleşen bir çalışmaya katılan genç erkek mahkûmların çoğunluğu, dışarıda bulunan eşlerinin kendilerine olan sadakati konusunda şüphe

içerisinde olduklarını söylemişlerdir (81). Edin'in çalışmasında da benzer şüphelerin, eşlerden birisinin cezaevinde olduğu evliliklerde eşler arası ilişkiyi zedelediği ortaya konulmuştur (82). Sadakat durumunun mahkûm ve eşi arasında şüphe uyandırdığı noktada, evlilik üzerinde yıkıcı bir etki yarattığı bilinmektedir (74). Eşler arası sadakatten şüphe duyulması gibi birçok başka faktör de mahkûmlar ve eşleri arasındaki boşanmanın nedeni olabilmektedir. Kemp, evlilikteki stresin ve eşin suçla karışmasının yarattığı damgalanmanın, mahkûm evliliklerinde ciddi bir boşanma sebebi olduğunu vurgulamıştır (70).

Cezaevi sürecinde evliliğin devamı ya da boşanma süreci gibi, cezaevinde evlenmek de cezaevi ve evlilik bağlamında, literatürde sıkça ele alınan bir durumdur. Türkiye, mahkûmların cezaevlerinde evlenmelerini serbest kılan bir ülkedir. Amerika'da da mahkûmların, cezaevinde evlenebilmeleri yasal haklarıdır (63). Comfort'ın Kaliforniya'da gerçekleştirdiği çalışmasında, cezaevinin belirlediği spesifik zaman dilimlerinde, mahkûmların evlenebilmeleri için ortam sağlandığı ortaya konulmuştur (61). Cezaevinde yapılan evliliklerin, çocuk sahibi olma durumunu yasallaştırabilmek adına yapılabildiği ve kadınla erkek arasında bir bağ oluşmasına imkân sağlandığı belirtilmiştir (78).

Eşlerden birisinin cezaevinde bulunmasının yarattığı stresli durumun, evlilikte sorun yaratabileceğinden bahsedilmiştir. Bu aşamada cezaevlerindeki mahkûmların rehabilitasyon süreçlerinin verimliliği bağlamında, aile ve evlilik danışmanlığı uygulamaları gibi yardımlar almalarının ve çeşitli programlara dahil edilmelerinin aile ve evlilik ilişkileri üzerinde olumlu etkide bulunacağı düşünülmektedir. Showalter ve Jones, mahkûmların bu tür programlara katılımının sağlanabilmesi için öncelikle motivasyona ihtiyaç duyduklarını, çünkü birçok mahkûmun bu tür programlara şüphe ve güvensizlikle yaklaştığını vurgulamışlardır (83). Araştırmacılar bu tür çalışmalara katılmak istemeyen mahkûmların zorlanmaları halinde ise programdan faydalanmaya ve bir şeyler öğrenmeye karşı direnç gösterdiklerini söylemişlerdir. Showalter ve Jones, direnç gösterebilen mahkûmlar için aile ve evlilik danışmanlığının yararlı olabileceğini ve mahkûmun ailesinin de sürece dâhil edilmesi halinde programın daha verimli uygulanabileceğini vurgulamışlardır (83). Direnç gösteren mahkûmlarla, cezaevlerindeki adli sosyal hizmet uzmanlarının motivasyonel görüşme yapmasının da bu kişilerin katılımında etkili olabileceğine inanılmaktadır.

2.4. Mahkûm Yakınlarına Yönelik Yaklaşımlar

Dünya genelinde, yakınları cezaevinde olan kişilerin durumlarını ortaya koyan çalışmaların sayısı görece azdır. Kriminoloji, sosyoloji, psikoloji gibi bilim dallarının, suç odağındaki çalışmalarını daha çok suça sürüklenmiş veya suç mağduru olmuş bireyler üzerine yoğunlaştırmasının bu durumu açıklayabilecek bir neden olduğu düşünülmektedir. Mahkûm yakınlarının deneyimledikleri yaşamsal zorluklar ile ilgili bilimsel veriler arttıkça, bu kitleye yönelik farkındalığın da artacağı ve gerekli sosyal politikalar ile uygulamaların etkin bir biçimde oluşturulup, uygulamaya konulabileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, mahkûm yakınları ile ilgili dünya’da ve Türkiye’de yapılmış çeşitli çalışmalar hakkında bilgi verilerek, konu ile ilgili yaklaşımların nasıl ve neler olduğu ortaya koyulacaktır.

2.4.1. Mahkûm Yakınları ile İlgili Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar

Mahkûm yakınlarının sorun ve ihtiyaçlarını çeşitli açılardan ele alan akademik çalışmaların ortaya çıkışı, özellikle 1960’lardan sonraki dönemde meydana gelmiştir. Bu tarihten önce konu ile ilgili yapılan sistematik çalışmalar, neredeyse hiç mevcut değildir. 1960 sonrasında ise, mahkûm yakınlarını odağına alan çalışmalar özellikle Batı’da, Avrupa ve Amerika eksenli olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. 1960-1980 yılları arası dönemde yapılan çalışmalar, sonraki dönemden günümüze kadar olan çalışmalara kıyasla, daha az sayıda ve sınırlıdır.

Mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış ilk kapsamlı ve sistematik çalışmanın Morris’e ait olduğu kabul edilmektedir (17, 21). Morris’in öncesinde Sacks, Columbia’da mahkûm aileleri ile ilgili bir çalışma yürütmüş ve bunun sonucunda mahkûm ailelerinin ekonomik ve sosyal sorunlara sahip olduğunu ortaya koymuştur (21, 84). Blackwell ise Washington merkezli araştırmasında, aile reisi konumundaki erkeğin cezaevine girmesinin ailenin; geliri, eşin eğitim durumu ve evliliğin kalitesi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (85). Zalba’nın çalışması ise, yakınları cezaevine giren çocukların durumları üzerine yoğunlaşmıştır (86).

Morris, İngiltere’de gerçekleştirdiği ve literatürde bir ilk olarak kabul edilen araştırmasında, mahkûm aileleri ile görüşerek, ailelerin baş etmekte oldukları sorunları

ve mahkûmiyet sonrası ailede yaşanan dönüşümleri ele almıştır (21). Morris'e göre, yakınları cezaevinde olan ailelerin birçoğunun ekonomik sorunları mevcuttur ve bu soruna yönelik sosyal politikalara ve ek kaynaklara ihtiyaçları bulunmaktadır (21). Mahkûm ailelerinin sorunlarının göz ardı edilmemesi için sosyal hizmet uzmanları gibi devlet görevlilerinin, bu ailelere yönelik takip ve çalışmalarda bulunması gerekmektedir. Ayrıca mahkûm ile ailesinin çeşitli yollarla iletişiminin devam etmesi, özellikle de mahkûmun ailesinin bulunduğu yerin yakınında bir cezaevinde kalıyor olması, aile bütünlüğü açısından önemlidir.

Anderson, Morris ile aynı yıl gerçekleştirdiği ve Avustralya'da yürüttüğü araştırmasında, eşleri cezaevinde olan kadınların en sık yaşadığı sorunların; ekonomik sorunlar, yalnızlık ve çocukları ile ilgili sorunlar olduğunu saptamıştır (21, 87).

Schneller ise, Columbia'da yürüttüğü çalışmasında, 93 erkek mahkûmun eşleri ile görüşmüştür (22). Schneller'in görüştüğü ailelerin tamamı Afrika kökenli Amerikalı'dırlar (22). Çalışmaya katılan mahkûm eşlerinin birçoğu; eş yokluğuna bağlı gelişen duygusal, cinsel ve psikolojik yalnızlık ile aile işbirliğindeki sarsılmadan yakınmışlardır. Çalışmaya katılan ailelerin çoğunluğu; toplum içerisinde kabul sorunu yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Schneller bu durumu, bu grup özelinde suç işleme davranışının yaygın olması ve dolayısıyla suçun normalleşmesi olarak açıklamaktadır (22). Sosyal kabul sorunu yaşadıklarını söyleyenler ise, bu sorunu yönetebilmek adına topluma karşı çeşitli bahaneler ürettiklerini belirtmişlerdir. Bu ailelerin, aile reisinin yokluğunu açıklamak adına geliştirdiği bahaneler daha çok askere gitme veya uzakta çalışmadır. Schneller'in çalışmasına katılan ailelerin birçoğu ekonomik sorunlarla boğuşmaktadırlar. Ailelerde; sosyal yardım alma, devlete ait konutlarda yaşama, dilencilik gibi işler yapma ya da yakınlardan maddi yardım talep etme davranışı yaygındır (22). Çalışmaya katılan mahkûm eşlerinin büyük çoğunluğu eşlerinin mahkûmiyetinin kendilerine negatif yansıdığını belirtmiştir. Kadınlar negatif etkilerin en fazla ekonomik ve duygusal anlamda kendilerini etkilediğini söylemişlerdir.

Myers da çalışmasını Schneller gibi erkek mahkûmların eşleri ile görüşerek gerçekleştirmiştir (22, 88). Ancak bu çalışmada, mahkûmların eşlerine ek olarak İskoçya'da bir hapishanede kalmakta olan 100 erkek mahkûmun kendisi ile de görüşülmüştür. Çalışmada, mahkûmların cezaevi öncesi yaşamlarındaki alkol tüketimi ve bunun suç işlemelerine ve ailelerine olan yansımaları ele alınmış ve dolaylı yoldan

mahkûm ailelerinin bazı dinamikleri ortaya konulmuştur. Myers'ın çalışmasına katılan mahkûm eşleri, eşlerinin cezaevi yaşamı öncesindeki alkol tüketiminin; davranış, duygu, günlük durum, hareket ve konuşmalarına yansıdığını ve dolayısıyla da aile hayatlarında belirleyici olduğunu vurgulamışlardır (88). Yüksek oranda alkol kullanımı gibi olumsuz durumların yol açtığı sorunlar, kişilerin günlük yaşamlarına negatif etki edebilmekte ve işledikleri suçun oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir (88).

Mahkûm aileleri ile ilgili birden çok çalışmaya imza atmış olan Lowenstein ise çalışmalarında sırasıyla; eşleri cezaevinde olan kadınların stresle başa çıkma yöntemlerini ve geçici tek ebeveynlik durumlarını ele almıştır (23, 33). Lowenstein'in İsrail'de gerçekleştirdiği ilk araştırması, eşleri cezaevinde olan 143 kadının stresle başa çıkma tarzlarını ortaya koymaktadır (33). Lowenstein'in çalışmasına katılan mahkûm eşleri, çoğunlukla genç yaştadır ve ekonomik olarak %70'i alt sınıf olarak tanımlanmıştır (33). Ailelerde; düşük gelire sahip olma, kiralık konutlarda ve şehrin sıra dışı bölgelerinde yaşama durumu mevcuttur. Kadınlardan yalnızca %50'sinin eşleri, mahkûmiyet öncesi düzenli bir işte çalışmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre eşleri cezaevinde olan kadınların; duygusal ve cinsel yalnızlık, sosyal izolasyon, yaftalanma, ekonomik sorunlar, uyku bozuklukları, sağlık hizmetlerine erişmekte güçlük, hukuki sorunlar, sosyal destek anlamında sorunlar, ekonomik güçlükler nasıl çözüm getireceğini bilmeme ve çocuklarla ilgili sorunlar gibi çeşitli sıkıntıları vardır.

Lowenstein'in çalışmasında, stresle başarılı bir biçimde mücadele edebildiği ortaya çıkan kadınların; eğitilmiş, sosyal statüsü görece yüksek, bir işe ya da formel ve enformel desteklere sahip kişiler oldukları ortaya konulmuştur (33). Çalışmaya göre bu kadınlar, daha çok eşitlikçi ailelerde yaşayan ve eşleri beyaz yakalı suçlar diye adlandırılan suçları işlemiş olan kadınlardır. Kadınların mevcut durumlarını nasıl algıladığı, var olan destek mekanizmaları ve duruma kendisini ve ailesini nasıl adapte ettiği stresle başa çıkma düzeyini etkilemektedir. Lowenstein'in araştırmasında ayrıca; eşler arası iletişim sıklığının, cezaevi sürecinin bitimine dair plan yapmanın ve çocukların eğitim durumları ile sosyalizasyon süreçlerinin olumlu olmasının, mahkûm eşlerinin başa çıkmasına pozitif etki ettiği ortaya konulmuştur (33). Lowenstein'a göre; kadınların kişisel yetileri ve değişen sosyal çevresi bu süreçte en belirleyici temel iki unsurdur (33).

Lowenstein'in diğ er ç alışması ise yine mahkûm eşleri üzerinden geçici tek ebeveynlik durumunu ele almaktadır (23). Ç alışmada İsrail hapisanelerinde kalmakta olan 118 erkek mahkûmun eşlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Ç alışmaya katılan kadınların çoğu genç yaştadır ve düşük sosyo-ekonomik şartlara sahiptirler. Kadınların tamamının çocuğu bulunmaktadır. Lowenstein'a göre, mahkûmiyet eşler dışında mahkûmların çocuklarını da birç ok aç ıdan olumsuz etkilemektedir (23). Görüşmelerde anneler, çocuklarının yaşad ıđ ı duygusal sorunları en önemli sorunları olarak dile getirmişlerdir. Bunun ardından çocuklarına dair tanımladıkları diğ er önemli sorunlar ise; sağlık sorunları, okul başarısının düşmesi, anne ve akranlarla olan ilişkilerde yaşanan sorunlardır. Annelerin ifade ettiğ ine göre çocuklarda; öfke, utanç gibi duygular, baba ile mektup gibi araçlarla iletişim kurmakta ya da ziyaret etmekte isteksizlik, akranlar ve yakınlarla iletişim eksikliğ i, okul yaşamında sorunlar ile kâbus görme ve yatak ıslatma gibi davranışsal sorunlar mevcuttur. Babası ahlaki suçlardan cezaevine giren çocukların bu durumları ve damgalanmayı daha derin yaşad ıđ ı ortaya koyulmuştur. Lowenstein araştırmasında; babası cezaevinde olan çocukların durumlarının, evde ruhsal bir hastalığ a sahip bireylerle yaşayan, babanın kronik bir hastalığ a sahip olduğu çocuklarla ya da babanın tümüyle uzakta ç alıştığ ı ailelerle - denizci aileleri gibi- benzeştiğ ini ortaya koymuştur (23). Lowenstein ayrıca, farklı gelişim dönemlerindeki mahkûm çocuklarına yönelik; cezaevindeki baba ile iletişim kurmayı kolaylaştırıcı savunucu ç alışmalarda bulunmak, okul ç evresi ve öğretmenleri duruma karşı bilinçlendirmek, mahkûm ailelerine aile danışmanlığ ı sağlamak ve depresyon, anksiyete gibi durumlara karşı önleyici ç alışmalarda bulunmak gibi bir takım müdahalelerin yapılmasının gerekli olduğ unu söylemiştir (23).

McDermott ve King ise Londra'da gerç ekleştirdikleri araştırmalarında, ailelerin mahkûmiyet durumu ile nasıl baş ettiğ ini ve ne tür mücadele yöntemlerini kullandıklarını ortaya koymayı amaçlamıştır (7). Bu kapsamda araştırmacılar, 28 erkek mahkûmun eşleri ile görüşmüştür. Araştırmacılar, uzun bir araştırma olarak tasarlanan ç alışmalarında, yıllar iç erisinde görüşme yaptıkları ailelerde meydana gelen dramatik değ işimlere tanıklık ettiklerini belirtmişlerdir. Ç alışmaya katılan mahkûm eşleri, eşlerinin yokluğu ile mücadele ederken bir yandan da; ekonomik olarak aileyi ayakta tutma, ç evreye durum hakkında bilgi verme ve çocukları ile ilgilenme sorumlulukları olduğ unu ifade etmişlerdir. Katılımcılar ayrıca, eşlerini ziyaret etmenin ve eşlerine ziyaret esnasında bir şeyler götürmenin kendilerine ciddi bir ekonomik yük

olduğunu vurgulamışlardır. Ancak, eşleri duygusal açıdan kendisini kötü hissetmesin diye, birçok kadın bu durumu eşine yansıtmadığını ifade etmiştir. Cezaevi ortamının çocuklarını olumsuz etkilediğini vurgulayan katılımcılar, bazı çocukların ziyarette bulunmayı istemediğini belirtmişlerdir. Kadınlar ayrıca, cezaevi koşulları nedeniyle endişeler yaşadıklarını ve eşlerinin uygunsuz koşullarda kalmasının kendileri üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Davis de çalışmasını diğer araştırmacılar gibi eşleri cezaevinde olan kadınlarla görüşerek yapmıştır (55). Araştırmacının, eşi cezaevinde olan sekiz kadınla görüşerek hazırladığı araştırmasında, İngiltere özelinde mahkûmiyet durumunun eş ve çocuklara sağladığı mali yük üzerinde durulmuştur. Çalışmaya katılan kadınların birçoğu hali hazırda oldukça yoksuldur ve eşlerinin tutuklanma süreci, mahkeme süreci ve hükümlülük sürecinde ayrı ayrı ekonomik sıkıntılarla boğuştuklarını ifade etmişlerdir. Kadınların tamamına yakını ekonomik sorunları ile baş edebilmek adına devlet desteğine başvurmuştur ve sosyal yardım almaktadır.

Bouregba ve Blanco ise çalışmalarında mahkûm yakınlarına farklı bir perspektiften yaklaşmışlardır (34, 35). Araştırmacılar Fransa'da gerçekleştirdikleri araştırmalarında, mahkûm eşlerinin durumuna psiko analitik açıdan bakmışlardır. Çalışmada, mahkûm eşlerinde, eşlerinin cezaevine girmesi sonucu oluşan; ayrılık, kayıp ve terk edilme korkusu gibi durumlar psiko analitik açıdan incelenmiştir.

Mahkûm yakınları ile ilgili çalışmalar arttıkça, konuya yönelik yaklaşımlar çeşitlenmeye başlamıştır. Caddle ve Crisp'in İngiltere'de gerçekleştirdikleri araştırmaları ve Codd'un aynı yıl yine İngiltere'de gerçekleştirdiği çalışması bu duruma doğru birer örnektir (89, 90). Caddle ve Crisp çalışmalarında, genel - erkek mahkûmların aileleri odaklı- eğilimin aksine, kadın mahkûmların aileleri ile çalışmışlardır (90). Codd ise kendi çalışmasında yaşlı mahkûmların eşlerini ele alarak, konuya yaşlılık dönemi odaklı bir bakış açısı getirmiştir (89).

McEvoy ve arkadaşlarının yürüttüğü çalışma ise Kuzey İrlanda'daki politik mahkûmların ailelerini ele almaktadır (3). Her suç türünün, o suçu işlemiş kişilerin yakınlarına getirdiği, kendi özelinde farklı sorunlar olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, özel bir suç türünü işlemiş kişilerin partnerlerini (erkek ve kadın) araştırma öznesi olarak ele alan bu çalışma, o alana ait örüntüleri yansıtmaları açısından önemli

bulunmuştur. Çalışmanın verilerinin toplandığı 1992 yılında Kuzey İrlanda'da devam eden politik süreç ve bunun getirileri nedeniyle cezaevlerinde çok fazla mahkûm bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, politik mahkûmların yakınlarının tamamına yakını onları haftada en az bir kez düzenli ziyaret etmektedir ve ailelerin çoğunluğu mahkûmların salıverilmesiyle ilgili çeşitli aktivizm çalışmalarına katılmaktadır. Bu mahkûmların eşleri, görüşmelerde kendilerinde en fazla baskı yaratan durumun, eşlerinden mevcut iç politik durumla ve çocukları ile ilgili bilgi saklamak olduğunu söylemişlerdir. Eşler, bu durumu yakınlarının duygusal durumunu kötü etkilememek adına yaşadıklarını belirtmişlerdir. Tamamı çocuk sahibi olan görüşmeciler; ulaşım zorluğu, mesafe, çocuklarının küçük yaşta olması ve partnerin durumunun çocuktan gizlenmesi gibi nedenlerle çocuklarını ziyarete götürmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. McEvoy ve arkadaşları görüştükları mahkûm eşlerinin en önemli sorunlarının; ekonomik sorunlar, çocuklarla ilgili sorunlar, baş etme zorlukları, duygusal zorlanmalar ve ilişkiyi devam ettirme noktasındaki sorunlar olduğu sonucuna ulaşmışlardır (3). Araştırmaya katılan birlik yanlıları ve cumhuriyetçi mahkûmların yakınları arasında bu sorunlar açısından çok fazla farklılık olmadığı ortaya koyulmuştur. Tarafları farklı olsa da sorunları ve yaşadıkları zorluklar aynı olan politik mahkûmların ailelerinin, en çok destek aldığı mekanizmalar; aileleri, orduyla ilgili yardım örgütleri ve arkadaşlarıdır.

Greene ve arkadaşları ise Kaliforniya'da gerçekleştirdikleri araştırmalarında 102 kadın mahkûm ile görüşerek, bu mahkûmların dışarıda bulunan çocuklarının durumu ve mevcut risk faktörlerini tartışmışlardır (24). Çalışmaya göre birçoğu kendi çocukluğunda; olumsuz anne baba tutumu, şiddet, şiddete tanıklık, ihmal ve istismar, madde kullanımı gibi olumsuzluklar yaşadığını belirtmiş olan anneler; dışarıda bulunan çocuklarının da kendileri ile oldukça benzer durumları yaşadığını vurgulamışlardır. Kadınların çocuklarının yalnızca %24'ü babası ile yaşamaktadır. Yarıısı kadarının babası ile iletişimi mevcut değildir. Bunun nedeni olarak kadınlar, baba ile kendileri arasındaki olumsuz ilişkiyi göstermişlerdir. Cezaevine girmeden önce %71'i çocuklarıyla yaşamakta olan kadınlar, çocuklarından ayrılmanın kendileri ve çocukları için büyük bir travma oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Kadınların aktardığı kadarıyla çocukları, kendi yoklukları nedeniyle duygusal ve davranışsal sorunlar yaşamaktadırlar. Çalışma, annelerin yaşadığı olumsuz deneyimlerin kendi çocuklarına geçtiğini ve çocukların bu döngüden çıkmaları için annelerinin cezaevine

girmeleriyle başlayan süreçte psiko-sosyal destek almaları gerektiğini önermesi açısından önemli bulunmuştur.

Western ve McLanahan, Greene ve arkadaşları ile aynı yıl gerçekleştirdikleri kapsamlı araştırmalarında, Amerika Birleşik Devletlerindeki 20 ayrı şehirden veri toplamışlar ve toplamda 4900 aileye ulaşımlardır (24, 91). Araştırmada erkek partnerlerin cezaevinde bulunduğu ailelerin çoğunluğunda, eşler resmi olarak evli değildirler. Çiftlerin üçte birine yakını resmi olarak evlidirler. Çalışmaya göre, erkeklerin cezaevine girmesi eşlerin ve çocukların refah durumunu büyük oranda etkilemektedir. Eşler cezaevinden çıksa dahi, iş bulma konusunda yaşamları muhtemel sorunlar nedeniyle refaha sahip bir aile ortamında yaşanması zor görünmektedir. Çalışmada ayrıca, evliliğin normalde sağladığı sosyal kontrolü kuvvetlendirici ve sapkın davranışı önleyici etkisinin, cezaevi deneyimi ile zayıfladığı ortaya koyulmuştur. Evlilik ve aile ilişkilerinin cezaevi deneyimi sonucunda zayıfladığı belirtilmiştir.

Boswell ise İngiltere’de gerçekleştirdiği araştırmasında mahkûmların çocukları ile görüşmüştür (64). Çeşitli yaş aralıklarında olan 25 mahkûm çocuğu ile annelerinin ya da bakım verenlerinin nezaretinde görüşen araştırmacı, çalışmasında, babalarının cezaevinde olması durumunun çocuklarda yarattığı duygu ve düşünceler üzerinde durarak, onların deneyimlerini anlamaya çalışmıştır. Araştırmaya katılan çocukların tamamı babalarının cezaevinde olduğunun farkındadırlar ve babalarını cezaevinde ziyaret etmekten mutluluk duyduklarını söylemişlerdir. Ancak cezaevinde geçirdikleri kontrol, içeri alınma gibi süreçler çocuklara zor gelmektedir. Çocukların tamamına yakını, babalarının cezaevine girmesinin yaşamlarını olumsuz etkilediğini ve kendilerinde üzüntü gibi negatif duygular yarattığını ifade etmiştir. Çocukların okulda babalarının durumuna yönelik aldığı tepkilerin, yaşamlarına olan etkisi büyüktür. Bazı çocuklar okulda durumu rahatça ifade ettiğini ve arkadaşlarından destek aldığını belirtirken; bu nedenle zorbalığa uğradığını ve alay konusu olduğunu söyleyen çocuklar da mevcuttur. Çocukların babalarının durumu ile ilgili umutları ve korkuları mevcuttur. Çocukların tamamı babaları ile mektuplaşmaktadır ve baba ile olan iletişimin devam etmesi çocuklar için oldukça önemlidir. Araştırmacı bu nedenle, cezaevinde olan babalar ile çocukları arasındaki iletişimi devam ettirebilmek adına,

çeşitli uygulamaların ve destek programlarının geliştirilmesi noktasında önerilerde bulunmuştur.

Brown da Londra'da gerçekleştirilen bir proje kapsamında ortaya çıkan araştırmasında; 12-18 yaş aralığında, yakınları cezaevinde olan 53 genç ile görüşmüştür (92). Araştırmanın amacı, yakınları cezaevinde olan ergenlerin ne tür ihtiyaçları olduğunu saptamaktadır. Çalışmaya katılan gençler yakınlarının cezaevine girmesi ile birlikte yaşamlarında; barınma, finans ve sosyal alanlar gibi konularda değişimler yaşandığını belirtmişlerdir. Gençlerin %80'i çevrelerinde kimsenin kendilerine, yakınlarının durumu nedeniyle ortaya çıkan süreçle nasıl baş ettiklerini sormadığını, kendilerinin de bunu anlatmadıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmecilerin çoğunluğu cezaevindeki yakınları ile iletişimi sürdürmek istediklerini, ancak görüşme şartlarının kendilerini zorladığını ifade etmiştir. Bu durum Boswell'in çalışmasına katılan çocukların isteği ile oldukça benzerlik taşımaktadır (64).

Comfort ise çalışmasında mahkûm ailelerini etnografik bir bakış açısı ile ele almıştır (61). Araştırmacının amacı cezaevi ziyareti sürecinde oluşan; aile etkileşimi ile duygusal ve kurumsal yansımaları ele almaktır. Araştırmacı amacını gerçekleştirebilmek adına Kaliforniya San Quentin hapisanesinde 300 saatlik katılımlı gözlemlerde bulunmuş ve eşleri cezaevinde olan 50 kadın ile derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Araştırmaya göre; kadınların eşlerinin cezaevinde kalması ile baş etme yollarından birisi, onların dış dünya ile olan iletişimini sağlamak adına yaptıkları girişimlerdir. Sık sık ziyarette bulunmak bunun en önemli yoludur. Kadınların %58'i vakit buldukları her an eşlerini ziyaret etmeye geldiklerini söylemiştir. Gelirken dışarıdan eşlerinin sevdiği yiyecekleri getirmek ya da cezaevinden satın almak, maliyeti ne kadar kendilerine yük olursa olsun kadınların yapmayı tercih ettiği bir davranıştır. Partnerleri ile evlenmek isteyen ve cezaevinde evlenen kadınlar, evlendikleri günü her ne kadar normalde hayal ettiklerinin dışında olmuşa da, olabildiğince pozitif hatırlamaya çalıştıklarını ve güzel bulduklarını ifade etmişlerdir. Çeşitli suçlardan cezaevine giren erkeklerin, belirli periyodlarla cezaevi kampüsü içerisinde bulunan bungalov evlerde iki güne yakın bir süre konaklama izni bulunmaktadır. Eşler, çocuklar, kardeşler, anne ve babalar bu uygulamaya katılabilmekte ve normal bir ev konforunda bulunan dairelerde yakınları ile birlikte konaklayabilmektedirler. Bu deneyimi yaşayan kadınlar bu süreci aile için olumlu,

ancak mahremiyet ve tüm aile bir arada kapalı kalma durumu nedeniyle olumsuz bulduklarını ifade etmişlerdir.

Arditti de Amerika'da gerçekleştirdiği çalışmasında, mahkûm yakınlarını ele almıştır (57). Araştırmacıya göre, cezaevi süreci kısa dahi olsa ailede ciddi streslere neden olmaktadır. Araştırmacı, yaşadıkları deneyimi anlayabilmek adına cezaevine yakınına ziyarete gelmiş aile üyeleri ile görüşmüştür. Çalışmaya katılan 56 görüşmecinin çoğu, çocukları ile birlikte eşlerini ziyarete gelmiş kadınlardır. Eşlerden %59,3'ü görüşmeye gelirken çocuklarını da yanlarında getirdiklerini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılanların üçte ikisi, yakınlarının cezaevine girmesi sonrası çalışmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan yarısından fazlası devletten destek almaktadır. Neredeyse dörtte üçü bu desteği almaya yakınları cezaevine girdikten sonra başlamıştır. Katılımcıların üçte ikisi yakınları cezaevine girdikten sonra ekonomik durumlarının çok daha kötü olduğunu söylemiştir, ancak buna rağmen dörtte üç oranında katılımcı, yakınlarına düzenli olarak para göndermektedir. Arditti'nin çalışmasında katılımcıların belirttikleri en önemli sorunlar; duygusal stres, ebeveyn olma odaklı sorunlar, iş-aile çatışması ve çocuklara yönelik endişelerdir (57). Katılımcılar her konu ile tek başlarına ilgilenmek zorunda olduklarından ve destek bulamamaktan yakınmışlardır. Çocuklarının ise; ebeveyn özlemi, okul başarısında düşme, depresyon ve davranış sorunları yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların üçte birine yakını, cezaevine girmenin yakınlarının kötü alışkanlıklarının sona ermesi ve disipline olması adına olumlu olduğunu belirtmiştir.

Levenson ve Tewksbury'nin çalışması ise toplumda ifade etmesi oldukça güç olan bir suç türünü, cinsel suçları işlemiş olan mahkûmların ailelerini ele almaktadır (93). Araştırma kapsamında, Amerika genelinde 584 cinsel suçlunun ailesinden bilgi toplanmıştır. Araştırmaya göre bu suçluların yakınlarının ifade ettiği en büyük yaşamsal güçlükler; ekonomik zorluklar ve çevrenin tehditleridir. Bu suçluların çocuklarının birçoğu, okulda arkadaş ve hatta öğretmenleri tarafından damgalanma ve tehditlere maruz kaldıklarını söylemişlerdir. Yakınların yarısından çoğu; mevcut durum nedeniyle depresyon, anksiyete, korku ve öfke duygusu yaşadıklarını söylemiştir. Yakınlarının işlemiş olduğu suç türünün, oldukça hassas ve toplum tarafından kabul edilemez oluşunun, bu ailelere getirdiği yük tahmin edilmektedir.

Cinsel suçtan hükümlü bireylerin yakınlarının, ayrıca ele alınmasının oldukça önemli olduğuna inanılmaktadır.

Visher'ın çalışması genel eğilimin aksine, cezaevinden yeni çıkmış kişileri ve ailelerini ele almaktadır (94). Çalışmada, cezaevi sürecinde ailesi ile iletişimi güçlü olan mahkûmların, salıverilme sonrası yaşama daha kolay adapte olabildiği ve çalışma yaşamına daha kolay geri dönebildiği sonucu ortaya konulmuştur. Ayrıca, salıverilmenin ardından çocuğu ile kurduğu bağları güçlü olan babalar, güçlü olmayanlara oranla; haftada daha fazla saat çalışmaktadır, ruhsal sağlıkları daha iyi durumdadır ve yeniden suça karışma yatkınlıkları daha düşüktür.

Codd ise çalışmasında, eşleri cezaevinde olan yaşlı kadınları ele alarak, mahkûmiyet sonucu değişen toplumsal cinsiyet rollerini ve mücadele stratejilerini sorgulamıştır (45). Çalışmada; eşi cezaevine giren kadına yönelik toplumun geleneksel beklentileri, kadının bu süreçte toplum tarafından 'uygun' görülen tutum ve davranışlarının neler olduğu, kadının buna yönelik tepkisi ve erkek suçluluğu, feminist bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Çalışma, eşi cezaevine giren kadının toplumsal cinsiyet bağlamında ne tür etkilere maruz kaldığını ortaya koymasından oldukça önemli bulunmuştur.

Yurtdışında yapılmış çalışmaların, mahkûm yakınları konusuna oldukça farklı noktalardan yaklaştığı görülmüştür. Mahkûm yakınlarının mevcut durumuna ve sorun ve ihtiyaçlarına yönelik farklı pencereler sunan bu çalışmaların, oldukça değerli bilgiler içerdiği düşünölmektedir.

2.4.2. Mahkûm Yakınları ile İlgili Türkiye'de Yapılmış Çalışmalar

Yurtdışında yapılmış çalışmaların sayısı ve konuya yaklaşım çeşitliliği ile kıyaslandığında, Türkiye'de mahkûm yakınları ile ilgili literatürün oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Türkiye'deki mevcut alan yazın tarandığında, mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar; Önal Dölek ve Özada tarafından hazırlanmış yüksek lisans tezleridir (5, 6). Çalışmalar, konuya dikkat çekmeleri ve literatüre katkı sağlamaları açısından önemli bulunmuşlardır.

Önal Dölek, çalışmasında hükümlü ailelerinin sorun ve ihtiyaçlarını ele almıştır (5). Özada'nın çalışması ise, çocukları cezaevinde olan anneleri, çocuk

suçluluğu bağlamında ele almaktadır (6). Bu iki çalışma hakkında kapsamlı bilgi edinmenin, Türkiye’de mahkûm yakınlarının durumu ile ilgili fikir edinmek açısından yararlı olacağına inanılmaktadır.

Önal Dölek 2004 yılında tamamladığı çalışmasında, hükümlü ailelerinin psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarına değinmiştir (5). Araştırmacı çalışmasını, Ankara’da bulunan Ulucanlar Açık ve Kapalı Cezaevi ile Ayaş Açık ve Kapalı Cezaevindeki erkek hükümlülerden 108’inin Ankara’da yaşayan aileleri ile gerçekleştirmiştir. Araştırmacı hükümlülerin; anne, baba, eş, kardeş ve çocukları ile görüşmüştür. Önal Dölek’in bu çalışma ile amacı; hükümlü ailelerinin psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının neler olduğunun ortaya koymak ve bu sorunların çözümüne yönelik hizmetlerin geliştirilmesine öncülük etmektir (5).

Önal Dölek’in çalışması hükümlü aileleri ile ilgili çarpıcı bazı gerçekleri ortaya koymuştur (5). Buna göre; çalışma kapsamında görüşülen hükümlü yakınlarının birçoğu düşük eğitim düzeyine sahiptirler. Ailelerde öğrenimine devam etmekte olan hükümlü çocukların ciddi bir kısmının ise, yakınları cezaevine girdikten sonra eğitimlerini yarıda bıraktıkları ortaya çıkmıştır. Eğitimine devam edenlerin ise, okul başarılarında düşüşler gözlenmiştir. Aile bireyleri gibi, ailedeki hükümlü bireylerin de eğitim düzeyleri düşüktür. Ailelerin çoğu, ekonomik olarak ciddi zorluklar yaşamaktadırlar. Görüşülen ailelerin yarıdan çoğu, sağlık güvencesine ve sosyal güvenceye sahip değildirler. Görüşülenlerin %56,4’ü çalışmaya yakınları cezaevine girdikten sonra başlamıştır. Ailelerin yarısından çoğu, maddi yetersizlikler nedeniyle avukat tutamadıklarını bildirmişlerdir.

Ailelerde, ekonomik sorunların yanı sıra, psiko- sosyal sorunlar da mevcuttur. Ailelerin birçoğu, yakınlarının cezaevine girmiş olmasından olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Aile bireylerinin yarıdan fazlası, hükümlülük durumu sonrasında içine kapanmıştır ve kendini yalnız hissetmektedir. Ailelerde yakınlarının cezaevinde olduğunu ve işlediği suç türünü toplumdan gizleme durumu mevcuttur ve toplum tarafından dışlandıklarını düşünenlerin oranı bir hayli fazladır (%76).

Özada ise çalışmasını, Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’na çocuklarını ziyarete gelen 20 anne ile derinlemesine görüşmeler yaparak gerçekleştirmiştir (6). Araştırmada, annelerin ve çocuklarının yaşamlarına dair detaylı

bilgiler alınmaya çalışılmıştır. Odağı, doğrudan mahkûm yakınlarının yaşam durumları olmayan araştırma; annelerin aile içerisinde çocuklara en yakın kişiler olduğu savından hareketle, annelere göre çocuklarının suça yönelme nedenlerinin neler olduğu üzerinde durarak, çocuk suçluluğuna açıklama getirmeye çalışmıştır. Özada'nın görüştüğü annelerin tamamı, on sekiz yaş altı erkek çocukların anneleridir. Çocukları ise; hırsızlık, gasp, cinayet, kız kaçırma, cinsel suçlar ve madde ticareti gibi suçlar nedeniyle cezaevinde kalmaktadırlar (6).

Özada'nın aktardığına göre; çalışmaya katılan annelerin %75'i evlidir ve eşleri ile birlikte yaşamaktadırlar (6). Ancak çoğu, evliliklerini ve aile yaşamlarını olumsuz olarak tanımlamışlardır. Birçoğu geçmişte kendi ailesinden ve hali hazırda evlendiği eşinden şiddet gördüğünü belirten annelere göre; çocuklarının suça sürüklenmesinin ana nedeni sahip oldukları huzursuz aile ortamıdır. Çoğunluğu düşük eğitim düzeyine sahip olan anneler, aile içerisinde ekonomik açıdan çok fazla zorluk yaşadıklarını ve bu durumun çocukların suça sürüklenmesinde etkili olmuş olabileceğini dile getirmişlerdir. Anneler, düşük eğitim düzeyleri nedeniyle vasıfsız ve düzenli olmayan işlerde çalışmaktadırlar. Kadınların birçoğu, çalıştıkları vasıfsız işler nedeniyle sosyal güvenceden yoksundurlar ya da yeşil kart gibi devlet kaynaklı uygulamalar aracılığı ile sosyal güvenceye sahiptirler.

Çocuklarının cezaevine girmesi ile ilgili farklı duygusal reaksiyonları bulunan anneler, daha çok; üzüntü, inkâr, öfke ve kızgınlık gibi duygulara sahiptirler. Kadınlar, çocukların okulu bırakıp vasıfsız işlerde çalışmalarını ve arkadaş çevresini de suça sürüklenmede önemli bir neden olarak sunmuşlardır. Annelerden pek çoğu, çocuklarının babalarına kıyasla kendilerine daha yakın olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle çocuklarını sık sık ziyaret etmek isteyen anneler, en çok ulaşım ve ekonomik sorunlar nedeniyle bu isteklerini gerçekleştirmekte zorlanmaktadırlar.

Arslan ise, Batman'daki ortaokul ve lise öğrencilerinin okul başarısına etki eden çeşitli faktörleri incelediği araştırmasında, mahkûm yakınlarının sorunlarına doğrudan odaklanmamış olsa da, örnekleminde, aile bireyleri cezaevinde olan öğrenciler bulunmaktadır (95). Araştırmacı bu öğrencilerin yarıdan fazlasının okul başarısının, yakınlarının cezaevine girmesinden olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmaya katılan öğrenciler, yakınlarının cezaevine girmesi sonrası; intihar etmeyi veya okulu bırakmayı düşündüklerini söylemişlerdir.

Türkiye’de mahkûm yakınlarının durumlarını ele alan bilimsel çalışmaların sayıca oldukça az olduğu görülmüştür. Mahkûm yakınlarının yaşam durumları hakkında bilgi sahibi olmanın, onların sorunlarının görünür olması ve çözümüne yönelik adımlar atılması açısından bir gereklilik olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle mahkûm yakınları ile ilgili daha çok bilimsel çalışmaya ve akademik çerçevenin dışında da; sosyal politika, sivil toplum ve yerel yönetimler gibi platformlarda atılacak çeşitli adımlara ihtiyaç olduğuna inanılmaktadır. Böylelikle, toplum içerisinde görünmez hale gelmiş, ancak tüm bileşenleriyle toplumun geneli açısından oldukça önem taşıyan bir grubun, sorunlarının çözümüne yönelik adımlar atılabilecektir.

2.5. Adli Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet, oldukça kapsamlı bir ekosistem içerisinde toplum içerisinde yaşayan çeşitli ihtiyaç sahibi kesimlere yönelik çalışmalar yapan ve hizmet sorumluluğu taşıyan uygulamalı bir bilimdir (96). NASW ise sosyal hizmeti, kendini; hizmet etmeye, sosyal adalete ve incinebilir grupların güçlendirilmesine adanmış bir meslek olarak tanımlamıştır (97). Günümüzde sosyal hizmet eğitimi tamamlamış kişiler sosyal hizmet uzmanları olarak adlandırılmaktadırlar. Maschi ve Killian sosyal hizmet uzmanlarını, yerküre boyunca; birey, aile, grup ve toplum düzeylerinde müdahalelerde bulunarak, bireyin iyilik halini geliştirmeye yönelik çalışmalar yürüten sağlam ve dinamik güçler olarak tanımlamıştır (98). Sosyal hizmet uzmanları bu tanım çerçevesinde çalışmalarını sürdürürlerken, farklı birçok alanda soruna sahip müracaatçılarla karşılaşabilmektedirler. Yapısı gereği sosyal hizmet disiplininin çalışmalarını geniş bir alanda sürdürebilir olması, bu durumu sosyal hizmet uzmanları için zorunlu kılmaktadır. Sosyal hizmetin temel bazı çalışma alanları; tıp, psikiyatri, suçluluk, yaşlılık, engellilik, yoksulluk, eğitim, aile ve çocuk refah alanıdır (99). Zaman geçtikçe ve toplumsal gelişmeler arttıkça sosyal sorunların farklılaşabileceği ve sosyal hizmetin yeni çalışma alanlarının türeyebileceği düşünülmektedir.

Suçluluk alanında sosyal hizmet, sosyal hizmetin en temel çalışma alanlarından birisidir. Öyle ki sosyal hizmetin bugün sağlık alanında oldukça yoğun bir biçimde var olmasının, bir zamanlar mesleğin gelişiminin başlarında, suçluluk alanında mevcut olduğu söylenmektedir (100). Brownell ve Roberts bu noktaya suçluluk alanında sosyal hizmetin ortaya çıkışı ile sosyal hizmetin doğuşu arasındaki paralellikten

bahsederek değinmektedirler (101). Buna göre sosyal hizmetin çocuk suçlulara yönelik psiko-sosyal değlendirmelere girişmesi ve bu çocukların daha iyi koşullarda rehabilitasyon süreçlerini tamamlamaları ve onlar için savunuculuk yapmaları bu iki alanın iç içe geçmesinde etkili olmuştur. Sheehan da benzer bir görüşü savunarak psikiyatrik sosyal hizmet uygulamalarının suçluluk alanında sosyal hizmetin gelişmesinde etkili olduğunu savunmuştur (102). Araştırmacıya göre çocuk odağındaki psikiyatrik sosyal hizmet uygulamaları, çocukların duygusal gelişimine odaklanırken, çocuk suçluluğu alanına da girerek suçluluk alanında sosyal hizmetin gelişimine katkı vermiştir. Nitekim literatürden edinilen bilgiye göre de sosyal hizmet uzmanları, 1899 yılında Jane Addam'ın desteğiyle Amerika'da ilk çocuk mahkemesinin oluşturulmasında etkili olmuşlardır (103, 104). 1841 yılında ise yarı zamanlı sosyal hizmet uzmanı olarak çalışan John Agustus, Boston mahkemesine bazı suçlulara süpervizyon vermek üzere görevlendirilmek istediğini belirterek, bu uygulamanın hapsedilmeye alternatif bir uygulama olabileceğini belirtmiştir (104). Sosyal hizmet uzmanları ayrıca mahkûmların hapsedilme koşullarının iyileştirilmesi noktasında daimi savunuculuk yapmışlardır (101). Sosyal hizmet uzmanlarının polis merkezlerinde kolluk kuvvetleriyle ortak bir biçimde çalışmaya başlamaları ise 1924 yılı öncesine kadar uzanmaktadır (103). NASW ise 1973'te gerçekleştirdiği delege kurulunda, cezai adalet sistemi içerisinde sosyal hizmet adına neler yapılabileceğine değinmiştir (105).

Svensson suçluluk alanında sosyal hizmetin mevcudiyetine farklı bir bakış açısı getirmiştir (106). Araştırmacıya göre, cezaevi sisteminin doğuşundan bu yana cezai adalet sistemi, gayrı-insani uygulamalar ve yetersizlikleri nedeniyle sürekli eleştirilmiştir. Cezai adalet sisteminin uygunsuzluğu noktasında tüm bu tartışmalar sürerken, bir yandan bu sistemin içerisindeki bireyler için çeşitli yardımlar ve destekler olması gerektiği konusu gündeme gelmiştir. Böylelikle 20. Yüzyılda sosyal hizmet, birçok yerde adli sistemin bir parçası haline gelmiştir. Svensson, sosyal hizmetin bu aşamada yardım sağlama amacının yanında, cezalandırıcı uygulamaları devam ettirebilmek adına 'cezai adalet sisteminin olumsuz getirilerinin bir özrü' olarak da düşünüldüğünü belirtmiştir (106).

Uygulamada olduğu gibi sosyal hizmet eğitiminde de adli sosyal hizmet sisteminin yer alması önemsenmiştir. Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi, 1958 yılında

yayınladıkları raporu, sosyal hizmet uzmanlarının adli sistemde çalışmalarına ayırmışlar ve bir müfredat rehberi yayınlamışlardır. Böylelikle sosyal hizmet eğitiminin liderlerinin, sosyal hizmetin cezai adalet sisteminde yer almasına verdikleri önem ortaya konulmuştur (103, 104, 107). Ancak NASW'nin 2007'de yürüttüğü bir ankete katılımda bulunan 3,653 sosyal hizmet uzmanının yalnızca %1'i asıl çalışma alanlarını cezai adalet sistemi olarak tanımlamışlardır (108). Cezai adalet sistemi içerisinde çalışan sosyal hizmet uzmanı sayısının artırılmasının sistem içerisinde yer alan herkes adına yararlı olacağına inanılmaktadır. Bunun için sosyal hizmet uzmanlarının bu alanda uzmanlaşması ve çalışması için gerekli bazı adımların atılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu adımların; uygun yüksek lisans/doktora programları açılması, alanı tanıtmak için uygun staj programlarının geliştirilmesi, sosyal hizmet öğrencilerine alanın tanıtılması, öğrencilerin bu alanda çalışmaya teşvik edilmesi, gönüllü olan uzmanlara fırsat verilmesi ve daha fazla kadro sağlanması gibi adımlar olabileceği düşünülmektedir. Zira Scheyett ve arkadaşlarının Amerika'da 63 adli sosyal hizmet alan eğitmeni ile gerçekleştirdikleri anket çalışmalarında da eğitmenler, adli sistemde çalışma noktasında en büyük engellerin; öğrencilere rehberlik edecek bu alanda uzmanlaşmış süpervizör bulmakta zorlanmaları ve öğrencilerin alana karşı ilgisizliği ve farkındalıklarının düşük olması olarak vurgulamışlardır (104). Katılımcıların diğer tanımladığı zorluklar ise; finansal sorunlar, adli sistemin sosyal hizmet uzmanları ile ortak çalışmaya karşı isteksiz olması ve bürokratik zorluklardır.

Cezai adalet sisteminde faaliyetini sürdüren ve suçluluk alanında sosyal hizmet olarak konumlandırılan sosyal hizmet çalışma alanı literatürde adli sosyal hizmet adıyla da bilinmektedir. Adli sosyal hizmetin ortaya çıkışı gibi gelişimi de bir takım dönüşümlerin etkisinde gerçekleşmiştir. Svensson'un da bahsettiği cezai adalet sisteminin temelinde yer alan cezalandırıcı felsefe zamanla yerini, suçlunun cezalandırılmasından ziyade rehabilite edilmesine bırakmıştır (106). Böylelikle adli sosyal hizmet de bu dönüşümden etkilenmiştir. Suçluların rehabilitasyonunun daha çok önem kazanmasıyla birlikte, adli sistemde sosyal hizmet uzmanlarına düşen rol ve görevler artmıştır (103).

Silver ve Burack cezai adalet sistemi içerisinde 'adli uzmanlar' olarak niteledikleri bir grubun mevcut olduğunu ve bu uzmanların temelde hâkime ya da

mahkemeye hizmet ettiğini belirtmişlerdir (109). Araştırmacılara göre bu uzman grubu; sosyal hizmet uzmanı, adli tabipler, psikologlar ya da benzer başka meslek gruplarından kişiler olmaktadır. Bu uzmanlar, hâkimin uzmanlık alanına girmediği için ulaşamadığı, fakat dışarıdan dava ile ilgili toplanması gereken bir takım bilgileri mahkemeye ve dolayısıyla hâkime sağlamakla görevlidirler. Uzmanlar davanın sınıflandırılması, dava ile ilgili durumların açıklanabilmesi ve hatta cezanın belirlenme noktasında mahkemeye yardımcı olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bu adli uzmanlar olarak sınıflandırılan kadronun içerisinde, oldukça kilit bir yere sahiptirler; öyle ki Silver ve Burack bugün Amerika’da hemen hemen her mahkemede bir sosyal hizmet uzmanının görev yaptığını belirtmişlerdir (109).

Adli sosyal hizmet literatürde, yasal parametreler çerçevesinde bilgi toplama, değerlendirme, tanı koyma ve etkileri hesaba katma gibi işlevlerde bulunan ve riskler ile suç içeren davranışı önlemeye yönelik çalışmalar yürüten; ayrıca rehabilitasyon ve iyileşme için motivasyon ve kapasite sağlanmasına yönelik çalışan bir sosyal hizmet alt dalı olarak tanımlanmıştır (102). Maschi ve Killian, adli sosyal hizmet uzmanının mesleğini icra ettiği süreçte çok çeşitli durumlarla karşılaşabileceğini ve oldukça farklı vakalar üzerinde çalışabileceğini vurgulamıştır (110). Araştırmacılara göre adli sosyal hizmet uzmanı, adli sosyal hizmet uygulamasında müracaatçılara yardım edebilmek ve faydalı olabilmek için iki uçlu bir yaklaşım kullanmaktadır. Bu ikili yaklaşım müracaatçı ile; hem sosyal iyi oluşuna yönelik hem de yasal ya da politik düzlemdeki yararına yönelik çalışılmasını gerektirmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin suçluluk alanında kendini kabul ettirmesi ve adli sosyal hizmet alanı olarak, kendini uzmanlık düzeyinde konumlandırması adli çerçevede çalışan diğer görevlilerle olan ilişkilerine de yansımıştır. Sosyal hizmet uzmanları adalet sisteminde görev alan, işbirliği içerisinde oldukları diğer yetkili kişilere; suçluların yaşam öyküsü, aile bilgileri, kişisel gelişimleri, eğitim yaşamları, askerlik durumları, ekonomik durumları, çalışma geçmişleri ve davranışları noktasında bilgiler sağlayarak temelde bireylerin kendi ve çevreleri hakkında adli makamlara bir resim sunup, bireyin bu koşullar çerçevesinde değerlendirilmesine imkân vermektedirler (100). Brennan ve arkadaşları, cezai adalet sisteminde oluşan bu işbirliğinin bireylerin yeniden kazanımı için oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır (111). Araştırmacılar, adli sosyal hizmet uzmanlarının temelde

mahkemeye hizmet ettiklerini ve bunu yaparken çeşitli enstrümanları kullandıklarını vurgulamışlardır. Bu enstrümanlar; bireyin daha önce suça karışıp karışmadığı, destek mekanizmalarının neler olduğu, iş ve barınma bilgileri, ruhsal sağlığı ve madde kullanımı gibi alanlardaki bilgilerdir. Bu bilgiler, bireylerin yeniden suça karışmasına etki edebileceği için de oldukça önemlidirler. Silver ve arkadaşları, adli sosyal hizmet uzmanının cezai adalet sistemi içerisindeki rollerini; hâkim ve savcılara danışmanlık sağlamak ve davalı/davacı ya da savunucuya savunuculuk yapmak olarak açıklamışlardır (109).

Adli sosyal hizmet uygulamaları Türkiye’de de mevcuttur. Cezai adalet sisteminin içerisinde yer alan ve çalışmalarını adli odakta sürdüren sosyal hizmet uzmanları, Türkiye’de adliyelerde ve cezaevlerinde görev yapmaktadırlar. Cezaevlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rol ve görevleri ile cezaevlerinde yaptıkları çalışmalar *Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkif Evlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük* ve *Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük* de detaylı olarak açıklanmıştır (112, 113). 2006’da oluşturulan tüzükte, Madde 18/2d sosyal hizmet uzmanlarının cezai adalet sistemi içerisinde, cezaevlerindeki psiko-sosyal yardım servislerinde görev yapacağını belirtmektedir (113). Madde 24’te ise psiko sosyal yardım servisi personellerinin görevleri kapsamlı bir biçimde açıklanmıştır. Buna göre cezaevinde kalmakta olan tutuklu ve hükümlülerin ruh ve beden sağlığına yönelik bir takım koruyucu, ilerletici programları araştırmak, bu programların uygulanmasına öncülük etmek, gerekli durumlarda tedavi sürecine katkıda bulunmak ve mahkûmun kişisel özelliklerini, çevresini, suça sürüklenme nedenini belirlemek ve kişisel gelişimine yardımcı, kurumda geçirdiği sürece yardımcı ve toplumsal hayata uyumunu arttırıcı, ayrıca bireyin yeniden suça karışmasını önleyecek önlemleri almak psiko sosyal yardım servisinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının görevidir. Uzmanlar, belirlenen tüm bu amaçlar kapsamında kurumdaki diğer yetkilileri bilgilendirmek koşuluyla, mahkûmların aile ve sosyal çevresindeki kişiler ile görüşme yapabilme hakkına sahiptirler. Uzmanların ayrıca; cezaevi içerisindeki sosyal faaliyetler ve kurslardan yararlanacak veya kurum içi hizmetlerde çalışacak hükümlüleri belirleyerek, idare ve gözlem kuruluna sunma görevine de sahiptirler.

Adli sosyal hizmet uzmanları, cezai adalet sistemi içerisinde bahsedilen roller çerçevesinde birçok aşamada ve çok çeşitli müracaatçı kitlelerine yönelik sosyal hizmet uygulaması yapmaktadırlar. Adli sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları müracaatçı kitlelerinden bazıları aşağıda detaylandırılmıştır.

2.5.1. Mahkûmlarla Çalışma

Adli sosyal hizmet uzmanları, genellikle suçlu odaklı çalışmaktadırlar. Bunu yaparken de temelde her suçlunun, motivasyonu sağlam olması koşuluyla, doğru yönlendirildiğinde, iyi yönde değişebileceğine ve kanunlara uyan vatandaşlar haline gelebileceğine inanarak çalışmalarını sürdürürler (101). Ancak bu kişilerin değişebilmesi için gereken süreçte, kişilerin; yargılanmaması, durumlarına gerçekçi bir biçimde yaklaşılması, mevcut durumlarıyla yüzleştirilmesi, güçlendirme odaklı olunması ve bilişsel davranışsal çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir (101). Ayrıca bu süreçte kişilerin; akademik, mesleki ve sosyal eğitimsel fırsatlar anlamında da desteklenmesi gerekmektedir (101). Adli sosyal hizmet uzmanları suçluların, özünde iyileştirme amacı taşıyan cezaevlerinde bulunduğu süre içerisinde, onlara pek çok açıdan destek olarak; iyi yönde değişmelerine ve kanunlara uyan vatandaşlar haline gelmelerine yardımcı olurlar. Bu noktada adli sosyal hizmet uzmanlarının yaptıkları uygulamalar oldukça çeşitlidir.

Soytürk, sosyal hizmet uzmanlarının mahkûmların birçok önemli ihtiyacının karşılanmasına yönelik çalıştığını ve bu çalışmaların mahkûmlar açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır (100). Araştırmacıya göre mahkûmlar, cezaevlerinde sosyal hizmet uzmanlarının yaptıkları çalışmalar neticesinde daha iyi yaşam koşullarına sahip olmakta ve sosyal işlevsellikleri artmaktadır. Soytürk, adli sosyal hizmet uzmanlarının mahkûmlar özelinde yaptıkları çalışmaları üç aşamada sıralamıştır (100):

1. Adli sosyal hizmet uzmanları mahkûmların suça sürüklenmesine neden olan etmenlerin belirlenmesi sürecinde rol oynarlar.
2. Adli sosyal hizmet uzmanların mahkûmların cezaevinde geçirdikleri sürecin onlar adına iyileştirici olmasına yönelik çalışmalarda bulunurlar.

3. Adli sosyal hizmet uzmanları tahliye sonrası kişilerin yeniden suça karışmasını önleyici çalışmalar yaparlar.

Adli sosyal hizmet uzmanlarının cezai adalet sistemi içerisinde bilinen en temel görevi, cezaevindeki kişiler hakkında sistematik bilgi toplamak ve mahkemeye bir rapor halinde sunmaktır. Mahkeme böylelikle vereceği kararda uzmanının mahkûma yönelik sunacağı raporu dikkate alır ve kişilerin bu rapor aracılığı ile haklarında daha çok bilgi sahibi olarak değerlendirmesini bu doğrultuda yapar. Suçlunun nasıl bir yaşam öyküsüne sahip olduğu, onu suça sürükleyen etmenler ve psikososyal özellikleri adli sosyal hizmet uzmanlarının hazırladığı raporda yer alan bilgilerdir. Guin ve arkadaşları, sosyal hizmet uzmanlarının böyle bir rapor hazırlayabilmelerinin, bazı kritik durumlara dayandığını belirtmişlerdir (114). Buna göre, uzmanların hazırladıkları rapor; multi-disipliner bir ekip çalışması yapmalarına, kişinin yaşamını bir sosyal tarih anlayışıyla araştırmalarına, önemli kayıtları inceleyip analiz etmelerine, kişinin kendisi ve ailesi ile iletişim kurmaya, kişiye ve ailesine savunuculuk yapmaya ve müracaatçının suçla ilişkisini ortaya seren bir tema oluşturmalarına bağlıdır (114). Sosyal hizmet uzmanlarının bu noktada birlikte çalışmaları gereken multi-disipliner ekip, suçlunun yaşam öyküsüne göre değişkenlik gösterebilmekle birlikte, temelde; hekimler, psikologlar, hukukçular, eğitimciler gibi meslek gruplarından oluşabilmektedir. Adli sosyal hizmet uzmanlarının mahkûmlarla ilgili bilgi toplarken onlarla güvene dayalı bir ilişki kurması, yaşam öykülerine detaylı bir şekilde ulaşmalarını sağlamaktadır (114). Brownell ve Roberts, adli sosyal hizmet uzmanlarının mahkûmların -şayet varsa- ruhsal hastalıklarını belirleme noktasında da mahkemeye yardımcı olabileceklerini söylemişlerdir (101).

Cezaevi süreci birçok dinamiği içerisinde barındıran bir süreçtir. Suçluluğun karmaşık bir yapıda olması, cezaevi sürecine çeşitli noktalarda etki edebilmektedir. Mahkûmların birçoğunun cezaevine gelmeden önceki yaşam durumları, geçirecekleri cezaevi sürecinin niteliğini belirlemektedir. Hem kendi durumları hem de cezaevinin kendine özgü dinamikleri, mahkûmlar açısından bu süreçte desteklenmeyi gerektirmektedir. Adli sosyal hizmet uzmanları tüm bu süreçte, mahkûmların cezaevi yaşamına uyum sağlamaları ve bu süreci verimli geçirmeleri için çeşitli çalışmalar yürütmektedirler.

Adli sosyal hizmet uzmanlarının cezaevindeki görevlerinden ilki, cezaevine yeni gelen mahkûmlarla görüşmek ve haklarında bilgi alarak, mevcut durum ve ihtiyaçlarını belirlemektir. Soytürk, cezaevinde çalışan sosyal hizmet uzmanının cezaevine yeni gelen mahkûmlara öncelikle bir tanıma/takip formu doldurduğunu ve bu esnada ilk görüşmeyi gerçekleştirerek mahkûma kendi görevi ve kurum hakkında bilgi verdiğini söylemiştir (100). Araştırmacı, sosyal hizmet uzmanının bu aşamada mahkûmun ihtiyaçlarına yönelik tespitlerde bulunması gerektiğini belirtmiştir.

Cezaevi birçok insan için olağandışı bir mekândır. Suçlular arasında burayı kanıksamış olanlar olabilse de, cezaevine yeni gelen mahkûmların birçoğu için cezaevinde bulunmak; üzüntü, kaygı, umutsuzluk gibi duygulara yol açan travmatik bir deneyimdir. Özellikle cezaevi sürecinin ilk günlerinde, kişilerin alışma durumu henüz gerçekleşmediği için, cezaevi içerisinde desteklenmeye ihtiyaç duyabilirler. Adli sosyal hizmet uzmanları bu noktada görev alarak cezaevine yeni gelen mahkûmlarla çeşitli çalışmalar yürütebilmektedirler. Grup çalışmaları bu çalışmalardan birisidir (100). Bazı mahkûmların ise, özel ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar; yoksulluk, toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, engellilik, şiddet mağduru olmak, ruhsal hastalık, hamilelik, madde bağımlılığı kaynaklı olabilmektedir (101). Sosyal hizmet uzmanları bu durumlarda da mahkûmlara destek olmaktadır. Yoksulluk sorunu yaşayan mahkûmlar için kaynak bulmak, ruhsal hastalıkları olan mahkûmların hastaneye sevki ve tedavisini takip etmek, madde bağımlılığı olanları, madde bağımlılığından kurtulmaya yönelik rehabilitasyon programlarına yönlendirmek, engelli mahkûmların cezaevi koşullarına uyumunu takip etmek ve onlara uygun olmayan koşulların düzelmesini sağlama yönünde çalışmak sosyal hizmet uzmanlarının cezaevlerinde yaptıkları uygulamalardan bazılarıdır.

Mahkûmların ihtiyaçları, cezaevi sürecinde onlar için kritik bir önem taşımaktadır. Çoğunluğu yoksul olan suçluların, cezaevine girdiklerinde yoksullukları devam etmekte, hatta derinleşmektedir (115). Mahkûm aileleri ile ilgili yapılan çalışmalar, bu ailelerin çoğunun maddi imkânsızlıklar içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda mahkûmların birçoğu ailelerinden - onlarda da maddi imkânlar yetersiz olduğu için- maddi destek görememektedir. Maddi anlamda yardımlaşma mahkûm ve aileleri açısından birçok durumda mümkün olmasa da; mahkûm ve aile ilişkisinin sürdürülmesi, literatürde her iki taraf için de olumlu bir

durum olarak tanımlanmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının, mahkûm ve aile ilişkilerinin sürmesi noktasında da çeşitli görevleri olmaktadır. Mahkûm ve ailesinin görüşmesini engelleyen nedenlerin varlığının ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalarda bulunmak, cezaevlerinde çalışan adli sosyal hizmet uzmanlarının görevlerindedir (100). Mahkûm aileleri ile ilgili literatür, cezaevlerindeki uzmanlar aracılığı ile yapılan çeşitli bir araya getirme programlarının, aile ve evlilik danışmanlığı uygulamalarının, eğitimlerin mahkum aile ilişkisi için oldukça önemli olduğunu ve artması gerektiğini vurgulamaktadır (115). Mahkûmların sosyal aktivitelere ve eğitim öğretim programlarına katılmasını sağlamak da, cezaevlerinde sosyal hizmet uzmanlarının görevlerinden birisidir (100).

Her mesleğin zorlukları olabilmektedir. Adli sosyal hizmet uzmanları da cezaevlerinde çalışırken çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Bu zorluklar Sanford ve Foster tarafından, cezaevi kültüründen kaynaklı sorunlar olarak tanımlanmışlardır (115). Cezaevlerinin genellikle şehre uzak noktalara inşa edilmesi, cezaevinde mahkûmlarla kurulan ilişkinin zaman zaman zorlayıcı olabilmesi, uzmanın duracağı noktayı belirlemede zorlanabilmesi, cezaevinde çeteleşen grupların var olabilmesi ve cezaevi gibi kapalı ve sıkı güvenli bir ortamda çalışmak, adli sosyal hizmet uzmanlarının cezaevlerinde yaşadıkları zorluklar olarak düşünülmektedir.

Adli sosyal hizmet uzmanlarının mahkûmların tahliye ve tahliye sonrası yaşama adapte olmaları noktasında da çeşitli rolleri bulunmaktadır. Soytürk, mahkûmların cezaevinden ayrıldıktan sonra; barınma, iş bulma, aile ve çevre desteği sağlama, toplumsal yaşama uyum gibi ihtiyaçları bulunduğunu söylemiştir (100). Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için kişiler henüz cezaevindeyken, bir takım alt yapıların hazırlanması gerekmektedir. Bu noktada adli sosyal hizmet uzmanlarının yapacakları çalışmalar, mahkûmların salıverilme sonrası yaşamlarına pozitif etki edecektir. Mahkûm ve aile ilişkisinin sürdürülmesi noktasında yapılan çalışmalar, mahkûmların salıverilmesi sonrasında, aile ve çevre desteği almasına yardımcı olacaktır. Cezaevi sürecinde eğitim programlarına ve mesleki eğitim programlarına katılmaları ise, mahkûmların cezaevinden çıktıktan sonra, daha donanımlı olmalarını sağlayacağı için; iş bulma noktasında onlara fayda sağlayacaktır. Ailesi ile ilişkileri iyi ilerleyen bir mahkûmun, barınma sorununun da ilk etapta bu şekilde ortadan kalkacağına inanılmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları arasında son zamanlarda, gönüllü olmayan müracaatçılara yardım edilip edilmemesi konusunda bir tartışma yürütülmektedir (101). Brownell ve Roberts, adli sosyal hizmet uzmanlarının bu tartışmada yer alması gereken safın, yardım etmek olduğunu söylemişlerdir, çünkü onların deyimiyle adli sosyal hizmet uzmanı; kendini görevine adanmış, belirlediği yolda yürüyen, müracaatçısını savunan ve onun için mahkemede ve cezaevi sürecinde elinden gelenin en iyisini yapan ve kişilerin potansiyellerinin farkına varmasını sağlayan kişidir (101).

2.5.2. Göçmen, Sığınmacı ve İnsan Kaçakçılığı Mağdurlarıyla Çalışma

Göçmen ve sığınmacı olma durumu özellikle son yıllarda Dünya için ayrı bir önem taşımaya başlamıştır. Örneğin son dönemlerde Ortadoğu'da yaşanan olayların etkisi ile genişleyen sığınmacı krizi, bugün Türkiye'nin ve Avrupa'nın ortak meselesi haline gelmiştir. Türkiye ve Avrupa gibi Amerika da göçmen ve sığınmacı sorununu sık sık yaşamakta ve buna yönelik kendi özel politikalarını oluşturmaktadır (116). Göçmen ve sığınmacılar gibi insan kaçakçılığı mağdurlarının durumu da oldukça önemlidir ve özel politikalar oluşturulmasını gerekli kılmaktadır (116).

Hassas durumda bulunan tüm bu kitleler için çok katmanlı çalışmalar yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu aşamada birçok meslek, bu durumlardaki kişilerle çalışmakla yükümlüdür. Sosyal hizmet mesleği de yapısı gereği, bu hassas kitlelerle çalışan bir meslektir. Sosyal hizmet uzmanlarının birçok aşamada bu kitlelerle bir araya gelmesi mümkünken, adli sosyal hizmet uzmanlarının da bahsedilen bu hassas gruplara yönelik çalışabileceği belirtilmiştir (109, 116). Ancak, bu kitleler ile çalışma durumu adli sosyal hizmet uzmanları açısından yeni gelişmekte olan bir durumdur. Literatürde adli sosyal hizmet ve sığınmacı, göçmen meselesinin bağını kuran çok fazla kaynağa rastlanamamaktadır (109). Oysa adli sosyal hizmet uzmanlarının diğer adli birimlere - en çok da mahkemeye- göçmen, sığınmacı ve insan kaçakçılığı mağdurlarıyla ilgili sağlayacağı katkı çok fazladır (109). Silver ve Burack son dönemlerde, göçmen meselesi ile ilgili çalışan hâkimlerin sosyal hizmet uzmanlarının sürece sunduğu katkının önemini fark etmeye başladıklarını ve uzmanların sağladığı bilgileri süreçte doğru kullanmaya çalıştıklarını söylemişlerdir (109).

Jou ve Lazzaro, Amerika'da göçmen ve sığınmacılarla sıkça karşılaşılan adli sosyal hizmet uzmanlarının bu müracaatçılarla karşılaştıklarında bu kişiler arasında politik sığınmacı- politik olmayan sığınmacı ayrımı yapmaları gerektiğini, çünkü bu iki farklı durumun farklı süreçler yaratabileceğini belirtmişlerdir (116). Yazarlara göre her iki durumda olan sığınmacılarda da; korku, endişe, depresyon gibi durumlar sık görülmekte ve uzmanların karmaşık mahkeme sürecinde bu müracaatçılara destek vermesi gerekmektedir. Silver ve Burack, adli sosyal hizmet uzmanlarının süreç içerisinde göçmen ve sığınmacılarla ilgili oldukça farklı durumlarla karşı karşıya kalabileceklerini belirtmişlerdir (109). Vatandaşlık elde etme ile ilgili sorunlar, evlat edinme, suça karışma, ayrımcılık ve şiddete maruz kalma, zorla alıkonulma, hedef ülkenin sistemini bilmeme gibi durumlar göçmen, sığınmacı ve insan kaçakçılığı mağdurlarının en sık yaşadığı sorunlardandır (109, 116). Adli sosyal hizmet uzmanlarının bu kitlelerle ilgili süreçlerde; mağdurun tespiti, kişilerle ilgili bilgi toplanıp mahkemeye sunulması, kişilere psiko-sosyal destek ve barınma gibi destekler sağlanması, mahkeme sürecinde destek verilmesi gibi görevleri vardır (116). Silver ve Burack'a göre, adli sosyal hizmet uzmanının hazırlayıp mahkemeye sunacağı rapor, kişilerin göçmenlik başvurusu açısından oldukça önem taşımaktadır (109). Jou ve Lazzaro, bu hassas kitlelerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının kendi ülkelerindeki adli sisteme iyi hâkim olmaları gerektiğini, böylelikle müracaatçıları için gerekli savunuculuğu yapabileceklerini vurgulamıştır (116). Sürekli değişen adli sistem içerisinde adli sosyal hizmet uzmanlarının bu kitlelerle çalışmalarını sürdürürlerken hâkimlerle, gönüllülerle, çevirmenlerle ve mesleki yardımcılarıyla işbirliği içerisinde çalışmaları gerekmektedir (116).

2.5.3. Mağdurlarla Çalışma

Adli sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları bir diğer kitle ise suç mağdurları ve onların aileleridir. Guin ve arkadaşları, suç mağdurları ve onların ailelerinin yaşadıkları yıkımı oldukça ağır olarak tanımlamışlardır (114). Herhangi bir suçun mağduru olmuş kişiler, suçun ne olduğuna bağlı olarak değişmekle birlikte, çeşitli zorlanmalar yaşamaktadırlar. Literatürde adli sosyal hizmet uzmanlarının birlikte çalıştıkları mağdur kitleler örneklendirilmiştir. Buna göre uzmanlar; cinsel istismar mağduru çocuk ve yetişkinlerle, kötü muamele görmüş yaşlı bireylerle, aile içi şiddet

mağduru kadınlarla, çocuklarla ve insan kaçakçılığı mağdurlarıyla sıklıkla çalışmaktadırlar (117).

Mele, sosyal hizmet uzmanlarının mağdurlara yönelik çalışmaya başlamasının uzun yıllar öncesine dayandığını belirtmiştir (118). Araştırmacının çizdiği rotaya göre 1970'li yılların başında ilk mağdur destek programının San Francisco ve Washington'da oluşturulmasıyla birlikte, suç mağdurlarının durumu ve ihtiyaçları adli sosyal hizmet kapsamında ele alınmaya başlanmıştır. Bu programlar suç mağdurları için bir yol gösterici görevi görmektedir ve mağdura çeşitli hizmetler sağlamaktadır. Bu hizmetler; danışmanlık, destek grupları, adli süreçte mağdura refakat etmek gibi hizmetlerdir. Mağdurlar ve aileleri olayın başında bu durumun neden kendi başlarına geldiğini sorgulamakta ve bu süreçte desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (114). Adli sosyal hizmet uzmanları bu noktada kişilere yol göstererek onların başlarına gelmiş bu olayı doğru anlamlandırmalarına yardımcı olmaktadır. Cinsel istismar mağdurlarının istismar olayının ardından çoğunlukla kendilerini suçladıkları ve kendi hataları sonucu böyle bir olayın başlarına geldiğini düşündükleri bilinmektedir. Bu gibi durumlarda yasal süreçte mağdura destek olacak bir sosyal hizmet uzmanının, ona bu olayın kendisi nedeniyle gerçekleşmediği noktasında telkinde bulunmasının mağdurun olayı atlama sürecine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Mağdurlar gibi mağdur aileleri de suç sonrası süreçte desteğe ihtiyaç duyabilmektedirler. Bazı ailelerin, mağdur tarafın yakını olmalarına rağmen başlarına gelen olay nedeniyle toplumdan dışlanma durumu yaşadıkları bilinmektedir (114). Sosyal hizmet uzmanlarının bu gibi durumlarda ailelere destek olma sorumluluğu bulunmaktadır. Mele, mağdur ya da ailesinin suç sonrası süreçte duruma bağlı olarak geçici bir yere transfer edilmesi gerekebileceğinden bahsetmiştir (118). Bu işlem ve o süreçte müracaatçılara danışmanlık desteği sağlamak adli sosyal hizmet uzmanlarının görevleri arasında yer almaktadır (118). Bunun haricinde mahkemeler zaman zaman mağdur yakınlarının görüşlerine ihtiyaç duyabilmektedir. Bu aşamalarda adli sosyal hizmet uzmanları devreye giderek şayet mahkeme talep ettiyse mağdur yakınlarına ev ziyareti gerçekleştirebilmekte ve görüşlerini alabilmektedirler (114). Mahkeme esnasında stres yaşayan mağdur yakınlarına destek olunması gerekmektedir. Guin ve arkadaşları, adli sosyal hizmet uzmanlarının mahkeme esnasında zorluk yaşayan

mağdur yakınlarına destek sağladıklarını ifade ederek, aynı zamanda mahkemeye karşı bu ailelere yönelik savunuculuk yaptıklarını da ifade etmişlerdir (114).

Lyungwald ve Svensson, sosyal servislerde görevli sosyal hizmet uzmanları ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında uzmanlara, en çok hangi suç mağdurlarıyla çalışıyorsunuz diye sormuşlardır (119). Soruya cevap veren uzmanların tamamı çalıştıkları mağdurların çoğunluğunun kadın ya da çocuklar olduğunu vurgulamıştır. Kadın ve çocukların toplum içerisinde daha güçsüz konumda oldukları bilinmektedir. Bu durum özellikle şiddetle ilişkili suçlarda kadın ve çocukları önemli bir mağdur kategorisi altına sokmaktadır. Kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik ihmal ve istismar durumları özellikle koruma altına alma ve mahkeme sürecinde destek verme noktasında, adli sosyal hizmet uzmanlarına büyük görev düşürmektedir.

2.6. Ekolojik Yaklaşım

Sosyal hizmet, kendine özgü mesleki yaklaşımıyla; birey, aile, grup, topluluk ve toplum düzeylerinde çalışmalar yürüten bir disiplindir. Bu çalışmalar yürütülürken sosyal hizmetin bilimsel temellerini de oluşturan çeşitli kuram ve yaklaşımlardan referans alınmaktadır. Sistem kuramı ve ekolojik yaklaşım, sosyal hizmet teori ve uygulamalarında yararlanılan en önemli kuram ve yaklaşımlardandır.

Sosyal hizmet uygulamalarına ilk dönemlerde hâkim olan görüşün psikoanalitik görüş olduğu ve sorunların kaynağının, bireylerin kendi ruhsal rahatsızlıkları olarak görüldüğü bilinmektedir (120). ‘Medikal yaklaşım’ olarak değerlendirilen bu hâkim görüş, Freud’un öncülük etmesiyle, sosyal hizmet alanında 1920 ve 1960 yılları arası dönemde oldukça yoğun bir biçimde kullanılmıştır (96). 20. yüzyıl başlarında yaptığı çalışmalarla, sosyal hizmet alanının gelişmesine ciddi katkılar sunan Richmond ise sosyal çevrenin, insanların sosyal işlevselliği üzerinde önemli bir rolü olduğunu vurgulamıştır (121). Bu noktadan sonra sosyal hizmet alanında çeşitli tartışmalar baş göstermiş ve sosyal çevrenin insan üzerindeki etkisi tartışılmaya başlanmıştır (122). Bu tartışmaların ardından 1960’lı yıllarda sosyal hizmet disiplini, kendi müracaatçı kitlesinin yararına olan sistemlerin dönüşmesi ve ileriye taşınmasını savunan reform yaklaşımını benimsemiştir (96). 1970’lerde ise sosyal hizmet alanında ekolojik yaklaşım kullanılmaya başlanmıştır (122). Böylelikle

müracaatçıların mevcut sorunlarının kaynağında içsel durumlar kadar dışsal faktörlerin de etkili olduğu gerçeği kabul görmeye başlamıştır (120).

Ekolojik yaklaşım sosyal hizmet uygulamalarında müracaatçı ile direkt olarak çalışmanın yanı sıra, onun sosyal işlevselliğine etki eden; ailesi, toplum ve kültürel faktörlerle de çalışılmasının gerekli olduğunu savunmaktadır (122). Bu yaklaşıma göre çoklu faktörleri dikkate alan bir değerlendirme ve müdahale süreci, başarılı bir sosyal hizmet uygulamasının temel bileşenleridir. Ekolojik yaklaşım, sosyal hizmetin ilk dönemlerine hâkim olan medikal yaklaşımı ve sonrasında kabul gören reform yaklaşımını bütünleştiren bir konumda olduğu için ‘çevresi içerisinde birey’ mottosu ile hareket eden sosyal hizmet disiplini için uygun bir yaklaşım olarak kabul görmüştür (123).

Germain, Hartman ve Siporin’in sosyal hizmet alanında gelişmesine ve uygulamaya aktarılmasına öncülük ettiği ekolojik yaklaşım, Berger, Federico ve McBreen tarafından geniş bir yelpazede ele alınmıştır (124-127). Araştırmacılar, çevrenin bireyin sosyal işlevselliği üzerindeki etkisini incelerken; biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyal, politik ve fiziki güçlerin birbirleriyle olan etkileşiminin oldukça karmaşık olabileceğini vurgulamışlardır. Bu sebeple, sosyal hizmet uzmanının ekolojik yaklaşımı uygulamaya aktarırken bütüncül bir bakış açısına sahip olmasının gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Literatürde ‘çok boyutlu bir bakış açısı getirmek’ diyerek söylemleştirilen bu yeni sosyal hizmet paradigması, böylelikle disiplin içerisinde kendisine yer edinmiştir (128).

Berger, Federico ve McBreen, güçlü bir ekolojik perspektifin, uygulamaya aktarılırken şu unsurları taşıması gerektiğini vurgulamıştır (127):

1. Bireyin, çoklu ve etkileşen birçok faktörden etkilendiği kabul edilmelidir.
2. Büyüme, gelişim ve hedeflerin gerçekleştirilmesi konularına ağırlık verilmelidir.
3. Sağlık bağlamında bireyin kişisel patolojileri yerine, bütününe odaklanılmalıdır.

Çevrenin bireyin işlevleri üzerinde etkili olduğunu savunan ekolojik yaklaşım, genel sistem teorisinin bir uzantısı olarak düşünülmektedir (120). Genel sistem teorisi,

bireyleri ya da nesnelere ayrı ayrı ele almak yerine; ilişkiler üzerinden inceleyen birleştirici bir teoridir (129). Sistem teorisine göre, bireyin kendisi de bir sistemdir ve çeşitli sistemler içerisinde farklı şekillerde yer almaktadır (96). Sistem teorisi, tek tek parçalara odaklanmak yerine, parçaların bütünü oluşturabilmek için birbirleri ile nasıl etkileştiğine ve parçalar arası ilişkiye odaklanması gerektiğini savunarak ve sistemdeki bir unsurda meydana gelen değişimin diğerini nasıl etkilediğinin görülmesine olanak vererek, sistemin bütününe odaklanması gerektiğini tavsiye eder (130). Sosyal hizmet uzmanları tüm bu döngüde; hem bireyin kendisine, hem bireyin etkileşimde bulunduğu sistemler arasındaki ilişkilere, hem de sistemlerin bizzat kendisine odaklanarak müracaatçılar için etkili bir takım çözümler sunmayı hedeflemektedirler (131).

Sistem yaklaşımı aileyi, içinde bulunduğu toplumun ve kültürel yapının bir alt sistemi olarak tanımlamaktadır (128). Aile, içerisinde ise üyeler kendi başlarına bir sistemdirler. Bu, sistem yaklaşımının bireyi bir sistem olarak kabul etmesinden temellenmiş bir düşüncedir. Aile, ekosistem içerisinde mikro, mezo ve makro çevreler tarafından kuşatılmıştır ve tüm bu düzeylerdeki her tür olağan ya da olağan dışı değişim ve gelişmeler aileyi etkilemektedir (132). Örneğin, ailenin içerisinde yaşadığı ülkenin savaşa girmesi nedeniyle güvenlik amaçlı zorunlu göç etmesi durumu aileyi saran makro çevreden kaynaklı bir durum olarak aileyi etkilerken; aile bireylerinden birisinin cezaevine girmesi ise mikro odakta aileye etki eden bir durumdur.

Arditti, çalışmasında ebeveynin cezaevine girmesinin, çocuk ve aile üzerindeki etkisini ekolojik yaklaşım perspektifinden ele almıştır (133). Arditti'ye göre mahkum yakınlarının durumu çalışılırken daha çok makro bir perspektif veya sapma (deviance) üzerinden konuyu ele alma trendi mevcuttur; ancak ekolojik yaklaşım da mahkum yakınlarını ele alırken kullanılacak faydalı bir yaklaşımdır, çünkü suçluluk ve aileye olan etkileri tartışılırken farklı düzeylerdeki birçok etken bu yaklaşımla birlikte açıklanabilir hale gelmektedir (133). Arditti, ekolojik yaklaşım perspektifinden mahkum ve mahkum yakınlarını ele alan ve sistemik düzeyde teori ve müdahaleyi bir araya getiren, genel bağlamsal bakış açısını şu şekilde ortaya koymaktadır (133):

Tablo 2.1. Sistemik düzeyde mahkum ve mahkum yakınları

Sistemik Düzey	Yapı	Koruyucu Faktörler
Mikro Sistem	- Ebeveyn-çocuk ilişkileri - Üzüntü ve kayıp duygusu ile mücadele	- Sosyal Destek - Bireyin ya da ailenin Eski haline geri dönmesi - Ekolojik açıdan hassas vaka çalışmaları
Mezzo Sistem	- Ev ve cezaevi arasındaki bağlantı - Cezaevi aile ziyaretleri	- Aile dostu cezaevi ziyareti - Adli sistem ve çocuk refah hizmetlerinin çocuk merkezli işbirliği
Eko Sistem	- Cezaevi koşulları - Kurumsal uygulamalar - Cezaevine yeniden giriş toplumun tepkisi	- Rehabilitasyon - Hapsedilmeye alternatif olabilecek uygulamalar - Toplum Desteği
Makro Sistem	- Mahkûmu aile ve toplumdan bilinçli olarak uzaklaştıran politikalar - Damgalanma ve hak mahrumiyeti	- Onarıcı Adalet - Cezai Adalet Reformu

Arditti bu genel çerçevede sosyal hizmet uzmanlarının, cezai adalet sistemi/cezaevi ile mahkûm yakınları arasında oluşabilecek negatif durumları ortadan kaldırmada veya mahkûm yakınlarının mahkûmiyet durumundan etkilenmelerini önlemede ciddi bir sorumluluk sahibi olduğunu vurgulamaktadır (133).

2.7. Araştırmanın Önemi

Yakınları cezaevinde olan bireylerin sorun ve ihtiyaçlarına yönelik, çeşitli uygulamalar ve politikaların oluşturulmasına ihtiyaç bulunduğu inanılmaktadır. Bu anlamda bilimsel araştırmalar yapılmasının, bu uygulama ve politikaların oluşturulması sürecinde önemli olacağı düşünülmektedir. Ancak dünya geneline bakıldığında, mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmaların; son yetmiş yıllık süreçte ve özellikle batıda yapıldığı görülmüştür. Türkiye’de ise mahkûm yakınları özelindeki araştırmalar, oldukça azdır. Bu nedenle bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Türkiye’de yapılmış mevcut araştırmaların bu araştırmanın odağına aldığı, eşleri cezaevinde olan kadınları kapsamayışının ise bu çalışmanın özgün yanını ortaya koyduğuna inanılmaktadır.

Araştırmanın literatüre sağlayacağı katkının yanı sıra, eşleri cezaevinde olan kadınlar özelinde mahkûm yakınlarının sorun ve ihtiyaçlarını ortaya koyarak, konuya yönelik gerekli sosyal politikaların oluşmasına katkı verebileceğine de inanılmaktadır. Böylelikle, eşleri cezaevinde olan kadınlar ve aileleri için mevcut sorunların aşılması sağlanabilecek ve aile bireyinin cezaevinde olmasının yaratabileceği başka sorunların ortaya çıkması ya da mevcut sorunların yaygınlaşması önlenebilecektir.

Araştırmanın kadınlarla yapıyor oluşunun ise, ayrıca bir önemi olduğuna inanılmaktadır. Araştırma kapsamında yaşam durumları ortaya konulan kadınlar aracılığıyla, toplumda kadının yeri ve yaşadığı mağduriyetler bir kez daha göz önüne serilecektir. Kadın sorunlarının sürekli dile getirilmesinin, toplumda ikincil konumda bulunan ve pek çok sorunla karşılaşan kadınların güçlenmesi adına işe yaracağı düşünülmektedir. Araştırmanın bu yönüyle de önem taşıdığına inanılmaktadır.

2.8. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırma tasarlanırken ve süreç içerisinde ilerlerken; araştırmacı tarafından çeşitli varsayımlarda bulunulmuştur. Bu varsayımlar şunlardır;

- Türkiye’de yakınları cezaevinde olan kişilerin, çeşitli sorunlara sahip oldukları varsayılmıştır.
- Eşleri cezaevinde olan kadınların; birçok soruna sahip olduğu varsayılmıştır.
- Kadınların tüm bu sorunlarının, yaşamlarını olumsuz etkilediği varsayılmıştır.
- Araştırmaya katılan kadınların, çocukları ve cezaevinde olan eşleri ile ilgili çeşitli sorunlara sahip oldukları varsayılmıştır.
- Katılımcıların mevcut yaşamsal durumlarına yönelik çeşitli desteklere/hizmetlere ihtiyaç duydukları ve bu hizmet ve desteklere ulaşma noktasında sorunlar yaşadıkları varsayılmıştır.
- Son olarak ise, araştırma kapsamında görüşülen kadınların, görüşmecinin yönelttiği sorulara; içten ve doğru yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.

2.9. Tanımlar

Mahkûm: Cezaevinde kalmakta olan tutuklu (cezaevinde kalmakta olan ve hakkındaki adli yargılama süreci devam eden, cezası kesinleşmemiş kişi) ve hükümlüleri (cezaevinde kalmakta olan ve cezası kesinleştirilmiş, hüküm giymiş kişi) kapsayan genel ad.

Yetişkin Erkek Suçlu: Devlet tarafından yasal çerçevede suç olarak belirlenmiş olan davranışı gerçekleştirmiş, on sekiz yaş üstü erkek birey.

Eşi Cezaevinde Olan Kadın: Resmi ya da gayri resmi evlilik bağıyla bağlı olduğu eşi, mevcut kanunlar kapsamında işlemiş olabileceği/olduğu düşünülen suç ya da suçlar nedeniyle cezaevinde bulunan kadın.

Mahkûm Yakınları: Sevdiği ve yakın olduğu bir kişi cezaevinde olan kişilerdir. Genellikle mahkûmların; anne, baba, eş, sevgili, çocuk ya da kardeşlerini topluca ifade ederken kullanılmaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmada kullanılan bilimsel yöntem ve bu yöntemin uygulanma şekline dair bilgiler verilecektir. Araştırmanın metodolojik temelini oluşturan bu bilgiler ve araştırmacının alan deneyimi, aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur. İlk başlıkta araştırma konusunda karar verme ve konunun sınırlandırılma süreci, ikinci başlıkta evren ve örneklem seçimi, üçüncü başlıkta veri toplama sürecinde yaşananlar ve son başlıkta ise veri analiz sürecinin ayrıntıları üzerinde durulmaktadır.

3.1. Araştırmanın Ortaya Çıkış Süreci

Öner, sosyal bilimler alanında çalışan araştırmacıların, kendi toplumsal duyarlılık ve kaygılarını araştırma konularına yansıtma sürecinin oldukça olağan bir durum olduğunu savunmuştur (134). Bu noktadan hareketle, bu çalışmanın araştırma konusu belirlenmeden önce, araştırmacının ilgi duyduğu çalışma alanlarından yola çıkılarak bir alan taraması yapılmıştır. Yapılan alan taramasında özellikle suçluluk alanında, mahkûmlarla ilgili birçok çalışma olduğu göze çarpmıştır. Hem sosyal bilimler hem de diğer bilim dallarının konuya olan ilgisi, mahkûmlarla ilgili çalışmaların sayısının ve yaklaşım çeşitliliğinin artmasına öncülük etmiştir.

Alan taraması süreci devam ederken araştırmacı, mahkûm yakınlarının durumlarına yönelmiş ve bu kitle ile ilgili ne tür çalışmalar olduğunu araştırmaya başlamıştır. Yapılan tarama sonucunda, Türkiye’de mahkûm yakınlarını ele alan çok fazla çalışmaya ulaşılamamıştır. Konu ile ilgili detaylı düşünüldüğünde ise, bu kitlenin oldukça ciddi sorunlara sahip olabileceği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sosyal hizmet bağlamında yapılacak olması ve yakınları cezaevinde olan bireylerin, sosyal hizmetlerin müracaatçı kitlesine uygun bir kitle olabileceği ön kabulü üzerinden de mahkûm yakınlarını ele alan bir çalışma yapmanın yararlı olabileceğine inanılmıştır. Alan taraması sonucunda elde edilen bilgiler ve fikirler, bu çalışmanın yapılabilmesi için ana zemini oluşturmuştur.

Araştırmanın nasıl sınırlandırılacağı ve odak noktasının ne olacağı ise zaman içerisinde şekillenmiştir. Kadınların günümüzde toplumsal yaşamda karşılaştığı

zorlukların ve toplumsal cinsiyet bağlamında edindiği rollerinin getirmiş olduğu yüklerin bilinmesi nedeniyle, araştırmanın kadın odağında yapılmasının yararlı olacağına inanılmıştır. Çalışma bu nedenle; eşleri cezaevinde olan kadınların yaşam durumlarının ve sorun ile ihtiyaçlarının sosyal hizmet bakış açısından incelenmesi olarak son şeklini almıştır. Bu odak kapsamında nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek, eşleri cezaevinde olan kadınlarla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmasına karar verilmiştir. Nitel araştırma; sosyal yapıları, kişisel deneyimleri, algıları, tutumları, süreçleri ve bunların birbirleri ile olan ilişkilerini daha iyi anlamaya yarayan bir araştırma yaklaşımıdır (135). Bu çalışmada da; nitel araştırma yaklaşımına dayanarak yapılmış yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler aracılığıyla, eşleri cezaevinde olan kadınların yaşadıkları deneyime, bu deneyimi nasıl algıladıklarına, toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunlara ve ihtiyaçlara ve cezaevi sürecinin yaşamlarına olan etkisine değinilmiştir. Çalışmanın deseni bu noktalardan hareketle olgubilim (fenomenoloji) deseni olarak şekillenmiştir. Olgubilim deseni kullanılarak; görüşmecilerin eşlerinin cezaevinde olması durumunu nasıl yaşadıkları ve anlamlandırdıkları ortaya konulmaya çalışılabilecektir.

Araştırma konusuna, odağına ve yaklaşımına karar verildikten sonra Türkiye’de ve yabancı literatürde mahkûm yakınları ile ilgili olan bilimsel çalışmalar araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda elde edilen kaynaklar okunmaya başlanmıştır.

Bu süreçte araştırmanın yapılabilirliği açısından, eşleri cezaevinde olan kadınlara nasıl ulaşılabileceği üzerinde durulmuştur. Bu noktada mahkûm ve mahkûm yakınları ile ilgili çalışan sivil toplum kuruluşlarının araştırılmasına karar verilmiştir. Yapılan internet araştırması sonucunda, Türkiye’de bu konuda çalışan çok fazla sivil toplum kuruluşu olmadığı görülmüştür. Konu ile ilgili çalışan derneklerden, İstanbul’da yer alan Kader Mahkûmları Derneği’nin web sitesine ulaşılmıştır. Siteden derneğin çalışmaları hakkında bilgi edinilmiştir. Buna göre Kader Mahkûmları Derneğinin mektup iletişimi aracılığı ile cezaevindeki mahkûmlara, cezaevinden çıkmış kişilere ya da mahkûmların ailelerine yönelik çalışmalar yürüten ve çeşitli yardımlarda bulunan bir dernek olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Edinilen bilgiler sonucunda dernekle telefonda iletişime geçilmiş ve çalışma hakkında ön bilgi verilmiştir. Elde edilen olumlu tutum neticesinde derneğin İstanbul’da bulunan merkezi ziyaret edilerek, çalışma hakkında detaylı bilgi

sunulmuştur. Bu görüşmede, dernek başkanı ve dernek 2. başkanından yaptıkları çalışmalar ve mahkûm ailelerinin sorunlarına dair bilgi alınmıştır. Dernek yetkilileriyle yapılan bu yüz yüze detaylı görüşmeler, mahkûm ailelerinin mevcut durumu ve sorunları hakkında araştırmacının detaylı bilgi sahibi olmasına neden olmuştur. Görüşmelerde elde edilen bilgiler sonucunda araştırmacı, araştırmasına yeni sorular eklemiştir. Dernek yetkilileriyle yapılan görüşmede ayrıca, görüşülecek kişilere dernek aracılığı ile ulaşıp ulaşılamayacağı noktasında, dernek yetkililerinin görüşleri alınmıştır. Derneğin çalışmaya olumlu yaklaşması sonucunda, görüşülecek kişilere dernek aracılığı ile ulaşılmasına karar verilmiştir. Edinilen olumlu tutumun resmileşmesi için derneğe yazılı başvuruda bulunulmuş ve resmi izinleri alınmıştır.

Konunun seçilmesi, odağının sınırlandırılması ve görüşülecek kişilere nasıl ulaşılacağı gibi ön aşamalar geçildikten sonra; araştırma sorularının oluşturulma süreci başlamıştır. Bu süreçte mevcut literatürden ve alana dair elde edilen bilgilerden de faydalanılarak araştırmada kullanılacak yarı yapılandırılmış görüşme rehber formu hazırlanmıştır. Araştırmanın ön hazırlıklarının tamamlanmasının ardından dernekle yeniden iletişime geçilerek, görüşmeler başlatılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem Seçimi

Birçok araştırmada ilgili tüm kişilerle görüşme yapmak ya da ilgili her durumu gözlemlemek imkânsız olduğundan, araştırmacıların bir örneklem seçmeleri gerekir (135). Nitel araştırmalarda örneklem seçimi büyük gruplarla çalışılmadığı ve genelleme amacı gütmeyeceği için genellikle amaçlı olarak gerçekleşir (135). Amaçlı örneklem yöntemleri ise kendi içlerinde ayrılmaktadırlar (135). Bu araştırmada da amaçlı örneklem seçimi yapılmıştır. Örneklem seçimi öncesinde araştırmanın evreni belirlenmiştir. Bu araştırmanın evrenini eşleri cezaevinde olan kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma evreni ise Ankara ve İstanbul illerinde yaşayan ve eşleri cezaevinde olan kadınlardan oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ve Ankara illerinde yaşayan ve eşleri cezaevinde olan 17 kadın oluşturmaktadır. Görüşülen kadınlara ulaşılırken amaçlı örneklem seçim yöntemlerinden kartopu yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, nitel araştırma yaklaşımına uygun olması ve bu araştırma için görüşülecek kişilere ulaşmayı kolaylaştırıcı etkisi nedeniyle tercih edilmiştir. Dernekle yapılan görüşmede, dernek

yetkilileri kendilerinin alan tecrübelerine dayanarak, mahkûm ailelerinin yakın çevrelerinde başka suça sürüklenmiş kişilerin ve ailelerinin olabileceğini belirtmişlerdir. Elde edilen bu bilgi de kartopu örnekleme yönteminin kullanılmasında etkili olmuştur.

Görüşmelerde görüşülen kadınların eşlerinin minimum üç aydır cezaevinde kalıyor olması ve cezalarının kesinleşmiş olması şartı aranmıştır. Görüşülen kadınlardan dokuzu İstanbul'da; sekizi ise Ankara'da yaşamaktadır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Çalışmanın alan araştırması kısmını oluşturan görüşmeler Ocak 2016 ve Mart 2016 tarihleri arasında, araştırmacının kendisi tarafından, belirlenen illerde gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin yaşadıkları iller; nüfus açısından Türkiye'nin en kalabalık illeri olmaları ve araştırmacı tarafından rahat ulaşılabilir olmaları nedeniyle seçilmiştir. Bunlara ek olarak TÜİK 2013 verilerine göre bu illerin Türkiye çapında bünyesinde en fazla ceza infaz kurumu barındıran iller olması, cezaevine giriş çıkış yapan kişi sayısının yüksek olduğu iller olması ve suçluluk oranlarının yüksek olması nedeniyle de tercih edilmişlerdir (4).

Görüşülen kişilere ulaşabilmek için öncelikle dernekle temasa geçilmiştir. Dernek, kendi veri tabanından araştırmaya katılım kistaslarına uyan mahkûm eşlerini belirlemiş ve telefonla arayarak çalışma ve araştırmacı hakkında ön bilgi vermiştir. Derneğin ön bilgi vererek onayını aldığı katılımcıların telefon bilgileri daha sonra araştırmacı ile paylaşılmıştır. Dernekten iletişim bilgilerine ulaşılan bu kilit görüşmeciler, daha sonra araştırmacı tarafından telefonla aranmış ve çalışma hakkında yeniden bilgi sunulmuş, katılmak için gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Olumlu yanıt alınan kadınlarla, görüşme için uygun yer ve tarih belirlenerek randevulaşmıştır. Buna göre ilk etapta İstanbul'da yaşayan ve eşi cezaevinde olan üç kadın ile görüşülmüştür. Bu kadınlar aracılığı ile eşleri cezaevinde olan başka kadınlara ulaşılmış ve toplamda dokuz kadın ile görüşülerek İstanbul'daki görüşmeler tamamlanmıştır. Kilit katılımcılar ile diğer katılımcılar arasında; akrabalık, komşuluk, arkadaşlık gibi bağlar bulunmaktadır.

Çalışmanın Ankara etabında ise, yine derneğin ulaşıp ön kabulünü aldığı kadınlara ulaşılmış ve çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden iki kadın ile bu şekilde görüşülmüştür. Daha sonra bu kadınların yönlendirmesiyle, kadınların komşuluk, arkadaşlık ya da akrabalık nedeniyle tanışıklığı bulunduğu, eşi cezaevinde olan başka kadınlara ulaşılmıştır. Ulaşılan yeni kişilerin yönlendirmesiyle ise başka kişilere ulaşılmıştır. Bütün süreçte ulaşılan hemen hemen her katılımcı araştırmacıyı eşi cezaevinde olan bir başka kadına yönlendirmiştir. Bu şekilde Ankara'da da sekiz görüşme yapılmış ve araştırmacının belirli bir doğunluğa ulaştığını düşünmesi nedeniyle çalışmanın görüşmeler etabı tamamlanmıştır.

Tüm görüşmeler; katılımcılarla ortak kararlaştırılan mekânlarda gerçekleşmiştir. Beş kadın ile çay bahçesi, kafeterya gibi mekânlarda; iki katılımcı ile temyiz ya da bilgi alma gibi nedenlerle iletişim halinde oldukları avukatlarının ofislerinde uygun bir odada, on kadınla ise evlerinde görüşülmüştür. Görüşülen kadınların ekonomik durumları genellikle kötüdür. Bu nedenle birçok katılımcının ortak kararlaştırılsa dahi, görüşme yapmaya uygun kafeterya gibi alanlara ulaşım sağlamaları ekonomik nedenlerle onlar adına oldukça zorlayıcıdır. Ayrıca katılımcıların çoğunun evde küçük çocuğu bulunmaktadır. Çocukların küçük olması ve ekonomik nedenlerle ev dışına çıkmanın katılımcılar açısından zorlayıcı olması nedeniyle birçok katılımcı, araştırmacı ile evlerinde görüşmeyi tercih etmişlerdir.

Araştırmaya katılan tüm katılımcılara görüşme öncesinde çalışmasının amacı, gerekçesi ve süreç hakkında sözel bilgi sunulmuştur. Sonrasında ise aydınlatılmış onam formunu okuyarak gönüllülüklerinin devam etmesi halinde bu formu imzalamaları istenmiştir. Bazı katılımcılar araştırmacıya, forma gerek olmadığını ve ona güvendiklerini söylemişlerdir. Ancak bu durum araştırmacı tarafından kabul edilmemiş ve formu imzalamanın önemli olduğu belirtilerek, tüm katılımcılardan aydınlatılmış onamları alınmıştır.

Katılımcılar aydınlatılmış onam formunu kendi gerçek isimleri ile imzalamışlardır, ancak devamında görüşülen kişilerden kendilerine gerçek kimliklerine atıfta bulunmayacak bir takma isim seçmeleri istenmiştir. Bunun amacı görüşülen kişilerin kimliklerini gizli tutmak ve ses kaydında katılımcıların gerçek isimlerinin geçmesini önlemektir. Bu noktada çalışmaya katılan kadınların tamamı

kendilerine bir takma isim seçmişlerdir. Araştırmaya katılan kadınların tamamının gerçek kimliği böylelikle gizli tutulmuştur.

Görüşme öncesinde, görüşmelerde etik kurallar çerçevesinde ses kaydı yapılması için de katılımcılardan izin istenmiştir. Üç kadın hariç görüşülen kişilerin tamamı ses kaydı alınmasına onay vermiştir. Ses kaydı alınmasına izin vermeyen üç katılımcı, çekinceleri olduğunu belirterek ses kaydı alınmasını kabul etmemişlerdir. Kadınların en büyük çekinceleri cezaevindeki eşleri ve aileleridir. Bir katılımcı araştırmacıya “Abla bu şey evliliğimi bitirmesin sakın, aman ha biz aşiretiz” diyerek endişesini dile getirmiştir. Bu ve benzeri endişeler yaşayan katılımcılara araştırmanın ve ses kaydı alınmasının hatırlamaya yönelik amacından ve araştırmanın gizlilik kurallarından yeniden bahsedilerek endişeleri sonlandırılmaya çalışılmıştır. Ancak yine de endişe duyan ve izin vermek istemeyen katılımcıların görüşmeleri, araştırmacı tarafından not alınarak sürdürülmüştür.

Görüşmeler yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler olarak planlanmıştır. Araştırmacı, kendi hazırladığı yarı yapılandırılmış bir görüşme rehber formu üzerinden tamamı açık uçlu olan sorularını sorarak görüşmeleri gerçekleştirmiştir. Bu form, ekler bölümünde mevcuttur. Araştırmacının hazırladığı görüşme rehber formu temelde dört ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; kadının ailesine/evlenmeden önceki yaşamına dair bilgiler, kadının evlilik süreci ve evlilik yaşamına dair bilgiler, kadının eşinin suça sürüklenme süreci ve bunun yarattığı ilk etkilere dair bilgiler ve kadının, eşi cezaevine girdikten sonra yaşamında meydana gelen değişimler ile mevcut sorun ve ihtiyaçlarına dair bilgilerdir. Bu dört ana tema üzerinden şekillenen sorular, görüşmelerde katılımcılara sorulmuştur. Görüşmenin gidişatına bağlı olarak ek sorular türeyebilmiştir. Görüşmeler, görüşülen kişi ile araştırmacının yalnız bulunduğu bir odada yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 45 ila 90 dakika arasında sürmüştür.

Görüşmelerde kadınların öncelikle kendi aile yaşamları ve çocukluktan itibaren büyüdükleri ortam sorgulanmıştır. Sonrasında eşleri ile tanışmaları ve evlilik süreçlerinin nasıl gerçekleştiği, evlilikle birlikte oluşan aile yaşamları ve evliliklerini nasıl tanımladıkları sorgulanmıştır. Evlilikleri sürerken eşlerinin suça nasıl karıştığı, bu durumun nasıl ortaya çıktığı ve duruma kendilerinin, eşlerinin, çocuklarının ve ailelerinin verdikleri tepkilerin neler olduğu ise sonraki etapta anlaşılmaya

çalışılmıştır. Kadının eşinin cezaevine girmesi, oradaki yaşamı ve bu durumun kadının yaşamına olan etkileri, toplumsal, ekonomik ve psikolojik açıdan yaşam değişimleri ise görüşmenin devamında derinleştirilmiştir. Bu süreçte kadının destek mekanizmaları ve baş etme stratejileri ile ne tür yaşamsal gereksinimlere ve ne tür sosyal hizmet müdahalelerine ihtiyaç duyduğu ve gelecekle ilgili planları ise görüşmenin son aşamasında sorgulanarak, görüşmeler tamamlanmıştır.

Araştırma sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorluklardan ilki; telefon aracılığı ile ulaşılan bazı kadınların, bilimsel araştırmalar konusunda farkındalık düzeylerinin düşük olması sebebiyle, araştırmanın amacını ve süreci iyi kavrayamamalarıdır. Çalışmanın amacını kavramakta zorlanan kişilerle görüşmemeye özen gösterilmiştir. Bir diğer zorluk ise, katılımcıların genellikle küçük yaşta çocuk sahibi olmaları nedeniyle, uygun görüşme ortamı sağlansa dahi görüşmeler ara ara bölündüğü için yaşanmıştır. Son zorluk ise katılımcılara fiziki anlamda ulaşmada yaşanmıştır. Görüşülen kişiler coğrafi olarak aynı şehirde yaşamalarına karşın, evleri şehrin oldukça farklı noktalarında. Bu durum ise; zaman, ulaşım ve semtlere aşına olunmaması nedeniyle araştırmacıyı zorlayıcı bir etkide bulunmuştur.

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların zorlu yaşam deneyimlerine sahip oldukları, önceden araştırmacı tarafından tahmin edilmiştir. Bunun haricinde bu kişilerin durumunun hassas olduğu ve kırılabilir olabilecekleri de göz önünde bulundurulmuştur. Tüm bu durumlar araştırmacının katılımcılara sorularını sorarken hassas davranması ve incitici olmaması noktasından ekstra gayret göstermesine neden olmuştur. Araştırmacı tüm görüşmelerine giderken giysilerinin, yanında bulundurduğu eşyalarının gösterişli olmamasına özen göstermiştir. Bunun haricinde katılımcıların eşlerinden 'suçlu' gibi onlara set gelebilecek ifadelerle bahsedilmemesine gayret edilmiştir. Görüşmelerde zaman zaman ağlayan kadınlar olmuştur. Bu gibi durumlarda görüşülen kişilere zaman tanınmış ve isterlerse çalışmanın sonlanabileceği ifade edilmiştir. Kişiler kendilerini toparladıktan sonra tüm görüşmeler tamamlanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Yapılan 17 görüşme, görüşmelerin bitiminde yazıya aktarılmıştır ve toplam 300 sayfa veri elde edilmiştir. Görüşmeler haricinde, katılımcılarla geçirilen sürede araştırmacının dikkatini çeken notlar da, 'alan notları' başlığı altında, görüşme

bitiminde yazıya aktarılmıştır. Katılımcıların görüşmelerde verdikleri bilgiler - kendi anlatıları- analiz sürecinde kaynak olarak kullanılmıştır. Çalışmada betimsel analiz yapılmıştır.

Veri analiz sürecinde, yazıya aktarılmış 300 sayfalık veri tekrar tekrar, döne döne okunmuştur. Öncelikle ana temalar ve kategoriler belirlenmiştir. Sonrasında ise bu tema ve kategorilere ait alt boyutlar belirlenmiş ve kodlama yapılmıştır. Oluşturulan tema, kategori ve kodlar ışığında daha sonra bulgular raporlaştırılmış ve tartışma kısmında tartışılarak çalışmanın sonuçları ve öneriler ortaya koyulmuştur.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın bulguları ortaya konulmuştur. Bu çalışma temelde eşleri cezaevinde olan kadınların yaşam durumlarına odaklanmaktadır. Bunu yaparken de çoğunlukla, kadınların eşlerinin cezaevine girmesi sonrası yaşamlarının nasıl olduğunu ön plana almaktadır. Eşi cezaevinde olan kadının durumunu nasıl algıladığı ve eşinin cezaevine girmesinden sonra gelişen süreçteki deneyimleri çalışma için önemlidir. Ancak kadınların bu noktaya gelene kadar yaşamda neler deneyimledikleri ve nasıl bir sosyal kökene sahip oldukları da çalışma için bir o kadar önemlidir. Bu nedenle bu çalışmanın tasarımı, kadınların yaşamlarını en baştan başlayarak ele alıp ilerleyen, kronolojik bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla bulgular kısmı da çalışmanın tasarımına uygun olarak hazırlanan ve kadınların yaşam süreçlerini baştan başlayarak ele alan araştırma soruları çerçevesinde kategorileştirilmiştir.

Bu aşamada ilk olarak çalışmaya katılan kadınlara ait sosyo-demografik bilgilerden söz edilmesi planlanmıştır. Sonrasında katılımcıların eşlerine ve ailelerine ait sosyo-demografik bilgilere yer verilecektir. Çalışmanın devamında ise kadınların yetiştikleri ortam hakkındaki görüşleri ve evlenme süreçleri ele alınacaktır. Kadınların eşleri cezaevine girmeden önceki evlilik yaşamları hakkındaki anlatıları, eşlerinin suçta karışma süreci ve eşlerinin cezaevine girmesiyle değişen yaşamlarına dair görüşleri ise bir sonraki kısımda ele alınacaktır. Kadınların geleceğe dair planlarına ise son kısımda yer verilerek çalışmanın bulgular kısmı tamamlanacaktır.

Bulgular kısmında, araştırma bulgularının özetlenmesinden hemen sonra, bazı bulgular katılımcıların, görüşmelerde belirttikleri kendi ifadelerinden alıntı yapılarak desteklenecektir. Bu alıntı cümlelerinin en sonunda, parantez içerisinde, kişilerin görüşmede kullanılan takma isimleri ve gerçek yaşları yer alacaktır.

4.1. Eşleri Cezaevinde Olan Kadınların Sosyo-Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Bu başlıkta araştırmaya katılan 17 kadının sosyo-demografik özellikleri ele alınmaktadır. Yaş, doğum yeri, şu anda yaşanan il ve ilçe, eğitim durumu, evlilik

durumu, evlilik biçimi, evlilik sayısı, çocuk sahibi olma durumu, çocuk sayısı, çocukların yaş ve cinsiyetleri, çocuklarının eğitim durumu, çocuklukta kiminle birlikte büyüdükleri, şu anda kimlerle birlikte yaşadıkları, yaşanılan yerin kime ait olduğu, konutun özelliği, çalışma durumu, sosyal güvenceye sahip olma durumu, gelir durumu, sosyal yardım alma durumu ve göç durumları başlıkta detaylandırılan sosyo-demografik özelliklerdendir.

Tablo 4.1’de eşleri cezaevinde olan kadınların; yaşları, doğdukları iller, doğdukları coğrafi bölge ve doğum yerinin özelliğine dair bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.1. Katılımcıların yaşları, doğdukları il, doğdukları bölge ve doğum yeri durumu

Katılımcılar	Yaş	Doğdukları İl	Doğdukları Bölge	Doğum Yeri Durumu
Deniz	31	İstanbul	Marmara Bölgesi	İl Merkezi
Ayşe	44	Zonguldak	Karadeniz Bölgesi	Köy
Arzu	34	Ankara	İç Anadolu Bölgesi	İlçe
Elif	44	Bingöl	Doğu Anadolu Bölgesi	Köy
Gülşen	50	Çorum	İç Anadolu Bölgesi	Köy
Aysel	23	Ankara	İç Anadolu Bölgesi	İl Merkezi
Didem	33	İstanbul	Marmara Bölgesi	İl Merkezi
Müjde	45	Erzurum	Doğu Anadolu Bölgesi	Köy
Esra	30	İstanbul	Marmara Bölgesi	İlçe
Fatma	32	İstanbul	Marmara Bölgesi	İlçe
Meltem	28	Sivas	İç Anadolu Bölgesi	İlçe
Zehra	33	İstanbul	Marmara Bölgesi	İl Merkezi
Sevda	26	Çorum	İç Anadolu Bölgesi	Köy
Asiye	33	Kars	Doğu Anadolu Bölgesi	Köy
Necla	52	Giresun	Karadeniz Bölgesi	Köy
Gül	27	Ankara	İç Anadolu Bölgesi	İl Merkezi
Filiz	34	Ankara	İç Anadolu Bölgesi	Köy

Araştırmaya katılan katılımcıların tamamı kadındır. Tablo 4.1’de görüldüğü üzere katılımcıların yaşları 23 ve 52 yaş aralığında değişmektedir. Kadınların yaşları

sırasıyla; 23, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 33, 33, 34, 34, 44, 44, 45, 50 ve 52'dir. Yaş ortalamaları ise 35,23 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.1'de görüldüğü üzere; katılımcılar farklı şehirlerde dünyaya gelmişlerdir. Görüşülen kişilerin yarısından fazlası İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde doğmuşlardır. Görüşülen 7 kadın İç Anadolu Bölgesi doğumludur. 5 katılımcı Marmara Bölgesi, 3 katılımcı Doğu Anadolu Bölgesi, 2 katılımcı ise Karadeniz Bölgesi doğumludur.

Tablo 4.1'in devamında yer alan bilgiye göre ise; 5 katılımcı doğdukların ilin merkezinde doğmuşlardır, 8 katılımcı köyde doğmuşlardır ve 4 katılımcı ise doğdukları ilin bir ilçesinde doğmuşlardır. Katılımcıların çoğunluğunun köyde doğduğu dikkat çekmektedir. Karadeniz Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesinde doğan katılımcıların tamamı köyde doğmuşlardır.

Tablo 4.2'de katılımcıların şu anda yaşamakta olduğu iller hakkındaki bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.2. Katılımcıların şu anda yaşamakta olduğu iller

İller	Katılımcı Sayısı
İstanbul	9
Ankara	8
Toplam:	17

Tablo 4.2'de görüldüğü gibi, görüşülen 17 kadından 9'u İstanbul'da yaşamaktadır. 8 kadın ise Ankara'da yaşamaktadır.

Tablo 4.3'de ise katılımcıların Ankara ve İstanbul illerinde yaşadıkları semtlere dair bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.3. Katılımcıların şu anda yaşamakta olduğu ilçeler

İstanbul	Katılımcı Sayısı	Ankara	Katılımcı Sayısı
Çatalca	3	Mamak	1
Silivri	1	Altındağ	3
Fatih	1	Sincan	1

Esenyurt	2	Keçiören	3
Beykoz	1	-	-
Ümraniye	1	-	-
Toplam: 6 ilçe	9	Toplam: 4 ilçe	8

Tablo 4.3’de görüldüğü gibi, katılımcılardan İstanbul’da yaşayan 9 kişi 6 ayrı ilçede ikamet etmektedirler. Ankara’da yaşayan katılımcılar ise 4 ayrı ilçede ikamet etmektedirler. İstanbul’da; Çatalca, Silivri, Fatih, Esenyurt, Beykoz ve Ümraniye ilçeleri katılımcıların ikamet etmekte olduğu ilçelerdir. Ankara’da ise; Keçiören, Altındağ, Mamak ve Sincan ilçeleri katılımcıların ikamet etmekte olduğu ilçelerdendir.

Tablo 4.4’de katılımcıların eğitim durumlarına yönelik bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.4. Katılımcıların eğitim durumları

Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı
Hiç Okula Gitmemiş - Okur Yazar Değil	2
Hiç Okula Gitmemiş - Okur Yazar	1
İlkokul Terk - Okuma Yazması Var	1
İlkokul Mezunu	8
Ortaokul Mezunu	2
Lise Mezunu	3
Toplam:	17

Tablo 4.4’de görüldüğü üzere, çalışma kapsamında görüşülen 17 kadının çoğunluğunun eğitim durumu ilkokul mezunu veya daha aşağısıdır. Tablo 4.4’e göre 8 katılımcı ilkokulu bitirmiştir. 2 katılımcı hiç okula gitmediklerini ve okuma yazma bilmediklerini söylemişlerdir. 1 katılımcı ise hiç okula gitmediğini ancak kendi kendisine okuma yazma öğrendiğini söylemiştir. İlkokulu tamamlamayan ancak okuma yazması olduğunu söyleyen ise 1 katılımcı mevcuttur. Katılımcılardan ikisi ortaokul mezunudur, 3 katılımcı ise liseyi bitirmiştir. Liseden sonra eğitimine devam eden katılımcı bulunmamaktadır.

Katılımcıların evlilik durumlarına dair bulgulara Tablo 4.5’de yer verilmektedir.

Tablo 4.5. Katılımcıların evlilik durumları

Evlilik Durumu	Katılımcı Sayısı
Halen Evli	16
Halen Evli Ancak Boşanma Aşamasında Olan	1
Toplam:	17

Katılımcıların tamamı halen cezaevinde olan eşleri ile evlidirler. Bir katılımcı ile eşinin resmi olarak açılmış boşanma davaları mevcuttur. Bu katılımcı, şu anda eşinin kendisine boşanma davası açtığını, ancak boşanıp boşanmama kararını kendi aralarında henüz netleştirmediklerini ifade etmiştir.

“Ben zaten cezaevine bir aydır gelmiyordum, eşim de gelmediğim için bana boşanma davası açmış. Şimdi de diyor ki cuma günü gel konuşalım. Annesine falan dedi ki haftaya kapalı görüşe kimse gelmesin, Deniz gelsin dedi. Şimdi de beni ziyarete çağırıyor, ama bana açtığı boşanma davası benim çok zoruma gitti.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Katılımcıların evlenme biçimlerine yönelik bulgulara Tablo 4.6’da yer verilmiştir.

Tablo 4.6. Katılımcıların evlenme biçimleri

Evlenme Biçimi	Katılımcı Sayısı
Resmi Nikâhlı	17
Toplam:	17

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi katılımcıların tamamı eşleri ile resmi olarak evlidirler.

Tablo 4.7’de katılımcıların başından geçen evlilik sayısına dair bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.7. Katılımcıların evlilik sayısı

Evlilik Sayısı	Katılımcı Sayısı
1 Evlilik Yapan	15
2 Evlilik Yapan	2
Toplam:	17

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan on yedi kadından ikisi cezaevinde bulunan eşlerinden önce, bir evlilik daha yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu iki katılımcıdan ilki, ilk evliliğini aile baskısıyla yakın bir akrabasıyla imam nikâhı yoluyla gerçekleştirdiğini ve evliliğinin ‘gerçek’ bir evlilik olmadığını söylemiştir. Diğer görüşmeci ise ilk evliliğini kendi isteğiyle, ailesinden gizli olarak cezaevinde olan bir kişiyle, cezaevine giderek yaptığını söylemiştir.

“İlk evliliğimi 13 yaşında yaptım ve bunu hiç kimse bilmiyor, bir tek benim ailem biliyor. Annem biliyor, eşim biliyordu. Çocuktum, aile zoruyla baba vefatıyla zorlan, amcalarım işte baba vefat ediyor, anne yalnız kalıyor, amca geliyor, hiç düğün filan yapmadan bizim kızımızdır kimseye gitmeyecek diye alıp götürüp 25-26 yaşındaki kendi oğluna nikâh kıydırılıyor. İmam nikâhı. Bunu benim çocuklarım felan kimse bilmiyor. O zaman yaptım işte. Ondan sonra büyük sorunlar yaşadım, evden kaçtım, aileme gittim, çok büyük baskılar, sıkıntılar yaşadım. O nedenle diyorum ya babam öldü benim de hayatım bitti diye. 18 yaşına geldikten sonra bıraktım. Kendimi savunabilecek duruma geldikten sonra, bir daha da kesinlikle geri dönmedim. Bir de karı koca ilişkimiz yoktu zaten. Ben istemiyordum. O odaya gelince, ben odayı terk ediyordum. O kadar nefret ediyordum ondan. Tabii her baskıya rağmen, her türlü lafa rağmen geri dönmedim ki orada, biliyorsunuz Doğu’da çok kötü bir durum.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“İlk evliliğimi ben 18 yaşında yaptım. Bir kız arkadaşımın akrabasıydı. Sokakta görmüştük birbirimizi, mahallede. O şekilde oldu. Çok severek evlenmiştim. Benden 3 yaş büyüktü evlendiğimizde, 21 yaşındaydı ve asker kaçağıydı. Çok sıkıntılı biriydi, ama çocukluktan sevgi görmedik. Annem daha evimizde böyle bir çatışma içerisinde olduğu için kardeşler, alıp da birimizin başını okşasın bizi sevsin... Bu tarz şeyler yoktu. Ben de o yaşlarda, zaten annem de evlenmişti. Nerede bir şey görsem kayacak derecedeydim, o da benim ilk karşıma çıkınca, bana ilgi gösterince, beni

sevdiğini düşündüm. Düşün, yatacağı cezaları bile göz önüne alarak, onunla cezaevine gidip, herkesten gizli nikâh yapmışım. 5 yılı cezaevinde, 3 yılı dışarıda toplam 8 sene sürdü evliliğimiz. Ama çıktığı zaman, çıktığının ertesi günü beni aldattı. Sonra ben bunu öğrendim. Sonra bu inkâr etti. Sonra o kadar çok şey çıktı ki ortaya, anlatamam. Onunla ilgili öğrendiğim şeyleri aklın hayalin almaz. En son zorla boşanmaya ikna ettim. 8 senenin sonunda boşandık.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Şu anda cezaevinde olan eşleri ile evlenmeden önce başka evlilik yapan iki katılımcı, ilk eşleriyle evlenme nedenlerini aileleri ile ilişkilendirmişlerdir. Baba eksikliği ve çocuklukta sevgi eksikliği kadınların bahsettiği temel nedenlerdendir. Bu iki katılımcının ilk evliliklerini gerçekleştirme yaşları ise 13 ve 18’dir. Kadınlardan ilki ilk eşi ile imam nikâhı yoluyla evlenmiş, diğeri ise resmi nikâhlı olarak evlenmiştir.

Tablo 4.8’de katılımcıların çocuk sahibi olup olmadıklarına dair bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.8. Görüşmecilerin çocuk sahibi olma durumu

Çocuk Sahibi Olma Durumu	Katılımcı Sayısı
Çocuğu Yok	2
Çocuğu/Çocukları Var	15
Toplam:	17

Tablo 4.8’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan kadınların tamamına yakını çocuk sahibidirler. Kadınlardan yalnızca ikisi çocuk sahibi değildir. 15 kadın ise çocuk sahibidirler. Katılımcılardan çocuğu olduğunu belirten kadınların tamamı, çocuklarının cezaevindeki eşleri ile ortak çocukları olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılardan çocuk sahibi olanların; çocuk sayıları ve sırasıyla çocuklarının yaşları ve cinsiyetlerine dair bulgular

Tablo 4.9’da ele alınmaktadır.

Tablo 4.9. Katılımcıların çocuk sayıları ve çocuklarının yaşları ile cinsiyetleri

Katılımcılar	Çocuk Sayısı	1. Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti	2. Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti	3. Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti	4. Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti	5. Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti	6. Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti
Deniz	0	-	-	-	-	-	-
Ayşe	2	K, 22	E, 20				
Arzu	6	K, 15	K, 14	K, 12	K, 8	K, 7	K, 3
Elif	2	E, 21	K, 13				
Gülşen	3	K, 29	K, 26	K, 18			
Aysel	3	K, 4	K, 2,5	K, 1,5			
Didem	3	K, 11	E, 8	K, 2,5			
Müjde	3	E, 18	K, 17	E, 8			
Esra	0	-	-	-	-	-	-
Fatma	2	K, 17	E, 12				
Meltem	3	K, 8	K, 7	K, 1,5			
Zehra	3	K, 11	K, 2	K, 6 ay			
Sevda	2	E, 9	K, 7				
Asiye	1	E, 9					
Necla	4	E, 26	K, 24	E, 22	E, 12		
Gül	3	E, 9	E, 5	K, 3			
Filiz	4	K, 15	E, 12	E, 11	E, 9		
Toplam: 17	44						

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi, çocuk sahibi olan 15 katılımcının toplam çocuk sayısı 44’tür. Ortalama çocuk sayısı ise 2,5’tir. Katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı 1 ila 6 arasında değişmektedir. Kadınların yarısından çoğu 3 çocuk sahibidir. Bir katılımcı 6 çocuk sahibidir. Çalışmaya katılan kadınların çocuklarının yaşları 6 aylık ile 29 yaş aralığında değişmektedir. Katılımcıların çocuklarının yaş ortalaması 11,64’tür. Kadınların toplam çocuk sayısı olan 44 çocuğun; 28’i kız, 16’sı ise erkektir. Katılımcıların çocuklarının cinsiyetleri tabloda kısaltılarak; erkek E, kız ise K şeklinde verilmiştir.

Çalışmaya katılan ve çocuğu olmayan iki katılımcının her ikisi de çocuk sahibi olmayı istediğini belirtmiştir. Bu kadınlardan ilki eşi cezaevinde olduğu için, diğeri ise sağlık yönünden çocuk sahibi olmalarında sorun olduğu için ve buna yönelik tedavi

masraflarını karşılamakta zorlanacağını belirterek çocuk sahibi olamadığını söylemiştir.

“Eğer nasip olursa evlat sahibi olmak istiyorum. Şöyle düşünüyorum, şu anda 8 yıl, hepsini yatsa ben şu an 30 yaşındayım, 38 yaşında olacağım. Belki evlat sahibi olmak zorlaşacak, ama mesela takılıyorum. Hani olur olmaz orasını Allah bilir, ama gençliğim gitmiş durumda oluyor. Onun gençliği gitmiş oluyor. Bazı şeyler çok takılıyor insanın kafasına dediğim gibi hani. Geç yaşta çocuk sahibi olan insanları düşündüğüm zaman daha içim rahatlıyor, ama hayatımızın en güzel yılları birbirimizden ayrı olarak geçiyor, sıkıntılarla geçiyor.” (Esra Hanım, 30 yaş)

“Çocuk yapmak istiyorum, ama yalnızca tüp bebek oluyor. Eşimde sorun var. E o da paraya bakıyor. Bakacağız artık. İki tane çocuk istiyorum.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Tablo 4.10’da katılımcıların çocuklarının eğitim durumlarına yönelik bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.10. Katılımcıların çocuklarının eğitim durumu

Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı
Henüz Okul Çağına Gelmemiş	10
İlköğretime Devam Eden	19
İlkokul- İlköğretim Mezunu	6
Liseye Devam Eden	1
Liseyi Yarıda Bırakmış	5
Lise Mezunu	1
Üniversiteye Devam Eden	2
Toplam:	44

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi çalışmaya katılan kadınların birçoğunun çocukları ya henüz okul çağına gelmemiştir ya da ilköğretime devam etmektedirler. Katılımcıların toplam 44 çocuğundan 29’u henüz okul çağına gelmemiştir ya da ilköğretime devam etmektedir. Bu çocukların ardından geriye kalan çocukların eğitim durumlarına bakıldığında ise birçoğunun ilkokuldan sonra okula devam etmediği ya da okulu yarıda bıraktığı dikkati çekmiştir. Toplam 44 çocuğun 15’i ilköğretim çağını

aşan yaşadadır, ancak bu 15 çocuktan yalnızca 9'u ilköğretimin ardından okula devam etmiştir. Okula devam eden 9 çocuğun ise 5'i henüz lisede okurken okulu yarıda bırakmışlardır. Bir çocuk halen liseye devam etmekte, bir çocuk liseden mezun olmuş, iki çocuk ise üniversiteye devam etmektedir. Üniversiteye devam etmekte olan iki çocuk kardeşirler ve katılımcılardan Ayşe Hanımın çocuklarıdır.

Görüşülen kişilerden çocukları okula devam etmeyen ya da yarıda bırakan annelere, çocuklarının okula devam etmeme ya da yarıda bırakma nedenleri sorulmuştur. Anneler çocuklarının okula devam etmeme ya da okulu yarım bırakma nedenlerini; çocuğun kendi okula dönük ilgisizliği, maddi imkânsızlıklar, babanın cezaevine girmesi sonucu oluşan duygusal durumları ve büyümelerinin yarattığı endişe ile açıklamışlardır.

“En büyük kızım 15 yaşında, 3 tane de oğlum var. Kızı okutturamadım dersleri de güzeldi, ama maddi durumum yoktu okutturamadım. Öbürlerini okutturuyoruz. Biri ortaokulda oğlanların, öbürleri de ilkokulda. Kızım lise 1'den terk etti. Okulu uzaktı, servis falan ben yapamadım, kızım da... Bizim en küçüğümüz süper. Öbürleri de biz hiç okumayacağız diyorlar. Geçen sene hep teşekkür takdirdi, bu sene hiçbir şey almadılar valla. Okumayı istemiyorlar. Ben okuyun adam olun, baba gibi olmayın diyorum. Yok, biz dayım gibi kokoreççi olacağız diyorlar. Anne bizi okuldan çıkart, biz çalışalım sana pazara gidelim diyorlar, ekmek alalım diyorlar.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

“Para yok, korku var. Nelerle karşılaşıyoruz. Korktuğumdan yollamıyorum. Sahipsiz bebekler çöpe atılıyormuş okullarda, hep öyle şeyler duyuyoruz. Okuyanlarda oluyor böyle şeyler. Benim büyükler şimdi söylemesi ayıp, adet görmeye de başladılar. Anlıyorsundur...” (Arzu Hanım, 34 yaş)

“Kızım orta sonda. Oğlum okumuyor. Çalışıyor. Benim oğlum lise 1'e kadar parmakla gösterilen bir çocuktu, hep takdir getirirdi. Lise 1'de arkadaş ortamı çocuğumu çok bozdu ve gene çok efendi, çok akıllı, kötü bir alışkanlığı yok çok şükür, ama okuldan ayrıldı, derslerle ilgilenemedi. Bir de babasının durumu nedeniyle okula gitmek istemedi işte.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“E şimdi baba olmayınca şey olmayınca. Okulu iyi, çalışıyor ama. Kızımın ilk zamanlar okulunda da düşme oldu, sonra zamanla düzeldi. Ben bir ara çok sıkıldım,

bunaldım. Onu istiyor, bunu istiyor, yetmeyince de hatta bu sene oldu bırak okulu dedim kızıma (Lise 3'e gidiyor). Baya tartıştım. Sonra arkadaşlarım bana bağırdı. Kızın dediler; okulu, okumayı seviyor. Ben de dedim seviyor, ama dedim insanın maddi durumu olsa seve seve yapar. Şimdi sen istemez misin bir evladın olunca okutmak. E herkes ister bunu.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Anlatılarda da görüldüğü gibi görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu, en çok ekonomik sorunlar nedeniyle çocuklarının eğitimine devam etmesinde engeller ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Çocuklarda, özellikle babalarının cezaevine girmesinden sonra okulla ilgili sorunların ya da okul bırakma eğiliminin arttığı gözlemlenmiştir.

Tablo 4.11’de katılımcıların kimlerle birlikte büyüdüklerine dair bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.11. Katılımcıların kimlerle birlikte büyüdükleri

Aile Üyeleri	Katılımcı Sayısı
Anne ve Baba ve Kardeşler	12
Büyükanne- Büyükbaba ve Kardeşler	1
Yalnızca Anne ve Kardeşler	4
Toplam:	17

Tablo 4.11’de görüldüğü üzere, katılımcıların çoğunluğu çocukluklarında anne baba ve kardeşleriyle birlikte büyümüşür. Araştırmaya katılan 17 kadının 12’si çocukluklarını; anne, baba ve kardeşleri ile birlikte, çekirdek aile ortamında geçirmişlerdir. Çocuklukta çekirdek aile üyeleriyle birlikte büyüyen bu 12 katılımcı, ev ortamında kendileri ile birlikte kalmakta olan başka kimseler var mıydı sorusuna yalnızca anne, baba ve kardeşler yanıtını vermişlerdir. 4 katılımcı ise çocukluklarını yalnızca anne ve kardeşlerle birlikte geçirmişlerdir. Bu dört katılımcının ikisinin babası küçük yaşta vefat etmiştir, bir katılımcının babası yurtdışına çalışmaya gitmiştir ve zamanla ailesinden kopmuştur, diğer katılımcının babası ise ailesini terk ettiği için katılımcı babası ile birlikte büyümemiştir. Bir katılımcı çocukluğunu babaanne ve dedesinin yanında geçirmiştir. Bu katılımcının anne babası katılımcı henüz bebekken ayrıldığı için kendisi ve ablası evlenene kadar büyüklerinin yanında kalmış ve anne babalarıyla yaşamları boyunca hiç iletişim kurmamışlardır.

“Benim ailevi sorunlarım vardı, nasıl söylesem annemle babam ayrı. Bizi dedemle ebem büyüttü. İki kardeşiz, bir ablam var. Ablam benden 1,5 yaş büyük. Anne babam ben 6 aylıkken ayrılmışlar. Babam askere gittiğinde, babası annemi alıp götürmüş. O şekilde bir ayrılık olmuş, bir daha da birleşilmemiş. Babam Ankara’ya gelmiş, kendi hayatına bakmış. Onunla görüşemedik. Babamın anne babası büyüttü işte daha sonra bizi. Annemi babamı bugüne kadar hiç görmedim.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Tablo 4.12’de katılımcıların şu anda kimlerle birlikte yaşadığına dair bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.12. Katılımcıların şu anda kimlerle birlikte yaşadıkları

Birlikte Yaşanılan Kişiler	Katılımcı Sayısı
Tek Başına (Çocuğu yok)	1
Çocuklarıyla Birlikte	13
Eşin Ailesinin Yanında (Çocuğu Yok)	1
Kendi Ailesinin Yanında Çocuklarıyla Birlikte	2
Toplam:	17

Tablo 4.12’de de görüldüğü gibi, çalışmaya katılan toplam 17 kadının çoğunluğu çocuklarıyla birlikte kiraladıkları ya da kendilerine veya ailelerine ait olan evlerde yaşamaktadırlar. Kadınların kaldıkları evlerin kime ait olduğu bir sonraki aşamada detaylandırılacaktır. Tablo 12’ye göre, bir katılımcı tek başına, kiraladığı evde yaşamaktadır. Bir katılımcı ise eşinin cezaevine girmesi sonrası eşinin ailesinin yanında yaşamaya başlamıştır. Bu katılımcı evini kapatmadığını, ancak evinde yalnız kalmak istemediğini belirtmiştir. İki katılımcı ise kendi ailelerinin yanında çocuklarıyla birlikte kalmaktadır. Bu iki katılımcıdan biri evini kapatmamıştır, diğeri ise kirayı ödeyemediği ve eşyalarına haciz geldiği gerekçesiyle evini kapatarak ailesinin yanına yerleşmiştir.

“Kayınvalidemle kalıyorum, ama kendi evimi de kapatmadım, evim duruyor. Kiradayım. Eşim cezaevine girmeden önce orada oturuyorduk. Eşim cezaevine girince hem ailesi hem de eşim ailesiyle kalmamı istedi, çünkü sabah çıkıyorum, akşam geliyorum işten hani tek başıma hem evde yalnız kalmamı istemediler hem de

kayınvalidemde sürekli benim yanıma gidip gelemiyordu. Onun da evde kaç tane çocuğu var, kocası var, ilgilenmesi gereken bir ortam var. Hani akılları bende kalmasın diye onlarla kalıyorum. Ben istemesem zaten kalmazdım ama. Kimsenin gönlünü kırmamak, onların da akli kalmasın diye onlarda kalıyorum.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Katılımcıların şu anda kalmakta olduğu konutun kime ait olduğu ile ilgili bulgular Tablo 4.13’de yer almaktadır.

Tablo 4.13. Katılımcıların kalmakta olduğu konutun kime ait olduğu

Yaşanan Konutun Kime Ait Olduğu	Katılımcı Sayısı
Görüşmeci ve Eşine Ait	2
Kiralık	10
Görüşmecinin Eşinin Ailesine Ait	4
Görüşmecinin Kendi Ailesine Ait	1
Toplam:	17

Tablo 4.13’den takip edilebileceği gibi, görüşülen kişilerin çoğunluğu kirada oturmaktadır. İki kadının evleri kendilerine aittir. Bu iki kadın evlerini eşleri ile evlilikleri sürecinde, çalışarak yaptıklarını ifade etmişlerdir. On katılımcı kirada oturmaktadır. Dört katılımcı ise eşlerinin ailesine ait olan evlerde yaşamaktadır. Eşlerinin ailesine ait evlerde oturan dört katılımcıdan üçü bu evlerde oturmalarının eşlerinin aileleri açısından sorun olduğunu vurgulamışlardır. Bir katılımcı ise kendi ailesine ait olan evde, ailesi ve çocuklarıyla birlikte oturmaktadır. Bu katılımcı eşi cezaevin girdikten sonra, maddi sorunlar nedeniyle evinden ayrılmak durumunda kalmış ve çocuklarını da alarak kendi ailesinin yanına taşınmıştır.

Tablo 4.14’de katılımcıların şu anda oturmakta olduğu konutun özelliğine dair bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.14. Katılımcıların oturdukları konutun özelliği

Konut Biçimi	Katılımcı Sayısı
Apartman Dairesi	8
Müstakil Ev	6
Gecekondu	3

Toplam:	17
----------------	----

Tablo 4.14'te görüldüğü gibi çalışmayan katılan 17 kadının 8'i apartman dairesinde oturmaktadır. 6 kadın müstakil evlerde, 3 kadın ise gecekondulu olarak adlandırılan evlerde oturmaktadır.

Tablo 4.15'de katılımcıların şu anda çalışıp çalışmadıklarına dair bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.15. Katılımcıların şu anki çalışma durumları

Çalışma Durumu	Katılımcı Sayısı
Şu Anda Çalışıyor	6
Şu Anda Çalışmıyor	11
Toplam:	17

Tablo 4.15'de görüldüğü üzere, araştırma kapsamında görüşülen kadınların altısı şu anda bir işte çalışmaktadır. On bir kadın ise çalışmamaktadır. Şu anda çalışmadığını belirten on bir kadından dördü zaman zaman tam zamanlı olmamak kaydıyla çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu dört katılımcının ikisi evden parça başı dikiş işi yapabildiğini ya da kendi oturduğu binanın merdiven silme işini yaptığını söylemiştir. Bir katılımcı, oturduğu evin yakınındaki bir yufkacıya zaman zaman ihtiyaç olup çağrılması halinde giderek, günlük ücretle yufka açtığını söylemiştir. Bu dört katılımcının sonuncusu ise evinin yakınında bulunan bir restorana ihtiyaç durumunda çağrılması halinde, bulaşıkçı olarak gidip çalıştığını söylemiştir.

Şu anda çalışmakta olan altı katılımcının işleri ise çoğunlukla fabrika işçiliğidir. Altı katılımcıdan dördü çeşitli fabrikalarda işçi olarak çalışmaktadır. Diğer iki katılımcı ise gündelik ev temizliği işinde çalışmaktadır.

Şu anda çalışmayan katılımcıların daha önceki iş deneyimlerine yönelik bulgulara Tablo 4.16'da yer verilmektedir.

Tablo 4.16. Şu anda çalışmayan katılımcıların genel çalışma durumları

Çalışma Durumu	Katılımcı Sayısı
Daha Önce Hiç Çalışmamış ve Şu Anda da Çalışmayan	6

Daha Önce Bir İşte Çalışmış Ancak Şu Anda Çalışmayan	5
Toplam:	11

Tablo 4.16'ya göre, araştırmaya katılan ve şu anda bir işte çalışmadığını ifade eden 11 katılımcıdan 6'sı yaşamları boyunca hiçbir zaman bir işte çalışmadıklarını belirtişlerdir. 5 katılımcı ise daha önce çeşitli işlerde çalıştıklarını, ancak şu anda çeşitli nedenlerle çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmayan katılımcılara çalışmama nedenleri sorulmuştur. Katılımcılar bu nedenleri; sağlık sorunları, küçük çocuğa sahip olma, uygun iş bulamama ve devletten alınan yardım olarak açıklamışlardır.

“Daha önce çalıştım. Kendi lokantamız vardı, üç sene orada çalıştım. Üç sene orada çalıştıktan sonra, eşimin çalıştığı bir lokantada aşağı yukarı 2 sene, o lokantanın bütün kıyafetlerini yıkıyordum, ütülüyordum. Baya bir faydası oluyordu. Aşağı yukarı 2-3 sene bahçe ektim dışarıya. Sebze sattım. Elimden geldiğince aktif çalışıyordum tabii ki, ama son birkaç senedir sağlık açısından çok kötü durumdayım, çalışmıyorum.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Bir iş bulsam çocuklarım küçük, nasıl çalışayım burada kimsemiz de yok tanıdık.” (Gül Hanım, 27 yaş)

“Eşim cezaevine girdikten sonra hem iki kızımı okuldan aldım, hem de sokakta selpak satmaya başladım. Çok ağır geldi bunlar bana. Bir ay önce bıraktım selpak işini. Devlet para bağladı, bir de rahatsızlıklarım var. Şimdi aldığım yardımla geçiniyorum. Sağ olsun devlet ayda 1200 tl aylık bağladı. Bir de hastaneye falan da gidebiliyorum ücretsiz. Çocukların masraflarını da devlet karşılıyor.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

Tablo 4.17'de ise şu anda çalışmakta olduğunu ifade eden katılımcıların çalışmaya başlama zamanlarına dair bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.17. Şu anda çalışmakta olan katılımcıların çalışmaya başlama zamanları

Çalışma Zamanı	Katılımcı Sayısı
Eşi Cezaevine Girdikten Sonra Çalışmaya Başlayan	3
Eşi Cezaevine Girmeden Önce de Çalışmaya Başlayan	3
Toplam:	6

Şu anda çalışmakta olan altı katılımcıya çalışmaya ne zaman başladıkları sorulmuştur. Cevaplar Tablo 4.17’de görülmektedir. Buna göre, üç katılımcı eşleri cezaevine girdiği esnada çalışmadıklarını ve eşleri cezaevine girdikten sonra çalışmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Üç katılımcı ise eşleri cezaevine girmeden önce de çalışıyor olduklarını söylemişlerdir. Bu üç katılımcının tamamı önceden çalışmaya başladıklarını, çünkü eşlerinin aile içi sorumluluğunu tam olarak üstlenmediğini, dolayısıyla eşlerine güvenemediklerini söylemişlerdir.

“Ben 14 sene oldu çalışmaya başlayalı. Ondan önce de ben hep el işi yaptım çocuklarımı büyütürken, çünkü kocam bir çalışıyordu bir çalışmıyordu. Fırındaydı. Ben el işi ile çocuklarımı büyüttüm. Sonra da fabrikada çalışmaya başladım. Ondan sonra da temizliğe gitmeye başladım. Yıllardır bu işi yapıyorum. Kocamın durumunu görünce gözümü açtım, baktım çalışsam olmayacak. Ondan yıllardır hep çalışıyorum.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

“Valla ben 17 yıldır çalıştığım için... Geleceğimi pek görmediğim için çalışıyordum. Kendi ayaklarımın üzerinde durmak için. Ne bileyim Allah gönderdi herhalde. Başıma gelecekleri biliyormuşum galiba, iyi ki çalışmışım.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

“Eşime avukat tuttum. Nasıl desem görümcemin kocası tuttu. Ondan sonra onun da durumu iyi değildi. Ben dedim ki siz tutun avukatı, ben bir işe girer size öderim dedim. Daha önce hiç çalışmamıştım. İşte ben eşim cezaevine girdikten 3 ay sonra fabrikada işe girdim, sonra işte 6 ay mı ne olunca kredi veriyorlar ya kredi çektim, ona verdim. Şu anda da çalışıyorum aynı yerde.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Katılımcıların sosyal güvence durumlarına yönelik bulgular Tablo 4.18’de yer almaktadır.

Tablo 4.18. Katılımcıların sosyal güvence durumları

Sosyal Güvence Türü	Katılımcı Sayısı
Sosyal Güvencesi Yok	4
Genel Sağlık Sigortası Kapsamında	9
SGK	4
Toplam:	17

Tablo 4.18’de görüldüğü üzere çalışmaya katılan 17 katılımcının 4’ü çalıştıkları iş yeri üzerinden sigortalıdırlar ve sosyal güvenceleri vardır. 4 katılımcının sosyal güvencesi hiç yoktur. Bu dört katılımcının ikisi gündelik ev temizliği işinde çalıştıkları için sigortalı değildir. İki katılımcı ise şu anda çalışmadığı için sigortası yoktur. Dokuz katılımcıya ise devlet tarafından yoksulluk nedeniyle sosyal güvence sağlanmıştır.

Katılımcıların sosyal yardım alıp almama durumlarına yönelik bulgular Tablo 4.19’da yer almaktadır.

Tablo 4.19. Katılımcıların sosyal yardım alıp almama durumları

Sosyal Yardım Durumu	Katılımcı Sayısı
Devletten Sosyal Yardım Alan	11
Devletten Sosyal Yardım Almayan	6
Toplam:	17

Tablo 4.19’a göre, on yedi katılımcının altısı eşinin cezaevine girmesi sonrası devletten herhangi bir sosyal yardım almadığını vurgulamıştır. On bir katılımcı ise devletten çeşitli sosyal yardımlar aldığını söylemiştir. Çocuk parası, yiyecek yardımı, yakacak yardımı ve aylık maaş bağlanması katılımcıların devletten aldığı yardımlardandır. Katılımcıların aldıkları yardım miktarları değişiklik göstermektedir. Yapılan gelir incelemesindeki durumlarına göre katılımcılara yardım bağlandığı bilinmektedir. Şu anda devletten yardım almayan katılımcıların bir kısmı, çeşitli yardımlara başvurduğunu ve yardım almayı beklediğini söylemiştir.

Katılımcıların aldıkları yardımların tamamı, eşleri cezaevine girdikten sonra kendilerine bağlanmıştır. Mahkûm yakınlarına yönelik sosyal yardımların, kısa bir süre önce hayata geçirildiği bilinmektedir. Ancak, bu çalışmanın katılımcıları, aldıkları yardımın tam olarak hangi sebeple kendilerine bağlandığını net bir biçimde bilememektedirler.

Tablo 4.20’de katılımcıların eşleri cezaevine girdikten sonraki süreçteki aylık gelir durumlarına ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.20. Katılımcıların eşleri cezaevine girdikten sonraki aylık gelir durumları

Aylık Gelir	Katılımcı Sayısı
300-600 TL	8
601- 900TL	1
901-1250 TL	4
1251-1600 TL	2
1601-2000 TL	2
Toplam:	17

Tablo 4.20’de görülen durum; bazı katılımcıların yalnızca devletten aldıkları yardımlarla geçindiklerini, bazı katılımcıların ise yalnızca kendi çalışmaları sonucu elde ettikleri gelirlerle geçindiklerini ortaya koymaktadır. Tablo 20’ye göre, sekiz katılımcının aylık geliri 300-600 tl arasında değişmektedir. Bu katılımcıların tamamı yalnızca devlet desteği ile geçimini sürdürenlerden oluşmaktadır. Bir katılımcının geliri 600-900 tl arasındadır. Dört katılımcının geliri 901-1250 tl arasındadır, iki katılımcının geliri 1251-1600 tl arasındadır ve iki katılımcının aylık geliri ise 1601-2000 tl arasındadır. Katılımcıların tamamı devlet haricinde aileden ya da bir başkasından düzenli olarak maddi yardım almadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların eşlerinin durumu sonrasında edindikleri ekonomik desteklere yönelik bulgular, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylandırılacaktır.

Katılımcıların göç deneyimi yaşayıp yaşamadıklarına dair bulgular Tablo 4.21’de ele alınmaktadır.

Tablo 4.21. Katılımcıların göç deneyimine sahip olma durumu

Göç Deneyimi	Katılımcı Sayısı
Evlendikten Sonra Şu Anda Buldukları Şehre Göç Eden	9
Göç Deneyimi Olmayan	8
Toplam:	17

Tablo 4.21’e göre ortaya çıkan genel tablo, katılımcılardan göç deneyimi olanların bu deneyimi evlilik nedeniyle başka şehre gelin gitme şeklinde yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bu göç biçimini deneyimleyen dokuz katılımcı haricinde, diğer katılımcıların göç deneyimi mevcut değildir. Tablo 4.21’e göre sekiz katılımcı, halen

doğmuş oldukları şehirlerde yaşamaktadırlar. Katılımcılardan evlenip başka şehre gelin gidenler, eşlerinin evlendiklerinde o şehirde çalışmakta olduğunu veya evlendikten sonra eşinin o şehirde iş bulduğunu vurgulayarak bu nedenle başka şehre taşındıklarını söylemişlerdir. Bir katılımcının bunu anlatışı diğerlerinin durumu ile oldukça benzerlik taşımaktadır.

“Biz 7 ay nişanlı kaldık. Eşimle bu süreçte görüştüm, arada köye geldi. Eşim bizim köyden, ama Ankara’da çalışıyordu. Evlenince Ankara’da oturmaya başladık.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

4.2. Katılımcıların Ailelerinin ve Eşlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Bu başlıkta araştırmaya katılan 17 kadının ailelerinin ve eşlerinin sosyo-demografik özellikleri ele alınmaktadır. Katılımcıların anne babalarının eğitim durumu, mesleği, şu an hayatta olup olmama durumu ve katılımcıların kaç kardeşe sahip olduğu bu başlıkta katılımcıların aileleri bağlamında ele alınan özelliklerdendir. Katılımcıların eşlerinin yaşları, doğum yerleri, eğitim durumları, meslekleri, cezaevine girmeden önce düzenli bir işte çalışıp çalışmadıkları, gerçekleştirdikleri evlilik sayısı, cezaevinde bulunmalarına neden olan suçun türü, ne kadar süredir cezaevinde buldukları, aldıkları cezanın toplamı, buldukları cezaevi türü ve hangi şehirlerdeki cezaevlerinde kalmakta oldukları ise eşleri bağlamında ele alınan sosyo-demografik özelliklerdendir.

Katılımcıların annelerinin eğitim durumuna yönelik bulgular Tablo 4.22’de ele alınmaktadır.

Tablo 4.22. Katılımcıların annelerinin eğitim durumu

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı
Hiç Okula Gitmemiş	11
İlkokul Mezunu	6
Toplam:	17

Çalışmaya katılan 17 kadının annelerinin eğitim durumu Tablo 4.22’de görülmektedir. Buna göre katılımcıların annelerinin büyük çoğunluğu hiç okula

gitmemiş kişilerden oluşmaktadır. Geri kalanlar ise ilkokul mezunlardır. On bir katılımcının annesi hiç okula gitmemiştir. Altı katılımcının annesi ise ilkokul mezunudur. İlkokuldan sonra okula devam eden katılımcı annesi bulunmamaktadır.

Katılımcıların babalarının eğitim durumuna yönelik bulgular ise Tablo 4.23’de yer almaktadır.

Tablo 4.23. Katılımcıların babalarının eğitim durumu

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı
Hiç Okula Gitmemiş	3
İlkokul Mezunu	11
Ortaokul Mezunu	2
Lise Mezunu	1
Toplam:	17

Tablo 4.23’de görüldüğü üzere, katılımcıların babalarının eğitim düzeyi annelerine göre daha yüksektir. Üç katılımcının babası hiç okula gitmemiştir. On bir katılımcının babası ilkokul mezunudur. İki katılımcının babası ortaokul mezunudur. Bir katılımcının babası ise lise mezunudur.

Tablo 4.24’de katılımcıların annelerinin mesleklerine yönelik bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.24. Katılımcıların annelerinin meslekleri

Meslek	Kişi Sayısı
Ev Hanımı	12
Memur	1
Çiftçi	4
Toplam:	17

Tablo 4.24’e göre katılımcıların çoğunluğunun annesi ev hanımıdır. On iki katılımcının annesi ev hanımıdır, bir katılımcının annesi memur emeklisidir, dört katılımcının annesi ise kendilerine ait olan arazide eşine yardım etmekte, çiftçilikle uğraşmaktadır.

Tablo 4.25’de katılımcıların babalarının mesleklerine yönelik bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.25. Katılımcıların babalarının meslekleri

Meslek	Kişi Sayısı
Çiftçi	7
İşçi	6
Polis	1
Esnaf	3
Toplam:	17

Tablo 4.25’de görüldüğü gibi, katılımcılardan yedisi babasının çiftçilik yaptığını söylemiştir. Altı katılımcı babasının çeşitli işlerde işçi olarak çalıştığını vurgulamıştır. Bir katılımcının babası polis emeklisidir. Üç katılımcının babası ise esnaflık yapmaktadır.

Tablo 4.26’da katılımcıların anne babalarının hayatta olup olmama durumlarına dair bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.26. Katılımcıların anne babalarının hayatta olma durumu

Hayatta Olma Durumu	Katılımcı Sayısı
Hem Anne Hem Babası Hayata Olan	12
Yalnızca Annesi Hayatta Olan	2
Yalnızca Babası Hayatta Olan	3
Toplam:	17

Tablo 4.26’den anlaşılacağı gibi, katılımcıların çoğunluğunun anne babası hayattadırlar. On iki katılımcının hem anne hem de babası hayatta, iki katılımcının babası vefat etmiş yalnızca annesi hayatta, 3 katılımcının ise annesi vefat etmiş, yalnızca babası hayattadır.

Katılımcıların kardeş sayısına yönelik bulgular Tablo 4.27’de yer almaktadır.

Tablo 4.27. Katılımcıların kardeş sayısı

Toplam Kardeş Sayısı	Katılımcı Sayısı
2 Kardeş	1
3 Kardeş	2
4 Kardeş	3
5 Kardeş	3
6 Kardeş	6
10 Kardeş	1
12 Kardeş	1
Toplam:	17

Görüşülen kadınların çoğunluğu çok çocuklu ailelerden gelmektedir. Ortalama kardeş sayısı beştir. Tablo 4.27'ye göre bir katılımcı toplam iki kardeştir, ancak anne babası ayrı olduğu için başka üvey kardeşleri olabileceğini söylemiştir, Bu katılımcının anne babası ile hiç iletişimi olmadığı için toplam kaç üvey kardeşi olduğunu bilememektedir. İki katılımcı toplam üç kardeştir, üç katılımcı dört kardeştir, üç katılımcı ise beş kardeştir. Toplam altı kardeşe sahip olan altı katılımcı vardır. Bir katılımcı ise toplam on kardeş olduklarını belirtmiştir. Bir katılımcı ise toplamda on iki kardeş olduklarını söylemiştir.

Tablo 4.28'de topluca; katılımcıların eşlerinin yaşlarına, doğum yerlerine, eğitim durumlarına ve mesleklerine dair bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.28. Katılımcıların eşlerinin yaşları, doğum yerleri, eğitim durumları ve meslekleri

Katılımcılar	Eşinin Yaşı	Eşinin Doğum Yeri	Eşinin Eğitim Durumu	Mesleği
Deniz	32	İstanbul	İlkokul Mezunu	Mağazacı
Ayşe	44	Zonguldak	İlkokul Mezunu	Marangoz
Arzu	35	Ankara	İlkokul Mezunu	Oto Yıkamacı
Elif	45	Artvin	İlkokul Mezunu	Fabrika İşçisi
Gülşen	54	Çorum	İlkokul Mezunu	Aşçı
Aysel	24	Ankara	İlkokul mezunu	Hurdacı
Didem	35	Sivas	İlkokul Mezunu	Şoför

Müjde	46	Erzurum	İlkokul Mezunu	Market Elemanı
Esra	28	İstanbul	Ortaokul Mezunu	Fabrika İşçisi
Fatma	35	İstanbul	İlkokul Mezunu	Tornacı
Meltem	30	Sivas	İlkokul Mezunu	Şoför
Zehra	33	Sivas	Lise Mezunu	Şoför
Sevda	32	Kırıkkale	İlkokul Mezunu	Pide Ustası
Asiye	35	Kars	İlkokul Mezunu	Taksici
Necla	54	Ordu	İlkokul Mezunu	Fırıncı
Gül	30	İzmir	İlkokul Mezunu	Taksici
Filiz	37	Ankara	İlkokul Mezunu	Tamirci

Tablo 4.28'e göre, katılımcı eşlerinin birisi hariç, diğerlerinin tamamı katılımcılarla aynı yaşta ya da katılımcılardan büyüktürler. Katılımcıların eşlerinin yaş ortalamaları 37'dir. Doğum yerleri ise çeşitlilik göstermektedir.

Katılımcıların eşlerinin eğitim durumlarına bakıldığında çarpıcı bir durum dikkati çekmektedir. Buna göre katılımcıların şu anda cezaevinde bulunan eşlerinin tamamına yakını ilkokul mezunudur. Katılımcıların eşlerinin meslekleri ise çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların çoğunluğu görüşmeler esnasında eşlerinin birçok iş değiştirdiğini beyan etmişlerdir. Tabloda verilen meslekler katılımcıların eşlerinin cezaevine girmeden önce en son icra ettiği mesleği göstermektedir.

Tablo 4.29'da ise katılımcıların eşlerinin cezaevine girmeden önce düzenli bir işte çalışıp çalışmama durumlarına yönelik bulgular ele alınmaktadır.

Tablo 4.29. Katılımcıların eşlerinin cezaevine girmeden önce düzenli bir işte çalışıp çalışmama durumları

Düzeni Bir İşte Çalışıp Çalışmama	Eş Sayısı
Düzenli Bir İşte Çalışan	7
Düzenli Bir İşte Çalışmayan	10
Toplam:	17

Tablo 4.29'a göre, toplam on yedi katılımcının yarısından fazlasının eşi cezaevine girmeden önce düzenli bir işte çalışmamaktadır. Katılımcılar, eşlerinin

düzenli bir işte çalışmama nedenlerini; kendi istekleriyle işten ayrılma ya da işten çıkarılma durumuyla açıklamaktadırlar. Katılımcılarla eşlerinin meslekleri hakkında görüşülürken, bazı katılımcıların, eşlerinin çalışma yaşamları hakkında şikâyetleri olduğuna rastlanmıştır. Eşinin çalışmayı hiçbir zaman sevmediğini söyleyen bir katılımcı, eşinin işten ayrılmasını şöyle anlatmıştır:

“Öyle evin içinde bir adamdı. Çalışmayı hiç sevmedi. Sürekli işten çıkar, aylarca evde otururdu. Ya bir kalk da işe bak, adamları bir ara derdim. Onlar beni arasın diye beklerdi. Elin adamı seni arar da gel iş var çalış der mi? Sen arayacaksın, peşinde koşacaksın! En son bu Gölbaşı’nda yurttaydı. Yatılı okul yurdunda aşçıydı. Oradan da çıkarmışlar galiba bunu, geldi iki üç ay evde yattı. Yalvardım yalvardım sonra bıraktım. Ondan sonra da gıcığımından sormadım. Cezaevine girmeden önce öyle çalışmıştı...” (Gülşen Hanım, 50 yaş)

Bir diğer katılımcı ise fırıncılık yapan eşinin çalışma hayatı ile ilgili şunları söylemiştir:

“Şimdi evdeydi bu, 3 tane de çocuk var. Bu bir giriyor işe, bir çıkıyor. Dedim ki sen çalışsana. En sonunda ben dedim ki, bir fırından ekme getiyor işte bir ekmeğini yedim, zaten parasını hiç yemedim.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Tablo 4.30’da katılımcıların eşlerinin toplam kaç evlilik yaptığına dair bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.30. Katılımcıların eşlerinin evlilik sayısı

Evlilik Sayısı	Eş Sayısı
1 Evlilik Yapan	15
2 Evlilik Yapan	2
Toplam:	17

Tablo 4.30’a göre, çalışmaya katılan on yedi katılımcının eşlerinin on beşi yalnızca bir kez evlenmişlerdir. İki katılımcı eşi ise toplam iki kez evlilik yapmıştır. Katılımcılar arasında da iki katılımcının iki kez evlilik yaptığı, on beş katılımcının ise bir kez evlilik yaptığı bulgusundan bahsedilmiştir. Hangi katılımcı eşlerinin iki kez evlendiğine bakıldığında, bu kişilerin çalışmada toplam iki evlilik yaptığını belirten

katılımcıların eşleri olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Buna göre toplam iki kez evlilik yapan iki katılımcının eşleri de kendileri gibi ikinci evliliklerini onlarla yapmışlardır. Katılımcıların ikisi de eşlerinin ilk evliliklerinin oldukça genç yaşta yapıldığını söylemişlerdir.

“Eşim ilk evliliğini çok küçük yaşta yapmış. 18 yaşındaymış. Kız da küçükmüş zaten. Severek evlenmemiş. Evlenmek zorunda kalmış. Çocuğu yok. Sonradan anlaşamamışlar ayrılmışlar.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Diğer katılımcının eşinin ilk evliliğinin ise oldukça dikkat çekici bir hikâyesi vardır:

“Onun babası vefat ediyor, annesi gidip bir başkasıyla evlenmiş. Eşim benden daha çok acı çekmiş. Artvin’de evler tepelerde tek tektir. Anne gidip başkasıyla evlenince, eşim evde tek kalmış 7-8 yaşındayken. Annesi kızlarını evlendirmiş zaten, öbür erkek kardeşini de yanında götürmüş. Bir evin içinde yalnız büyümüş benim eşim. Mesela ablasına gidip karnını doyurmuş. Sonra geri o eve gelmiş. Benden önce o da 13-14 yaşındayken evlendirilmiş. Evlendiklerinde bayan 21 yaşındaymış, bu 13-14 yaşında çocukmuş. Annesi hem ona baksın hem de hizmetini yapsın diye evlendirmiş kadınlı. İki çocukları olmuş. Ondan sonra eşim İstanbul’a çalışmaya gelince, eşi köyde yalnız kalıyor, çocuklara bakamıyor, çocukları bırakıyor gidiyor. Çocuklar şu anda kayıp. Bayan gidince ablası çocukları İstanbul’a getiriyor. Eşim de o zaman 16 yaşındaymış. Ailesi eşimi bulamayınca Harem otogarına bırakmış çocukları ve ben bunu kendi çocuklarıma söyleyemedim ta ki okula başlayıp iki üç sene geçtikten sonra söyleyebildim.” (Elif Hanım, 44 yaş)

Oldukça geniş bir tablo olan Tablo 4.31’de katılımcıların şu anda cezaevinde bulunan eşlerinin, şu anda cezaevinde olmalarına yol açan suç türü, ne kadar süredir cezaevinde oldukları, aldıkları toplam ceza, şu anda buldukları cezaevi ve normalde yaşamakta oldukları şehre ait bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.31. Katılımcıların eşlerinin şu anda cezaevinde olmasına yol açan suç türü, ne kadar zamandır cezaevinde olduğu, aldıkları toplam ceza, şu anda bulunduğu cezaevi, cezaevi türü ve normalde yaşadığı şehir

Katılımcılar	Eşinin İşlediği Suç Türü	Eşinin Ne Zamandır Cezaevinde Bulunduğu	Eşinin Aldığı Toplam Ceza	Şu Anda Kalmakta Olduğu Cezaevinin Bulunduğu Şehir	Cezaevi Türü	Normalde Yaşadığı Şehir
Deniz	Uyuşturucu	3 ay	5 yıl	İstanbul	Kapalı	İstanbul
Ayşe	Cinayet	5 yıl	25 yıl	İstanbul	Kapalı	İstanbul
Arzu	Uyuşturucu	4 yıl	12 yıl	Çankırı	Kapalı	Ankara
Elif	Cinsel İstismar	1,5 yıl	11 yıl	İstanbul	Kapalı	İstanbul
Gülşen	Hırsızlık	8 yıl	14 yıl	Çorum	Kapalı	Ankara
Aysel	Adam Yaralama	3 ay	2,5 yıl	Ankara	Kapalı	Ankara
Didem	Adam Yaralama	8 ay	2,5 yıl	İstanbul	Açık	İstanbul
Müjde	Kaçakçılık	1 yıl	3 yıl 3 ay	Elazığ	Kapalı	Ankara
Esra	Cinsel İstismar	2 yıl	10 yıl	İstanbul	Kapalı	İstanbul
Fatma	Adam Yaralama ve Gasp	7 yıl	12 yıl	İstanbul	Kapalı	İstanbul
Meltem	Trafik Kazası	15 ay	3 yıl	Muğla	Açık	İstanbul
Zehra	Uyuşturucu	3 ay	13 ay	Zonguldak	Kapalı	İstanbul
Sevda	Hırsızlık	5 ay	4 yıl 8 ay	Ankara	Kapalı	Ankara
Asiye	Adam Öldürmeye Yardım ve Yataklık	5 yıl	15 yıl	Samsun	Kapalı	Ankara
Necla	Adam Yaralama	7 ay	5 yıl	Ordu	Açık	İstanbul
Gül	Adam Yaralama ve Gasp	2 yıl	13 yıl	Ankara	Kapalı	Ankara
Filiz	Hırsızlık	8 yıl	20 yıl	Çorum	Kapalı	Ankara

Tablo 4.31'e göre; üç katılımcının eşi uyuşturucu ile ilgili suçlardan, üç katılımcının eşi adam yaralama suçundan, iki katılımcının eşi cinsel istismardan, üç katılımcının eşi hırsızlık suçundan, bir katılımcının eşi adam öldürmeye yardım ve yataklıktan, bir katılımcının eşi cinayet suçundan, bir katılımcının eşi kaçakçılık suçundan, bir katılımcının eşi trafik kazası nedeniyle, iki katılımcının eşi ise adam yaralama ve gasp suçundan dolayı cezaevindedirler.

Katılımcıların eşlerinin cezaevinde bulunma süreleri Tablo 4.31'e göre, 3 ay ile 8 yıl arasında değişiklik göstermektedir. Yedi katılımcının eşi bir yıl ve daha az süredir cezaevinde bulunmaktadır. On bir katılımcının eşi ise bir yıldan fazla süredir cezaevinde bulunmaktadır. Katılımcıların eşlerinin aldıkları cezalar suç türüne göre değişiklik göstermektedir. Buna göre katılımcıların eşlerinin aldıkları toplam cezalar 13 ay ile 25 yıl arasında değişmektedir.

Yine Tablo 4.31'den görülebildiği gibi katılımcıların neredeyse yarısının eşleri normalde yaşamakta oldukları şehirlerden farklı şehirlerdeki cezaevlerinde kalmaktadırlar. Buna göre sekiz katılımcının eşi normalde yaşadıkları şehirlerden farklı şehirlerdeki cezaevlerindedirler. Dokuz katılımcının eşi ise normalde yaşamakta oldukları şehirlerde bulunan cezaevlerindedirler. Üç katılımcının eşinin kaldığı cezaevi açık cezaevdir. On dört katılımcının eşleri ise kapalı cezaevindedirler.

Tablo 4.32'de katılımcıların ailelerinde daha önce suça karışan başka kimseler olup olmadığına dair bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.32. Katılımcıların ailelerinde suça karışmış diğer kişiler

Suçta Karışan Kişi	Katılımcı Sayısı
Erkek Kardeş	4
Kendi Çocuğu	1
Toplam:	5

Tablo 4.32'den görülebileceği üzere, toplam beş katılımcının aile üyelerinden bazıları daha önce suça karışmış ve cezaevine girmiştir. Bir katılımcının en büyük oğlu daha önce cezaevine girip çıkmıştır. Bu katılımcı oğlunun bir hafta cezaevinde kaldığını ve cezasının hafif olması nedeniyle, cezasının para cezasına çevrilip, oğlunun çıktığını söylemiştir. Aile üyeleri suça karışan diğer dört katılımcının tamamının erkek

kardeşleri daha önce suça karışmıştır. Bu dört katılımcının üçünün erkek kardeşleri halen cezaevindedirler. Diğerinin erkek kardeşi ise uzun yıllar önce cezaevinden çıkmıştır.

4.3. Katılımcıların Yetiştikleri Ortam ve Evlenme Süreçlerine Dair Bulgular

Bu başlıkta çalışmaya katılan kadınların; çocukluklarını nasıl tanımladıkları, çocuklukta aile ilişkileri, eğitime devam etmeme nedenleri, çocuklukta gelecek beklentileri, evlenme süreçleri ve eşleri hakkındaki düşüncelerine dair bulgular ele alınmaktadır.

4.3.1. Çocukluk: “Nasıl Olsun be Perişan!”

Katılımcılardan çocukluklarını nasıl hatırladıklarını söylemeleri istenmiştir. Bu noktada katılımcıların çoğunluğu çocukluğunun; perişan, kötü halde geçtiğini söylemiştir. Çocukluğunu olumsuz olarak tanımlayan katılımcıların ardından, çocukluğunun ‘bir hengâmede geçtiğini’ söyleyen katılımcılar mevcuttur. Bu katılımcıların çocukluklarından bu şekilde bahsetmelerinin altında yatan sebep, çocukluklarının çok çocuklu ailelerde, köy ortamında ve iş yoğunluğu ile geçmesidir. Katılımcılardan yalnızca ikisi çocukluklarını güzel hatırladıklarını dile getirmişlerdir.

“Nasıl olsun be çok perişan geçti. Başta baba olmayınca... E şimdi ne olabilir? Para yönünden çok zorlanıyorduk. Anne babamın bir arada olduğunu hiç hatırlamıyorum. Babamız yoktu, amcalarımızdan şiddet görüyorduk. Amcalarımızın işleri olunca, e biz de yapmayınca şiddet görüyorduk. Çok görmüşümdür ben.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

“Çocukluğum çok çileliydi. Dedemler bizi çok seviyorlardı, el üstünde tutuyorlardı, o konuda hiçbir şey diyemem. Sadece anne babam terk ettiği için tabii hep içimde bir burukluk, bir özlem, bir ayrılık, bir boşluk. Amcam evde pek bizi istemiyordu. Bazen halamların yanına gidiyorduk, orada enişterim olduğu için pek fazla kalamıyorduk. Tekrar dedemin yanına geliyorduk.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Çocukluğunun bir hengâme içerisinde geçtiğini söyleyen katılımcılardan birisi bunu şu şekilde açıklamıştır:

“Bir hengâmede geçti benim çocukluğum. Ben 5 yaşından beri sırtımdan hiç yük eksik olmadı, hala da olmuyor. Ben ilk çocuk olduğum için arkadan 4 çocuk geldi, onları hep ben büyüttüm. Ben 5 yaşındayken kız kardeşimi annem sırtıma sararmış böyle ayakları yerde sürünürmüş. Boyum olmadığı için. Ben 9-10 yaşındayken yemek pişirmeye başladım, böyle koyun yayıyorduk, gün içinde annemle ot biçerdik. Öyle çileyle, ot biçmeyle, inekle geçti, işimiz çoktu.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Çocukluğunu güzel hatırladığını söyleyen katılımcılardan birisi ise şunları söylemiştir:

“Çocukluğum çok güzel geçti. El bebek gül bebek. Ben Beykoz’da büyüdüm. Acarları bilirsiniz, orası bizim semtimizdi. Önceden hep gecekonduydu orası. Meyve bahçeleri vardı. On numara harika bir yer, mis gibi istediğin zaman git meyve al ağaçtan, ama şimdi benim çocuklarım hiç bilmezler hangi ağaç ne diye. Gayet keyifliydik yani. Ben biraz kardeşlerimin arasında erkek gibi de büyüdüm. Onlarla gidiyorduk denize, onlarla gidiyorduk ormana kestane toplamaya. Çok güzeldi, inanılmaz güzel çocukluk yaşadım, hiç şey diyemem yani.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

4.3.2. Çocuklukta Aile İlişkileri: “Bir Sorunum Olmadı da Sevgi de Olmadı”

Katılımcıların çoğunluğu çocuklukta aile ilişkilerini sorunsuz, kavgasız gürültüsüz olarak tanımlamışlardır. Ancak, sorunsuz olarak tanımlanan bu aile ilişkilerinde buldukları eksiklikleri de sıkça dile getirmişlerdir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu aile ortamında sevgi görmediklerini ifade etmişlerdir.

“Çocukken aile ortamım güzeldi diyelim de, nasıl anlatsam bir sorunum olmadı da, anne baba sevgisi de olmadı. Ailem sevgisini belli etmeyen insanlar.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

“Ailemizde ilişkilerimiz hani desem ki öyle sıkıntılıydı, değildi. Ben görmedim kavga gürültü tartışma, ama desen ki her şey tam mıydı, derim ki değil. Ne

bileyim öyle bir sevilme, çocuğumu kucağıma alayım seveyim yoktu. Benim şimdi çocuklarımı sevdiğim gibi sevmedi beni anne babam.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Bazı katılımcılar ise anne babalarının kendi aralarındaki ilişkinin olumlu olmasının, aile ortamına güzel yansıdığını ifade etmişlerdir:

“Anne babam birbirini çok severdi, halen de öyleler. Hatta yaşlandıkça daha da arttı sevgileri. Birbirlerinin kalbini kırarız diye çok tedirginler. Anne ne güzel aranıza diyorum bazen. O da kızım bizim birbirimize ihtiyacımız var neden birbirimizi kıralım ki diyor. Mesela benim babam anneme iş bile yapar. Öyle olunca ailede aramız güzeldi yani.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

“ Anne babam çok huzurluydular. Babam anneme takılmadan yapamaz. Çok sever. Dünya bir yana o bir yana der. Annem her zaman babamın yanındadır. Hastanede vs asla bırakmaz. O tekli koltukta bile otursa, yanından ayrılmaz. Sevgi doluyduk yani.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

4.3.3. Katılımcıların Eğitimlerine Devam Edememe Nedenleri: “E Bizim Orada Öyle”

Katılımcıların çoğunluğunun eğitim düzeyi düşüktür. Kadınlara eğitime devam edememe nedenleri sorulduğunda, bu nedenleri; yetiştikleri ortamda çocukları ileri düzeyde okutmanın adet olmaması, yoksulluk, bakım yükü ve kendi isteksizleri olarak açıklamışlardır. Yetiştığı ortamı ve yoksulluğu okuyamamalarına neden gösteren katılımcılardan bazılarının anlatıları şunlardır:

“Köy yerinde nasıl olacak, yoksulluk vardı şey vardı. Öyle hepimizle dört dörtlük ilgilenme olmadı. Genelde erkeklere önem verdiler. Erkekler okudular. Hiç okumasalar ilkokulu bitirdiler, ama kızlara onu da yapmadılar. Orada öyle. Hepsini küçük yaşta kocaya verip yolluyorlar. Benim şimdi aklım olsa gitmezdim.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

“Babam çalışmıyordu, doğrusuna bakarsan annem de gariban biri. Yani hep yokluk gördük. Ben de 5. Sınıfı bitirdim. Köydeydik, öyle alışılmıştı kimse bizi okutturmadı. Ben okula devam etmeyi çok istiyordum, ama olmadı.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

“Durumumuz yoktu. Okulu seviyordum aslında ben. Okumak istiyordum da nasip olmadı işte. Diğer kardeşlerim de okuyamadı. Okuyalım diye bir şey de yoktu, okumasan da olur gözüyle bakıyorlardı, alışmamışlar.” (Aysel Hanım, 23 yaş)

Eğitimine devam edememe nedenini kendisine verilen bakım yüküyle açıklayan katılımcının anlatısı oldukça çarpıcı bulunmuştur:

“İlkokul mezunuyum. Okula devam etmedim, çünkü benim ablam o sene evlilik dışı bir çocuk doğurdu. O çocuğun da bakma yükümlülüğünü bana verdiler. On sekiz yaşına kadar da büyüttüm. Ta ki iki sene öncesine kadar yani. Evlendiğimin birinci yılında da benimle beraberdi, sonra çok büyük bir darbe vurup gitti o da bana. Onun annesinin de ilk eşimle beraber olduğunu öğrendim. Ondan sonra da intihar ettim.” (Katılımcı, araştırmacıya bileğindeki intihar izlerini gösteriyor) (Deniz Hanım, 31 yaş)

Bazı katılımcılar ise okula devam etmeme nedenlerini kendilerine bağlamaktadırlar. Bir katılımcının sözleri bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Tembeldim. Çok tembel ve yaramaz bir kızdım. Liseden sonra okula devam etme konusunda affedersiniz ama çok geri zekâlılık yaptım. O konuda en büyük pişmanlığımı yaşıyorum. Hani niye bir üniversiteye gitmediysem n olur n olmaz diye. Her türlü imkânım da vardı. Erkek kardeşim mezun oldu mesela. Akıl olmayınca takılıp düşüyorsunuz işte.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

4.3.4. Katılımcıların Çocukluktaki Gelecek Beklentileri: “Ben Hep Okuyacağım Sanıyordum”

Katılımcılara, çocukken gelecekle ilgili hayallerinin ve beklentilerinin neler olduğu sorulmuştur. Bu noktada katılımcıların çoğunluğu; okumak, meslek sahibi olmak, evlenmek, iyi bir yuva sahibi olmak gibi hayalleri olduğundan bahsetmişlerdir. Birkaç katılımcı ise çocukluğunun gelecekle ilgili hayal kurmaya fırsat bırakmayan bir biçimde geçtiğini söylemiştir.

“Ben hep okuyacağım sanıyordum, çalışacağım sanıyordum. Okuduğumda mesleğimi yapacağım sanıyordum. Gene evliliği düşünüyordum, çocuklarım olur diyordum, ama annemin babamın yaptığını kesinlikle yapmam diyordum. Eşim bana

ne yaparsa yapsın ben çocuklarımı kesinlikle bırakıp gitmem diye düşünüyordum. Hayatta o kadar şey yaşadım ki, ama gene de çocuklarımı bırakmadım. Bir gerçekleşen hayalim o oldu yani. Kesinlikle bırakmadım çocuklarımı.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Çocukken geleceğe dair; okuma, meslek sahibi olma hayali kuran katılımcıların çoğunun aklında, yapmak istediği bir meslek bulunmaktadır ve söylemlerinde bu mesleklerden bahsetmişlerdir.

“Ben öğretmen olmayı istiyordum ya da avukat. Avukatlıkta çok gözüm vardı. Evlilikle ilgili de güzel hayallerim vardı vallahi. Böyle bir hayat hiç beklemiyordum.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

“Ben hep hemşire olmayı çok istiyordum. Babam dedi 5. sınıfta eğer karnen güzel gelirse seni hemşire yaparım, okursun. 5. sınıfta çok güzel çalıştım, ama okutturmadı. Ondan sonra teyzemin oğluyla beşik kertmesi yaptılar beni, onunla evlendim. Ondan da hiç gün yüzü görmedim zaten.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

“Hayalim savcı ya da hâkim olmaktı, ama insan hayallerine kapılırsa ne olur bilmiyorum. Bence doğru değil. Ben en çok öğretmenimden ayrıldığıma üzüldüm. Yaşıyorsa Allah ona uzun ömür versin.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

Çocukluğunun hayal kurmaya fırsat bırakmadığını söyleyen bir katılımcının sözleri ise şöyledir:

“Ben hiç kurmadım. Hayal kurmadım, edemedim. Bazen kurardım, gerçekleşmesi öyle olunca da, ben hayal kurmayayım dedim. Hep iş vardı, koyun yaymak, inek... Biz koyun yaymaktan iş yapmaktan, hayal bile kuramıyorduk ki. Düz hesap bir evlenmek var, el nasıl evlenirse ben de öyle evlenirim diyordum.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

4.3.5. Katılımcıların Evlenme Süreçleri: “Sanki Dersin Bir Evcilik”

Görüşmelerde, görüşülen kişilerin eşleri ile evlenme süreçleri detaylı bir biçimde irdelenmiştir. Katılımcıların eşleri ile nasıl tanıştıkları, evliliklerinin kendi rızalarıyla gerçekleşip gerçekleşmediği, evlenme yaşları, evlenmelerine ailelerinin

tepkisi, eşleri ile evlenme nedenleri, görüşmelerde evlilik üzerinden bahsedilen meselelerden olmuşlardır.

Görüşmelerde en fazla dikkat çeken unsur katılımcıların evlenme yaşı olmuştur. Buna göre katılımcıların tamamına yakını ilk evliliklerini 18 yaş ve altındaki yaşlarda yapmışlardır. 18 yaşının üstünde evlenen katılımcıların ise evlenme yaşları 19-20 yaştır. Dolayısıyla erken evlenme örüntüsü görüşmelerde ortaya çıkan temel bir bulgu olmuştur.

“Onlar bizim köye taşındılar başka köyden. O sırada eşim beni görmüş, beğenmiş, annesine isteyelim demiş. Tabii o sırada evlilik bizim hiç aklımızda yoktu ta ki amcam nişanlanana kadar. Amcam nişanlanınca, eşi bunlar da mı bizde kalacak daha neler demiş. Sonra amcam sizi evlendireceğim dedi. Bende küçüğüm daha 16’ma yeni girdim. İstemiyorum dedim. Amcam akrabalarından birini söylüyor, bende dedim ki onunla evlenmem. O sıra eşimgil istemeye geldiler. Tamam, bunlar olsun dedim. İki üç ay sonra ablamı istemeye geldiler. Ablam istemiyordu, ama amcam yine de ikna edip verdi onu. İkimizin düğünü aynı gün oldu. Amcam sizinle mi uğraşacağım, daha fazla masraf olmasın, ikinizinki bir olsun gidin dedi. İkimizin de düğünü aynı gün oldu.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Katılımcıların eşleri ile tanışma öyküleri ise daha çok akrabalık, aynı mahalleden olma, arkadaş ortamında tanışma ve görücü vasıtasıyla tanışma şeklindedir. Katılımcıların çoğunluğu eşleri ile evlenmeden önce arkadaşlık yapmışlardır ve kendi istekleriyle anlaşarak evlenmişlerdir. Görücü usulü tanışan katılımcılar da, eşleri ile zamanla tanıştıklarını ve sevdiklerini, isteyerek evlendiklerini dile getirmişlerdir. Ancak bu şekilde dile getirmelerine karşın, söylemlerinden, kadınların özgür iradeleriyle eşlerini seçme durumlarının olmadığı, daha çok mevcut duruma ayak uydurmuş oldukları anlaşılmıştır.

“Dediler ki işte seni halanın oğluna verdik, ben de eşimi gördüm işte. Tamam, olur dedim. Bilinçli olarak bir şey yapmıyorsun zaten. Evlenmeden önce konuştuk. Ben fazla tanıımıyordum onu. Onlar şehirdeydi ben köydeydim. Ben onu iki kere gördüm zaten. Kendi aramızda konuştuk. İyi biriydi, mesela sanki bende sevdim o anda. Konuşması şeydi. Zaten ben evlendikten sonra eşimin bir kötülüğünü şeyini görmedim. Ben seni alacağım dedi. Ben de, hee ben de sana geleceğim dedim. Yani o

anda nasıl bir şey biliyor musun, sanki dersin bir evcilik, oyuncak öyle.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

“Annem valla beni 15 yaşında verdi. Biz köydeydik, teyzemler şehirdeydi. Hani hiç, kesinlikle bize sormadılar. Beni verdiler işte 2 sene nişanlı kaldık 17 yaşında düğün oldu. O arada gelip gidiyordu, görüştük. Zamanla sevgi de oldu. İstiyordum, seviyordum.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

“Ailesini tanıyorduk. Eşimin varlığından haberim vardı, ama görmemiştim. Kayınvalidemde hep diyordu seni oğluma alacağım diye. Sonunda aldı. Görücü usulü gibi oldu. Ben istemeye geldiğinde gördüm eşimi. Çok isteyen vardı beni. Ben evlilik fikri hiç düşünmüyordum, hatta halamın oğlu çok istiyordu beni, ona da hayır demiştim, ama sonradan eşimi görünce bilmiyorum içimde bir duygu kabardı. Bu olsun dedim. İstiyorum demiştim babama öyle. Sonra nişanlandık. Tanıdıkça da çok sevdim.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Katılımcıların çoğu eşleri ile belirli bir süre nişanlı kaldıktan sonra evlenmişlerdir, ancak nişanlılık süreci yaşamadan, kaçarak evlenen katılımcılar da mevcuttur. Katılımcıların yarısına yakını eşleri ile kaçarak evlenmişlerdir. Görüşülen kişilerden kaçarak evlenenlerin kaçma nedenleri ailelerinin eşleri ile olan evliliklerine onay vermemesidir. Eşi, kız kardeşine cinsel istismar uyguladığı gerekçesiyle cezaevinde bulunan bir katılımcının eşi ile kaçarak evlenme öyküsü oldukça çarpıcı bulunmuştur.

“Biz nişanlıyken eşime yönelik suçlamalar oldu. Sonra eşim askere gitti. Eşim askerdeyken bu arada telefonda görüşüyorduk, ailem de biliyordu. Hani birkaç kere filan telefonumu aldılar. Görüşmemi engellemeye çalıştılar, sonra hani baktılar olacak gibi değil telefonumu geri verdiler. Sonra işte biz kaçtık eşim askerden dönünce. Kaçtıktan 3 gün sonra resmi nikâhımız yapıldı. O ara ev düzenlendi sonra mahkeme başladı. 3-4 ayda bir mahkeme oldu. Mahkeme sürekli erteliyordu. Kardeşimin muayene raporu bekleniyordu. Bu böyle 3 yıl sürdü. 3 yılın sonunda 15 yıl 10 ay olarak cezası kesildi. Son celsede zaten tutuklandı. Bunun 10 yılını yatacak. O süreçte ben ailemle hiç görüşmedim sadece duruşmalarda karşı karşıya geliyorduk.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Bir diğer katılımcı ise kaçarak evlenmesinin altında yatan asıl nedenin aile içinde gördüğü baskı olduğunu dile getirmiştir.

“Biz direk kaçtık, çünkü ailem izin vermiyordu onunla evlenmeme, bir de ailede çok baskı görüyordum ben. Amcamlar rahat bırakmıyordu, bir yere gidemiyorduk evden. Çok baskı yapıyorlardı. Kaçınca onların evinde kaldım bir süre ben. Ailesi de çok iyi karşıladılar, çok iyi insanlar kayınvalidemle kayınpederim. Benim ailem 5 sene konuşmadı benimle kaçtığım için. Annem de dâhil.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Bir katılımcı eşi ile evlendiğinde eşinin cezaevinden yeni çıkmış olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcı ilk evliliğini de cezaevine giderek, cezaevinde yatmakta olan birisi ile gerçekleştirmiştir. Katılımcının ikinci eşi de henüz arkadaşlık aşamasındayken cezaevine girmiştir ve 2,5 yıl sonra cezaevinden çıktığında katılımcı ile evlilik kararı almışlar ve evlenmişlerdir. Katılımcı bu süreci şöyle anlatmaktadır:

“Girmeden dört ay önce ilişkimiz başlamıştı. Ama birden bire bir operasyonla alındılar. Ben tabii şok oldum. Ne yaptığını ne ettiğini bilmiyordum. Sonra 2, 5 yıl yattı, ama ben o 2,5 yıl içerisinde toplansanız ya 3 sefer geldim ona ya 4 sefer geldim, çünkü hayatında bir sürü kişinin olduğunu öğrendim. Sonra bir gece rüyamda şimdiki eşimi gördüm. Eşimle rüyamda çok büyük bir aşk yaşıyorduk, ama öyle bir aşk yaşıyorduk ki uyandığında hala gerçek gibiydi. Onun etkisinden kurtulamamıştım. Sonra annesini aradım hemen onun. Dedim ki ya ben oğlunu gördüm rüyamda, böyle böyle bir şekilde gördüm. Dedi ki kızım bugün mahkemesi var onun dedi. Dedim ki o zaman tahliye olacak o. Sonra beni bir aradı nasıl ağlıyor bağıarak. Sonra işte o gün tahliye oldu, sonra biz geldik onu kapıdan almaya. Bana arabada evlenme teklifi etti. Ben de kabul ettim. Ama zaten cezaevinde yattığı 2,5 senelik süreç boyunca hep bana mektuplarında evlenme teklifi etti. Ben de diyordum ki hani ilk evliliğimi de cezaevinde yaptığım için inancımı ve güvenimi kaybetmiştim. Diyordum ki, bana hapisane psikolojisi ile konuşma. Çık, çıkınca bana bunları söyle.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

4.3.6. Katılımcıların Evlenmek için Eşlerini Seçme Nedenleri: “İşte Hayalimdeki Erkek Bu!”

Katılımcılarla evlilik üzerine konuşulurken, katılımcılarının birçoğunun eşi ile isteyerek evlendiği göz önünde bulundurularak, neden eşlerini seçtikleri sorulmuştur. Bu noktada katılımcıların verdikleri yanıtlar çoğunlukla; var olan sevgi eksikliklerini onunla kapatacaklarını düşünmeleri ve eşlerinin taşıdığı olumlu özelliklerden etkilenmeleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar, onların eşleri hakkındaki düşünceleri konusunda da ipucu vermektedir.

Katılımcıların çoğu eşine karşı bir duygu besleyerek evlenmiştir ve görüşmelerde gözlemlenen şey, eşlerine karşı mevcut olan bu sevgi durumunun birçoğunda halen devam ettiği yönündedir. Katılımcıların birçoğu eşlerini hayallerindeki erkek olarak görmektedir ve eşlerinden bahsederken genellikle hep olumlu cümleler kurmaktadırlar. Çalışmanın devamında katılımcıların eşlerinin gerçekleştirdiği suç eylemine bakışları ele alınacaktır. Katılımcıların bu eşlerini olumlama durumlarının, suça bakışlarına nasıl yansıdığı da, o kısımda detaylıca görülebilecektir.

“Babamdan annemden sevgi görmediğim için bir sevgi açlığı vardı içimde, sevgi arıyormuş gibi anlatayım ben size.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

“Böyle bir sıcaklık hissettim, onu gördüğüm zaman içim rahatlıyordu. Bir boşluk vardı içimde, o boşluğu kapattı. Bir tek onu istedim. Ebem dedem bizim için ölüm yapardı, ama içimde bir boşluk vardı anne babamın terk edişinden dolayı, hep bir özlem, bir hasret vardı. Ne olursa olsun kapanmıyordu, ama eşimi görünce kapandı.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Katılımcılardan eşlerinin iyi özelliklerinden etkilendiğini ve bu nedenle evlenmek için onu seçtiğini söyleyenlerin eşlerinde tanımladıkları iyi özellikler genellikle; güvenilir olması, konuşmalarının güzel olması, iyi bir insan olmasıdır.

“Konuşmaları cezbetti, işte bu diyorsunuz, ya genç kızlarda oluyor ya hayalimdeki erkek bu işte, bu benim erkeğim diyorsunuz. Yakışıklı olması etkiledi, cezp etti. Açıkçası gözüm kördü hiçbir şeyi göremiyordum tek o vardı.” (Didem Hanım, 33 yaş)

“Sevgisine inandım, yani güvendim. Elimi tutmuş bir insan değildi, yani kötü bir şey yapmış bir insan değildi. Onlara güvendim.” (Aysel Hanım, 23 yaş)

“Çok iyi bir insandı, güvenilir, ne bileyim çok düzgün konuşuyordu. Köye gelip gidiyordu, arardı sorardı, sevgisini belli ederdi.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

4.3.7. Katılımcıların Eşlerini Nasıl Tanımladıkları: “Kars’ta Yaya Kaldım Desen Çıkıp Gelir”

Katılımcıların evlenmek için eşlerini seçme nedenleri, onları nasıl bir kişi olarak tanımladıklarıyla da yakından ilişkilidir. Katılımcıların eşlerini tanımlarken kullandığı cümleler, genellikle evlenmek için onları seçmelerindeki nedeni açıklarken kullandıkları cümleleri ile uyumludur.

Katılımcıların istisnasız hepsi eşiniz nasıl birisidir sorusunun cevabına verirken, çok iyi birisidir diyerek cümlelerine başlamışlardır. Katılımcıların tamamı eşlerinin özünde iyi bir insan olduğunu düşünmektedir. Öyle ki bu vurgu katılımcıların neredeyse tamamında çok baskındır, ancak cümlelerin devamını getirirken kadınlar eşlerini “ama sorumsuz da, biraz vurdumduymaz, yarını düşünmez” şeklinde tanımlamışlardır. Eşlerini iyi ama sorumsuz bulan katılımcılar, bu özelliğin ardından eşlerinin en çok merhametli olma özelliğini vurgulamışlardır.

“Dünya iyisidir, ama işte böyle düşününce iradesi çok düşük, yok demeyi bilmiyor. Hayır demeyi bilmiyor. Gezmeyi çok seviyor. Yaşadığının farkında değil. Artık ben büyüdüm, ben baba oldum demiyor. Hep böyle sorumsuz. Ama merhamet adına çok merhametli, yani siz olsun ben Kars’ta kaldım yaya kaldım desen çıkıp gelebilecek biri. Hani yarını asla düşünmedi, hep o yüzden böyleyiz.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

“Eşim çok çok çok iyi bir insandı. Benden şöyle ki daha sosyaldi. Mesela ben yarını düşünen bir insanım. Attığım adıma dikkat etmem gerektiğini biliyorum, ama o biraz daha şeydi hani. Fazla kafaya takmazdı bir şeyi. Bugün mutlu olayım da yarına bakarız havasındaydı bir de çok merhametliydi, her şey ondan geldi zaten.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Çok iyi, ama sorumsuz, sahipsiz, yani sahip olayım eşime çocuğuma demez. Vurdumduymaz, sormaz konuşmaz. Kendi kendine bir insandır. Daha bir gün ya şu mu oldu bu mu vardı o mu eksik dememiştir. Kendiyle dururdu evde hep. Çocuklarına düşkün değildi ben en çok ona içerliyordum. Onun haricinde iyi bir insan ama kötü değildir.” (Gülşen Hanım, 50 yaş)

Katılımcıların eşlerini tanımlarken vurguladıkları önemli özelliklerden birisi de eşlerinin yardımseverliği olmuştur. Katılımcıların yarısından çoğu görüşme esnasında eşlerini tanımlarken eşlerinin yardımseverliğine referans vermişlerdir:

“Karakter olarak dünyanın en iyi insanıdır. Yardımseverdir. Aç doyurur. Mahallede bir yaşlı amca vardı mesela, giderdi onun ilaçlarını alırdı, faturalarını öderdi. Bir komşu vardı. O da nefes için hava kullanıyordu. Onun da ilaçlarını alırdı. Evine ekmek götürürdü. Bizim evde ekmek olmazdı ama o başkasını aç görse hemen yardım ederdi.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

“Çok iyi bir de yüreği çok güzel bir çocuk, çok merhametli, çok yardımsever. Mesela geçen görüşte kardeşine dedi ki; üstte yatan mahkûmlardan giysi sorunu çekenler var, giymediğin ne varsa haftaya getir de onlara vereyim diyor. Fazla yardımsever benim eşim.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

4.4. Katılımcıların Evlilik Yaşamları ve Eşlerinin Suça Karışma Sürecine Dair Bulgular

Bu başlıkta katılımcıların; evlilikleri hakkındaki düşünceleri, evlilikte eşlerinin aileleri ile olan ilişkileri, eşlerinin suça karışma süreci ve buna yönelik ilk tepkileri, eşlerinin tutuklanma süreci, eşlerinin suça karışmasına ailelerinin ve çocuklarının verdikleri tepkiler ve avukat tutma durumları hakkındaki bulgulardan bahsedilmektedir.

4.4.1. Katılımcıların Evlilikleri Hakkındaki Düşünceleri: “İyi ama...”

Katılımcıların çoğu evlilikleri hakkında iyi, normal gibi ifadeler kullanmışlardır. Katılımcıların çoğunun evlilik yaşamındaki sorunlarını eşleri üzerinden anlattığı, bunu evliliğin kendisi ile pek fazla bağdaştırmadığı görülmüştür.

Katılımcıların birçoğunun evliliklerinde; eş sorumsuzluğu, şiddet, eşin alkol madde kullanımı, aldatılma ve eşin ailesi kaynaklı sorunlar gibi sorunları vardır. Katılımcıların hemen hemen yarısı evlilikleri sürecinde aldatıldıklarını ve bunu fark ettiklerini belirtmişlerdir. Bir katılımcı, eşi tarafından aldatıldığını öğrendikten sonra ilaç içerek intihara kalkıştığını söylemiştir:

“Ben çok sorunlar yaşadım eşimle girmeden önce. Acayip çok sorunlar yaşadım. Eşim bir ara uyuşturucu kullandı. Arkadaşları çoğaldıkça çevresi pislenmeye başladı. Ondan sonra o artık beynini mi yıkıyordu bilmiyorum, ama sonra bir kızla birlikte oldu eşim. Benimle boşanmak istedi. Bir yandan beni bırakmadı, bir yandan onunla evlenmek istedi. Böyle bir karışık olaylar oldu, ben intihar ettim. Kaldıramadım. Çocuklar evde yatıyorlardı. Bir 30 taneye yakın hap içtim gittim oğlumun yatağına yattım sadece onları öptüm. Oğlum sürekli başıma gelip ne oldu anne diyordu ben yok bir şey oğlum uyuyacağım diyordum, ama artık kendimi hissetmiyordum. Ablam aramış o arada. Oğlum de teyze annem çok hasta kalkamıyor demiş. Ablam da hemen eşimi aramış çok hasta deyince eşim hemen anlamış taksiye atlayıp eve gelmiş beni hastaneye götürmüş yoğun bakımda kaldım işte. Eşim kesinlikle bir daha asla dedi. Seni kaybetme duygusunu yaşadım ya ölürüm ben dedi. Ondan sonra eşim çok pişman oldu, özür diledi. Ben de eve geri döndüm.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Bir başka katılımcının ise eşinin evlilik dışı devam eden ilişkisi, cezaevine girmesini gerektiren sürecin başlamasına neden olmuştur.

“Bu olay aşağı yukarı 10-11 sene önce başlıyor. Kadın da evli. Eşim hiçbir şeyi eve de yansıtmıyor. Ondan sonra bu bayan durumu karı koca şeyine getiriyor. Eşim çalışıyormuş, sürekli iş yerinde bunu çağırıyormuş. Gel şuraya gideceğiz, gel buraya gideceğiz diye. En sonunda yine çağırması, bir yere gitmişler hani oturmuşlar, muhabbet etmişler, yemişler, içmişler. Olayı da bayağı ilerletmişler ama ilişki anlamında. Bu bayanın eşi de eşinin benim eşimle olan ilişkisini biliyormuş, ama göz yumuyormuş, çünkü bayan ekonomik olarak kullanıyormuş. Aralarındaki mevzu olup bitiyor, bu bayan eve gidiyor. Eşi anlıyor eşimin yanından geldiğini ve iki tane tokat vuruyor eşine. Kadını dövüyor. Kadın da zorla beni götürdü demiş eşine. Öyle deyince, kocası alıp karakola götürmüş. Kadına soruyorlar. Kadın demiş ki beni zorla götürdü, hâlbuki bayan kendisi çağırıyor onu. Kocasının korkusuna beni zorla götürdü, beraber

olduk sonra kocasının attığı dayağı da benim eşimin attığını söylüyor, sonra ikisi de muayeneye gidiyor, beraber oldukları da ortaya çıkıyor ve eşime cinsel istismardan dava açılıyor.” (Elif Hanım, 44 yaş)

Katılımcıların yarısından çoğu evliliklerinde eşlerinden şiddet gördüklerini belirtmişlerdir, ancak kadınların yaşadıkları şiddeti görüşmelerde çok fazla anlatma taraftarı olmadıkları sezilenmiştir. Bu nedenle şiddet, katılımcıların genellikle olduğunu söylediği ancak detaylandırmadığı bir mesele olmuştur. Bir katılımcı eşinden gördüğü şiddeti açıkça anlatmaktan çekinmemiştir. Bu katılımcının yaşadığı şiddet deneyiminin bir kısmı şöyledir:

“Beni köye gönderecekti, ben gitmem dedim. Bana gideceksin dedi, 100 tl verdi bilet al diye, ama ben sakladım o parayı. Kumar oynamış, kaybetmiş. Çocuğu gönderdi annen o bilet parasını versin dedi. Ben de vermem dedim. Sonra çıktı geldi kahveden, parayı ver dedi, vermem dedim. Sonra aldı odunu eline, ben kendimi evden dışarı attım. 3 çocuk bas bas bağıyor baba annemi dövme diye. Dışarıdan demir aldı evin üstüne çıktı. Peşim sıra koştı ben vermiyorum parayı dedim demiri bana batırdı buramı deldi buradan kan fışkırdı ben de 100 tl için mi yapıyorsun dedim attım suratına parayı. Sonra gitti bu ben de çocuklarımı topladım kız kardeşime gittim. Kanayan yerime de pamukları bastırdım bastırdım yere attım ki eve gelince görsün vicdan yapsın diye, ama vicdan nerede.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Görüşmelerde evlilikle ilişkili olarak ortaya çıkan bir önemli bulgu da, katılımcıların tamamına yakınının eşlerinin arkadaş çevresinden rahatsız olduğu ve görüşmesini istemediğidir. Katılımcıların birçoğu arkadaş çevresi nedeniyle eşleri ile sık sık tartışma yaşadıklarını vurgulamışlardır. Eşi, arkadaşları ile birlikte bir kişiyi yaralamaktan cezaevine giren bir katılımcı bu rahatsızlığını şöyle anlatmıştır:

“İşine giderdi, evine gelirdi yatardı, mesela arkadaşları arıyordu gelip evden alıyorlardı, hatta ben kızıyordum, kavga ediyordum onunla. Onlara uyma, gitme diye çok kavgamız oluyordu o zamanlar.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

“Abuk sabuk arkadaşları var etrafından, hep esrarcılar var, zibidiler var. Evde ne kavgalar çıktı bunun yüzünden. Gezmeyeceğim, tozmayacağım, yapmayacağım diyordu ama.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Birçok katılımcı eşlerinin evlilik sürecinde sorumsuz davrandığını belirtmiştir. Katılımcıların vurguladığı eş sorumsuzluğu; eşlerinin çalışma yaşamı ya da ev ve aileye yönelik ilgisizliği noktasında birleşmektedir.

“Hep geziyordu, hep gezerdi, çalışmazdı pek. Kimle gezerdi çok bilmem. Gezmeyi, yemeyi, eğlenmeyi çok severdi. Beni de gezdirirdi yalan söylemeyeyim. Canım sıkıldı desem, o zaman arabamız vardı, çıkarırdı. Beni çay içmeye götürürdü, ama şu parayı da totalım yarına kiramız var demezdi. Onun hepsini parçalardı gittiğimiz yerde. Ya da diyelim arkadaşı borç istedi, yarın ben kiramı vereceğim diye hiç düşünmez verirdi.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

“Sorumluluk sıfır. Biliyor musun ben ikinci çocuğumu doğurduğumda gelmedi hastaneye. Kafa bir dünyaydı çünkü. Tek başıma hastanede yattım ben. Yan yataktaki hastalar baktılar dediler sizin kimseniz yok mu diye, yok diyemedim. Var ama işleri vardı gelememi dedim. Kızım hastalandı hastaneye tek başıma götürdüm. Sevd mi severdi, ama bir ilgilendi mi desen, hiçbir zaman.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Dört katılımcı eşinin evlilik sürecinde madde kullandığını belirtmiştir. Bir katılımcı eşinin bunu kendi yanında da kullandığını söylemiştir:

“Eşim benim yanımda uyuşturucu kullanıyordu, ben niye ona uyup da kullanmıyordum, demek ki ben akıllı insanmışım diyorum kendime. Ben eşime çok öğüt verdim yapmasın diye, ama sizi kale almıyor. Bağımlı olan bir insan hiç dinlemiyor.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

4.4.2. Katılımcıların Evlilik Sürecinde Eşlerinin Aileleri ile Olan İlişkileri ve Onları Tanımlama Biçimleri: “Ayda Yılda Bir”

Katılımcılara evlilik sürecinde eşlerinin aileleri ile olan ilişkileri sorulduğunda, katılımcıların birçoğu eşlerinin aileleri ile olan ilişkilerini olumsuz ya da pek fazla iletişimin olmadığı ilişkiler olarak tanımlamışlar. Birkaç katılımcı ise eşlerinin aileleri ile olan ilişkilerinden kendi anne babamdan farksızlar diyerek bahsetmiştir. Katılımcıların eşlerinin aileleri ile olan ilişkileri, eşlerinin cezaevine girmesinden sonraki süreçteki destek mekanizmalarına etki ettiği için önemli bulunmuştur.

“Eşim daha çok telefonda görüşürdü ailesiyle. Yani eşimin ailesi ile tam görüşmüyorduk açıkçası. Samimiyetimiz pek yok. Şimdi de haftada bir gelirlerse gelip torunlarını görürler o kadar. Eşimin kardeşleri ile arada görüşürüz. Yani samimi değildik hiçbir zaman, ama öyle bir sorunumuz da yoktu.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

Katılımcıların eşlerinin aileleri ile olan ilişkileri hakkındaki düşünceleri ile eşlerinin ailelerini tanımlarken söyledikleri arasında paralellik bulunmaktadır. Katılımcıların çoğu eşlerinin ailelerinin; beğenmedikleri, geçimsiz ve ilgisiz aileler olduklarını söylemişlerdir.

“Ben onların ailesini pek beğenmiyorum, sevmiyorum. Babası biraz içkici, çok sorumsuz. Şey, sorumsuz olduğu için her akşam hemen hemen kavga çıkıyor evde. Aşağıdan seslerini duyuyorum ben.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

“Onun ailesi geçimsiz bir aile. Mesela ne bileyim komşu ile filan bir sorunu olduğu zaman, o komşudan intikam almak amacıyla çocuklarını kullanabilen bir aileydi. Yetiştirme şartları çok değişti.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

Birkaç katılımcı eşlerinin ailesinden de fiziksel ve duygusal şiddet gördüklerini dile getirmişlerdir.

“Anne babası öldüler, ama bana çok çektirdiler. Beni dövdü kaynanam, kaynatama dövdürdü beni. Bir şey bilmiyor diyordu bana. Bardağı kırdım diye dövdürdü beni. Kaynanam kocamdan daha çok eziyet etti bana. Kendi çabalarımla ayakta durdum ben. Bazı kadınlar diyor ya biz parmaklarımızla geldik ben inanmıyorum onlara. Kocaları çalışıyor ediyor, ama kendileri yapmışlar. Akşama kadar kumanda elinde hangi parmaklarla geldin acaba.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Katılımcıların eşlerinin aileleri ile olan sorunlarını, daha çok kayınvalideleri üzerinden anlattıkları göze çarpmıştır:

“Ailesi karışmasa çok güzel bir evliliğimiz vardı, ama biz ailesinin yanında öyle rahat gezip tozamıyoruz, ayrıldıktan sonra biz rahat ettik. Annesine gezmeye gideceğiz, şuraya gideceğiz dediğimiz zaman, hemen bize surat asardı, laf söylerdi. Kayınvalidemin çok baskılarına maruz kaldım. Psikolojim bozuldu. Şu anda aynı apartmandayız, görüşüyoruz ama öyle çok ilgilenmezler yani.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

“Aslında biz birbirimizi çok iyi anlıyoruz, ama aramıza giriyorlar. Sürekli annesinin bu şekilde yapması onu da etkiliyor. Kayınvalidemin saçına yapışması bağırması filan... Kadın şimdiden sağda solda herkese diyormuş ki ben oğlumu başka birisiyle evlendireceğim. Bu tarz laflar duyuyorum.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

4.4.3. Katılımcıların Eşlerinin Suça Karışma Süreci ve İlk Tepkileri: “Üzüntüden Delirmek”

Katılımcıların eşlerinin suçları Tablo 31’de gösterilmektedir. Katılımcıların eşlerinin çoğunlukla; uyuşturucu, adam yaralama, hırsızlık gibi suçlara karıştıkları göze çarpmaktadır. Birçok katılımcının eşi, bir kez suça karışmıştır ve cezaevindedir. Beş katılımcının eşi ise daha önce suça karışmış ve cezaevinde bulunmuştur.

Görüşülen kişilerle eşlerinin suça karışma süreci hakkında görüşülürken birçoğunun bu durumu rahat bir biçimde ifade ettiği gözlemlenmiştir. Katılımcıların tamamı eşlerinin karıştığı suç olayını ilk öğrendiklerinde şoka uğradıklarını, ağladıklarını, “şimdi ne yapacağım” diye düşündüklerini ve çok üzülüklerini ifade etmişlerdir.

“Çok üzüldüm, şok oldum. Delirdim evin içinde. Kendimi duvardan duvara attım. Üzüntüden delirdim. Ben eşimi çok seviyorum. Bildiğin gibi değil. Bir de biz günün 5 dakikası bile ayrılmayan bir çiftiz. 3,5 senedir gece beraber gündüz beraber. Tutuklanmadan sonraki ilk bir buçuk ayımı anlatayım mı sana? İlk bir buçuk ayım sinir krizleri ile geçti. İlaçlarla geçti evin içerisinde. İlk bir buçuk ay ekmek almaya dahi çıkamadım. Depresyon gibiydi. Arkadaşlarım sigaramı getirdiler, kahvemini getirdiler, çayımı getirdiler, şekerimi getirdiler. Tam bir buçuk ay boyunca sokağa çıkmadım.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

“İlk duyduğumda şok karşıladım, ağlamaya başladım, nasıl yaparsın dedim. Ben bu kadar çocukla ne yapacağım şimdi dedim, ama ağlamaktan kızmaya fırsat kalmadı. O da çok ağladı.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

4.4.4. Katılımcıların Eşlerinin Tutuklanma Süreci: “Nereye Gidiyorsun?”

Görüşülen kişilerle eşlerinin suça karışma süreci hakkında görüşülürken, çoğunluğunun eşlerinin öncelikle suça karıştığı, daha sonra haklarında bununla ilgili dava açıldığı ve bu davanın uzun süre devam ettikten sonra eşlerinin tutuklanmasına karar verildiği öğrenilmiştir.

Eşi suç işledikten hemen sonra tutuklanan yalnızca dört katılımcı mevcuttur, diğer katılımcıların tamamının eşinin davası, uzun süre devam etmiş ve sonrasında teslim olarak cezaevine girmişlerdir. Bir katılımcının eşi hariç, diğer katılımcı eşlerinin hiçbirisi kaçma girişiminde bulunmamışlardır. Katılımcıların birçoğunun eşlerinin hemen tutuklanmaması; uzun mahkeme sürecini yaşamalarına ve eşlerinin davası devam ederken sürdürdüğü yaşama tanıklık etmelerine neden olmuştur. Katılımcılardan birisi bu süreci ‘cehennemi yaşamak’ olarak tanımlamıştır.

“Çok kötüydü. Her an bekliyorsunuz. Her an. Gelecekler ve götürecekler diyorsunuz. Çocuğunuzun düşeceği durumu hesaplamaya çalışıyorsunuz. Acaba o anda ne olacak diye düşünüyorsunuz. Çok cehennemi yaşıyorsunuz o anda.” (Elif Hanım, 44 yaş)

Eşlerinin davası uzun süren diğer katılımcılardan bazıları ise bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

“5 sene sürdü mahkeme. 5 sene ceza aldı. 7 aydır cezaevinde şimdi. Avukat falan tuttuk. O, 5 sene yiyince biz avukat tuttuk, sonra o avukat 3 seneye indirdi.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

“Dava 1 sene sürdü. Sonra eşim gidip teslim oldu. Savcının kastı varmış, ama öyle diye duyduk biz.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

“1-2 sene sürdü davası. 2 sene zaten onların mahkemesi sürdü. Arada bir bende gidiyordum mahkemeye.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

“3. evlilik yıldönümünden bir hafta sonra girdi eşim. 2 yıldır da orada. 5 yıldır evliyiz toplamda. Davası biz nişanlıyken başlamıştı, 3,5 yıl sürdü.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Katılımcılara yönelik fark edilen en önemli durumlardan birisi katılımcıların birçoğunun eşlerinin hakkındaki davayı geç öğrenmesidir. Birçok eş, kendisine yönelik açılan davayı eşinden saklamıştır. Katılımcılardan bazılarının bu durumla ilgili anlatıları şöyledir:

“Ben bunu ceza geldiğinde öğrendim. Evdeyken kâğıt geldi eve. Sordum bu ne diye. Ben geleceğini bilmiyordum dedi.” (Aysel Hanım, 23 yaş)

“Bir gece aldılar eşimi, ama ben mevzunun ne olduğunu bilmiyordum. Polis gece aldı, götürdü ama sabah serbest bıraktılar. Yargılama sırasında serbest bıraktılar karar kesinleşince tekrar gelip tutuklayıp götürdüler. Ben yargılamada olayı bilmiyordum, sadece ceza kesinleşince öğrendim. Bir gün eşim çağırdı böyle böyle bir olay oldu ceza aldım dedi.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Evde yatıyordum, kar yağıyordu jandarmalar geldi eşimi sordu ben de dedim ki kahvede dedim. Sonra ben onu aradım nerdesin dedim jandarmalar aldı gidiyoruz dedi kahveden. Öyle haberim oldu benim. Bu olayı bana söylememişti, haberim yoktu. Jandarmalardan sonra öğrendim ben. Söylemedi yani bana gerçeği.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

“Ya ben şok oldum, olayı bilmiyordum ki. Çok ilginçtir ondan önce bir tartışma oldu akrabalarla para yüzünden. İnşaatta bir dönem çok güzel çalıştı, ama akrabaları bunun parasını vermedi. İşte o da biraz bunalttı. Onun boşluğuna düştü, sonra bir kavga oldu aralarında. Biz onun bir şeyi zannettik. Biz sonuçlanana kadar hiç bilmiyorduk olayı. Biz o kavganın şeyi zannediyorduk, şok olduk zaten. Sonra başka şehirde olduğunu, başka şeyler yaptığını öğrendik. Çorap sökücü gibi geldi.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

Katılımcıların tamamına yakını eşlerinin tutuklanma anının kendileri için çok üzücü olduğunu ifade etmişlerdir. Tutuklanma durumu katılımcıların çoğunda çaresizlik, karamsarlık ve endişeye yol açmıştır. Katılımcılar eşlerinin tutuklanma anında yaşadıklarını şöyle anlatmaktadırlar:

“Duruşma salonundaydım zaten. Ondan sonra hâkim bey cezayı söyledi. Sonra döndü bana dedi ki kızım kocanı tutukluyorum haberin olsun dedi. Böyle bir suratıma karşı. Dondum kaldım ben bir kere zaten. Ben ağlama krizleri yaşamaya başladım.

Duruşma salonundan çıktığım anda zaten ağlamaya başladım. Hem o haksızlığa uğramanın verdiği bir üzüntü, duygu, ayrı bir ne yapacağını bilememek elin ayağın bağlı, o çaresizlik. Çaresiz hissediyorsun kendini, hiçbir şey yapamıyorum. O daha çok sinirlendiriyordu beni. Sinirlendikçe daha kötü oluyordum bu sefer. Eşim o ilk duruşma salonunda kelepçeyi taktılar dışarı çıktığında, jandarmalarla dışarı çıkarıyorlar işte, o da başladı ağlamaya sinir boşalması yaşadı. Ben ağlıyorum o ağlıyor bana sakın ol dedi. Nasıl sakın olabilirim dedim görüyorsun işte ellerin kelepçeli. Sakın ol her şey düzelecek ben eminim her şey düzelecek dedi. Beni sakinleştirmeye çalışıyor ama bir yandan da kendi de ağlıyor.” (Esra Hanım, 30 yaş)

“Çöktüm ya depresyona girdim, kendimi toparlayamadım. Bu çocuklarla ben ne yapar ederim diye düşündüm. Emin olun arkadaşlarım olmasaydı ben kesinlikle şu an tımarhaneyi boylamıştım.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Bir katılımcı eşinin tutuklanmasına sevindiğini belirtmiştir. Bu katılımcının duyguları şöyledir:

“Bir şey düşünmedim, gitsin de biraz rahat edeyim dedim. Kendi ise böyle hep duygusal sömürüler yaptı bize. Bana bakacaksın, her hafta ziyarete geleceksin, kimseye bakmayacaksın, ben çıkana kadar bana bakacaksın dimi diyordu. Ben de he he diyordum. Kendi çok üzüldü, çocuklar da üzüldü.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Bir katılımcı ise eşinin tutuklanması kararından sonra, kendisinin suçlandığını söylemiştir:

“Beni suçladı. Onu buna ben itmişim. Sahip çıkmamışım. Kadınların genel problemi bu. Suçluluk da duyuyor erkek aslında, ama bana belli etmiyor. Özür dilemek zaten hiç yok. Erkekler beceremez ya zaten. Klasik erkek bahanesi.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

Bir başka katılımcı ise eşinin tutuklanmasının kendisinde hayal kırıklığı yarattığını, çünkü eşinin tahliye olmasını beklediğini söylemiştir. Bu katılımcının eşi hırsızlık suçundan firaridir ve 2 yılın sonunda polislerce yakalanmıştır.

“İlk gittim onu orada gördüm yakalandıktan 12 gün sonra, şok oldum. Kollarını falan zaten hep kesmiş. Elimi masaya vurdum. Dedim ben seni bekleyemem, bir kere ben yapamam dedim. Bir şu haline bak dedim. Hiç mi utanma yok. Gelmiş bana

sarıyor. Dedim bu sarılma geride kaldı dedim, sen git Antalya'daki kızlara sarıl dedim. Ondan sonra 6-7 ay hiç görüşmeye gitmedim. Ankara'ya getirdiler. Dedi ki ben beraat alırım dedi. Ondan sonra hâkim 20 sene deyince her şey bitti zaten. Her şey bitti gerçekten. Ben beraat beklerken, o bana hep umut verdi beraat alacam diye. Ben orada yığıldım. Arkasına baktı, ellerine hemen kelepçe taktılar götürdüler.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

4.4.5. Katılımcıların ve Eşlerinin Ailelerinin Eşlerinin Cezaevine Girmesine Yönelik Tepkileri: “E Onlar da Ne Diyebilir Ki”

Katılımcılara kendi ailelerinin ve eşlerinin ailelerinin, eşlerinin ceza almasına yönelik tepkileri sorulmuştur. Bu noktada katılımcıların tamamı kendi ailelerinin, eşlerinin durumuna yönelik çok olumsuz bir tavır takınmadığını belirtmişlerdir. Katılımcılar kendi ailelerinin eşlerinin durumuna yönelik tavrını üzdüler, sinirlendiler gibi kelimelerle ifade etmişlerdir, ancak hiçbir katılımcı ailesinin eşinin durumuna karşı tavrının sert ve kalıcı olduğunu söylememiştir. Katılımcıların ailelerinin olay karşısında daha çok pasif durumda kaldığı ve üzülmeye, kızma gibi reaksiyonların ardından yapabilecekleri bir şey olmadığı noktasında birleşerek normal ilişkilerine devam ettikleri anlaşılmıştır.

“Çok sinirlendiler. Babam damadını çok sever. Neden böyle yaptı dediler. Adam böyle yapınca, babam sinirlendi. Boşan da diyemiyorlar ki ben de boşanmam zaten. Şu anda sinirleri geçti ama biraz. Eşime ziyarete gitmeyi düşünüyorlar. Hem arabayla gezmiş oluruz, hem de onu görürüz diyorlar.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

“Benim eniştemler eşimi çok severler. Kardeşlerim de öyle gerçi. Bu olay olunca hepsi biraz mesafe durdular, üzdüler. Sonra eniştem ziyarete gitmeye başladı eşime. Ablamla beraber gittiler en son. Kardeşlerim hala biraz kırgın ama yapacak bir şeyleri yok.” (Gülşen Hanım, 50 yaş)

“Ya şimdi ablam burada oturduğu için, ablam annelere filan söylemiş aileme, çünkü o anda insanın aklına bir şey gelmiyor ki. E onlar da ne diyebilir ki, üzdüler sadece.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Katılımcılar eşlerinin ailelerinin ise, eşlerinin cezaevine girmesine kendi aileleri ile benzer şekilde “sinirlenme, kızma, üzülmeye” gibi tepkiler verdiklerini

söylemişlerdir. Anlatılardan anlaşıldığı kadarıyla katılımcıların eşlerinin ailelerinin duruma tepkisi, katılımcıların kendi ailelerine göre bir derece daha sert olmuştur, ancak katılımcıların çoğu eşlerinin ailelerinin eşleri ile iletişimlerini eskisi gibi sürdürdüğünü söylemiştir. Birkaç katılımcı eşlerinin kendi aile üyelerinden bazılarının eşleri ile görüşmeyi tamamen kestiğini söylemiştir.

“Parada gönderdiler, daha da gönderiyorlar. Kızgınlıkları da geçti, şimdi iyiler. Şimdi bir erkek kardeşi konuşmuyor. Annesi ile bacası konuşuyor, babası da konuşmuyor. Babası 8 senedir hiç görüşe gitmedi.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Katılımcıların eşlerinin aile üyelerinden bazıları onlarla görüşmeyi kesmiş olsa da, katılımcıların tamamına yakınının eşleri cezaevinde kendi ailelerinden destek görmektedirler.

“Onun anne babası ayrı, normalde gelip gitmezler, ama eşimi cezaevinde ziyaret ediyorlar. Para gönderiyorlar.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

“Kayınvalidem de pek nasıl desem içten seven birisi değil, dıştan sever. Mesela benim annem sıkıntıya düşsek biz kafayı yer, ama o dışarıdan şey yapar içten olmaz. Oğluna gidemese de beni her ziyaretten sonra arar, oğlumu gördün mü oğlum nasıldı diye sorar. Kardeşleri gelip giderler eşime.” (Elif Hanım, 44 yaş)

Katılımcıların neredeyse tamamının eşleri cezaevinde ailelerinden maddi manevi destek görmektedir. Bu durum katılımcıların eşlerinin aileleri ile olan ilişkilerinin, ailelerinin ilk etapta verdikleri tepkilere karşın devam ettiğini kanıtlamaktadır.

4.4.6. Katılımcıların Çocuklarının Babalarının Cezaevine Girmesine Yönelik Tepkileri: “Ben Çocuk Değilim”

Sosyo-demografik bilgilerde bahsedildiği gibi katılımcılardan on beşinin çocukları vardır ve katılımcıların sahip oldukları toplam çocuk sayısı 44’tür. Katılımcılardan bazılarının çocukları çok küçük yaştadır ve babalarının durumunu idrak edemeyecek durumdadır. Yaşları babalarının yokluğunu anlamaya yetecek düzeyde olan katılımcı çocuklarının, babalarının cezaevine girmesine verdikleri

tepkiler annelerine sorulmuştur. Görüşülenlerin çocuklarının babalarının yokluğuna verdiği tepkiler; özlem ve kızgınlık noktalarında birleşmektedir.

Görüşülenlerin hemen hemen yarısı çocuklarına, babalarının durumunu tam olarak anlatmadıklarını, gizlediklerini ifade etmişlerdir. Kadınlar babalarının yokluğunu çocuklarına; yurt dışına çalışmaya gitti, cezaevine çalışmaya gitti gibi söylemlerle açıklamaktadırlar.

“Rusya’ya çalışmaya gitti diye biliyorlar. Bir şüpheleri var gibi geliyor bana. Bazen diyorlar babam cezaevinde mi diye. Bizi kandırıyorsun diyorlar. Ben diyorum yok kızım istersen babam aradığında sorarsın diyorum. Soruyorlar, ediyorlar babamına, haa Rusya’daymış diyorlar. Gözleri ile de görmedikleri için şu anda Rusya’da olduğuna inanıyorlar. Çok özlüyorlar babalarını, resmine filan bakıyorlar.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Bazı katılımcılar babalarının durumu hakkındaki gerçeği zamanla çocuklarına açıkladıklarını ifade etmişlerdir.

“İlk başta, ilk görüşe gittiğimizde söylemedik. Babam burada çalışıyor diyordum. Oğlum bir gün dedi ki ben çocuk değilim, ben biliyorum dedi. Babam burada çalışsa bizi niye karşılaştırmazsınlar, biz niye burada o orada olsun dedi. O zaman dedi, ben babamın yanına gideceğim dedi. Cezaevinde olanlar böyle oluyor, ben görüyorum televizyondan dedi. Ben de olanları en yumuşak biçimde anlatmaya çalıştım.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Görüşülenlerin bazılarının çocukları babalarının cezaevine girmesi sonrası yaşadıkları üzüntü nedeniyle okulda sorunlar yaşamışlardır.

“Çok üzüldü. Oğlum merak etme babam çıkacak dedim, ama çocuk çok üzümlüyor, çok kafaya takıyor. Hiç bana söylemiyor, ama üzüldüğünün ben farkındayım. Bazen çok düşünüyor, çok şey ediyor, babasına çok düşkün. Özlediğini ben fark ediyorum. Babası girdiğinde ilkokula yeni başlamıştı, çok etkilendi, dersi çok şey yapmıyordu. Ben hep konuştum, bak oğlum hadi sen okursun babanı kurtarırın dedim. Babam okumuş olsaydı amir memur olurdu taksici olmazdı belki farklı olurdu. O yüzden babam da senin okumanı istiyor diye öyle şeyler söyledim.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

“İki ay önce oğlanın öğretmeni 150 t1 para verdi bana. Dedi çocuğu bir babasının yanına götür dedi, çocuk okulda çok şey dedi. Çok asabi davranıyor dedi, çocuk hiç iyi değil dedi. Kendi kendine konuşuyor dedi, ben sesleniyorum hiç beni dinlemiyor dedi. Kendi kendine babası hakkında konuşuyor dedi. Onu da psikiyatriye götürdüm. 9-10 yaşından sonra ilaç kullanır dediler. Hastalığı yok, ama hiperkatif çocuk dedi. Durmuyor dedi. Boyuna babasından bahsediyor dedi. Biz zaten babasının görüşüne gittik bir, gardiyanlar geldiler babasını götürdüler. Bu çocuk babasının ayağına sarıldı, gitme dedi. Şu dudaklar buradan buraya çatladı o an. Şöyle kan geldi. Oradaki bütün gardiyanlar hep ağladılar. Eve geldi bir hafta ateş içinde yattı.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Bazı katılımcıların çocukları babalarının cezaevine girmesi sonrası gelişen durumlar nedeniyle okulu bırakmışlardır. Sosyo-demografik bilgiler kısmında bu çocukların durumu detaylı anlatılmaktadır.

Annelerden bazıları çocuklarının cezaevine girdiğı için babalarına çok kızgın olduğunu ifade etmişlerdir.

“Her şeyin farkında. Bana ne kendi yaptı diyor, ben niye ağlayayım ki onun yerine diyor. Çok kızgın babasına inanılmaz kızgın.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

“Küçük kızım babasına kızgınlığından görüşe gitmedi, gitmiyor.” (Gülşen Hanım, 50 yaş)

“Kız çok şey yaptı. Hala büyük nefreti var. Gelse bile, arada geliyor cezaevine, ama konuşmuyor. Oğlum da aynı benim karakterimi taşıyor, her şeye pozitif bakıyor.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

“Benim kız biliyor, ama oğlanlara öyle diyorum. Kız 2,5 senedir babasının görüşüne gitmiyor. Kız zaten hep çileli büyüdü, hep biliyordu babasının suçunu. Görmek istemiyor. Çok haklı. Ben cezaevini, babamı görmek istemiyorum diyor. Ben de hiç zorlamıyorum, bahsettiğim zaman hemen ağlıyor.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Görüşülenlerin çocuklarından babalarına kızgınlık duyanların babalarına yönelik tepkilerini; ziyarete gitmeme ya da gitse dahi babalarıyla minimum iletişim kurma şeklinde gösterdikleri anlaşılmaktadır.

4.4.7. Katılımcıların Avukat Tutup Tutmama Durumları: “Ben Bir de Ona Para mı Harcayacağım!”

Katılımcılara eşlerinin dava sürecinde avukat tutup tutmadıkları sorulmuştur. Bu noktada katılımcılar neredeyse yarı yarıya; avukat tutanlar ya da tutmayanlar diye bölünmüşlerdir. Görüşülenlerin hemen hemen yarısının eşinin, kendi tuttukları bir avukatı vardır. Görüşülenlerden avukat tutanlar avukat ücretini finanse edenlerin genellikle kendileri ya da eşlerinin aileleri olduğunu söylemiştir. Yalnızca bir katılımcı cezaevindeki eşinin avukat ücretini kendisinin karşıladığını söylemiştir. Görüşülenlerin üçte ikisi, avukat ücretini ödemenin eşlerinin ailelerinin sorumluluğu olduğunu düşünmektedir.

“Kayınpederim tuttu. Kaynımın kendi avukatıymış, çok övdüler bana. Ben dedim ki beni de götürsenize şu avukat neyin neysiymiş dedim. Ben biraz insan sarrafıyım. Ben dedim ki baba bu avukat tırt dedim. Sonra avukatın parasını benden istediler. Ben de dedim, adam beni aldatacak, benim ve çocuklarımın rızkını başkasına verecek, ben dedim ona para mı harcayacağım dedim. Harcar mıyım, kafayı mı yedim ben? Ödesinler oğullarının avukat parasını.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

“Annesi genç bir bayan tutmuş. Avukat ücretini falan da onlar ödüyor tabii, onların ödemesi de lazım, ama bizim davamızda avukatlık bir şey de yoktu zaten. Beni kışkırtmak için tutuldu sadece.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Görüşülenlerden avukat tutanlardan bazıları eşlerinin ailesinden destek alamadığı için avukat ücretini borçlanma yoluyla kendileri ödemek durumunda kaldığını söylemiştir.

“Tuttum ben. İlk başlarda fazla durumum yoktu, görünümceyden oradan buradan topladım parayı verdim avukata yine de bir şey yapamadılar. Avukatı da sağdan soldan topladık görünümceyden kaynımdan, geri kalanı da borç ettim. Ekmeğe muhtaç oldum, ekmeği bakkala yazdırdım, ama avukatı ödedim. Avukat da ilgilendi sağ olsun ama.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

Görüşülenlerin hemen hemen yarısı eşlerine avukat tutmadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların avukat tutmamasının hepsinde ortak olan tek nedeni maddi imkânsızlıktır.

“Avukat mı? Yok, nereden tutayım. Durumum hiç yoktu ki.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Görüşülenlerden avukat tutmayanların ikisinin eşleri avukatı olmadığı için kendi savunmasını kendisi hazırlamıştır.

“Hayır, avukat tutamadım. Mahkemelere eşim girdi, kendi savunmasını kendisi yaptı. Hiç avukatsız kendi başına, tek girdi. Avukat tutmaya çok gerek olsaydı da tutamazdım ama. Karşılayamazdım.” (Didem Hanım, 33 yaş)

“Yok. Eşim kendi savunmasını hazırlayıp kendi temyize göndermiş. Eşim temyize gönderirken bir avukat arkadaşına danışmış, o da sen bundan ceza almasın seni teşhis eden kimse olmamış demiş. Ama nasıl olduysa onaylanmış.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Katılımcılarla avukat tutma üzerine görüşülürken birçoğunun avukatından yeterince memnun olmadığı göze çarpmıştır. Bazı katılımcıların ortak anlatısı eşlerinin cezaevine girmesine avukatlarının ihmalinin neden olduğu yönündedir. Bu durum görüşülenlerin üçte birinin eşinin başından geçmiştir. Durumun böyle olması eşlerin çoğunun cezaevine direkt girmeyip uzun dava süreci geçirmeleri ile ilişkilidir. Yine aynı şekilde daha önce cezaevine girip bir süre kalan, ancak daha sonra denetimli serbestlikle çıkan katılımcı eşlerinin mevcut olması da bu durumu etkilemiştir.

“Bu cezasının sebebi şey biz avukat tutmuştuk, ama sonradan 2. kez girip çıkınca avukatı bıraktık. 3. girmesinde de devlet bize baro avukatı vermiş, bizim haberimiz yoktu. Baro avukatı da eşime ceza veriliyor 3 yıl geliyor. Ama baro avukatı bize söylemiyor, biz bilmiyoruz avukatımızın olduğunu. Tabi bu dosya kaldırılıyor 3 yıl ceza yiyor eşim en son işte hafriyat şoförü olarak kamyon sürüyordu öyle döküm yerine giderken eşimi yoldan çeviriyorlar. Ondan sonra nezarethaneye götürüyorlar ertesi günde mahkemeye. Sonradan avukatı aradık şikayetçi olacağız sizden dedik.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Bir başka katılımcı ise eşinin cezaevine üç kez girmesine neden olan süreci şöyle özetlemiştir:

“2013’te trafik kazası yaptı. Yanındaki kız ölüyor. Eşimin sevgilisi. Kaza kasıtlı olmadığı için eşim 9 ay yattı, sonra serbest bırakıldı. Ondan sonra kamu borcu

diye bir olay varmış bizim avukatımız bize danışmadan sen bu parayı ödeyemezsin, cezaya çevirdim dedi. Biz o zaman tatil yapıyorduk eşimle. Dedi ki gelmen lazım, bayramımız alt üst oldu ki böyle çeviremiyormuşuz galiba temyize. Bir sene yattı ve çıktı işte. Bir sene denetimlisi vardı çıktı. Gezdi, tozdu, serbestti, neymiş cezaevinde adetmiş esrar sokuluyormuş 1 gr 2 gr. İçerden istemişler. Çıkandan böyle isterlermiş, adetmiş. O da eski arkadaşlarına götürmüş, pat orada aranıyor yakalanıyor. Tekrar içeri giriyor.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

4.5. Katılımcıların Eşlerinin Cezaevine Girmesi Sonrası Yaşamlarına Dair Bulgular

Bu başlıkta katılımcıların, eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte değişen yaşamlarına yönelik bulgular ele alınmaktadır.

Görüşmelerde, görüşülenlerin yaşamlarında eşlerinin cezaevine girmesiyle birlikte beliren, ya da hali hazırda mevcut olan, ancak eşlerinin cezaevine girmesiyle birlikte derinleşen çeşitli sorunlara rastlanmıştır. Bu sorunlar, aynı zamanda katılımcıların yaşamlarında meydana gelen değişimleri de temsil etmektedirler. Görüşülenlerin sıkça bahsettiği sorunlar; ekonomik sorunlar, psikolojik sorunlar, kadın olmakla ilgili sorunlar ve cezaevi kaynaklı sorunlardır. Dile getirilen bu değişimlerin/sorunların, mahkûm yakınlarını ele alan literatürde sıkça bahsedilen sorun ve değişimler ile oldukça uyumlu olduğu görülmüştür.

Katılımcıların dile getirdikleri yaşamsal sorunlar haricinde; bu süreçteki mağduriyet algıları, var olan destek mekanizmaları, suça ve suçluya bakışları, eşlerinin cezaevinde olmasının asıl nedenini nasıl açıkladıkları, cezaevi ile ilgili görüşleri, ziyaret ve haberleşme durumları, cezaevi ile ilgili karşılaştıkları zorluklar, cezaevindeki eşleri ile olan iletişimleri, kendilerini koruma stratejileri, toplum tarafından nasıl algılandıklarına dair görüşleri, yaşamsal ihtiyaçları, gelecek planları hakkındaki görüşlerine dair bulgular da bu başlık altında ele alınmaktadır.

4.5.1. Katılımcıların Ekonomik Sorunları: “Canın Bir Şey İstiyor, Alamıyorsun”

Görüşülenlerin neredeyse tamamının, görüşmelerde üzerine basarak vurguladığı en temel sorun ekonomik sorunlarıdır. Kadınların yaşadıkları ekonomik yetersizlikler ile ilgili söylemleri, görüşmelerin birçoğunda anlatmak için en fazla zaman harcadıkları mesele olmuştur. Sosyo-demografik bilgiler kısmında görüşülen kadınların ve eşlerinin; eğitim durumu, iş yaşamı, gelir durumu ve sosyal yardım alıp almama durumu ile ilgili bulgulara bakıldığında, görüşülenlerin pek çoğunun temelde düşük gelir seviyesindeki ailelere mensup oldukları görülmektedir. Ancak katılımcıların birçoğu, eşleri cezaevine girmeden önceki ekonomik durumlarını; normal, kendi kendine yetebildikleri, ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olarak tanımlamışlardır.

“Kendi kendimize yetiyorduk, ihtiyacımızı alabiliyorduk.” (Didem Hanım, 33 yaş)

“Ortaydı işte, normal. Her aile gibi.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Görüşülenlerin çoğunun, eşleri yanlarındayken mevcut olan ekonomik durumlarından olumsuz bahsetmedikleri, ancak eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte, ekonomik durumları hakkındaki anlatılarının son derece negatifleştiği görülmüştür. Birçok katılımcı, eşlerinin cezaevine girmesi sonrası ekonomik durumlarının kötüleştiğini vurgulamıştır. Bu durum, eve finansal kaynak sağlayan kişinin erkek eş olduğu ailelerde daha çok göze çarpmaktadır. Kadının çalıştığı durumlarda kadınların ekonomik yakınmaları daha çok; çocuklarının masrafları ya da cezaevindeki eşin masrafları kaynaklıdır. Yıllardır eşi çalışmayan, kendi ev işlerinde çalışarak geçimini sağlayan Nejla Hanım’ın söylemi bunun bir örneğidir:

“Haftalık, aylık 400 milyon 500 milyon gönderiyoruz. İçerde diyor, ben bir şey yemiyorum, kendim alıyorum ediyorum. Bizi mahvetti. 7 aydan beri bizim 2-3 bin tl paramız gitti cezaevine. Para çok yiyor içerde. Bir de giysi istiyor hep çocuktan. Geçen oğlum kendi özel gitti giysi götürdü babasına. Polar istedi üşüyoruz burada diyor. Evde eskileri de şey yapmadı, hep yeni aldı oğlum. Burada herkesinki yeni dedi. İzne geldi yine 400 tl verdik. Bir haftada 800 milyonumuz gitti.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Bir fabrikada işçi olarak çalışan Fatma Hanım da benzer bir durumdan yakınmıştır:

“E şimdi bir de ben para yatırıyorum oraya. Her ay 400- 500 tl para yatırıyorum. Harçlık olarak sigarasıdır şeyidir. E şimdi benim maaş 1200. Kızımın her gün 20 lira okul harçlığı var, olmuyor. Eşofman istiyor, diyelim pantolon, iç çamaşırı falan hepsini götürüyorum.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Cezaevindeki eşe para göndermek görüşülenlerin çoğunun yapamadığı bir eylemdir. Bunun ana nedeni görüşülenlerin ekonomik olarak eşine para gönderecek durumda olmamasıdır. Gönderebilen katılımcılar ise bunun kendilerine büyük bir ekonomik yük olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların yarıya yakını eşinin kendi durumunu bildiği için, zaten kendisinden böyle bir talebi olmadığını dile getirmiştir. Katılımcıların bu noktada eşlerini ‘düşünceli’ buldukları anlaşılmıştır.

”Bulamayacağımı bildiği için istemiyor.” (Aysel Hanım, 23 yaş)

“Tabii ki istekleri oluyor, ama çok fazla sıkıntıya sokmamak için fazla da istemiyor. İlk girdiğinde mesela eşofman istemişti. T-shirt istemişti. Onları da kaç kere evden götürdük, ama burada kantinde var deyip içeri almadılar, sıkıntı oldu.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Ben kendime bulamayınca ona nasıl vereceğim, ama ailesi veriyormuş orada ona. Veriyoruz diyorlar. Eşim de olmasa bile benden istemez. O hep bizi düşünür.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Sevda Hanım’ın söyleminde bahsettiği eşine kendisinin para gönderememesi, ancak eşinin ailesinin eşine para göndermesi durumu birçok katılımcının eşi için geçerlidir. Cezaevindeki eşlerin çoğu aileleri tarafından ziyaret edilmekte ve desteklenmektedirler. Erkek eşler, durumları uygun olmadığı için genellikle kendi eşlerinden cezaevi sürecinde maddi destek alamamaktadırlar, ancak çoğunun ailesi cezaevinde kendisine maddi destek sağlamaktadır.

“Ailesi her şeyini yapıyor, küslük de bitti. Çok güzel bakıyorlar ona.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

“Ben yatıramıyorum, ama babası kardeşleri yatırıyorlar.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Katılımcılar eşlerinin cezaevine girmesi sonrası ekonomik durumlarından bahsederken, en fazla yoksun olma durumu üzerinde durmuşlardır. ‘İstediği bir şeyi alamamaktan yoksun olmak’ bu noktadaki en önemli vurgudur. Yoksun taraflarını vurgulayan katılımcıların birçoğunun bunu çocukları üzerinden söylemleştirdiği görülmüştür.

“Günü geliyor ben 1 tl ne ki millet için hiçbir şey. Ben bazen ekmek alacak 1 tl’yi bile bulamıyorum bazen. O yüzden çok zor geliyor. Çocuklar bazen anne kalemim bitti diyor, ama benim alamadığım günler çok. Beslenmelerine hiçbir şey koyamadığım günler çok. Onlar yesin diye benim yemediğim günler çok.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

“Hamilesin, canın bir şey istiyor alamıyorsun. Çocuğun bir şey istiyor alamıyorsun. Babana söyleyen bir şey söyler mi söylemez mi ne der bilemiyorsun. Yani tam bir pasif duruma düşüyorsunuz, parazit gibi oluyorsunuz.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Görüşülenlerden Zehra Hanım’ın yukarıda dile getirdiği parazit gibi olma durumu, katılımcının ailesinin yanında kalması nedeniyle kendini içinde hissettiği bir durumdur. Katılımcıların diğerlerinde bu tür bir yük olma duygusuna rastlanmamıştır.

“Benim çocuklarım hep elin eski kıyafetleriyle büyüdü. Yani ne istedilerse hiçbir şey yerine gelmedi... Ne bir bayramda benim çocuklarım yeni bir kıyafet giydi, ne bir kurban yüzü gördüler. Çok mağdur benim çocuklarım.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

Arzu Hanım’ın cümlesinde dile getirdiği ‘çocuklarının yeni bir kıyafet giymemiş olması’ durumu birkaç diğer görüşülenin de benzer şekilde dile getirdiği bir durum olmuştur. Anne olan katılımcılardan bazıları kendilerini ekonomik olarak üzen en önemli şeylerden birisinin, çocuklarına hiç yeni kıyafet alamamış olmaları olduğunu söylemişlerdir. Çocuklarını hep çevreden gelen ikinci el giysilerle büyütme dolayısıyla üzüntü duyan katılımcılardan birisinin söylemi şöyledir:

“Benim bu çocuklarım daha hiç yeni bir kıyafet giymediler. Şunu da alıp, elinden tutup götürüp giydirdiğim hiç olmadı. Bir istedikleri yapılmadı. Hep eskiler, milletin verdikleriyle büyüdüler.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

“Ben çocuklarımın istediğini alamadım. Bu beni zaten mahvediyor, mesela birinde görüp aa anne bu bunu almış sen de bana alır mısın deyince ben mahvoluyorum.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Görüşülenlerin eşlerinin cezaevine girmesi sonrası ‘çökme’ olarak da tabir edebildikleri bir ekonomik duruma sahip olmalarının en belirgin nedeninin, görüşülenlerin eşlerinin eve gelir sağlayan ana kişi olmasıyla açıklanabileceği düşünülmektedir. Bir katılımcının eşinden talebi, bu durumu önlemek adına gerçekleştirdiği bir hamle olarak düşünülmektedir.

“Eşimin cezası kesinleşince şimdi ben 3 çocukla ne yapacağım dedim. Erteleme olayı da varmış galiba. Üç beş ay ertele, çalış biraz birikim yapalım ondan sonra gir cezaevine şimdi ben ne yapacağım dedim. Sonra, ailem yardım eder, anne babam yardım eder dedi de dediği gibi olmuyor işte.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Katılımcıların ekonomik sorunları, cezaevindeki eşleri ile kurdukları iletişime, ziyaret bağlamında etki de etmektedir. Bu durum, cezaevi ile ilgili başlıkta ele alınmaktadır.

4.5.2. Katılımcıların Mağduriyet Algısı: “Ben Kadınlıktan Çıktım”

Görüşülenlerin ekonomik sorunlarından bahsedilirken görüşülenlerin mağduriyet kıyaslamalarının bu noktada ele alınması gerektiği düşünülmektedir, çünkü katılımcıların birçoğu en mağdur olarak kendilerini görmekte ve bunun en temel nedeni de yaşadıkları ekonomik zorluklar ve ailenin başı olma sorumluluğunun kendilerine kalmış olmasıdır.

Çoğu kendi mağduriyetini ekonomik gerekçelerle ortaya koyan katılımcıların yanı sıra, birkaç katılımcı kendilerine kıyasla eşlerinin daha mağdur olduğunu söylemiştir. Bu katılımcıların en net ifade ettikleri gerekçeleri ise; cezaevinde kapalı olmak ve istediğini yapamamaktır. Kendi mağduriyetini ekonomik gerekçelerle temellendiren katılımcıların bu noktadaki ortak söylemleri ise; devletin cezaevinde eşlerine bakıyor olduğu, ancak kendilerinin dışarıda aynı güvenli ortama sahip olmadan, sorunlarla boğuştuğudur.

“Ben burada yalnızım her şey ben, geçim sıkıntısı ben, çocukla ilgilenen ben. Yani ben burada kaç şeyle uğraşıyorum, benim eşim sadece yattığı yerde oluyor. Yemeği var, her şeyi var orada. Devlet her şeyiyle bakıyor ona.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

“Bence cezaevindekilerin hayatı da çok zor tabii. Düşünebiliyor musunuz gökyüzünü sadece küçük pencereden görebiliyorlar. Kar yağdığını bile anlayamıyorlar. Onların hayatı çok zor, ama bizim hayatımız çok çok daha zor. Çocuklarına sahip çıkmak zorundasın, onları derleyip toparlamak zorundasın, çünkü onlar gelişim çağında. Eşim mesela orada. Onu düşünmek zorundayım. Ona gidecekken mesela, nasıl gideceğim diye haftalar önceden o beynimi yormaya başlıyor. Evi nasıl geçindireceğim diye onun hesabını yapıyorsun, çok büyük sıkıntılar yani, ama ona orada devlet her türlü imkânı sağlamış.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Hayatımda çok şey değişti. Ben kadınlıktan çıktım, erkek sıfatına girdim. Çocukların bütün sorumluluğu benim üstüme bindi. Evin bütün sorumluluğu benim üstüme, yani bugünün yarımını düşünerek yaşıyorum. Acaba yarın ekmek bulabilir miyim misal. Çocuklarıma yarın bir şey olur mu, okula gidip geliyorlar. Kötü bir şey gelirse başlarına, ben ne yaparım. Hep bu korkularla yaşıyorum. Psikolojik olarak da çöküğüm. Çok iyi görünmeye çalışıyorum, ama yok yani. Fena bir durumdayım. Ekonomik olarak da çok iyiydik önceden, yok demiyorduk hiçbir şeye. Bu olaydan sonra çöküş yaşadım, bunun da etkisi var. Eşime bakınca da o cezaevinde, devlet ekmeğini veriyor, sıcak içerisi, faturalar yok. En kötü şey her şeyin sorumluluğunun bende olması. Artık gelsin, yüküm hafiflesin istiyorum.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Görüşülenlerden Didem Hanımın yukarıdaki söyleminden çıkarılan şey; şu anda kendisinin yapmak durumunda kaldığı birçok şeyi esasında eşinin görevi olarak gördüğüdür. Katılımcıların birçoğunda da benzer bir düşünceye rastlanmıştır. Görüşülenlerin birçoğu; ev geçindirmeyi, aileye bakmayı erkeğe ait bir sorumluluk olarak düşünmektedirler. Çalışmak, çoğu katılımcının ya ‘zorunlu’ olarak yaptığı ya da hiç yapmayı düşünmediği bir şeydir. Zehra Hanım’ın bu konudaki sözlerinin durumu özetlediği düşünülmektedir:

“Ben daha mağdurum. Çalışmıyorsunuz, eve ne ekmek getiren var, ne su getiren var. Bu çocukların meyvesi var, sütü var, suyu var. Bir kadının görevi nedir?

İslami açıdan ve Türk kültürüne göre; evini temizler, çocuklarına bakar, kocasını pak yapar. Erkeğin görevi nedir? Sevgi, saygı, terbiye ve evinin rızkını getirmek. Bakıyorsunuz, kocanız sizin rızkınızı getirmiyor, sizi hiç sayıp cezaevine giriyor. Üç çocukla kalıyorsunuz dımdızlak ortada. Çalışmak zorundasınız, didinmek zorundasınız.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

“Şu anda arada bir yufkaya gidiyorum, ama eşimin haberi yok. Ben de gerek duymam ilerde çalışmaya. O her şeyimi karşıladığı için gerek duymuyorum.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Görüşülenlerden Fatma Hanım ve Esra Hanım eşlerinin kendilerine göre daha mağdur olduğunu düşünmektedirler, ancak kendilerinin de bu süreçte hiç mağdur olmadığına inanmamaktadırlar:

“Eşim de mağdur oldu ben de oldum. Ama bence eşim daha fazla, çünkü mesela buradasın mesela komşuya gidip bir şey isteyip yiyebilirsin, alabilirsin, ama onun o şansı yok kapalı olduğu için.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

“Çok karışık bir durum, yani aslında ikimiz de mağdur olduk, ama yani sanki ben sanki ben daha zor durumda kaldım gibi geldi baştan. Kolum kanadım kırıldı gibi oldu. Hani ilk zamanlar öyle geliyordu bana. O çok zor durumda, ama ben daha zor durumda kaldım diye düşünüyordum. Yapayalnız kaldım, hem benim ailem tarafından yapılıyor. Eşim orada. Çok karışık duygular. Hani ben kendimi daha zor durumda hissediyordum, ama zaman geçtikçe, hani bazı şeyleri mantıklı düşünmeye başladıkça eşimin daha zor durumda olduğunu hani ona nasıl denir bilmiyorum, ama onun daha zor durumda olduğuna kanaat getirdim öyle söyleyeyim. Tanımadığı bir ortamda yapayalnız çünkü. Adım atsa duvarlara çarpıyor, hiçbir şey yapma şansı yok.” (Esra Hanım, 30 yaş)

4.5.3. Katılımcıların Psikolojik Durumları: “Psikolojim Çok Bozuk”

Katılımcıların sık sık referans verdikleri bir önemli sorunları da psikolojik odaklı sorunlar olmuştur. Katılımcıların tamamına yakınının eşlerinin cezaevine girmesi sonrası ilk dönemlerde kendi tabirleriyle bir çöküntü, üzüntü, dağılma, bitme, yıkılma, tepetaklak olma, çaresizlik durumu yaşadıkları anlaşılmıştır. Eşin cezaevine girmesi sonrası gelişen bu dönemde katılımcılarda; ağlama krizleri, aşırı sinirlilik,

depresif ruh haline bürünme, uyku sorunları, çevredekilere zarar verme gibi durumlar görüldüğü öğrenilmiştir. Bazı görüşülenlerin psikolojik durumlarını anlatırken söyledikleri, onlar adına endişe verici bulunmuş ve bir doktora başvurup başvurmadıkları sorulmuştur. Katılımcılardan yalnızca ikisi bu şikâyetler nedeniyle bir doktora görüldüğünü söylemiştir, ancak bu katılımcılardan birisinin görüldüğü doktor konu ile ilgili uzman doktor değildir. Bir görüşülenin eşi tutuklandıktan hemen sonraki dönemdeki psikolojisi şöyledir:

“Ben günlerce gecelerce artık ağlaya ağlaya gözlerim şişiyordu, sinir krizleri geçiriyordum. Ondan sonra ara ara bu duruyor, sonra dönem dönem gene başlıyordu. Bir ara sakinleştirici kullanmaya başladım doktor tavsiyesiyle, ama normal doktor verdi, yani psikiyatrist değil. Çok sıkıntılı, psikolojik açıdan çok sıkıntılı bir dönemdi. Hem o haksızlığa uğramanın verdiği bir üzüntü, duygu, ayrı bir ne yapacağını bilememek, elin ayağın bağlı, o çaresizlik. Çaresiz hissediyorsun kendini, hiçbir şey yapamıyorum. O daha çok sinirlendiriyordu beni. Sinirlendikçe daha kötü oluyordum bu sefer.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Eşin cezaevine girmesi sonrası gelişen ruhsal değişimler en fazla; ağlama, depresif ruh haline bürünme ve evden dışarı çıkmayı istememe şeklinde katılımcılarda kendini göstermiştir. Esra Hanıma ek olarak bazı katılımcıların bu noktadaki anlatıları ise şöyledir:

“Berbat oldum ben ya anlatılamayacak bir şey. Dağıldım, tepe taklak oldum. Günlerce kendime gelemedim. Psikolojik olarak çöküğüm. Çok iyi görünmeye çalışıyorum ama yok yani. Fena bir durumdayım. İlk zamanlar daha kötüydim. Evden çıkmak istemiyordum.” (Gül Hanım, 27 yaş)

“Tutuklanmadan sonraki ilk bir buçuk ayımı anlatayım mı sana? İlk bir buçuk ayım sinir krizleri ile geçti. İlaçlarla geçti evin içerisinde. İlk bir buçuk ay ekmek almaya dahi çıkamadım. Depresyon gibiydi. Arkadaşlarım sigaramı getirdiler, kahvemi getirdiler, çayımı getirdiler, şekerimi getirdiler. Tam bir buçuk ay boyunca sokağa çıkmadım.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

“Psikolojik olarak ise çok... Bittim. Sürekli ağlıyordum. Şöyle söyleyebilirim ki aşağı yukarı 3-4 ay hiç insan içine çıkamadım. Hem girdiği suçtan dolayı. Hani siz ne kadar gerçekleri bilerseniz de...” (Elif Hanım, 44 yaş)

Görüşülenlerden üçte birinin vurguladığı en önemli psikolojik belirti uyuyamama şikayetidir:

“Önceleri çok kötüydim ben yemek yiyemiyordum, gece sabahlara kadar durmadanda ağladım, dualar ettim aylarca. Şu an eskiye oranla daha iyiyim, ama uyuyamıyorum geceleri. Uyku hiç yok.” (Gülşen Hanım, 50 yaş)

“Psikolojim çok bozuk, uyku uyuyamıyorum ben. Geceleri uyuyamıyorum. Gözlerim de bozuldu ağlamaktan, uyuyamamaktan. Çok ağlıyorum, ben her gece ağlarım. Ben bebeğim uyusa bile, uyuyamıyorum aklıma geliyor yatarken. İnanın cezaevinden kirli diye getirdiği elbisesini bile yıkamıyorum kokusu gitmesin diye. Yastığımın altına koyup öyle yatıyorum.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Katılımcılardan Filiz Hanım, eşi cezaevine girdikten sonra ciddi ruhsal sorunlar yaşadığını ve çocuklarına zarar verdiğini söylemiştir. Eşi hırsızlık suçu nedeniyle uzun zamandır cezaevinde olan bu katılımcı, yılda iki defa psikiyatri servisine yattığını ve çok ağır ilaçlar kullandığını söylemiştir. Tanısının ne olduğu sorulan katılımcı, soruyu ‘ağır depresyon galiba’ diye yanıtlamıştır.

“Ben orada yığıldım. Arkasına baktı, ellerine hemen kelepçe taktılar götürdüler. Yani dünyam yıkıldı, eve geldim isyan ettim. Çocukları dövüyordum, çok çocukları dövüyordum. Küçüklerdi. Kaynanam beni hastane hastane dolaştırdı, iyileşemedim yani. Taa ki alışana kadar. Benim bu hastalığım hep ondan oldu, hep diyordum yalnızım, çocuklar da küçük diyordum, kendi ayaklarımın üstünde duramıyordum. Büyük oğlanı balkondan attım hastalık nedeniyle. O zaman kaynanam beni doktora götürmüyordu. İnanmıyordu. En sonunda çocuğu balkondan attım. Sonra görüncem geldi. Anne dedi bu iyi değil dedi, bunu hastaneye götürelim dedi, götürdü. Doktor zaten direkt yatış verdi. Şimdi sakinleştirici en ağır ilaçları kullanıyorum. Yılda iki defa psikiyatriye yatıyorum. Sakinsen de çoluk çocukla ilgilenemiyorsun. Her şeyi boş veriyorsun. Akşam uyku ilacı içiyorsun mal gibi yatıyorsun. Ama şimdi düşünüyorum bazen, bilseydim hiç kafama takmazdım.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Katılımcıların büyük çoğunluğu eşleri cezaevine girdikten sonra çöküntü yaşadıklarını ve belirli bir süre kendilerini iyi hissetmediklerini vurgulamışlardır, ancak yine aynı şekilde, çoğu da zamanla toparlandığını, duruma alıştığını ve artık eskisi kadar kötü olmadığını söylemiştir.

“İlk zamanlar duygusal olarak çöktüm, mal gibiydim. Gidiyorduk çocuklarla parka. Sallanıyorduk, ediyorduk, eğlenmeye çalışıyordum kendi kendime çökmeyeyim diye. Ondan sonra toparladım kendimi yavaş yavaş. Arkadaşlarımla güldüm eğlendim zamanla toparlandım.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

“Şimdi daha iyiyim. Çok yıpranmıştım. Başında çok dağıldım, çok ağladım 20 senelik kocamı çok zoruma gitti ama şimdi iyiyim. İnsan alışıyor herhalde.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

Görüşülenlerden kendini eskiye oranla daha iyi hissettiğini vurgulayanların birçoğunun, bunu anne olmaları ile açıkladıkları fark edilmiştir. Anne olmak, çocuklarının sorumluluğunu üstlenmek, görüşmecilerin birçoğu için yaşamda güçlü durmalarını gerektiren bir nedendir.

“Psikolojik olarak kadın zaten kendini çok iyi toparlıyor biliyor musunuz, erkeklerden daha iyi toparlıyor. Hele ki kadının yavrusu varsa, o kadının sırtı yere gelmez, çünkü onu seviyorsunuz, ona bağlısınız ya.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

“Ben valla çocuklarım için hep dik durmaya çalışıyorum. Ne olursa olsun onlara belli etmemeye çalışıyorum. Bazen hasret özlem içimde öyle büyüyor ki böyle dayanamıyorum. Bazen ölsem gitsem diyorum, ama sonra çocuklarımı gözümün önüne getiriyorum. Her şey onlar için diyorum, sus sabret dayan diyorum. O çocuklarıma bakınca zaten dünya duruyor, onlar benim için her şey. Ben annemin yaptığını asla yapmayacağım; onları annesiz de babasız da bırakmayacağım dedim, hep bunun için çabaladım. Böyle böyle olunca mecbur toparladım.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

“Benim psikolojim baya etkilendi. Ben baya içime kapandım. Dışarı çıkmak istemiyordum. Kimseyi görmek istemiyordum ben. Böyle bir 5-6 sene sürdü bu. Ben daha yeni yeni düzeldim. E şimdi kendine gelmek zorundasın, mecbursun, çocuklar var.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

“Her şeye rağmen hayat devam ediyor, yükü olunca insan ağırlaşıyor. Sanki dünyanın yıkılıyor, ama evlat söz konusu olunca hayat duruyor. Allah'ın bir sınavıdır bu da. İnşallah orada aklı başına gelir.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

4.5.4. Katılımcıların Bir Kadın Olarak Yaşadıkları Zorluklar: “Eşi Cezaevinde Olan Kadın Her Şeyi Yapabilir”

Katılımcılar eşlerinin cezaevine girmesi sonrası değişen yaşamlarında, kadın olarak çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını söylemişlerdir. Görüşülenlerin toplumda yalnızca kadın oldukları için karşılaşılabilecekleri birçok özel zorluk olduğu tahmin edilmiştir. Nitekim katılımcıların çoğunluğu da toplumda kadın olarak karşılaştıkları birçok zorluk tanımlamışlardır. Bu zorluklar genel olarak; eşi cezaevinde olan kadına önyargılı ve kötü bakılması, haklarında dedikodu yapılması, eşlerinin kendilerine şüphe ile yaklaşması, yaşamlarına sürekli dikkat etmek zorunda kalmaları, kendilerini korumak adına stratejiler geliştirmek zorunda kalmaları, yalnızlık, istemedikleri ilişki tekliflerine maruz kalmaları ve ‘her şeyi yapma potansiyeli olan dul kadın’ gözüyle görülmeleleridir. Görüşülenlerden çok azı, eşinin cezaevine girmesi sonrası kadınsal hiçbir zorlukla karşılaşmadığını ifade etmiştir.

Görüşülenlerin tanımladığı en ciddi kadınsal zorluk kendilerine önyargılı ve kötü gözle bakılmasıdır.

“Bir kere eşi cezaevinde olan kadına dul kadın gözüyle bakıyorlar. Bazı ortamlarda özellikle ve bu kadınları çok zorluyor. Eşi cezaevinde olan kadın her şeyi yapabilir, bazı kötü yerlere gidebilir gibi. Kötü yollara sapabilir gibi çeşitli düşünceler oluyor bazı insanların aklında. O nedenle sürekli kendinizi korumanız gerekiyor.” (Esra Hanım, 30 yaş)

“Etraf çok pis bakıyor bir kere. Gerçekten. Ben inanın evimin önü park, ama ben daha bir gün parka inip tek başıma oturmuş değilim. 15 ay oldu bir kere inip oturmam. Dikkat ediyorum yaşantıma. Çocuklarımla bile olsa gitmiyorum bir yere. Etrafta o kadar pis bakan gözler var ki... Hani bunun eşi cezaevinde, işte hani şey yapar mı cevap verir mi diye düşünüyorlar.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Kadınlar kendilerine kötü gözle bakma durumunun zaman zaman dedikodulara yol açtığını da vurgulamışlardır:

“Konu komşu dul kadınlara her zaman o gözle bakar. Yapsanız da yapmasanız da ki ben de çok açık giyinen bir kadını ay etek giymiş, ay onu giymiş, öyle olmuş böyle olmuş, nereye gidiyor kim bilir bu kelimeyi çok duyduğum için... Maalesef

bizim mahalle karıları hiç hoş karşılamıyorlar, dedikodu yapıyorlar. Hele ki karşınızda bir erkek varsa hı kocası yok boş kadın canı ister istemez, acaba kaşar mı diye düşünüyorlar.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Birkaç katılımcı etrafta eşinin cezaevinde olduğunu bilen bazı kişilerden, istemedikleri ilişki teklifleri aldıklarını söylemişlerdir:

“Bazen şey yapıyor... Eşimin bazı arkadaşları, kötü olan bazı arkadaşları, ihtiyacın var mı, paran var mı o misali yapıyorlar. Zannediyorlar ki onlara muhtaç olacağım, ama asla.” (Gül Hanım, 27 yaş)

“Ben bir kere şöyle bir teklif aldım. İş yerindeki arkadaşım işte çok güzelsin, çok tatlısın, seni seviyorum dedi. Öyle giriş yaptı. Ben güldüm güldüm, biraz psikopata bağladım, sinirlerim bozuldu. Dedim ki Eray, ben bu lafını duymadım, sen de bana söylemedin. Benim eşimin cezaevinde olduğunu biliyorsun. Git dedim, sigaranı iç gel, öyle konuşalım seninle dedim. Öylelikle gönderdim onu, sonra geldi çok özür dilerim dedi.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Birkaç katılımcı ise cezaevindeki eşlerinin kendilerine karşı şüphe beslediğini ve kıskançlık yaptığını söylemişlerdir. Katılımcılar eşlerinin bunu, cezaevinde onları terk edeceklerinden korktukları için yaptıklarını söylemektedirler.

“Beni bırakıp gider diye korkuyor bak hala. Bu yaştayız ben onu bıraksam çoktan bırakırdım, 4 tane çocuğum var benim. Hala terk edilme korkusu var içinde. Ben onu başkalarından duyuyorum hep. Ben de hala kıskançlığı devam ediyor bu ne olacak diyorum. Cezaevinden sürekli telefon ediyor bana. Açıkta telefon serbest ya. Mutlaka her gün arıyor. Önceden her akşam arıyordu, şimdi sabah da arıyor. Kontrol ediyor beni. Hissediyorum.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

“Eşim çok kıskanıyor beni, ödü kopuyor. Sürekli karamsar. Her mektubunda yazıyor. Çekip gitmemden korkuyor. Burada neler var, adamlar giriyor, arkasından boşanma kağıdı geliyor diyor. Sen nasıl bir kadınsın onca şeye rağmen bana sahip çıkıyorsun diyor. Dışarı çıkmamı bile kıskanıyor.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Kadınların Kendilerini Koruma Stratejileri: “Kapıdaki Ayakkabılar”

Görüşülen kadınların birçoğu eşleri cezaevine girdikten sonra yaşadığı kadınsal zorluklar nedeniyle, kendisini dedikodulardan ya da kötü niyetli insanlardan korumak adına çeşitli stratejiler geliştirdiğini söylemiştir. Kadınlar; eşlerinin ya da çevrelerinin kendileri hakkında kötü düşüncelere kapılmaması ve etraftan korktukları için bu tür yöntemler geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

“Kötü yollara sapabilir gibi çeşitli düşünceler oluyor bazı insanların aklında. O nedenle sürekli kendinizi korumanız gerekiyor. Kendinizi koruma altına almaya çalışıyorsunuz ki biri bir şey demesin, biri bir laf atmasın, işte eşimin kulağına yanlış bir şey gitmesin, abimlerin kulağına veya annemlerin kulağına. Olmadık bir şey ortalığı karıştırmasin diye düşünüyorsunuz.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Görüşülenlerin bu amaçla geliştirdiği pek çok strateji bulunmaktadır. Bu geliştirilen stratejilerin en önemlilerinden birisi eşleri cezaevinde olduğu için normalden daha farklı, daha özenli davranma yoluna gitme stratejisidir. Çoğu kadın normal yaşamlarından feragat ettikleri noktalar bulunduğunu, çünkü aksi halde çevrelerinin ya da toplumun kendilerine kötü gözle bakabileceğini dile getirmişlerdir. Görüşülenlerden Deniz Hanım bu stratejiyi kişisel görüntüsüne yansıtarak uygulamaktadır:

“Mesela bak şimdi benim kıyafetime. Nasılım? Normalde çok bakımlı birisiyim ben, ama bunlar bana kulp takmasın diye heryere çok pas pal gidiyorum. Bilerek. Sonra arkamdan derler aa bak eşi içeride bu süs peşinde diye. Giysilerime daha çok dikkat ediyorum o nedenle. Aslında eşin cezaevine girince herkesin bakış açısı değişiyor. Biraz da genç güzelsen zaten yandın.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Katılımcılar arasında eşinin ailesi ile birlikte yaşayan tek katılımcı olan Esra Hanım bu farklı davranma stratejisini özenli davranmanın yanı sıra eşinin ailesinin yanına taşınma yoluyla da uygulamaktadır:

“Eşimin ailesi çeşitli korkularla beni yanlarına istedi. Hani ben yalnız oturmuş olsam, biri kapıya dayansa gece her şey olabilir. Bu sefer falanca evine birini aldı deseler ben ne yaparım. Bunun gibi şeyler var. Eşi cezaevinde olan insana kötü bakan

insanlar var, ama onları yenmek de biraz kendi elimizde. Bir şeylerle savaşmak, mücadele etmek gerekiyor.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Özenli ve farklı davranma yoluna gitme stratejisinin ardından görüşülenlerin oluşturduğu diğer kendini koruma stratejisi ise; eşin yokluğunun çevreden gizlenmesi yöntemidir. Birçok katılımcı eşinin cezaevinde olduğunu çevresi ile paylaşmama nedeninin en önemli sebeplerinden birisinin yalnız olduğunun bilinme korkusu olduğunu ifade etmiştir.

“Valla tek başına olmak baştan sorun. Bir evde erkeğin olmadığı bilindi mi sıkıntılı. Benim de çekindiğim, korktuğum zamanlar oldu. O yüzden söyleyemiyorum pek kimseye.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

“Ben söylememe taraftarıyım ne yalan söyleyeyim. Başıma bir şey gelirse diyorum, evde yalnız olduğumu bilirlerse diyorum, korkuyorum açıkçası söyleyemiyorum hiç kimseye. Çocuklar da söylemiyorlar. Arkadaşlarına dahi söylemiyorlar. Babam Antalya’da çalışıyor, gelecek diyor oğlum. Kızım da öyle.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Katılımcılardan Asiye Hanım da diğer katılımcılar gibi eşinin yokluğunu çevreden gizlemektedir ve buna ek olarak eşinin evde olmadığına bilinmemesi için ilginç bir strateji uygulamaktadır:

“Ben burada yalnız yaşayan bir insanım. Çocuğum var, sırtımda bir erkeğim yok beni koruyan. Bilirsiniz yalnız bir insan zordur. Allah korusun biri kafaya taksa, bir şey yapsa. Mesela gelirken belki kapıda görmüşsündür, erkek ayakkabısı var benim kapımda. Her zaman öyle ayakkabı koyuyorum. Yani evde insan çok var sansınlar diye. Yani yalnız kalıyorsun. Allah için rahatsız eden olmadı. Yılladır bu mahalledeyim, kayınvalidemden beri herkes tanıyor kendi namusu gibi kolluyorlar, ama benim de kimseyle ilişkim yok kimseyle muhabim yok.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

4.5.5. Cezaevi: “Toprak Atsan Yere Değmez”

Görüşülenlerin tamamı, sıklığı ya da düzeni birbirlerinden farklı olmak kaydıyla cezaevindeki eşlerini ziyaret etmektedirler. Görüşülenlerin tamamının cezaevi ile ilgili görüşleri olumsuzdur. Katılımcılara cezaevine ilk gittiklerinde ne

hissettikleri sorulduğunda, hislerini daha çok; utanç, üzüntü, kötü hissetme, şaşkınlık, boşlukta hissetme, kendini oraya yakıştıramama, gerginlik, rezil hissetme olarak ifade etmişlerdir. Üzgün, kötü hissetme ve utanç duyma, kendini oraya yakıştıramama katılımcıların cezaevine ilk gittiklerinde en fazla hissettikleri duygulardır. Bir grup katılımcı zamanla cezaevine alıştiklarını söylerken, katılımcıların yarısından çoğu cezaevine hiçbir zaman alışamadıklarını ifade etmişlerdir.

“İlk sefer çok kötüydü. Yani bir kuyuyu eşersin, kuyunun içinden karanlığa girersin. Karanlığa girdin, orada korktun ya oradan çıkıyorsun, oh be diyorsun ya öyle korkulu bir hayat. Ondan sonra alışıyorsun tabi gide gele.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

“Ne işim var benim burada dedim kendimi oraya uygun görmedim. Kötü oldum geldim, ne işim var diye sordum.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

“Böyle çok garip geldi. Bir utanç. Ben utandım. Böyle herkesi orada gördüm, çok kalabalıktı. Allah’ım dedim bu kadar insan cezaevinde miymiş, burası nasıl bir yermiş böyle dedim. Cezaevinde bizim gibi yani insan ayırt etmiyorum genelde ama Çingenler var. Genelde hep onlar daha fazla var. Onların arasında kendimi görünce bir garip hissettim.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

“Çok kötü bir ortam, bir tek de eşim değil ki orası öyle bir yer ki toprak atsan yere değmez, ama oradaki insanların çoğuları bizim gibi değiller. Orada çok farklı insanlar da var. Sanki dersin ki cezaevi değil babasının kapısıdır, güle oynaya gireni de çok gördüm. Alışamadım.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

Bazı katılımcılar, yukarıda Asiye Hanım ve Sevda Hanım’ın dile getirdiği gibi cezaevine gittiğinde karşılaştığı diğer mahkûm yakınlarını kendilerinden farklı bulmaktadırlar. Bir katılımcı cezaevine girerken mutlu olduğunu, ancak çıkarken çok üzgün olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların çoğunluğu cezaevi ziyaretleri bittiğinde ve eşlerinden ayrılmak zorunda kaldıklarında kendilerini kötü hissettiklerini vurgulamışlardır.

“Ağlıyordum ya ben sadece ağlıyordum orada. Onu o kadar çok sevip dokunamamak. Yani ailesi var yanımızda yan yana oturamıyoruz el ele tutuşamıyoruz. Karşı karşıya yabancı gibi oturuyoruz. Yani onu orada görünce çok mutlu oluyorum,

ama çıkarken çok acı. Gerçekten çok acı. Benim çocuklarımın gözlerindeki yaşlar beni mahvediyor.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Ziyaret ve Haberleşme: “Elimde Para Kalırsa”

Katılımcıların tamamı yukarıda da bahsedildiği gibi eşlerini cezaevinde ziyaret etmektedirler, ancak ziyaret etme sıklıkları ve ziyaret düzeni katılımcıdan katılımcıya değişmektedir. Bazı katılımcıların eşleri farklı şehirlerdeki cezaevlerindedirler. Bu katılımcılar, eşi kendisi ile aynı şehirdeki cezaevinde olan katılımcılara oranla, eşlerini daha seyrek ziyaret etmektedirler. Eşi başka şehirde olan katılımcıların bazılarının eşleri önceden kendileri ile aynı şehirdedirler, bu katılımcılar eşleri kendileri ile aynı şehirdeyken zaman zaman eşlerini ziyaret ettiklerini, ama eşi farklı şehirdeki bir cezaevine nakil olduğundan beri ziyaret sıklığının düştüğünü ifade etmişlerdir. Zehra Hanım bu katılımcılardan birisidir:

“Şu anda Zonguldak’ta. Normalde İstanbul Maltepe’deydi. Pazar günü gardiyanlarla tartışmış. Onlar da onu Bilecik’e sürmüşler. Bilecik de çok soğukmuş, rahat değilmiş falandı filandı. Dedi ki senin de memleketin sen de yaz tatilinde uğrarsın dedi. Tamam dedim. Buradayken haftada bir ziyaret ediyordum şu an başka şehirde diye gitmiyorum. Gidemem.” (Zehra Hanım, 33 yaş).”

Katılımcıların eşlerini ziyaret sıklığına ve düzenine bakıldığında katılımcıların tamamına yakınının kendi şartlarının elverdiği ölçüde eşlerini belirli bir düzen çerçevesinde ziyaret ettikleri anlaşılmıştır. Bu durum eşi başka şehirdeki cezaevlerinde olan mahkûm eşleri için de geçerlidir. Bu katılımcıların, diğerlerine göre daha seyrek olsa da eşlerini belirli bir ziyaret rutini mevcuttur. Bu katılımcıların eşlerini daha sık ve düzenli ziyaret edememe nedeni ise ekonomik durumlarının uygun olmamasıdır.

“Sincan’daydı 4 yıldır. Şu an Samsun’da iki aydır. Ben bakanlığa dilekçe verdim. Benim durumum yok gidemiyorum eşimin yanına, çocuğumu götüremiyorum dedim. Belediyeye başvurdum, yol parası istedim sağ olsunlar verdiler. Öylece çocuğumu aldım gittim.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

Eşi başka şehirdeki bir cezaevinde kalmakta olan Arzu Hanım örneğin, kendi ziyaret düzenini şöyle anlatmaktadır:

“Uzakta, şimdi açık görüşe gidiyorum sadece. Bir de Pazar günleri telefonda konuşuyoruz. Ben 2 haftada bir açığa ziyarete gidiyorum. Çocukların okulu olduğundan her zaman gelemiyorlar. Arada izin alınca ya da devamsızlık olunca geliyorlar.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

Görüşülenlerin büyük çoğunluğunun temel ziyaret örüntüsü eşlerini yalnızca açık görüşlerde ziyaret etmektir. Bunun en önemli nedeni olarak ise ekonomik nedenleri göstermişlerdir.

“Açık görüşlerde ayda bir kere ziyaret ediyorum. Bir sefer gidebiliyorum, çünkü maddi imkânım anca o kadarı.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Ben şimdi her hafta kapalı görüş var. Ayda bir kere açık görüş var. Ben şimdi kapalıya gidemiyorum. Ayda bir kere açık görüşe gidiyorum. İş yerinden zar zor izin alıyorum onda da. En son işte kızım, ben kayınvalidem gittik. E şimdi maddi durumdan dolayı gidemem.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Birkaç katılımcı eşini ziyaret etme eyleminin ekonomik durumunun uygunluğuna göre şekillendiğini söylemiştir.

“Silivri Cezaevinde. Elimde para kalırsa ben de gidiyorum arada bir ziyaretine. Ayda bir kere ortalama olarak, o da şu çocuğu görsün diye. Telefonla arıyor ama diğer çocuklarımı, konuşuyoruz ediyoruz düzenli olarak.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Bir katılımcı -Esra Hanım- eşini düzenli olarak her hafta ziyaret ettiğini söylemiştir:

“Ben her hafta gidiyorum. Ailesi de geliyor. Abim geliyor, beni iş yerinden alıyor. Bu konuda işyeri de bana karşı çok anlayışlı.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Yukarıda anlatısı aktarılan katılımcı Esra Hanım, görüşülenlerin tamamının içerisinde maddi imkânları ve aile desteği en fazla olan görüşmecidir. Bu katılımcı, bir fabrikada çalışmakta ve eşinin ailesi ile birlikte kalmaktadır. Eşinin ailesi ile hiçbir sorunu olmadığını ifade eden katılımcının evi de cezaevine görece yakındır. Katılımcının eşinin ailesinin onu desteklemesi, maddi olarak ayakları üzerinde durabilmesi, iş yerinin kendisine karşı izin noktasında anlayışlı olması, eşi ile olan

ilişkisinin olumlu olmasının katılımcının eşini her hafta düzenli olarak ziyaret etmesine etki ettiğine inanılmaktadır.

Bir katılımcı, eşi başka şehirdeki bir açık cezaevine nakil olduğu için ve eşinin kendi ev izni olduğu için eşini başka şehre nakil olduğundan beri ziyaret etmediğini ifade etmiştir, ancak aynı şehirdelerken bu katılımcının da açık görüşlere gitme ritüeli mevcuttur.

Katılımcıların çoğunun eşleri, cezaevlerinde katılımcılar dışında başka kişilerce de ziyaret edilmektedirler. Bu kişiler cezaevindeki erkeklerin; çocukları, anne babaları, kardeşleri, eşinin aile üyeleri ve nadiren de arkadaşları olabilmektedir. Görüşülenlerden çocuğu olanların tamamına yakınının çocukları zaman zaman ziyaretlerde annelere eşlik etmektedirler. Çocuklardan küçük olanlar genelde ziyarete götürülmemektedir ya da babasının durumu kendinden gizlenen çocuklar ziyaretlere katılmamaktadırlar. Katılımcılar çocuklarını ziyarete götürdüklerinde çocuklarının tepkilerinin temelde; üzülmeye ve babaları ile özlem giderme şeklinde açığa çıktığını söylemişlerdir. Bazı katılımcılar çocuklarının cezaevine gittiğinde yaşadıkları özlem nedeniyle babalarından ayrılmak istemediğini söylemişlerdir.

“Acayip ya. Çocuklar kapıya dikilip babalarının çıkmasını bekliyorlar. Bazen çok geç getiriyorlar onu. İki de hele kızım hiç kucağından inmiyor. Bir o çekiştiriyor, bir o öpüyor. Orada hediyelik bir şeyler yapıyor çocuklarına görüşe geldiğinde kesinlikle getiriyor çok seviniyorlar ona. Sürekli mektuplaşıyorlar, hiç ayrılmak istemiyorlar.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Bir katılımcı çocuğunu kapalı görüşe götürmediğini, çünkü çocuğunun bu görüşme türünde üzüntü yaşadığını söyleyerek, çocuğunu yalnızca açık görüşe götürdüğünü belirtmiştir:

“Ankara’da çocuğu sadece açığa götürüyordum. Çok üzüldüğü için kapalıya götürmüyordum. Açığa götürüyordum ayda bir defa.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

Bazı katılımcılar ifadelerinde, çocuklarının babalarına kızgın olsalar dahi kızgınlıklarının cezaevi ziyaretinde ortadan kalktığını söylemişlerdir:

“Çok kızgınlardı çocuklar, ama babalarını da ne zaman görseler o sevgi yeniden yeşeriyordu. Zaten kızım ilk gittiğinde cezaevini inletti. Herkes onları seyretti,

sarılmalarını. Telefon var her hafta bir kere. Mektup da yazıyoruz karşılıklı. Sürekli foto filan istiyor. Birbirimize hasretlik yüksek.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

“Çocuklar ne kadar kırgın da olsalar babalarını gördükleri zaman çok üzülüyorlar ve ellerinden geldikçe mutlu olsun diye yardımcı olmaya çalışıyorlar.” (Elif Hanım, 44 yaş)

Görüşülenlerin çoğu ekonomik yetersizlikler nedeniyle eşlerini düzenli ziyaret edememektedirler. Ziyaretler düzenli yapılamasa da her katılımcı eşleri ile çok düzenli bir biçimde telefonda görüşmekte ve çoğunluğu da buna ek olarak mektuplaşmaktadır.

“Perşembeleri haftada bir arıyor, Cuma günleri de kesin mektubu geliyor her hafta.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Mektup özellikle çocuklar ve babaları arasında özel bir iletişim yöntemidir. Görüşülenlerin yarıya yakını eşlerinin cezaevinde çeşitli el işleri yapıp çocuklarına ve kendisine verdiğini, bunun özellikle çocuklarını çok sevindirdiğini söylemiştir.

“Babaları mektup gönderir, boncukla bir şeyler yapar, telefonda güzel konuşur. Bazen kuruyemiş, boncuk falan aps ile gönderir. O tür şeyler yapar, çocuklar sevinir.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Görüşülen kadınların yarıdan fazlasının eşleri cezaevinde çeşitli atölyelere katılmaktadırlar. Bir katılımcı, eşinin cezaevinde temizlik işinde çalıştığını ve belirli bir miktar para kazandığını söylemiştir. Atölyelere katılan katılımcı eşlerinin bazıları da bu durumdan belirli bir miktar gelir elde etmektedirler. Görüşülenlerin eşlerinin yaptıkları aktiviteler sırasıyla: ayakkabı atölyesi, resim atölyesi, temizlik işi, Kur'an öğrenme atölyesi, fırıncılık atölyesi gibi atölyelere katılmaktır. Eşleri atölyelere katılmayan kadınların çoğu, bunu eşinin normal yaşamında da çalışmayı sevmemesiyle ilişkilendirmektedir.

“Yo yo çalışır mı hiç, kendine kıyamaz o. Bir atölyeye gir, vakit nasıl geçiyor diyorum, yok diyor ben çalışmam diyor.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Kadınlara cezaevinde eşlerini ziyaret ettiklerinde aralarındaki iletişimin nasıl olduğu ve sohbet konularının daha çok neler olduğu sorulmuştur. Bir kişi hariç eşlerin tamamı cezaevine eşlerinin yanına gittiklerinde sohbetlerinin genellikle olumlu

geçtiğini ifade etmişlerdir. Eşi ile görüşmeleri olumsuz geçen tek katılımcı olan Ayşe Hanım, cezaevine de gönüllü olarak gelmediğini; çocukları istediği için gelmeyi devam ettirdiğini belirtmiştir:

“En son kurban bayramında gelmişim, onda da çocukların zoruyla. Hatta bugün dahi çocukların zoruyla geldim. Kendi isteğimle gelmiyorum buraya. İçimden gelerek gelmiyorum. Mesela bugün kavga ettik, beni suçladı işte. Sahip çıkmıyorsun, beni hiç koca olarak görmedin diyor. E ben de anlatıyorum.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

Görüşülenlerin tamamı cezaevine ziyarete geldiklerinde eşleri ile yaptıkları genel sohbetin konularının; dışarıdaki eşin yaşamını nasıl sürdürdüğü, çocukların nasıl olduğu, cezaevindeki eşin neler yaptığı odaklı olduğunu belirtmişlerdir.

“Nasılsınız, iyi misiniz, çocuklar nasıl, torunlar napıyor diye soruyor. Biz de onu soruyoruz. Sıkıntısı var mı, günü geçiyor mu diye.” (Gülşen Hanım, 50 yaş)

“Genelde ben oranın, içerisinde nasıl olduğunu soruyorum. Merak ediyorum. Rahat olduğunu söylüyor. Rahat derken hani çalışıyoruz. Oturup düşünmüyorlar. Çalışıyoruz diyor, geziyoruz diyor. Oturup düşünmeye fırsat kalmıyor diyor. Rahat olduğunu söylüyor yani. Çocuklarını çok özlediğinden bahsediyor. Ne yaptığımı soruyor. Nasıl geçiniyorsun annemlerden yardım alıyor musun diyor.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Görüşülen kadınların yarıya yakını kendi yaşamlarında sorunları olsa dahi bunu eşlerine üzmemek için yansıtmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Orada kafasına sürekli bizi takıyor. Ben de dedim ablama yakın bir ev tuttum halamlar da var orada, hiç olmazsa onlara yakın olayım diye taşındım dedim. Annengil de gelip gidiyorlar sen hiç merak etme, kirası da az dedim. Devlet bana bi milyara yakın para veriyor rahatım da yerinde, idare ediyorum dedim. Bir şey demedi tamam dedi. Orada farklı bir psikolojinin içinde şu an. Ben ona böyle böyle desem üzülecek. O yüzden korkuyorum, söylemiyorum.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Katılımcılar, ziyarete eşlerine cezaevinde geçirdikleri günlere dair sorular sorduklarını söylemişlerdir. Görüşülenlerin eşlerinin çoğunluğu, kadınlara cezaevindeki yaşamlarına dair olumsuz şeyler anlatmaktadırlar. Alışmamak,

cezaevinde kalan diğer kişilerden yakınmak, cezaevindeki hijyen sorunlarından bahsetmek katılımcıların eşlerinin onlara bahsettiği temel cezaevi anlatılarıdır.

“Çok sıkıntılı orada. Oradaki insanların hepsi çok sıkıntılıymış, gerginmiş. Eşim kapalıda benim. Çok gerginmiş insanlar, hiçbir şey yok diyor mesela, adam en ufak bir şeyden patlama yaşıyormuş. Orası aniden karmakarışık oluyormuş. Eşim alışamadı bu tür şeylere.” (Elif Hanım, 44 yaş)

Görüşülenlerin hemen hemen hepsi eşlerinin cezaevinde arkadaş edindiğini, ama bu arkadaşlıkların çok samimi olmadığını/olamayacağını söylemiştir.

“Var da öyle çok samimi değil. Eşim çok samimi olmaz.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Görüşülen kadınların büyük çoğunluğu eşlerinin cezaevine girdikten sonra belirli noktalarda, çoğunlukla iyi anlamda değiştiğini düşünmektedir. Kadınlar, eşlerinin ziyaretlerde, telefon görüşmelerinde ya da mektuplarında eskiye oranla çok olumlu şeyler söylediklerini ve gelecekte daha iyi olacaklarını, eski hatalarını tekrarlamayacaklarını düşünmektedirler. Ancak çoğunluğu böyle düşünmesine karşın önemli bir kısmı ise, yine de eşlerinin bu durumundan emin olamadıklarını, eskiye döner, aynı şeyleri yaşarım korkusu yaşadıklarını ve eşi çıkıp gerçekten değiştiğini göstermeden de bir şey diyemeyeceklerini de vurgulamışlardır.

“Bir kere nasıl diyeyim o amcasının oğlu fikri kafadan tamamen gitti. O arkadaş ortamı bitmiştir diyordum kafamdan, ama şu anda daha da çok eminim. Kesinlikle. Bir buradan çıkayım ne aile ne arkadaş hiç kimse olmayacak hayatımda diyor. Burası benim için bir sınavmış diyor eşim. Zaten şu uyuşturucu olaylarından sonra namaza başlamıştı. Cezaevine girmeden bir senedir kılıyordu ve oraya girince de hala bırakmadı kılıyor namazını. Kesinlikle diyor benim için her şey değişti. Kesinlikle eski mahalleme adımlarımı atmam, hiçbir arkadaşım ile görüşmem. Benim için sadece çocuklarım ve sen olursun diyor, çünkü orada durup düşünüyor bana yaptıklarını nasıl yaptığını. Beni kaybetme korkusu var, şu anda bile var. Ben cezaevindeyim Sevda acaba gider mi, biri aklını çeler mi ne olur ne olmaz. Bir sürü fikirler var. Bunları yüzüme karşı söylüyor ve mektubunda da dile getiriyor. Ama yine de diyorum, çıkacak mı, çıkınca nasıl olacak? İnşallah böyle şeyler bir daha yaşanmaz.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

“Mektupta yeminler ediyor, öyle gözüküyor, ama ben pek yeminlere de inanmıyorum ne yalan söyleyeyim. Eğer mektuplarındaki gibiyse, iş bulur, çalışır adam gibi. Mesela ilk çıktığında ben dedim ki bak şurada iş var baksana. Yok bakmadı. Eğer düzelmişse geldiği zaman gözlemlemem gerekiyor. Şu an mektuplarında yazdığı inandırıcı gelmiyor bana.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Birkaç katılımcı ise eşinin değiştiği konusunda karamsardır.

“Bence bir değişim yok. Ben görmedim yani.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

Katılımcıların Cezaevi ile İlgili Yaşadıkları Zorluklar: “Bir Kuyuyu Eşip, Kuyunun İçinden Karanlığa Girmek Gibi”

Görüşülen kadınların tamamının cezaevi ile ilgili olumsuz düşünceleri mevcuttur. Bu düşüncelere ek olarak kadınların yine tamamı, cezaevi özelinde yaşadıkları zorluklar olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların cezaevi özelinde yaşadıkları zorluklar; ulaşım, ulaşımın neden olduğu ekonomik zorlanma, iş yeri ve okuldan izin almada zorlanma, ziyaret sürecinin fazla zaman alması, cezaevinde uygulanan güvenlik önlemlerinden kaynaklanan zorlanma, cezaevi sistemini anlayamamaya dönük sorunlar, ziyaret süresinin kısalığı ve ziyaret ortamında eşleri ile yalnız kalamamalarıdır.

Cezaevine ulaşım, hem vakit hem ekonomik nedenlerle görüşülenlerin tamamının zorluk olarak adlandırdığı bir durum olmuştur. Görüşülenlerin cezaevine ulaşım ile ilgili bahsettiği en temel zorluk ‘birkaç vasıta değiştirme’ zorluğudur. Görüşülenlerin tamamı cezaevlerine toplu ulaşım kullanarak gitmektedirler ve çoğu cezaevine ulaşabilmek için en az üç vasıta değiştirmek zorunda olduğunu söylemiştir. İstanbul’da yaşayan kadınların Ankara’da yaşayan kadınlara oranla, bu konuda daha sıkıntılı oldukları gözlemlenmiştir.

“Bir kere ulaşım sorunu var. Mesela dört otobüsle gidebiliyorum. Bir de onun maddi bir karşılığı var. Bir tek çocuğum çalıştığı için çok büyük sıkıntı yaşıyorum.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Üç vasıtayla gidiyorum buradan. Çok zor oluyor, bütün gününü alıyor.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Görüşülenlerin birçoğu açısından birden çok araca binmek kadar, o araçların ücretini ödeyebilmek de oldukça zorlayıcıdır.

“Bazen ekmek param olmuyor ki otobüs parası bulayım. Kızılay’a in, oradan aktarma yap, oradan yine aktar bir sürü para. Çok zor.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Bir katılımcı toplu taşıma kullanmaya zamanla, zorunlu olarak başka bir alternatif üretmiştir. Evinden 4-5 vasıtayla cezaevine gidilebilen görüşmeci, bu nedenle belirli bir para ayırıp anlaştığı bir taksici ile cezaevine gitmeye başladıklarını söylemiştir.

“Burası cezaevine de ters geliyor, ulaşım da zor oluyor. Mecbur taksi tutmaya başladım. Oraya direk araba yok. 4-5 vesayetle gidebilirim, bir de ben buradan yedide çıkıyorum sabah, orada görüş dokuzda başlıyor. Yani böyle arabalarla gitsem bile olmuyor yetişemem. E ben şimdi buradan taksi tutuyorum, gidiyor bana oraya 100 liraya. Beni bekliyor orada. E şimdi bir de ben para yatırıyorum oraya.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Katılımcının dört beş vasıta ile gitme durumu ile bağlantılı şekilde söylediği ‘görüşe yetişemem’ durumu da katılımcının böyle bir yöntem geliştirmesinde etkili olmuştur. Görüşülen kadınların birçoğu görüşme vakitleri ve cezaevi ziyaretine gitmenin çok zamanlarını almasından yakınmışlardır. Çalışan katılımcıların izin alma sorunu da olabildiği için, cezaevi ulaşımı onları daha fazla etkilemektedir.

“Bir kere çok zor, mecburen burada sabah 5,5-6’da kalkıyorsunuz illa ki. 6’da gidip minibüs bekliyorsunuz, çünkü bizden önce gidip bekleyen bir sürü insan var sıra almak için. Ben o ara çalıştığım için erken gidip dönmek zorundaydım o nedenle 6’da yollara düşüyordum. 3-4 vesayet biniyordum. Sabah altıda çıksam bile öğleden önce dönemiyordum.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Görüşülen kadınların birkaçının ulaşım harici cezaevi ile ilgili bir başka sorunu da görüşmenin kısıtlı olmasına bağlı olarak gelişen, ziyaret sürecinde eşleri ile yalnız kalamamalarıdır.

“Görüşmenin bu kadar kısıtlı olması... 45 dakika! Bir hafta bekliyorum 45 dakika eşimin sesini duyabilmek için. Tek başına da gitmiyorsun, e annesi, babası, abisi, 10 ar dakikadan...” (Esra Hanım, 30 yaş)

“Zaten ailesi de olduğu için, aynı yerdeyiz, hiç dışarı gitmiyorlar ki. Yalnız bırakalım yok. Beraber giriyorduk, beraber çıkıyorduk. Ne yapıyorsun, ne ediyorsun, oturup çay falan içiyoruz çocuklarla ilgili konuşuyoruz. O şekil. Elini bile tutamıyorsun.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Cezaevi sistemi ve buradaki güvenlik önemlerine alışmak kadınların cezaevinde karşılaştıklarını ifade ettikleri zorluklardandır. Bir katılımcı cezaevine ilk gittiğinde eşi ile görüşme yerini bulmakta çok zorlandığını ve ne yapacağını bilemediğini ifade etmiştir.

“Orada duruyorum, ilk girdim ne yapacağımı da bilmiyorum. Şunu çıkart çanta ile giremezsin, şunu çıkart diyorlar, ama ben hiçbir şey anlamıyorum. Böyle dondum kaldım orada. Yalnızdım da. Ondan sonra dediler ki çantanı kitle oraya, anahtar almak zorundasın. Ben bir anahtar aldım, kilitledim. Sonra geçtim, nereye gideceğim dedim, ilerle dediler. Sol tarafta bir oda var oraya geç dediler, geçtim. Oradaki kapıyı açmaya çalıştım, ama açamadım kitliymiş. Kampüsün öbür tarafına geçemiyormuşum, sonra otobüs bekleyeceksin dediler. Otobüs bekledim, ama eşimin nerede yattığını da bilmiyorum. Meğersem orası ayrı ayrı ceza evleriymiş. Nereye gidiyor bu otobüs dedim, sen nereye gideceksin ki dediler. Bilmiyorum ki, eşim cezaevinde o yüzden geldim dedim. Şoför burada bir sürü cezaevi var dedi. Bilmiyorum ki dedim. Suçu ne dedi dosyada şey geçiyor dedim: konut dokunulmazlığını ihlal dedim. O da hırsızlık dedi. Şu an geçici koğuşta dediler, görüşe girdim. Böyle farklı, Allah’ım çok tuhafıma gitti. Ağlamaya başladım kendimi tutamadım.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Cezaevinde güvenlik önlemleri gereği yapılan aramalar bazı katılımcıları rahatsız etmektedir. Kadınlar, bu aramaların nedenini haklı bulsalar da kendileri için zor bir durum olduğunu söylemektedirler.

“Görüşmeler bana göre çok kısa ve çok zorlayıcı. Bir kontrolden geçerken eşimin yanına gidene kadar 40 tane kontrolden geçiyorum. Hani tamam onlarda haklılar, içeriye girmeye çalışan çok kötü niyetli olan insanlar var. İçeri sokulmaması gereken şeyleri sokmaya çalışan insanlar var. Otomatik olarak bu kadar sıkı denetim var ama yine de...” (Esra Hanım, 30 yaş)

“Cezaevi çok kötü, Allah düşmanıma vermesin. İnsanı bir kere baştan aşağı soyuyorlar tepeden tırnağa. Sonra huylarına bakıyorlar, bir şey sakladın mı ettin mi,

başındaki tülbente varana kadar çıkartıyorlar. İğneden ipliğe seni arıyorlar. 2-3 sefer aranıp öyle giriyorsun içeri, ondan sonra kendini cezaevinde buluyorsun.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Pembe Oda Uygulaması: “Eşi Değil de Sanki Bir Hayat Kadını”

Görüşülen kadınların tamamı, bir süre önce yürürlüğe giren pembe oda uygulamasını hiç kullanmadıklarını söylemişlerdir. Bazı katılımcılar bu uygulamadan haberdar değillerdir.

“Yok, vallaha ben öyle bir şey duymamışım.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

Yarıdan fazla katılımcı ise bu uygulamayı eşlerinden ya da medyadan duyduklarını, ancak kullanmadıklarını, kullanmayı da düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Yalnızca bir katılımcı bu uygulama hakkında cezaevindeki eşi ile konuştuklarını, kendisinin buna sıcak baktığını ve çocuk sahibi olmayı da istediği için kendileri adına iyi de olacağını, ancak eşinin bu uygulamaya cezaevinde edindiği önyargılardan ötürü sıcak bakmadığı için uygulamayı kullanamadıklarını söylemiştir. Katılımcının, eşinin cezaevinde sorun yaşamasından çekinmesi de bu noktada etkilidir:

“Onu eşim de söyledi, ama açıkçası biraz mesafeli ona karşı. Şöyle, orada hani bazı arkadaşlarının eşleri gelmiş görüşmeye falan. Hani bazı insanlar o kadar acımasızlar ki bu konuda, eşleri gelen insanlara affedersiniz ama eşi değil de sanki bir hayat kadını gitmiş oraya gibi arkalarından konuştukları için... Yani diğer insanlar öyle muamele ettikleri için eşim de bunu kaldıramaz, hani ters bir şey yaşanır orada diye, kötü olur, biriyle bir sıkıntı yaşanır diye korkusundan mesafeli o konuya. O yüzden ben de üstelemedim.” (Esra Hanım, 30 yaş)

4.5.6. Eşin Cezaevinde Olmasının Çevre ile Paylaşılması: “Şimdi kocam Cezaevinde Desem...”

Görüşülen kadınların tamamı eşlerinin cezaevinde olduğunu çevrelerindeki belirli kişilerle paylaşmaktadırlar. Eşinin cezaevinde olduğunu çevresindeki herkesten gizleyen eşlere rastlanmamıştır. Katılımcıların, eşinin durumunu paylaştığı kişilerin

kimler olduğu ve kapsamaları ise katılımcıdan katılımcıya değişmektedir. Bazı kadınlar eşinin durumunu çevresindeki herkesle paylaştığını, bazıları yalnızca yakın çevreleri ile paylaştığını, bazı kadınlar yakın çevrelerine ek olarak iş çevrelerine bu durumu söylediğini ya da yakın çevresi bilirken iş çevresinden gizlediğini, bazı kadınlar ise kendileri söylemediği halde çevrelerinin durumu öğrendiğini dolayısıyla durumun çevresinde bilindiğini açıklamışlardır.

Görüşülen kadınların üçte biri kadarı eşinin durumunu çevresindeki herkesle paylaştığını, bunu saklamaya gerek görmediklerini söylemişlerdir. Eşinin durumunu çevresinden saklamayan katılımcıların bunu herkesle paylaşma nedenleri genel olarak; eşlerinin durumunu saklanacak bir durum olarak görmemeleri ve çevrelerinin kendilerini yadırgamayacağını bilmeleridir:

“Söyledim, saklamıyorum, çünkü denetimli serbestliği yandı. Aynı suçtan girdi. Artı farklı bir şeyden de girebilirdi. Her şey insanlar için. Bu bizim için yapılmış, şu bizim için yapılmış. Bu dünyadaki her şey bizim için yapılmış neden utanayım ki?” (Deniz Hanım, 31 yaş)

“Kimseden saklamadım, çünkü herkes beni çok sever açık konuşmak gerekirse. Çok severler çünkü art niyet taşımıyorum kimse için. O konuda çok şanslıyım. Herkes de biliyor.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Ayşe Hanım’ın eşinin durumu ise kendisi söylemediği halde çevresinde bilindiği için, katılımcının bu konuda bir strateji belirlemesine gerek kalmamıştır:

“Biliyorlar. Ben söylemedim. Daha doğrusu, sonradan öğrendim ki benden fazlasını biliyorlarmış. Duyulmuş. Ben saklamadım, çünkü herkes demiş zaten hak etti diye ama eşi ve çocuklarına yazık oldu demişler.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

Katılımcıların yarısından fazlasının temel eğilimi eşlerinin durumunu, çevrelerinde güvendikleri ve yakın gördükleri belirli kişilerle paylaşmaktır. Bu kişiler genellikle aile üyeleri, akrabalar ve arkadaşlardır. Görüşülenlerin eşlerinin durumunu çevrelerindeki herkesle paylaşmama nedenleri; çevreleri tarafından eşlerine ve kendilerine kötü bakılmasını istememeleri, yalnız olduklarının bilinmesini istememeleri, kendilerine acınmasını istememeleri, eşlerinin durumunu herkesin

bilmesine gerek görmemeleri ve çocuklarına gelebilecek kötü tepkilerden çekinmeleridir.

“Çok içimi anlatmam. Benim tarafım bilmezler eşimin içerde olduğunu. Anne babam kardeşlerim bilir de diğer akrabalar bilmez. Öğrenmelerini istemiyorum, çünkü biraz burunları havada benim akrabalarımın. Burunları havada oldukları için beni küçük görmelerini istemiyorum. Eşimi küçük görmelerini de istemedim. Arkadaşlarım da bilmez. Neden bilmiyorum, ama ben söyleme gereği duymadım onlara.” (Didem Hanım, 33 yaş)

“İnsanlar’a öyle bir şey konuşmaya gerek yok yani. Bilmelerine gerek yok.” (Gül Hanım, 27 yaş)

“Sakladıklarım oluyor. Mesela ben şimdi haftanın 6 günü ayrı ayrı yere işe gidiyorum. Kimisine söylüyorum kimisine söylemiyorum. Eskiden çocuklarımı büyütürken duygu sömürüsü vardı. Bana acısınlar isterdim, ama şimdi kimse bana acısın istemiyorum. O yüzden söylemiyorum. Şimdi kocam cezaevinde desem al Nejla şunu, çocuklarına bir şey alırsın, kocan cezaevinde diyecekler. E benim kocam cezaevinde değilken de bir gelirim yoktu ondan. O geliyor aklıma bana fazla para verir, olmaz diye düşünüyorum. Bir tek akrabalarım biliyorlar durumu.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Müjde Hanım ve Elif Hanım’ın çevrelerinde yakın gördükleri kişiler hariç eşlerinin durumunu tüm çevreleri ile paylaşmama nedenleri çocuklarının zarar görmesinden endişe duymalarıdır. Elif Hanım, eşinin cinsel istismar suçu nedeniyle cezaevine girmesi sonrası gelişen süreçte, eşinin durumu nedeniyle ev sahipleri tarafından kabul edilmediğini ve birçok kez ev değiştirdiğini de sözlerine eklemiştir:

“Herkes söylemiyorum. Sadece belli başlı kişiler. Çocuklarım çok büyük sorunlar yaşadılar. Oğlum kahvehaneye gidemedi arkadaşları bir şey der diye, kızım okulda büyük sorunlar yaşadı. Onların üzülmesini istemiyorum. Mesela son bir senede dört kez ev taşdım ve Nisan’a kadar bir kez daha çıkmamı istiyorlar bu olay nedeniyle. Hâlbuki o kadar sessiz yaşıyoruz ki burada. Akşamları ışığı dahi açmıyorum, evde terlikle bile gezmiyorum, ama ev sahibim çıkmamızı istiyor.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Hep saklıyoruz ya çocuklar ergenlikteler ya kabullenemiyorlar üzüyorlar. Hoşumuza gitmiyor öyle demek çocukların işyerlerinden falan hep saklıyoruz. Genç çocuklar. Komşularım ve akrabalarım biliyor ama 3. şahıslar, sonra görmeyeceğimiz insanlar dediğimiz kişiler bilmiyorlar.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

İki katılımcı - Esra Hanım ve Fatma Hanım- eşlerinin durumunu yakın çevrelerine ek olarak işyerleri ile de paylaştıklarını belirtmişlerdir. Bunun temel nedeni olarak ise eşlerini ziyarete gidebilmek amacıyla işyerlerinden zaman zaman izin almaları gerekeceğini göstermişlerdir:

“İşe girerken ilk form doldururken dedim böyle böyle eşim cezaevinde. Ayda bir kere izin almak zorunda kalacağım dedim.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Esra Hanım işyerinin kendisine karşı çok anlayışlı olduğunu söylemiştir:

“Bu konuda işyeri de bana karşı çok anlayışlı. Ben daha işe ilk girerken durumumu anlattığım için sağ olsunlar çıkarmadılar beni. Her hafta 2-3 saat izin kullanıyorum. Gidiyorum geliyorum işe geri dönüyorum.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Eşin Suç Türünün Çevre ile Paylaşılması: “Bir Adam Öldürse Benim Zoruma Gitmez”

Görüşülen kadınların tamamı eşlerinin cezaevinde olduğunu çevrelerinin tamamından ya da belli bir kısmından saklamamaktadır. Ancak görüşülenlerin hemen hemen üçte biri eşlerinin hangi suç nedeniyle cezaevinde olduğunu çok yakın çevreleri hariç geri kalan çevrelerinden tamamen gizli tutmaktadırlar. Eşinin hangi tür suçu işlediğini çevrelerinden saklayan katılımcıların eşlerinin cezaevine girmesine neden olan suç türleri; cinsel istismar, hırsızlık ve uyuşturucu ile ilgili suçlardır. Görüşülen kadınların eşlerinin suç türlerini çevreden gizleme nedenleri temelde utanmaları ve toplum tarafından kabul görmeyen bir suç türü olduğunu düşünmeleridir.

Geri kalan katılımcılar ise çevrelerinde eşinin cezaevinde olduğunu bilen insanların genellikle hangi suçtan ötürü cezaevinde olduğunu da bildiklerini, ancak kendilerinin zorda kalmadıkça eşlerinin suç türleri hakkında konuşmadıklarını vurgulamışlardır.

Eşi hırsızlık suçundan cezaevinde olan Filiz Hanım, eşinin suçunu çocukları ile dahi paylaşmadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Hani bir eşim konusu açılacak diye korkuyorum. Hani ister istemez. Bir adam öldürse benim zoruma gitmez. O suçluydu, bu suçluydu adamı vurdu derim, ama bu işte huy olunca çok zor. Yani ben utanıyorum. Çok kişiye de diyorum ki adam öldürmüş. Ben demiyorum bu işi yaptı. Çocuklarıma da ben dedim adam vurmaktan girdi, kahvede kavgaya karıştı. Yüz kızartıcı. Bir milletin yanında, bir akrabanın yanında oturup diyemiyorsun hiçbir şey. Yani dilin hiç uzun değil. Utandırıcı bir şey yani. Çocuklarımla bilmesini istemiyorum. Hani diyorum bakkala gidince elinizi bir şeye uzatmayın. Ben diyorum babanız kahvede tartıştı, adamı bıçakladı. Çocuklara öyle diyorum.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Eşi cinsel istismar suçu nedeniyle cezaevinde olan Esra Hanım da eşinin suçunu çevresinde hiç kimse ile paylaşmadığını ifade etmiştir:

“Suçu çok ağır bir suç. İnsanlar kabul edemiyorlar, hani benim eşimin içerde bulunduğu suç kapsamını diyorum. Özellikle o suçtan olanları dışlıyorlar. Ben çok nadirdir konuşuyorum, ama onlar da ailesi zaten biliyorlar. Ama köyde genelde hani kimse gelip benim karşıma çıkıp da senin kocan bundan mı girdi ne oldu hani böyle bir konuşmayla ben hiç karşı karşıya kalmadım, çünkü asla paylaşmıyorum.” (Esra Hanım, 30 yaş)

“Esrar konusuna gelince hiç hoş karşılanmıyor. Çünkü benim de hep kınadığım insanlardan bir tanesi madde bağımlılığı, o ne yaa diyorum Allah aşkına. Trafik kazası olunca tamam olabilir, ama böyle olunca bu resmen aptallık. Kimseye söylemiyorum o yüzden.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Katılımcılara Göre Toplumun Mahkûm Yakınlarına Bakışı: “Bunlarla Fazla Diyalog Kurmayalım”

Görüşülen kadınlardan, bir mahkûm yakını olarak toplumun kendilerine nasıl baktığı noktasındaki deneyimlerini aktarmaları rica etmiştir. Bu noktada görüşülen kadınların toplum tarafından nasıl algılandıklarına dair anlatıları üç ana noktada birleşmiştir. Kadınların yarısından çoğu, toplumun kendilerini ‘kötü ve yaklaşılmaması gereken’ kimseler olarak gördüğünü söylemiştir. Bir katılımcı

toplumun mahkûm yakını olan kişilere eskiye oranla daha iyi yaklaştığını söylemiştir. Geri kalanlar ise kimsenin kendilerine normalden daha farklı bakmadığını, toplumun gözünde her zaman olduğu gibi görüldüklerini söylemişlerdir.

“Dışarıdaki insanlar bulaşmayalım, uzak duralım diye bakıyorlar bence. Ne bileyim tahminime göre fazla bunlarla diyalog kurmayalım, belalılar diye düşünüyorlar.” (Didem Hanım, 33 yaş)

“Kötü bakıyor. O suçluya sen de suçlusun diye bakıyor. Bunun da kocası babası söylemiş o zaman bunlar kesin kötü ailedir uzak duralım diyor. Evine almak istemiyor. İş vermiyor. Eşim suç yaptıysa ben yapmadım kimse kusura bakmasın.” (Gülşen Hanım, 50 yaş)

Toplumun kendilerine kötü baktığını söyleyen katılımcılardan bazıları, eşleri cezaevinde diye toplumda dışlanma yaşadıklarını vurgulamışlardır.

“Dışlayarak bakıyor ya. İşte eşim cezaevinde deyince hıuu ne yaptı da girdi, ne yaptı diye soruyorlar. Ya ne yapacak ki adam demek ki bir suç işledi ki giriyor. Bizim ki de arkadaş kurbanı oldu da girdi. Dışlıyor toplum sadece.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Görüşülenlerden Nejla Hanım, yakını cezaevinde olan kişilere toplumun önceden daha kötü baktığını, ancak şu anda bir ilerleme olduğunu ve insanların algısının iyi yönde değiştiğini belirtmiştir:

“Ben bu zamana kadar kötü baktıklarımı hiç hissetmedim. O kadar şeyler de yok eskisi gibi. Kötü düşünceler yok. Eskisi gibi değil. Daha iyi görüyorum.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

4.5.7. Katılımcılara Göre Eşlerinin Cezaevine Girmesinin Asıl Nedeni:

“Arkadaş Kurbanı”

Katılımcılara, onlara göre eşlerinin cezaevine girmesine neden olan asıl sebep sorulmuştur. Bu noktada çoğu katılımcının verdiği yanıt; eşlerinin arkadaş çevresi olmuştur. Çoğu kadın, eşini arkadaş kurbanı olarak tanımlamaktadır. Yine buna yakın sayıda söylenen bir başka asıl sebep ise eşlerinin ailelerinin tutumudur. Birkaç katılımcı eşinin cezaevine girmesinin asıl nedeninin eşinin arkadaş çevresi ile birlikte

kendi davranışları olduğunu söylemiştir. Bir katılımcı ise eşinin cezaevine girmesine neden olan asıl sebebin iftiraya uğraması olduğunu söylemiştir. Eşi kız kardeşine cinsel istismarda bulunduğu iddiasıyla cezaevinde olan katılımcı Esra Hanım ise kendi kız kardeşinin eşine karşı olabilecek olan duygularının eşinin başına gelen şeyin asıl sebebi olabileceğini vurgulamıştır.

“Bence arkadaş kurbanı, çünkü eşim öyle değildi. Gelip evden alıyorlardı gitmek istemese bile. Perşembe ve cumaları kahveye gitmezdi. Evde Kurtlar Vadisi vardı yapardık, çayımızı içerdik beraber, ama arkadaşları ısrar ediyordu.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

“Arkadaş ortamı diyoruz biz. Kızılay’da Simit Sarayında çalışıyordu, orada tanıştı arkadaşlarıyla. Ondan sonra oğlan kardeşime çok takıldı bütün suç onundu. O götürüyordu.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

“Arkadaş kurbanı. Sadece o. O da yakalandı atıldı hapse, ama devlet sağ olsun sen niye arabadasın, niye yok, şu bu bize kaldı yani. Arkadaş kurbanı oldu.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Görüşülenlerden eşi uyuşturucu ile ilişkili bir suçtan cezaevine giren Deniz Hanım, eşinin cezaevine girmesinde hem arkadaş çevresini hem de ailesini sorumlu tutmaktadır:

“Oğlu 13 yaşından beri uyuşturucu kullanıyor. Sen oğluna çok düşkünsün ama... Ben bilmiyordum falan diyor. Pardon da benim çocuğum olacak, 13 yaşında uyuşturucuya başlayacak, gözüne baktığımda anlarım. Neyi anlamadınız. E bir de arkadaş çevresi. Zaten doğru düzgün pek arkadaşı yok içmeyen etmeyen. Genelde o tarz takılan insanlar. Zaten bu şeyleri içen insanlar bir süre sonra da satmaya başlıyorlar.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Bir grup katılımcı ise yalnızca eşlerinin ailesini asıl sebep olarak görmektedir:

“Ailesi. Sahipsizdi eşim, biraz sahip çıksalardı, yani büyük şehirde hani akıl verme adına. Hani akıl verme de demeyeyim, herkesin akli var da yön gösterme açısından sahip çıksalardı, bir iş kursaydı, evini yapsaydı bunlar başına gelmezdi.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

Birkaç katılımcı ise eşinin arkadaş çevresine ek olarak kendi davranışlarının sonucunda cezaevinde olduğunu düşünmektedir:

“Düşüncesizliği. Sadece o anki zevkiyle olan bir şey. Kendi düşüncesizliği. Arkadaşları da etkili tabii. İyi olanı da var kötü olanı da var. Her tür pislik var. Tartışıyorduk sürekli, görüşmemesi için her şeyi yapıyordum, ama bir şekilde alıp götürüyorlardı kandırıyorlardı onu.” (Didem Hanım, 33 yaş)

“Asıl sebebi olarak şey diyorum amcanın oğluysa amcanın oğlu arabayı kiralayıp da vermeyecektin diyorum. O her çağırdığında yanına gitmeyecektin. Zaten eşim biliyordu onun ne mal olduğunu. Zaten biliyordu ne pislik olduğunu, ama amcamın oğlu diyordu dayanamıyordu. Çok fazla ısrar etti o gün. Ne olur kirala arabayı, kız arkadaşımınla gezeceğim dedi. Ben eşime yapma dedim, çünkü hırsızlık yaptığını da biliyorum. Senin üstüne kalır dedim. Tamam, yapmayacağım dedi. Sonra çarşıya gittiler yapmış. Eşim keşke sözünü dinleseydim. Senin yapma dediklerini yapınca hep böyle oluyor dedi.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Görüşülenlerden yalnızca Esra Hanım ve Asiye Hanım eşlerinin cezaevinde olmasının asıl nedenini diğer görüşmecilerden farklı noktalarla açıklamışlardır:

“İşte onu ben bir türlü çözemedim. Hani bu içime doğan şeyi bazen söylemek şey geliyor, ama benim kardeşim olacak insanın benim eşime ilgi duyduğu, bir şey yapamadığı, ortalığı karıştırmak istediği belki böyle bir şey yaparsa sahip olabileceğini düşündüğü, hani o zamanki çocuk aklıyla.” (Esra Hanım, 30 yaş)

“İftira. Sadece iftira. Benim eşim karıncayı incitecek insan değil.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

4.5.8. Cezaevinde Olan Kişilere Bakış: “Dünyadan Hayatını Kopmuş Zannediyordum”

Görüşülen kadınlarda sorgulanan bir diğer nokta ise kadınların suça ve suçluya geçmişte nasıl baktığı ve bakış açılarında, eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte bir değişim olup olmadığıdır. Bu noktada katılımcıların önceden cezaevine giren insanlarla ilgili düşünceleri alınmıştır. Katılımcılar, kendi eşleri cezaevine girmeden önceki yaşamlarında cezaevlerinde olan insanların ailelerini akıllarına getirip onlara

üzüldüklerini, gerçekten suçlu olan insanların cezasını çekmesi gerektiğini düşündüklerini, ama suçsuz yere cezaevinde olanlar için üzüntü duyduklarını, o insanları hiç umursamadıklarını, kınadıklarını ve bu durumun kendilerine film ya da masal gibi geldiğini söylemişlerdir.

Katılımcılardan mahkumların ailelerini düşünüp üzüldüklerini söyleyenlerin bazılarının, bu kişilerle zamanında empati yapmış olduğu da anlatılarından ortaya çıkmaktadır:

“Bizim köyde bir akrabamız vardı, akrabamız derken komşumuz yani. Adam 50 yaşında, bir tane kadın yüzünden bir adamı arkadan bıçakladı, hapse girdi. O zaman ben karısına çok üzüldüm, hak etmiyor diye ve düşündüm acaba benim başıma gelse ben gider miydim ziyarete diye düşündüm. Gitmezdim demiştim o zaman.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

“Çok üzüliyordum. Hani eşi giriyor ya kadınları böyle çok düşkün çaresiz. Dünyadan hayatını kopmuş zannediyordum, ama kopamıyorsun hayattan. Ben de öyle oldu. Eskiden; dışarıyı göremiyorsun, cezaevine girince bir istediğini yapamıyorsun, hayatta değil gibisin, yaşamıyorsun gibi düşünürdüm. Eşine ne derler diye düşünürdüm. O kadınlar hiçbir yere oturamaz komşuya gidemez diyordum. Ama öyle değilmiş mesela.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Görüşülenlerin hemen hemen yarısı suçlular arasında ‘gerçekten suçlu’ ve ‘suçsuz yere yatan- kader mahkûmu’ ayrımı yapmaktadırlar. Bu durum kadınların söylemlerinde çok baskın bir biçimde ifade edilmektedir. Buna göre kadınlar, gerçekten suçlu olup da cezaevine giren kişilerin cezalarını sonuna kadar çekmesinden yanadırlar. Haksız yere cezaevinde olan kişiler içinse üzüldüklerini belirtmektedirler.

“Üzülürdüm mesela. Ama bazen de kızardım. Hani böyle ufacık çocuklara taciz falan yapıyorlar ya. O zaman da kızıyordum. Bazılarına kızıyordum, bazılarına üzüliyordum. Ben mesela eşime gidiyorum, orada insanlar görüyorum çok üzüliyorum. Ufacık kundakta bebekler geliyor babasını görmeye. Düşünün yani. E hepsini görüyorsun orada.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

“Üzülüyordum. Hani biri birini öldürür girer, ya da biri birine bir şey yapar girer, cezasını çeker. Yapan elbet cezasını çeker, ama böyle bir haksız yere içeri giren

gördüğüm zaman üzüliyordum. İçim acıyordu, ama nasıl bir acıma denir değişik bir duygu üzüliyordum yani, arkasında bıraktıkları insanlar aklıma geliyordu aynı şey benim başıma geldi.” (Esra Hanım, 30 yaş)

“Valla kimisi kader mahkûmudur, kimisi kötüdür yapar. Ben hep böyle diyordum. İçinde Allah inancı olmayan, kötü olan, başkasına zarar veren, orada olmayı hak ediyor, ama kaderi öyle olup düşene de yazıktır diyordum.” (Gülşen Hanım, 50 yaş)

Önceden cezaevinde olan kişileri kınadığını söyleyen birkaç katılımcı olmuştur:

“Kınıyordum, rahat dursalardı da girmeselerdi diyordum.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Birkaç katılımcı ise cezaevinde olan insanlarla hiç ilgilenmediğini, durumu geçmişte hiç umursamadığını söylemiştir.

“İlk, düğünüm oldu Ankara’ya geldim. Bizim bir komşumuz vardı, kocası adam öldürmüştü, cezaevine düşmüştü. Kadın geliyordu bana anlatıyordu diyordu ki Filiz çok mağdurum, böyleyim işte kocam cezaevinde. Bana masal gibi geliyordu, bana ne diyordum içimden, hiç dinlemiyordum kadını ne yalan söyleyeyim. Cezaevindeyse bana ne diyordum, ama şimdi çok iyi anlıyorum.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Görüşülenlerin çoğu kendi eşleri cezaevine girdikten ve bu deneyimi kendileri yaşadktan sonra suçlulara karşı daha önceki bakış açılarının değiştiğini, bazı şeyleri daha iyi anlayabildiklerini ve başına gelmeden kimsenin kendilerinin ve cezaevindeki kişilerin durumunu anlayamayacağını söylemişlerdir.

“Önceden her şey insana daha değişik geliyor. Kendini onların yerine koyamıyorsun. Bu adam cezaevine girmişse kesin yapmış da girmiştir diye düşünebiliyorsun. Şu anda ise ben oradaki insanların en az %50’sinin suçsuz yere yattığına inanıyorum, ama bu suçtan giren benim eşim değil başkası olsaydı önceden, çok kötü adam derdim.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Başıma geldikten sonra açıkçası anladım ki hiç kimse bu benim başıma gelmemiz dememeli bence, çünkü insanız başımıza ne geleceği belli olmuyor. En ufak

bir şeyde içeri girmesi o kadar kolay ki... Yani şu anda hepimiz potansiyel bir suçluyuz.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Birkaç katılımcı ise görüşlerinin değişmediğini vurgulamıştır:

“Rahat dursaydı da girmeseydi diye düşünürdüm. Sonradan da değişim olmadı açıkçası rahat dursaydı da girmeseydi. Rahat durana kimse bir şey yapmıyor.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Görüşülen kadınların ‘gerçekten suçlu’ ve ‘kader mahkûmu’ ayrımı yaptığından söz edilmiştir. Bu çalışmada görüşülen kadınların birçoğunun görüşmelerde kendi eşlerini daha çok kader mahkûmu kategorisine soktukları gözlemlenmiş ve söylemlerden anlaşılmıştır. Kadınların büyük bir kısmı eşlerinin iftira ya da aksi olaylar sonucu cezaevinde olduğunu, bir kısmı ise aslında kötü biri olmayıp arkadaşlarına uyma gafletinde bulunduğu için cezaevinde olduğunu düşünmektedir. Yalnızca birkaç katılımcı eşinin ‘yaptığını çektiğini’ düşünmektedir.

Bu çalışma için yola çıkılırken, ulaşılabilecek olan kadınların çoğunlukla eşlerine kızgın, eşlerinin işlediği suç eylemini sorgulayan kadınlar olacağı düşünülmüştür. Ancak alanda karşılaşılan kadınların hemen hemen hepsi, eşlerinin gerçekleştirdiği iddia edilen suç eylemini sorgulamamakta, eşlerine olan kızgınlıklarını da daha çok; kendilerini dinlememe, evlilikte ‘doğru’ bir duruş ortaya koyamama ve kendilerini ortada bırakma üzerinden kurgulamaktadırlar.

4.5.9. Destek Mekanizmaları: “Devletten Başka Kapımı Çalan Olmadı”

Görüşülen kişilere eşleri cezaevine girdikten sonra gelişen süreçte kendilerine en çok kimlerin destek olduğu sorulmuştur. Kadınlar bu süreçte kendilerine en çok destek olan kişiler/mekanizmalar olarak; kendi çocuklarını, kendi aile üyelerini, arkadaşlarını, devleti ve eşlerinin ailelerini göstermişlerdir. Bu kişiler arasında katılımcıların en fazla dile getirdiği grup kendi aile üyeleridir. Görüşmelerde katılımcıların size en çok kimler destek oldu sorusundan manevi ve maddi desteği birlikte algıladıkları ve buna yönelik cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir.

“Kimse destek olmadı bana. Bir bizim küçük gelin işte onunla her şeyi paylaşırım, o beni çok iyi anlar. O beni doktorlara götürür, çok iyi yani.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Bir tek kendi annemden destek gördüm, başka kimse kapımı çalıp da şöyle misin demedi.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Görüşülenlerin çok azı eşlerinin aile üyelerinin kendilerine destek olduğunu söylemiştir. Öyle ki birçok katılımcı eşlerinin ailesinin kendilerine daha fazla destek olması gerektiğini, ama olmadığını söylemiştir. Birçok katılımcının eşleri cezaevine girmesi sonrasında, eşlerinin ailelerinden beklediği desteği alamadığı ve bu nedenle eşlerinin ailelerine karşı ‘sitemkar’ oldukları anlaşılmıştır.

“Kaynanam kayınbabam bana yardım etmeliydi. Onlardan bekliyordum kira olsun... En azından oğullarına bakabilirlerdi, avukat tutabilirlerdi. Bir güne bir gün telefon dahi açmadılar. Torunları ciğerleri yani. Beni sevmeyebilirsin, ama aç bunlarla konuş sonuçta senin canındır.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

“Beni eşim cezaevine girdiğinden beri bir kere arayıp sormadılar, aylardır tek başınayım, bilmediğim bir yerdeyim. Kendimi geçtim çocuklarımı da aramıyorlar. Onlar sizin torunlarınız, canınız hâlbuki.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Arkadaşlar da kadınların kendi aile üyeleri kadar önemini vurguladığı destekçileridir:

Annem ve kardeşimden. Bir de arkadaşlarım çok destek oldular sağ olsunlar.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Bak bir buradaki abim bana çok destek olmuştur, bir de işte beni buraya getiren arkadaşım.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

Katılımcıların yarıya yakını, arkadaşlarının kendisine verdiği desteğin bu süreçte kendisi için çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Ancak arkadaşlarından ya da bahsettikleri diğer kişilerden destek aldığını söyleyen kadınların, bir sorununuz olduğunda derdinizi paylaşabileceğiniz kimseler var mıdır sorusuna verdikleri yanıtların çoğunlukla olumsuz olmasının, bu durumla bir noktada çeliştiği düşünülmektedir.

“Yok. Ben destek almayı da sevmiyorum aslında. Yeri geliyor için sıkılıyor içinin sıkıntısını anlatamıyorsun. Ben şurada yolda yürürken bile eşimi düşünüyorum, yemek yerken bile onu düşünüyorum (ağlıyor). Yeri geliyor birisine anlatmak istiyorum, paylaşmak istiyorum. Ama öyle birisi yok. Kardeşimin yanında mesela eşimden hiç bahsedemiyorum. Bahsettiğim anda konu annesine geliyor.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

“Kimsem yok, yapayalnızım.” (ağlıyor) (Meltem Hanım, 28 yaş)

“Yok. Annem var, ben annemle arkadaşım. Annemle ara sıra konuşuruz telefonda. Kız kardeşim yok zaten.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Kadınların bazıları bu soru karşısından duygulanmışlar ve çok yalnız olduklarını, kimselerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Kadınlardan çevrelerinde dertleşebilecekleri kimseler olduğunu söyleyenler ise bu kişiler olarak genellikle kendi kadın arkadaşları olduğunu ileri sürmüşlerdir.

“Şimdi ben buraya geliyorum kapımı kapatıyorum, yeri geliyor ağlıyorum yeri geliyor kuru soğan ekmek yiyorum. Kim bilecek ki benim halimi. Bir de böyle bir şey oldu mu ben komşularıma kendimi belli ettirmem. Sadece bir tane arkadaşım var dertleşebildiğim. Ben çok içime kapanık bir insanım.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Görüşmelerde görüşülen kadınların birçoğunun devletin kendisine verdiği maddi desteği yücelterek anlattığı görülmüştür. Bu nedenle bu destek mekanizmasına ayrı bir önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kadınların çoğu devletin kendilerine sunduğu desteklerden oldukça memnundur ve bu durumdan oldukça olumlu bahsetmişlerdir, ancak görüşmenin ilerleyen aşamalarında devletin sunabileceği hizmetlere önerilerde bulunmayı ve aksak bazı yönlerini söylemeyi ihmal etmemişlerdir.

“Valla ben maddi olarak kimseden destek görmedim demin dediğim gibi. Allah bin kere razı olsun devletimizden. Ben ne gördüysem devletimizden gördüm, onlar bana sahip çıktı. Bana el açtılar. Onlar olmasa belki durumum daha kötü olurdu, daha farklı olurdu bunda yalan yok, bu gerçek bir şey.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

“Valla bir devlet yardım etti doğruyu söylemek gerekirse. Sadece devletten yardım aldık. Tabii başka da olabilirdi, ama devlet yine sağ olsun. Valla eşim dostum

akrabam ve onun akrabalarından bin kat iyiydi devlet. Bin kat iyiydi.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

“Yani devletin bana yaptığını eşim yapmadı. Aylık 560 tl para veriyor. Onun devam etmesini istiyorum.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

4.5.10. Katılımcıların İhtiyaç Duydukları Destekler ve Hizmetler: “Gündüz Gelmesin ama Akşam Karanlığında Gelsin”

Katılımcıların destek mekanizmaları ile ilgili anlatılarında göze çarpan en önemli detay şudur ki hiçbir katılımcı aldığı maddi ya da manevi desteği kendi durumunun üstesinden gelebilmek adına yeterli görmemektedir. Kadınların tamamına göre çevresindeki yakınları ya da devlet onları daha fazla desteklemelidir, ancak desteklememekte ya da destekleyememektedir.

“Tabii ki de yeterli değil. Ben nasıl diyeyim kendimi çok yalnız hissettim. Kimseyle paylaşamadım, o nedenle size dedim ya hayatımda ilk defa biriyle paylaşıyorum bunları, iyi geliyor diye. Elbette kardeşlerim falan var, ama bunları nasıl anlatacağın? Mesela kız kardeşlerimle çok yakınım, ama bu tür konuşmaları onlarla yapmam. Bu süreçte gerçekten konuşabileceğim birisi olsa daha iyi olurdu. Mesela benim ailem kendi etti kendi buldu hesabı yaptı, sen niye üzülüyorsun dediler. Ben çocuklarımın ağladığını gördükçe, benim canım çok yanıyordu.” (Elif Hanım, 44 yaş)

Katılımcılardan Elif Hanımın yukarıdaki söyleminde olduğu gibi, katılımcıların çoğunun temelde hissettiğini vurguladığı şey yalnızlıktır ve konuşacak birilerine ihtiyaç duyduklarını, ancak bu tür kişilerin çevrelerinde pek fazla olmadığını söylemişlerdir. Kadınların birçoğu görüşme esnasında ya da sonrasında araştırmacıya konuşmanın kendilerine iyi geldiğini, daha önce paylaşmadıkları şeyleri paylaştıklarını, kendilerini rahatlamış hissettiklerini anlatmışlardır. Birkaç katılımcı görüşmenin kendileri için terapi niteliği taşıdığını vurgulamıştır. Araştırmacının bu noktada gözlemlendiği şey; kadınların konuşabilecekleri birisinin desteğine fazlasıyla ihtiyaç duyduklarıdır. Nitekim başka katılımcılar aracılığı ile kendisine ulaşılan birkaç kadın yalnızca sesini duyurabilmek, konuşup rahatlamak, başkalarına ders olabilmek ve araştırmacının yaptığı çalışmayı takdir ettiği için görüşmeye katıldıklarını söylemişlerdir. Görüşülen mahkûm eşlerinin birçoğunun görüşme sonrasında

araştırmacıya, görüşme yapmanın kendilerine olumlu etki ettiği noktasında geri bildirimlerde bulunmaları, araştırmacı adına mutluluk verici olmuştur.

Katılımcıların konuşacak birisi haricinde görüşmelerde vurguladıkları en önemli eksiklikleri maddi kaynaklı eksikliklerdir. Katılımcıların tamamına yakını maddi anlamda çok çok kötü durumda olduğunu ve bu konuda aşırı derecede desteklenmeye ihtiyaç duyduğunu, ancak bu desteği yeterince elde edemediğini belirtmiştir. Katılımcılara bu noktada daha çok devlet tarafından sağlanabilecek ne tür hizmetlere ihtiyaç duydukları sorulmuştur.

Görüşülenlerin kendilerine sunulabilecek hizmetlere yönelik nerileri daha çok maddi odakta çeşitlenmiştir. Kendilerine maddi yardım yapılması ya da var olan maddi yardımın devam ettirilmesi ya da arttırılması, çocuklarının okul masraflarına ve günlük ihtiyaçlarına yönelik yardım yapılması, kira yardımı, yiyecek ve yakacak yardımı, iş bulmanın kolaylaştırılması, eşya yardımı, psikolojik destek ve cezaevindeki eş ile görüşmenin kolaylaştırılması ile ilgili düzenlemeler bu aşamada katılımcıların ihtiyaç duyduklarını söyledikleri hizmetlerdir.

Katılımcılardan Deniz Hanım ‘başka yollara’ girmek adına devletin sağlayacağı hizmetlerin gerekli olduğunu söylemiştir, ayrıca devletin sağlayacağı hizmetler eşlerinin cezaevine girmesinden sonraki süreçte aileleri tarafından destek görmeseler dahi kendilerinin ayakta kalmasına yardımcı olacaktır:

“Birisi cezaevine girdiğinde eşi yalnız kalıyor. Diyelim ki kimsesi yok illa ki iş bulacak. Tabi ki hayat devam ediyor. Geçinmek için mücadele etmesi lazım. Kirasına yardım edilmesi lazım, faturalarına yardım edilmesi lazım. En azından iş bulana kadar, ayaklarının üzerinde durana kadar. Bu tür hizmetlerin olması lazım. Mesela bizim ülkemizde eşinin ailesi ile çok sorun yaşayan insan var. İlk başta olmasa bile sonradan sorun yaşıyorlar. Mesela eşimin ailesinin beni bu şekilde bırakması beni köşeye sıkıştırdı. Ben kötü yola da girebilirim. Benim 1100 tl kiram var, faturalarım var. Ben vasıfsız bir elemanım, bir iş bulduğumda tezghtarlık yapabilirim, ağrı merkezinde çalışabilirim. Alacağım maaş 1200 tl. Benim kirama zor yeter. E benim yemem içmem ne olacak. Özel ihtiyaçları da geçtim. Sadece kira, faturalar, yeme içme 2000 tl. Ondan sonra ne oluyor. Ondan istiyorsun, bundan istiyorsun. Olmayınca başka yollara giriyorsun. Eşinden ayrılmak zorunda kalıyorsun. Bu tarz şeyler yaşanıyor ve

ben bunları çok gördüm çevremde. Ben bunları yaşamak istemiyorum.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Çocukların masrafları ve kadınların çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama istekleri hemen hemen her katılımcının dile getirdiği bir durum olmuştur:

“Ben en fazla çocuklar için zorluk geçirdim. Mesela okulları, okula gitmeleri, onların masrafları... Bu konularda destek olabilir.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

“Çocuklara daha çok yardım etmeleri lazım. Çocukları daha çok düşünmeleri lazım. Onların kıyafetleri olsun, kırtasiyeleri olsun. Bir anne kendi için bir şey istemez zaten evlatları için ister.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

“Devlet en azından benim çocuklarımın okul masraflarını karşılasa. Kömürümü getirse, yiyeceğimi getirse şey yaparım. Yani yetmiyor düşün 1250 maaş alıyorum eşime mi, çocuklarıma mı elektriğe mi suya mı.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Devletin desteği daha önceki kısımda da belirtildiği gibi kadınlar tarafından oldukça önemli bulunmaktadır:

“Devlet her şeyi sağlamış zaten başvurman yeterli diye düşünüyorum. Her şeyi sunmuş diye düşünüyorum, ama bilmiyorum. İnsanın bu süreçte çok desteğe ihtiyacı var. Devlet sağ olsun.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Ancak katılımcıların yarıya yakını devletin sunduğu yardımlara ulaşma sürecindeki zorlukların kendileri için yorucu ve yıldırıcı olduğunu belirtmişlerdir. Bu noktada kadınların devletten beklentisi yardım alma sürecinin kolaylaştırılmasıdır.

“Özellikle maddi durum çok etkiliyor gerçekten, eşin de olmadığı için. Birinden telefonda borç isteyemiyorsun, bir şey yapamıyorsun o konularda. Zaten bir kere başvuru yapsak devlet çok geç dönüyor başvuruya. Zaten o altı yedi ayda da biz pert olmuş oluyoruz. Bir de psikolojik yardım çok iyi olurdu. Hem benim açımdan hem çocuklar açısından.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

“Sosyal yardımlaşmaya başvurdum. Defalarca kaymakamlığa başvurdum. En son Ak Parti’ye şey yaptım, ama biz bir maaş veya maddi yardımda bulunamıyoruz gıda yardımı var dediler. Ben ama çocuğum okusun istiyorum. Elbisesidir, giysisidir,

kırtasiye... Mesela okula giderken ben doğru düzgün kıyafet alamadım kızıma. Hiçbir şeyini alamadım ben. Öğrenciye destek dışında kaymakamlık 3 ayda bir 100-150 tl veriyordu. Onda da dolaşıyorsun yok doğalgazıymış, yok bankalarıymış, şuymuş buymuş. Artık insan bunalıma giriyor. Bir sene boyunca uğraştım baktım ki olacak gibi değil. Bu sene bir daha dediler ki bütün şeyleri dolaşman lazım dedim ki yok o 150'yi istemiyorum.” (Elif Hanım, 44 yaş)

Katılımcılardan Nejla Hanım devletin eğer çalışmamış olsaydı kendisine destek olmasını isteyeceğini, ancak bunu yaparken özenli olunmasını ve kendisinin çevresine karşı rencide edilmek istemediğini belirtmiştir:

“Şimdi ben çalışmamış olsam ve kocam cezaevinde olsa, derdim gelsin devlet kapıma vursun mesela. Gündüz gelmesin ama akşam karanlığında gelsin. Kimse görmesin. Bacım neye ihtiyacın var desin. Neye gücümüz yetebilir sana nasıl yardım edebiliriz diye sorabilir. Ondan sonra benim de neye ihtiyacım var bulgura, şekere, una. Öyle koltuk takımı al diyecek halim yok. Ev al, koltuk al demem. Gıda yardımı gibi... Zaten eşi cezaevinde olan senden ev, koltuk takımı, giysi beklemez. Senden gıda bekler, bugünü geçireyim de yarına Allah kerimdir der. Benim düşüncem bu.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

Eşini çok sevdiğini belirtip her hafta mutlaka ziyaret eden Esra Hanım, diğer katılımcılardan farklı olarak eşi ile görüşmesinin kolaylaşması yönünde hizmet isteklerinde bulunmuştur:

“Eşimle görüşmem açısından... Mesela görüşmeler bana göre çok kısa ve çok zorlayıcı. Görüşmenin bu kadar kısıtlı olması... 45 dakika! Bir hafta bekliyorum 45 dakika eşimin sesini duymak için. Tek başına da gitmiyorsun. Annesi, babası, abisi 10'ar dakikadan. Haftada bir telefon ediyor 10 dakika doldu mu telefon otomatik kesiliyor, senin kapatmana gerek yok zaten. Mesela tüm bunlar çok şey geliyor. Ben maddi bir şey beklemiyorum kimseden, ama eşimle görüşebilsem işte.” (Esra Hanım, 30 yaş)

4.5.11. Gelecek Planları: “Yeni Bir Sayfa Açmak”

Görüşülen kadınlarla geleceğe dair planları hakkında konuşulmuştur. Bu noktada dikkati çeken en önemli nokta, kadınların birçoğunun geleceğe dair somut

planlarının olmayışıdır. Öyle ki bazı katılımcılar geleceğe dair hiç plan yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Gelecek planları ile ilgili soru, neredeyse tüm kadınlara beklenmedik gelmiş ve cevap vermekte zorlandıkları gözlemlenmiştir. Görüşülenlerin gelecek planlarından ziyade, gelecekte gerçekleşmesini istedikleri dileklerini cevaplarına yansıttıkları düşünülmektedir. Geleceğe dair hiç plan yapmadığını söyleyen birkaç katılımcının ifadeleri şöyledir:

“Ben hiç plan yapmıyorum ki, gelecekle ilgili yapamıyorum. Eşim plan yaptırmaz bana. Çünkü o çıkacak cezaevinden yine gelecek. Plan yapsam ne olur.”
(Nejla Hanım, 52 yaş)

“Hiçbir planım yok. Olacağını da zannetmiyorum. Bu hayata devam ederim herhalde.” (Aysel Hanım, 23 yaş)

Katılımcılardan Fatma Hanım da eşinin salıverilmesi sonrasına dair bir planı ve beklentisi olmadığını vurgulamıştır, ancak katılımcının yine de çeşitli istekleri mevcuttur:

“Valla hiçbir beklentim yok. Sıfır. Hiç planım yok. Ha eşim çıksın, başımda olsun isterim ama o kadar. Eşim çıksa da aynı hayatı yaşarım herhalde, değişmez. Kızım okumayı seviyor, o okusun isterim. Oğluma da oku diyorum, akıl veriyorum. O motor araba filan çok seviyor, bak diyorum oku liseyi falan bitir, ehliyeti öyle alabilirsin diye kandırıyorum mesela. Öyle şey yapıyorum onu. Kızım da okusun, mesleğini eline alsın, en azından başına bir şey gelse mesleği elinde olur, bir iş bulur.”
(Fatma Hanım, 32 yaş)

Görüşülenlerden gelecek planlarından bahsedenlerin, planları özetle; eşlerine kavuşmak, çocuklarını okutmak, çocuklarını iyi yetiştirmek, çocuklarının babalarına benzememesini sağlamak, yeni bir muhitte yeni bir hayat kurmak, yeni bir sayfa açmak, araba almak, ev sahibi olmak, çalışmaya başlamak, eşinin iş bulup çalışması, çocuk sahibi olmak, huzurlu bir ortamda yaşamak, yatırım yapmak, eşinin kötü alışkanlıklarından kurtulması, mutlu olmak, aynı hayatı yaşamak, eşi ile yaşamadıklarını yaşamak, gezmek ve araba kullanmayı öğrenmektir. Çoğu katılımcının gelecek planları; çocuklarını iyi yetiştirme ve eşlerine kavuşmaları noktasında birleşmektedir.

“Mesela çıkınca kendimize bir araba alırız, işe girer. Evimizi yaptırırız. İşte bana araba kullanmayı öğretecek. Çocukları ben götüreceğim okula. Her akşam aradığında böyle planlar yapıyoruz. Bu sefer arkadaş kurbanı olmayacak, arkadaşlarının yanına gitmeyecek. Çocuklarıyla bir arada, biz olacağız. Gelecekte huzurlu bir ortam bekliyorum sadece, çünkü çok ihtiyacım var huzura.” (Meltem Hanım, 28 yaş)

Çocuk sahibi olmak, çocuğu olmayan iki katılımcının gelecek planları arasında yer almaktadır. Eşlerine kavuşmak ise kadınların çoğunun ortak dileğidir. Çocuklarını iyi yetiştirmek, okutmak gibi gelecek planları ise çocuk sahibi olan birçok katılımcının dile getirdiği gelecek planları arasında yer almaktadır. Bazı katılımcılar ise eşleri ile birlikte ev, araba gibi şeyleri satın almak istediklerini vurgulamışlardır.

“Çocuğumun okuması. Okursa okur. Eşim çıkarsa daha güzel bir yaşantımız olur. Daha güzel bir hayatımız olur, ama eşim aynı işi yapmaz. Çöpçülük de yapar, başka bir iş de yapar ama o işi yapmaz.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

“Ben diyorum çocuklarım okusun. Hiç babalarının yanından geçmesinler huy yönünden. Aklım fikrim çocuklarım yani.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Görüşülenlerin geleceğe dair söylemlerinde vurguladıkları en temel noktalardan birisi eşleri ile ilgili planlarıdır. Birçok kadın eşi ile yeni bir sayfa açmak, yeni bir hayata başlamak istediğini ifade etmiştir. Kadınların bu sayfayı açabilmek için temel ön şartları ise eşlerinin ‘eski alışkanlıklarından’ ve çevrelerinden uzaklaşmasıdır.

“Mutlu olmak için önce o şeyleri bırakması lazım. Eşim mektuplarında yazıyor ilk işim bir işe girmek olacak diyor. O işten kesinlikle çıkmam diyor. Aile, akraba ve arkadaş bitti diyor. Evden işe işten eve diyor. Sizi mutlu etmek için elimden geleni yaparım diyor. Senin gibi bir kadınımdı olduğu için çok şükrediyorum diyor. Ben de çocuklarım mutlu olsun, babalarının yanında olsun diyorum. Özellikle taşınmayı istiyordum ben. Eşimin arkadaş ortamı orada diye. Buraya geldim, onlardan kurtulduğumu düşünüyorum. Burada mutlu mesut yaşamak istiyorum sadece, eşimin arkadaşlarından uzak. İnşallah böyle şeyler bir daha yaşanmaz, yeni bir sayfa açarız.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Eşinin tamamiyle suçsuz olduğuna inanan Esra Hanım ise yalnızca yeni bir sayfa açabilmek adına uzaklaşmayı istemektedir:

“Para biriktiriyorum, bir ev almak istiyorum eşim çıktıktan sonra. Şu an oturduğum yerden farklı bir yerde ev almak, taşınmak istiyorum. Ortamı değiştirmek belki, ama hemen değil. Çünkü eşimin ailesi dediğim gibi bana o kadar çok destek oldu ki ben eşim gelir gelmez çocuklarını onlardan ayırmak istemiyorum. Ama belli bir düzen kurmak, yeni bir yuva kurmak, yeni bir sayfa açmak, yapamadığım şeyleri ya da içimizde kalan şeyleri yapmak istiyorum. Gezmek, tozmak, sinemaya gitmek... Mesela hiç sinemaya gitmedim eşimle. Onu yapmak isterim.” (Esra Hanım, 30 yaş)

Bir başka katılımcı ise oturduğu semte toplumun iyi bakmadığını düşündüğü için ileride başka bir muhite taşınmak istemektedir:

“Oturduğum muhitten memnun değilim. Her tür pislik var. Çocuklarım gelecekte güzel bir muhitte otursun istiyorum. Eşim çıkınca bir saniye durmam burada. Ben bir yere gidip şu mahallede oturuyorum deyince aboo diyorlar. Mesela bir gün bankaya gittim, devlet parasını almıştım. Sevinçten dedim taksiyle gideyim. Taksiye bindim mahalle adını söyledim. Taksici, abla lütfen iner misin biz oraya gitmiyoruz dedi. Mecbur indim ben de.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

Görüşülenlerin beşte biri kadarı, geleceklerini net görmediklerini ya da gelecekleri ile ilgili korkuları olduğunu söylemişlerdir. Kadınlardan bazıları eşleri cezaevinden çıktıktan sonra eşleri ile oturup konuşmaya ve ona göre bir yol izlemeye karar vermişlerdir.

“Şu anda o kadar karanlık ki. İnanılmaz derecede karanlık. Bilmiyorum ki. Onu, hani eşimi kendi kafamda değerlendirdiğim, o bir çıksın önce, oturup şunun bir muhakemesini yapmam lazım. Benim suçum günahım neydi ki bana bunları yaşattı diye. Önce onları şey yapacağım. Bakacağım adam gerçekten pişman mı bunlardan ders almış mı? Bugünden sonraki şeyi nasıl şey yapacak ona bakacağım.” (Elif Hanım, 44 yaş)

“Aynı şeyleri yaşamaktan korkuyorum. Eşimle oturup konuşmamız lazım, ama açıkçası bilmiyorum.” (Gül Hanım, 27 yaş)

Boşanma: “Bu Saatten Sonra Ancak Evimde Köşe Yastığı Olur”

Boşanma, katılımcıların gelecek planları hakkında konuşulurken zaman zaman sözünü ettikleri bir meseledir. Net bir biçimde hiçbir katılımcı, eşinden boşanmayı düşündüğünü söylememiştir. Yalnızca bazı katılımcıların bu konuda daha önce düşünceleri olduğu anlaşılmıştır. Eşi ile aralarında açılmış resmi bir boşanma davası bulunan Deniz Hanım da eşi ile boşanmayı istemediğini ve gelecekte eşi ile mutlu olmak istediğini ifade etmiştir, ancak bir dönem bu konuda kararsızlıkları olduğunu da eklemiştir:

“Ben eşimle boşanmak istemiyorum. Ben eşime çok alıştım, çok seviyorum. Eşimi hayatımda istiyorum. Çok bir beklentim yok hayattan, eşimle mutlu olmak istiyorum, ama ailesiyle aramın düzeleceğini düşünmüyorum kesinlikle. Bu yüzden de aslında ilk dava açtığımda boşanmak konusunda çok kararsızım kaldım, ama eşimden nasıl vazgeçerim ne kadar acı çekerim bunları kestiremedim. Benim alışkanlıklarım çok kötü. Sevgiden beter oluyor alışkanlıklarım.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

Eşi cinayet suçundan uzun bir hapis cezası almış olan ve eşiyle boşanmayı ciddi anlamda düşünmüş olan bir katılımcı çocukları nedeniyle bunu yapamayacağını söylemiştir:

“Çıkarsa, kocamla bir araya gelmek istemiyorum. Çıkarsa aynı şeyleri yine yaşarım diye korkuyorum. Boşanma düşüncem vardı. Eşim de biliyordu, hemen de hazır o, ama çocuklar istemiyorlar. Görüşme, bir araya gelme anne, ama imzayı da atma, seni herkes boş bilmesin diyorlar.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

Bir başka katılımcı da toplumsal çekinceleri olduğu için eşinden ayrılamayacağını ifade etmiştir:

“Çıkar da adam olursa evde başımda durabilir, ama yok aynı olayları olacaksa açıkçası istemem, ama mecburum. Çünkü ayrılmak da başka sorun, nasıl olacak ne diyecekler. Şimdi de ondan farklı değil durumum, ama yinede cezaevinde beklemiş çıkınca boşanmış da diyecekler. Kötü de olsa varlığı lazım işte.” (Gülşen Hanım, 50 yaş)

“Eşim göz göre göre bir delilik yaptı, aptallık yaptı. Hata üzerine hata yapıyorsun, ben o hataları kapatmanın peşinde koşuyorum Hatayı o yaptığı halde

gemiye ilk terk eden fareler olur ya, o fare olmak istemiyorum. Boşanmak için evlenmiyorum. Eşşek gibi çalışıp bana bakacak.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Katılımcılardan Zehra Hanım eşi ile aldatılma sorunu yaşamasına ve eşi üç kez cezaevine girmesine karşın, eşi ile boşanmayı düşünmemektedir. Katılımcının böyle düşünmesinin altında yatan sebebin sahip olduğu bakış açısı ve çevresinden aldığı öğreti olduğu anlaşılmıştır. Katılımcı, eşi ile boşanmayı düşünmediğini belirtmesine karşın, eşinin bundan sonraki yaşamında evinin başında gözükmemesinin dışında pek bir öneminin olmayacağına işaret eden açıklamalar yapmıştır. Eşi ile boşanmayı düşünen, ama yapamayan diğer katılımcıların da en temelinde ‘evde bir erkeğin var görünmesini’ önemsedikleri ve bunu topluma karşı bir koruma olarak gördükleri anlaşılmıştır.

“Size bir de açık konuşayım mı? Eşimin çıkması çıkmaması artık beni hiç ilgilendirmiyor. Evimde sadece köşe yastığı olarak kalır, çünkü çok sinirliyim yaptığı hataya. Ben ona artık köşe yastığı olarak bakarım, yani başka bir sıfatla bakmam. Çıkmış, çıkmamış hiç umurumda değil. Ben tek başıma bunu yaptıysam daha da iyisini yaparım, yeter ki işim olsun. İsterse 5 sene kalsın o orada.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Boşanma konusunda genel bir değerlendirme yapıldığında görüşülen kadınlardan üçte birinin bir dönem eşi ile boşanmayı düşündüğü, üçte ikisinin ise hiç düşünmediği sonucu ortaya koyulmuştur.

5. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmada elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılacaktır.

Bilindiği gibi bu çalışma Ankara ve İstanbul illerinde yaşayan ve eşleri çeşitli suçlar nedeniyle cezaevinde olan 17 kadın ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılarak hazırlanmıştır. Araştırmada eşleri cezaevinde olan kadınların yaşam öykülerine değinilmiş ve kadınların yaşamları derinlemesine ele alınmıştır. Bu noktada amaç, eşleri cezaevinde olan kadınların mevcut yaşam durumlarını ortaya koymak ve kendi durumlarını nasıl algıladıkları ile eşlerinin cezaevine girmesi ile ilgili süreçte ne tür hizmet ve ihtiyaçlara sahip olduklarını saptamaktır. Çalışmanın tartışma kısmı bu amaca uygun olarak elde edilen bulguların, daha önce yapılmış başka çalışmalarla ne derece örtüştüğü ve çeşitli ilişkilerin kurulması üzerinden ilerlemektedir.

Görüşülen kadınların yaşları Tablo 4.1’de verilmektedir. Buna göre katılımcıların yaşları 23 ile 52 arasında değişmektedir ve yaş ortalamaları 35,23’tür. Lowenstein, araştırmasına katılan mahkûm eşlerinin yaşlarını görece genç olarak tanımlamıştır (23). Arditti ve arkadaşlarının çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin yaş ortalamaları ise 30 olarak bulunmuştur (57). Bu çalışmadaki katılımcıların yaş ortalamaları bu iki çalışmadaki mahkûm eşlerinin yaşları ile uyumlu görünmektedir. Ayrıca, Comfort’ın çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin yaşları ile de uyum göstermektedir (61).

Evlilikte genellikle yaş uyumu gözetildiği bilinmektedir. Kadın ve erkek, evliliklerin genelinde yaş olarak birbirleri ile uyumludurlar. TÜİK 2014 Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri’nde evli eşler arasındaki yaş farkları il bazında sıralanmıştır (136). Bu tablo incelendiğinde çoğu evlilikte eşler arasında yaş uyumunun olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmaya katılan kadınlar da eşleri ile yaş olarak uyumludurlar. Aralarındaki yaş farkı göze çarpan bir çifte rastlanmamıştır. Kadınlar yaşça eşleri ile uyumlu oldukları için eşlerinin yaş aralıkları onlara yakındır.

Suç işleme ve yaş ilişkisi kriminolojinin en başından beri ilgi duyduğu bir bağlam olmuştur (137). Dünya genelinde en yüksek suç işleme yaşının, tüm suç türleri

için 30 yaş ve altı olduğu bilinmektedir (137). Bu çalışmadaki katılımcıların eşlerinin çoğu 30'lu yaşlardan sonra suça karışmışlardır. Bakıldığı zaman bu durum, dünya trendinin bir miktar üzerinde görünmektedir

Görüşülen kadınların doğdukları yerler incelendiğinde (Bkz. Tablo 4.1) 17 katılımcının hemen hemen yarısının köyde, yarıya yakınının ise ilçe ve şehir merkezlerinde doğdukları görülmektedir. 2006 yılı nüfus verilerine göre Türkiye nüfusunun %68'lik kesimi ilçe veya mahallelerde, geri kalan %32'lik kısmı ise köylerde yaşamaktadır (138). Bakıldığı zaman çalışmaya katılan kadınların yarıdan biraz fazlasının %68'lik kesimin içerisinde yer aldığı görülmektedir, ancak buna karşın köyde doğan katılımcı sayısı da oldukça önemlidir. Görüşülenlerden Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesindeki şehirlerde doğmuş olanların tamamı, köyde doğduklarını ifade etmişlerdir. Karadeniz bölgesi ve Doğu Anadolu bölgesi ülkemizde köy oluşumunun yaygın olduğunun bilindiği bölgelerdir. Bu durumun bu bölgelerin, sosyo-kültürel yapıları ve coğrafi özellikleri ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların İstanbul ve Ankara illerinde yaşadıkları ilçeler; İstanbul'da Çatalca, Silivri, Fatih, Esenyurt, Beykoz, Ümraniye; Ankara'da; Mamak, Altındağ, Sincan ve Keçiören'dir. Bu ilçelere bakıldığı zaman özellikle Ankara'da Altındağ, Mamak ve Sincan sosyo-ekonomik açıdan dar gelirli kişilerin yaşadığı mahalleleri ile bilinen ilçelerdir. İstanbul'da bulunan ilçeler ise yine İstanbul'un dar gelirli kesimlerinin çoğunlukla yaşadığı bilinen semtlerdir. Her semtin kendi içerisinde ekonomik geliri yüksek kimselerin yaşadığı bölümleri mevcut olabilmekle birlikte, bazı semtler özellikle yoksullukla birlikte anılmaktadırlar. Yoksulların çoğunlukla yaşadığı bu semtler, bazı çalışmalarda 'şehrin marjinal bölgeleri' olarak adlandırılmaktadırlar. Nitekim eşleri cezaevinde olan kadınlar ile gerçekleştirdiği araştırmasında Lowenstein bu tanımlamayı kullanmaktadır (23). Araştırmacının çalışmasına katılan mahkum eşlerinin %70'i büyük şehirlerin marjinal mahallelerinde yaşamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında, Lowenstein'in bu sonucu ile bu çalışmanın bu noktadaki bulgusunun örtüştüğü görülmektedir. Lowenstein gibi Gökçearslan Çifci de bu tanımlamayı kullanmaktadır (13). Araştırmacının erkek kapkaç suçluları ile yaptığı çalışmasında bu kişilerin çoğunluğunun büyük şehirlerin marjinal bölgelerinde oturdukları ortaya çıkmıştır. Bu araştırmaya katılan kadınların çoğunluğu da

yaşadıkları semtlerin yoksul bölgelerinde ve düşük özellikli konutlarda oturmaktadırlar.

Suçta karışmanın belirli bölgelerde daha fazla olduğu bilinmektedir. Şehirlerin marjinal olarak adlandırılan mahalleleri, yoksulluk ve düşük eğitim düzeyini içerisinde barındırdığı için ve bu iki durumun da suçluluk düzeyini artırması nedeniyle katılımcıların eşlerinin suça sürüklenmesinde oturdukları yerleşim yerlerinin etkili olabileceği düşünülmektedir. Nitekim katılımcılardan bazıları, oturdukları semtin güvenli olmamasından ve eşlerinin oturdukları bölgedeki arkadaş ortamından rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan bazı kadınların oturdukları bölgeden taşınma isteği mevcuttur. Özada'nın çocukları cezaevinde olan annelerle gerçekleştirdiği çalışmasına katılım sağlayan annelerin de temiz ortam ve arkadaş çevresi nedeniyle çocukları cezaevinden çıktığında taşınma isteği mevcuttur (6). Suçluluk bağlamında düşünüldüğünde, kadınların semt konusundaki rahatsızlıklarının ve taşınma isteklerinin gelecekte açısından olumlu olabileceği düşünülmektedir. Daha güvenli buldukları semtlere taşınmak, katılımcıların eşlerinin salıverilme sonrası dönemde yeniden eski ortamına dönmelerini engelleyebilecek ve çocuklarının da babaları ile benzer şeyleri yaşama risklerini ortadan kaldıracaktır. Salıverilme sonrası yeni bir sayfa açabilmek adına taşınmanın, mahkûm yakınlarınınca bir çözüm olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır.

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında büyük çoğunluğunun ilkokul mezunu ya da hiç okula gitmemiş kişilerden oluştuğu görülmektedir. Dünya genelinde mahkûm eşleri ile yapılmış farklı çalışmalara bakıldığında da, neredeyse tamamında bu çalışmadakine benzer sonuçlar ortaya çıktığı görülmektedir. Lowenstein'in 1984 ve 1986'da İsrail'de yaptığı iki çalışmasına katılan ve eşleri cezaevinde olan kadınların eğitim düzeyleri çoğunlukla lise mezunu ve aşağısıdır (23, 33). Lowenstein'in çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin yalnızca %28'i lise eğitimini tamamlamışlardır (23). Lowenstein gibi Western ve McLanahan'ın çalışmasına katılımda bulunan mahkûm eşlerinin de eğitim düzeyleri oldukça düşük bulunmuştur (91). Arditti ve arkadaşlarının çalışmasında ise mahkûm eşlerinin büyük çoğunluğunun yalnızca temel eğitimi tamamladığı anlaşılmıştır (57).

Katılımcıların anne babalarının eğitim durumları ise kendi eğitim durumlarından da daha geri düzeydedir. Katılımcıların birçoğunun anne babası hiç

okula gitmemiş ya da ilkokul mezunu kişilerdir. Yapmakta oldukları ya da yaptıkları meslekler ise eğitim durumları ile uyumlu olarak genellikle vasıfsız olarak tanımlanabilecek işlerdir. Anne babanın eğitim düzeyinin yüksel olmasının, çocukların eğitime katılımını arttırdığı bilinmektedir (139). Nitekim bu çalışmada katılımcılara eğitimlerine neden devam etmedikleri sorulduğunda, verdikleri en önemli cevaplar; ailelerinde çocuk okutmanın yaygın bir davranış olmaması ve ekonomik durumlarının olumsuzluğudur. Katılımcıların anne babalarının düşük eğitim düzeyine sahip kişiler olmasının, okutulmamalarında etkili olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra görüşmelerde çok net bir biçimde dile getirilmese de Türk toplumunda kız çocuk okutmanın belirli noktalarda, çeşitli nedenlerle sakıncalı ya da gereksiz görüldüğü bilinmektedir. Bu durumun da katılımcıların eğitim düzeylerine yansıdığına inanılmaktadır. Kadınların 'bizim oralarda okutmak adet değildir' söyleminden çıkarılabilecek şeyin bu olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların çoğu çocukluklarını tanımlarken olumlu cümleler kurmamışlardır. Buna göre katılımcıların çocuklukları; perişan, iş yükü çok olan, köy yerinde, çocuk çocuklu ailelerde, zaman zaman ebeveyn kaybının yüküyle ve sevgi eksikliği ile geçmiştir. Bahsedilen bu koşulların da kadınların eğitim yaşamlarına devam etmemesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bakıldığı zaman görüşülen kadınların tamamına yakını çocukken okuma hayali kurduklarını belirtmişlerdir, ancak şu anda ki durumları ile karşılaştırıldığında tamamının bu hayali gerçekleştiremedikleri anlaşılmaktadır. Türkiye'de ve Dünya'da kız çocuklarının eğitim konusunda erkeklere oranla dezavantajlı konumda oldukları bilinmektedir. TÜİK'in en son açıkladığı toplumsal cinsiyet istatistikleri de belirli noktalarda bunu doğrulamaktadır (136). Bu istatistiklere göre günümüzde kız ve erkek çocuklar arasında okullaşma oranında ya da yüksek öğrenim görme oranında bir farklılık gözlenmese de okuryazar oranlarında kadınlar hala erkeklere oranla geridedirler. 2013 yılında toplum içerisinde okuma yazma bilmeyen erkeklerin oranı %1.3'iken kadınların oranı %6.6'dır. Ancak okuma yazma bilmeyen kişilerin oranının giderek azaldığı söylenmektedir (136).

Görüşülen kadınların eğitim durumlarının; çalışma yaşamlarından evliliklerine kadar birçok sürece etki ettiği düşünülmektedir. Bakıldığı zaman kadınların çoğunun iş yaşamı yoktur. Var olanların ise işleri fabrika işçiliği ve gündelik ev temizliği işidir.

Şu anda çalışmakta olduğunu söyleyen altı katılımcının yarısı çalışmaya eşleri cezaevine girdikten sonra başlamıştır. Bu durum mahkûm ailelerinde yaygın görülen bir örüntüdür. Eşin cezaevine girmesi ile birlikte kadın eş aileyi geçindiren kişi rolünü üstlenmekte ve aileyi geçindirebilmek adına çalışmaya başlamaktadırlar. Yapılan birçok çalışmada bu örüntüye rastlanmıştır. Joseph Rowntree Vakfının İngiltere’de gerçekleştirdiği araştırmasına katılan eşler bu şekilde davranmak durumunda kaldıklarını vurgulamışlardır (58). Yine aynı şekilde Lowenstein’in, Davis’in, McDermott ve King’in, Christian ve arkadaşlarının, Defina ve Hannon’un çalışmalarına katılan eşlerin birçoğu da eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte çalışmak durumunda kaldıklarını vurgulamışlardır (7, 33, 52, 55, 56). Arditti’nin çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin üçte ikisi eşleri cezaevine girdikten sonra çalışmaya başladıklarını ifade etmişlerdir (57). Türkiye’de ise Önal Dölek’in çalışmasına katılan hükümlü aile üyelerinden çalışmakta olanların %56.4’ü çalışmaya yakınları cezaevine girdikten sonra başladığını söylemiştir (5). Katılımcıların eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte gelişen süreçte, ailelerini ayakta tutabilmek adına çalışmaya başlamaları, onların yaşam mücadeleleri adına güçlü bir duruş olarak görülmektedir.

Görüşülen kadınların eşlerinin eğitim düzeyine bakıldığında, birisi hariç eşlerin diğerlerinin tamamının ilkokul ve ortaokul mezunu oldukları görülmektedir. Ortaokul mezunları ile kıyaslandığında ilkokul mezunları, sayıca fazladır. Görüşülen kadınlar ile eşlerinin eğitim düzeyleri arasında benzerlik bulunmaktadır. Evlilikte eş uyumunun bir getirisi olarak, kişilerin kendileri ile benzer eğitim düzeyine sahip kişilerle evlendikleri bilinmektedir (140). Bu nedenle katılımcılar ve eşlerinin eğitim düzeylerinin birbirleri ile uyumlu olması olağan karşılanmaktadır.

Eğitim düzeyi arttıkça suç işleme durumunun azaldığı bilinmektedir; kısaca söylemek gerekirse eğitim düzeyi düşük olan kişilerin suç işlemeye daha fazla yatkın oldukları bilinmektedir (141). Bu çalışmaya katılan kadınların eşlerinin de eğitim düzeyi oldukça düşüktür. TÜİK ceza infaz kurumu istatistiklerine göre Türkiye’de cezaevlerinde kalmakta olan mahkumlardan okuma yazma bilenlerin %32.4’ü ilköğretim mezunu, %28,3 ilkokul mezunu, %19,0’u ise lise ve dengi meslek okul mezunudur (4). Bakıldığı zaman görüşülen kadınların eşlerinin, bu tablo ile uyumlu eğitim düzeylerine sahip oldukları anlaşılmaktadır. TÜİK verileri gibi yetişkin erkek

suçlularla yapılmış başka diğer çalışmalar da katılımcıların eşlerinin eğitim düzeyleri ile örtüşen sonuçlar içermektedir. Gökçearsan Çifci, Güleç ve arkadaşları ve Görgülü ve Tutarel Kışlak'ın çalışmasına katılan yetişkin erkek mahkûmların çoğunluğu, düşük eğitim düzeyine sahiptirler (11-13). Bu sonuçlardan hareketle katılımcıların eşlerinin eğitim düzeylerinin literatürle uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Toplam 17 katılımcının tamamı eşleri ile resmi olarak evlidirler. Önal Dölek'in çalışmasına katılan hükümlü eşlerinin ise %85,2'sinin resmi nikâhı vardır (5). Bu çalışmaya katılan kadınların bu noktada, bir derece daha iyi durumda oldukları görülmüştür. Resmi nikâh, kadının evlilik içerisinde haklarının korunabilmesi adına mutlaka gerekli olan bir uygulamadır. Bu noktada resmi nikâhlı olarak evli olmak, toplumsal cinsiyet ve kadın hakları bağlamında kadına olumlu olarak yansımaktadır ve neyse ki görüşmecilerin tamamında mevcuttur.

Ancak görüşülen kadınların ilk evlilik yaşlarına bakıldığında aynı olumlu durumun görülmeye devam ettiği söylenememektedir. Buna göre çalışmaya katılan kadınların birçoğu, oldukça erken yaşta evlilik yapmışlardır. Katılımcıların çoğunun evlilik yaşı 18 yaş ve altıdır. Erken yaşta yapılan evlilikler çeşitli sakıncaları beraberinde getirmektedir. Bu sakıncalar; anne çocuk sağlığı bağlamındaki olumsuzluklar ya da kadının toplumsal yaşamda dışlanma, şiddet, baskıya maruz kalması veya evlilik içerisinde evlilik odaklı çeşitli sorunlar yaşanması olarak açıklanabilmektedirler (142). TÜİK 2014 Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Raporu'nda, Türkiye'de ilk evlenme yaşının giderek yükseldiği ve 2012'de kadınlarda bu yaşın 23,5'a ulaştığı söylenmiştir (136). Bu çalışmaya katılan kadınların ilk evlenme yaşı ortalamasının, bu sınırın altında kaldığı görülmektedir. Türkiye'de resmi evlenme yaşı 18'dir. Bu durum aile izni ile birlikte 16 yaşa çekilebilmektedir (136). Literatürde 18 yaş altı evlilik yapan kadınlar çocuk gelin olarak adlandırılmaktadırlar. Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen'in çalışmasına katılan her 10 kadından 3'ünün çocuk gelin olduğu anlaşılmıştır (142). Bu çalışmada da çocuk gelinlerin sayısı bir hayli fazladır.

Katılımcıların çocukluk anlatılarının ve eğitime devam etmeme durumlarının çalışma yaşamlarına ve evlilik süreçlerine etki ettiğinin düşünüldüğü, daha önceki kısımlarda belirtilmiştir. Kadınların eğitim düzeyinin düşük olması, erken evliliğin hem bir nedeni hem de bir sonucu olarak görülmektedir (143). Bu çalışmanın

katılımcılarının eğitim durumlarının da yaptıkları erken evlilikte etkili olduğuna inanılmaktadır.

Görüşülen kadınların tamamı eşleri ile 'isteyerek' evlendiklerini belirtmişlerdir. Bazı kadınlar eşleri ile belirli bir arkadaşlık süreci geçirdikten sonra evlenirken, bazı kadınlar ise görücü usulü tanıştıklarını, ancak eşlerini tanıdıklarında onunla evlenmeyi kendilerinin de istediğini belirtmişlerdir. Eşleri ile isteyerek evlendiğini söyleyen katılımcıların bu süreçte ne derece özgür seçim yapabildikleri tartışmalıdır. Bakıldığı zaman katılımcıların birçoğu 18 yaş altında evlilik yapmışlardır. Bazılarının eşleri kendilerinin akrabasıdır. Ailelerin başlattığı evlilik sürecinde kadınların çoğunun kendi rızası ile onay verdiğini söylediği şeyin, aslında ailesinin ona zaten biçmiş olduğu gelecek planı olduğu düşünülmektedir. O yaştaki birçok kadının istemiyor olsa dahi ailesine direnme gücünün düşük olacağına inanılmaktadır. Dolayısıyla görücü usulü evlilik yaptığını ve kendisinin de bunu onayladığını söyleyen katılımcıların söylemlerine daha çok bir kabullenme bakış açısı ile yaklaşılmaktadır.

Görüşülen kadınlardan üçünün eşleri akrabalarıdır. Eşleri kendisi ile akraba olan kadınların üçü de Doğu Anadolu Kökenlidir. İçlerinden birisi doğum yerini İç Anadolu Bölgesi olarak belirtmişse de, köken olarak Doğu Anadolu'lu olduğunu görüşme içerisinde söylemiştir. Doğu Anadolu'lu olan bir başka katılımcı Elif Hanım ise şu anda evli olduğu eşi ile akraba değildir. Ancak ilk evliliğini 13 yaşında amcasının oğlu ile zorla yaptığını ve bu evliliği bir süre sonra bitirdiğini açıklamıştır. Bakıldığı zaman akrabalık yoluyla evlenen katılımcıların tamamının Doğu Anadolu kökenli olması önemli bulunmuştur. Elif Hanım da şu an akrabası ile evli olmasa da, zamanında yakın akrabası ile zorla evlendirilmiş olması bu bulguyu önemli kılar niteliktedir. Akraba evlilikleri literatürde endogami (iç evlilik) olarak adlandırılmaktadır. Uskun, akraba ile yapılan evliliği eşler arasındaki kan bağının bulunduğu evlilikler olarak tanımlamıştır (144). Doğu Anadolu bölgesi sosyo kültürel yapısı itibariyle iç evliliklerin sık görüldüğü bir bölge olarak bilinmektedir. Görüşülenlerden akrabaları ile evlilik yapanların ikisinin eşi halasının oğludur, birisinin eşi ise teyzesinin oğludur. Uskun, Türkiye'de akraba evliliklerinin en yaygın görülme biçiminin kardeş çocuklarının evliliği, yani kuzen evliliği olduğunu söylemiştir (144). Bakıldığı zaman bu çalışmada akrabaları ile evlilik yaşamış olan

dört görüşmecinin tamamı, kuzen evliliği yapmışlardır. Bu açıdan literatürle uyumlu bir durum olduğu söylenebilmektedir.

Görüşülen kadınlara eşlerini seçme nedenleri sorulduğunda, alınan yanıtlar eşin kişideki sevgi eksikliğini kapaması, eşin konuşmalarının kişiye olumlu gelmesi ve bununla ilintili eşin flört aşamasında taşıdığı söylenen olumlu özelliklerdir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada kadın öğrencilerin evliliğin anlamını en çok yalnızlıktan kurtulma olarak gördükleri sonucu ortaya çıkmıştır (145). Erkeklerle göre daha duygusal varlıklar olduğu düşünülen kadınların sevgi eksikliğini kapamak için evlilik yapmaları anlamlı görülmektedir. Özellikle bu çalışmaya katılan kadınların birçoğunun çocukluklarını olumsuz hatırlamaları, çocuklukta anne babalarının kendileri ile ilgilenecek az vakitlerinin olması, bazı katılımcıların anne babalarından yoksun olması gibi olumsuz deneyimler düşünüldüğünde, kadınların yaşamlarındaki olumsuzlukları kapamak adına evliliğe yönelmeleri normal karşılanmaktadır. Görüşülen kadınların eğitim düzeyleri, çalışma yaşamlarının olmaması ve erken yaşta oldukları da hesaba katıldığında, o süreçte verilen evlilik kararının çok fazla sağlıklı olmadığına inanılmaktadır.

Nitekim görüşülen kadınların birçoğu eşlerinin iyi özelliklere sahip olan, yardımsever kişiler olduğundan bahsetmelerine karşın, birçoğu evliliğinde ciddi yapısal sorunlar olduğunu vurgulamışlardır. Dolayısıyla görüşülen kadınların evliliklerinin çok sağlıklı olmadığı düşünülmüştür. Katılımcılar, görüşmelerde evliliklerini genel olarak 'iyi' diye tanımlamışlardır, ancak sonrasında, 'ama'larla bahsettikleri durumlar bu yapısal sorunların ciddi derecede olduğunu düşündürmüştür. Aldatma, şiddet, eş sorumsuzluğu, eşin çalışmaması, eşin alkol madde kullanımı ve eşin ailesi ile olan sorunlar katılımcıların evliliklerindeki temel bazı sorunlardandır. Schneller ve Myers'ın çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin birçoğu da eşleri ile olan evliliklerinde benzer sorunları olduğundan bahsetmişlerdir (22, 88). Suçluların birçoğunun olumsuz davranışlara sahip olabildikleri bilindiğinden, mahkûm evliliklerinin sorunlu evlilikler olması beklenen bir durum olarak karşılanmıştır.

Evlilik kalitesi kavramı; kişilerin evlilikte ilişkilerinin nasıl olduğu, çiftlerin bu konuda nasıl hissettiği ve tüm bunlardan nasıl etkilendikleri ile ilgili genel bir kavramdır (146). Buna göre kalitesi yüksek olan evliliklerde; eşlerin iletişimi, birlikte sorun çözme becerileri, evlilik doyumları ve mutluluk oranları yüksektir (146). Ancak

görüülen kadınların birçoğunun evliliğinde, bir evlilikte en temelde olmaması gereken olumsuz durumlardan ötürü evlilik kalitesinin düşük olduğuna inanılmaktadır, ancak buna karşın kadınların tamamının eşleri ile olan evliliklerini devam ettirmek istemeleri ilginç bulunmuştur.

Bazı eşler evlilik içerisinde eşlerinin alkol madde kullandığını belirtmişlerdir. Özellikle madde kullanımı, evlilik içinde kullanan kişi kadar eş ve çocuklar için de risk oluşturan bir durum olarak düşünülmektedir. Ev içerisinde madde kullanan ya da madde kullandığı bilinen eşin; çevresindekileri de bunu kullanmaya teşvik edebileceği, kötü örnek olacağı ya da madde kullanımından ötürü çevresindekilere zarar verme ihtimali olduğu için risk oluşturacağı düşünülmektedir. Madde kullanımı gibi alkol kullanımı da riskli bulunmaktadır. Myers, çalışmasında alkol kullanımı olan ve cezaevinde kalmakta olan erkek suçluları ve onların eşlerini ele almıştır (88). Çalışmaya katılan mahkûm eşleri eşlerinin cezaevi öncesi yaşamlarında alkol kullandığı süreçte davranışlarında, modunda, görünümünde ve hareketlerinde olumsuz anlamda değişme yaşandığını ve bu durumun kendilerine olumsuz yansıdığını ifade etmişlerdir. Bu çalışmanın katılımcıları da eşlerinin alkol ve madde kullanımının evliliklerinde sorun oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazıları, eşlerinin suç işlediği sırada alkollü olduğunu söylemişlerdir. Özellikle eşleri adam yaralama suçundan cezaevinde olan katılımcıların üçünde bu durum böyledir. Uyuşturucu suçundan cezaevinde olan katılımcı eşlerinin ise aynı zamanda madde kullanım öyküleri de mevcuttur. Bakıldığı zaman alkol madde kullanımının, katılımcıların eşlerinin suç işleyip cezaevine girmesine de etki ettiği görülmektedir. Bu nedenle bu durum hem evlilik hem de suç bağlamında olumsuz görülmektedir.

Görüülen kadınların kimlerle birlikte yaşadıkları incelendiğinde çoğunluğunun kendi çocukları ile birlikte kiralık evlerde oturdukları görülmüştür. Bir kadın eşinin ailesinin yanında, iki kadın ise kendi ailelerinin evlerinde oturmaktadırlar. Görüülen kadınların evlerinin çoğunluğu kiradır. Katılımcıların bazılarının evleri eşlerinin ailelerine aittir. Katılımcılardan kirada olanların birçoğu kiralarını ödemekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Eşlerinin ailelerinin evlerinde oturan katılımcıların bazılarının ise eşlerinin aileleri ile arası ev nedeniyle kötüdür ve evden çıkarılma korkusu yaşamaktadırlar. Schneller'ın, Lowenstein'ın ve Davis'in çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin birçoğu da kirada oturmakta ve kiralarını ödemekte zorlandıklarını

ifade etmektedirler (22, 23, 55). Schneller'in çalışmasına katılan ailelerden bazılarının ise kiralarını ödeyemedikleri için evden çıkarılma riski bulunmaktadır (22). Kirada oturma, kirayı ödemekte zorlanma ve evden çıkarılma riski, mahkûm aileleri için ortak bir durum olarak göze çarpmaktadır.

Davis'in çalışmasına katılan ailelerin bir kısmı devletin kendilerine sağladıkları evlerde oturmaktadırlar (55). Bu çalışmaya katılan mahkûm eşlerinin hiçbirisi bu tarz bir barınma sisteminin içerisinde yer almamaktadır. Ancak eşlerin genel ekonomik sorunları ve bunun konut bağlamındaki yansımalarının görülmesi nedeniyle, devletin ihtiyaç duyan mahkûm yakınlarına yönelik bir toplu konut hizmeti ya da barınma/kira yardımında bulunmasının aileler adına oldukça olumlu olacağı düşünülmektedir.

Yurtdışındaki çalışmalarda mahkûm eşlerinin çoğunlukla çocukları ile tek başlarına ve kiralık veya devletin sağladığı evlerde oturdukları görülmektedir (22, 55). Bakıldığı zaman bu çalışmada da çoğunluk bu şekildedir, ancak ailelerin evlerinde oturmamak veya ailelerin yanında kalmak da ayrıca göze çarpan bir durumdur. Yurtdışındaki çalışmalarda bu örüntüye neredeyse hiç rastlanmamıştır. Bu durumun Türkiye'nin geleneksel kültürel yapısı ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Türk toplumunda evlenen çocuğa ev yapmanın ya da evlilik sürecinde ev sahibi olmasını sağlamanın, yaygın görülen bir 'sahiplenilmiş sorumluluk' olduğu bilinmektedir. Katılımcılardan, eşlerinin ailelerinin evlerinde oturanların da evleri, eşlerinin ailelerince, erkek çocuklarına sağladıkları evlerdir, ancak mahkûmiyet durumunda anlaşmazlığa düşülen aile ilişkileri sonucunda kadınlardan bazılarının bu evlerden çıkma riski bulunmaktadır. Bu durum, hali hazırda ekonomik açıdan oldukça zor durumda olan katılımcılar için son derece olumsuzdur. Eşleri cezaevinde olan kadınların, eşlerinin yokluğu sürecinde, yakınları tarafından desteklenmeye ihtiyaçları duydukları göze çarpmıştır. Eşin ailesi, bu yakınların başında gelmektedir. Eşin ailesi ile bozulan ilişkilerin, katılımcılara olumsuz etki ettiği görülmektedir.

Katılımcılardan dörtte biri kadarı, eşleri cezaevine girdikten sonra ailelerinin yanına taşınmak durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum da Türkiye'ye özgü geleneksel toplumsal yapı ile ilişkilendirilmektedir. Eşin cezaevine girmesi sonrası yalnız kalan kişinin özellikle kadın olması, hem ekonomik açıdan hem de toplumsal cinsiyet bağlamında kadının aileler tarafından korunma altına alınması durumunu

doğurabilmektedir. Önal Dölek'in çalışmasına katılan mahkûm ailelerinin %35,3'ü yakınları cezaevine girdikten sonra aile üyelerinin yanlarına taşınmışlardır (5). Önal Dölek (2004) de bu durumu Türkiye'ye özgü toplumsal yapı ile ilişkilendirmektedir (5).

Çalışmada katılımcıların göç deneyimi sorgulandığında, katılımcıların yarısından çoğunun evlendikten sonra başka şehre gelin gitme biçimde bir göç deneyimi yaşadığı görülmüştür. Daha önce hükümlü aileleri üzerine bir araştırma yapmış olan Önal Dölek'in çalışmasında da çalışmaya katılan hükümlü ailelerinin %44,5'inin göç deneyimi yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır (5). Ancak, bu çalışmada evlilik nedeniyle göç etme durumu, göç etmiş katılımcılar arasında %6,2'dir.

Toplam 17 kadının yalnızca altısının çalışmakta olduğu, diğer kadınların çalışmadıkları daha önceki kısımlarda belirtilmiştir. Görüşülen kadınlara sosyal güvence durumları sorulduğunda dört katılımcının iş yerinden kendilerine sağlanan sosyal güvenceleri olduğu, dört katılımcının hiçbir sosyal güvencesinin olmadığı, dokuz katılımcının ise devlet tarafından sağlanan sosyal güvenceleri olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Önal Dölek'in çalışmasına katılan hükümlü aile üyelerinin ise yarısından çoğunun sosyal güvencesi bulunmamaktadır (5). Mahkum yakınlarında, mevcut sosyo ekonomik profil kaynaklı olarak, sosyal güveceye sahip olmama durumunun yaygın olarak görüldüğü görülmüştür. Devlet tarafından sağlanan hizmetler, bu noktada önem arz etmektedir.

Katılımcıların yarısından çoğu devletten sosyal yardım aldığını söylemiştir. Geri kalan katılımcılar ise almadıklarını söylemişlerdir. Sosyal yardım almayan katılımcıların bazılarının yardım başvuruları işlem görmektedir ve bu katılımcılar sosyal yardım almayı beklemektedirler. Birçok çalışmada ortaya çıkan şey mahkûm ailelerinin yoksulluk sarmalında yaşadığıdır (1, 22, 55). Bu noktada mahkûm aileleri için sosyal güvence sahibi olmanın ve sosyal yardım almanın önemi büyüktür, çünkü birçok aile aldıkları bu yardımlarla geçindiklerini belirtmişlerdir (2, 22). Bu çalışmaya katılan kadınların birçoğu da yalnızca devletten aldıkları yardımlarla geçinmektedirler. Bu nedenle çoğunun aylık gelir miktarı asgari ücretin çok çok altındadır. Kadınlar, devletin kendilerine sağladığı yardımları oldukça önemli bulmakta ve bu yardımlardan ötürü devlet hakkında oldukça olumlu söylemlerde bulunmaktadırlar. Katılımcılar, hangi gerekçe ile sosyal yardım aldıklarını kendileri de net bir biçimde bilemeseler de

anlatılarından, birçoğunun devletin mahkûm ailelerine kısa bir süre önce sağlamaya başladığı yardımlardan faydalandığı düşünülmektedir. Türkiye özelinde mahkûm ailelerine yönelik böyle bir sosyal yardım sağlanmaya başlanmış olması, bir açığı kapamış ve oldukça önemli bulunmuştur.

Çalışmaya katılan kadınların vurguladıkları en önemli sorunları ekonomik sorunlarıdır. Çalışan kadınlar da dâhil olmak üzere görüşmelerde üzerine basılan en önemli zorluk ekonomik zorluklardır. Literatürde mahkûm aileleri ile yapılmış, özellikle de eşlerle yapılmış hemen hemen her çalışmada da katılımcıların bahsettikleri en temel zorlukları ekonomik zorluklarıdır. Schneller, Lowenstein, Davis, McEvoy ve arkadaşları, Western ve McLanahan, Boswell, Brown, Comfort, Önal Dölek, Christian ve arkadaşları, DeFina ve Hannon ve Murray çalışmalarında, ele aldıkları mahkûm ailelerinin ekonomik sorunlarının ciddi boyutta olduğunu ortaya koyan araştırmacılardan yalnızca bazılarıdır (3, 5, 14, 22, 23, 33, 52, 55, 56, 61, 64, 91, 92).

Bir kişinin cezaevine girmesi ile -ki eğer bu kişi erkekse ve ailenin finansal sorumluluğunu da üstlenen kişiye- geride kalan ailesi için durum oldukça zorlaşmaktadır. Görüşülen kadınların eşlerinin eğitim durumları ve çalışma durumları incelendiğinde birçoğunun geçmişte yüksek gelirli kişiler olmadıkları anlaşılmıştır. Dolayısıyla görüşülen kadınların da hiçbirisi eşleri cezaevine girmeden önce maddi anlamda çok yeterli durumda değildirler, ancak bu tabloda bakıldığı zaman ortaya çıkan en önemli sonuçlardan birisi; eşleri cezaevine giren kadınların ekonomik olarak eskiye oranla çok daha fazla zor duruma düştüğüdür. Önal Dölek'in çalışmasına katılan hükümlü ailelerinde de tamamiyle benzer bir durum görülmektedir (5). Buna göre bu ailelerin ekonomik gelirleri önceden de oldukça düşüktür, ancak hükümlülükle birlikte maddi sıkıntılar daha da fazla derinleşmiştir. Western ve McLanahan da cezaevi süreci ile birlikte mahkûm ailelerinin ekonomik olarak daha zor duruma düştüklerini söylemektedirler (91). Esasen literatürde mahkûm aileleri ile ilgili yapılmış çalışmaların birçoğunda, katılımcıların ekonomik durumları buna benzerdir. Eş mahkûmiyeti, aileyi ekonomik açıdan çok zor duruma sokan bir süreç olması nedeniyle mahkûm yakınları üzerinde mağduriyet yaratmaktadır. Ekonomik sorunlar ise aileleri birçok farklı risk ile karşı karşıya bırakmaktadır. Mahkûm çocuklarında görülen okulu bırakma davranışı, bu risklerden yalnızca önemli bir tanesidir.

Sosyal yardımlar, ekonomik olarak hali hazırda çok iyi olmayan durumları, eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte daha da kötü hale gelen katılımcılar için hayatta kalabilmek adına bir dayanak görevi görmektedir. Bu nedenle kadınlar, devletin kendilerine yaptığı yardımları yüceltmektedirler. Tamamına yakını yakınları ya da başka herhangi bir yer tarafından ekonomik olarak desteklenmeyen katılımcıların bazıları, devleti; kapısını tek çalan, kendisine yardım eden tek yer olarak görmektedir. Enformel destekleri çok az olan ve çoğunluğu çalışmayan katılımcıların devlet yardımlarını önemsemesi bu nedenle olağan karşılanmaktadır. Bazı katılımcılar devletin kendilerine sağladığı maddi desteğin artması gerektiğini söylemişlerdir, bazıları ise sosyal yardımların kendilerine daha hızlı bağlanması gerektiğini. Devletin eşleri cezaevinde olan kadınlara maddi açıdan daha çok destek vermesi, birçok sorunu bulunan bu kitle için oldukça önemli olacaktır. Dolayısıyla bu noktanın göz önünde bulundurulması ve desteklerin arttırılması yönünde çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Bunun yanı sıra, bazı katılımcıların dile getirdiği gibi, eşi cezaevinde olan kadına, eşi cezaevine girdikten hemen sonra yardım bağlanması kadınların çok fazla mağdur olmaması adına kritik bir durumdur, çünkü katılımcıların birçoğu kendi ayakları üzerinde duramamaktadır ve eşlerinin tutuklanması ile birlikte bocalamaktadırlar. Davis'in çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin birçoğu, eşleri cezaevine girdikten sonra, yaşamlarında ilk kez evin ekonomik sorumluluğunu üzerlerine aldıklarını söylemişlerdir (55). Bu çalışmada da kadınlar için benzer bir durum söz konusudur ve bu süreçte devlet desteği onlar adına çok önemlidir. Eşleri cezaevinde olan kadınlara yönelik sosyal yardımların arttırılması ve hızlı sağlanması kadar, devlet haricinde başka kuruluşların da bu konuda çalışmalar yapmasının önemli olacağına inanılmaktadır. Mahkûm yakınları üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarının, sayısının artmasına gerek olduğu düşünülmektedir.

Toplam 17 katılımcının 15'inin çocukları vardır. Katılımcıların çoğunun sahibi oldukları çocuk sayısı 3 ve üzeridir. Ortalama çocuk sayısı 2,5'tir. Lowenstein'in çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin ise sahip oldukları ortalama çocuk sayısı 2.6'dır (23). Katılımcıların çocuklarının çoğunluğu okula gitmeyen ya da ilkokula giden çocuklardır. Lowenstein'in çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin çocukları da çoğunlukla küçüktür (33). Küçük çocuk sahibi olmak görüşmecileri işgücü

bağlamında eve mahkûm etmektedir. Bazı katılımcılar çalışamama nedenlerini küçük çocuklarının olmasıyla açıklamışlardır.

Okula giden çocuklarının olması ise kadınları ekonomik açıdan zorlamaktadır. Eşlerinin cezaevine girmesi ve bakıma muhtaç ya da okula giden küçük çocuğa sahip olmaları, katılımcıların çalışamamasına ve masraflarının artmasına neden olduğu için ekonomik sorunlarını derinleştirmekte ve sosyal yardım almayı görüşmeciler açısından daha da önemli bir hale getirmektedir. Light'ın çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin %90'ını da devlet desteği ile ayakta kaldıklarını ve bunun kendileri için kaçınılmaz derecede önemli olduğunu vurgulamışlardır (2).

Ekonomik zorlukların kadınları en fazla zorladığı noktalardan birisi de çocuklarına yeterli imkânları sağlayamamaktır. Erkeğin cezaevine girmesinin eşini olduğu kadar, çocuklarını da yoksullaştırdığı bilinmektedir (56). Bu çalışmaya katılan kadınların çocuklarından bazıları babalarının cezaevine girmesi sonrasında yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle okullarını bırakmak durumunda kalmışlardır. Mahkûm çocuklarında okulu bırakma yaygın görülen bir durumdur. Önal Dölek'in çalışmasına katılan mahkûm çocuklarının %16,6'sı da hükümlülük durumu sonrası okulu bırakmışlardır (5). Okulu bırakmanın çocuklarda, kendi içerisinde birçok sorunu ve riski beraberinde getirdiği bilinmektedir. Bu durum ebeveyni cezaevinde olan çocuklarda sık görülmesi nedeniyle, bu çocukların okullarda takibinin iyi yapılması gerektiği düşünülmektedir. Okulu bırakma durumu olan çocukların, okullarına devam etmeleri için gerekli müdahalelerin aileler ile işbirliği içerisinde öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanları tarafından ortak yürütülecek çalışmalarla sağlanması gerektiğine inanılmaktadır. Okullarda çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının varlığının bu noktada önemli olacağına inanılmaktadır.

Çocuklarda ebeveynlerinden birinin cezaevine girmesi sonrası görülen önemli sorunlar literatürde; öfke, suçluluk, üzüntü, hayal kırıklığı gibi duyguların sık yaşanması ile okul başarısında düşme, davranış sorunları, akran ilişkilerinde bozukluk, düşük benlik saygısı, madde kullanımı ve ruhsal bozukluklar olarak tanımlanmıştır (19, 21-26) . Bu çalışmaya katılan kadınların çocuklarının bazılarında bu sorunların mevcut olduğu görülmüştür. Ruhsal sorunlar, üzüntü, kızgınlık, özlem, davranış sorunları ve uyku sorunları bu çalışmaya katılan kadınların çocuklarının sahip olduğu sorunlardandır. Lowenstein'in çalışmasında da mahkûm çocuklarının aynı sorunları

yaşadıkları ortaya konulmuştur (23). Literatürde çok sık bahsedilse de çocukların okul başarısındaki düşmeye bu çalışmada çok fazla rastlanmamıştır.

Görüşülen kadınların çocuklarının babalarının cezaevine girmesine verdiği en temel tepkiler kızgınlık, özlem ve üzüntüdür. Boswell'in çalışmasına katılan mahkûm çocuklarının ise babalarının cezaevinde olması konusunda hissettikleri en temel duyguları üzüntü ve özlemdir (64). Nesmith ve Ruhland ise çalışmalarına katılan çocukların babalarının yokluğu nedeniyle yaşadıkları durumu daha çok üzüntü olarak tanımlamışlardır (30). Araştırmacıların çalışmasındaki çocukların bazıları babalarına tepkili oldukları için ziyaretlere gitmemekte ya da gittiklerinde babalarına karşı mesafeli davranmaktadırlar. Bu çalışmada karşılaşılan mahkûm çocuklarının bazılarında da benzer tepkiler birebir görülmektedir. Bu tepkilerin, çocukların babalarına olan kızgınlıklarını yansıtmaya biçimleri olduğu düşünülmektedir.

Mahkûm çocuklarının sahip oldukları sorunlardan ötürü birçok riskle karşı karşıya oldukları söylenmektedir (27). Bu çalışmadaki mahkûm çocuklarının çoğunun da çeşitli risklerle karşı karşıya oldukları düşünülmektedir. Okulu bırakma durumunun yaygınlığı, çocukların geleceği açısından temel belirleyici olan eğitime etki ettiği için mahkûm çocukları için en önemli risklerden birisi olarak düşünülmektedir. Okulu bırakan çocukların; gelecekte ekonomik, sosyal ve psikolojik birçok sorunla karşı karşıya kalması muhtemeldir. Bazı çalışmalar mahkûm çocuklarının suça karışma riskinin diğer çocuklardan fazla olduğunu ortaya koymaktadır (20). Suça karışma mahkûm çocuklarının sahip olduğu risklerden birisidir. Özada'nın çalışmasına katılan çocuk suçluların annelerinin birçoğunun çocuğu okulu bırakmış ve sonrasında suça karışmıştır (6). Polat'ın çalışmasına katılan madde bağımlısı ergenlerin de tamamına yakını okulu bırakmıştır (147). Bu noktada okulu bırakan çocukların madde bağımlılığı ya da suça karışma gibi riskleri taşıdıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Mahkûm çocuklarında da bu durum sık görüldüğü için böyle risklerin söz konusu olduğu düşünülmektedir. Mahkûm aileleri ve mahkûm çocukları ile ilgili yapılacak okul ve aile temelli sosyal hizmet uygulamalarının, bu riskleri azaltacağı düşünülmektedir.

Çocukların babaları olmadan ve annelerinin sınırlı maddi imkânları ile büyümelerinin ise gelişimleri ve ruhsal durumları açısından çeşitli riskleri beraberinde getireceği düşünülmektedir. DeFina ve Hannon'un çalışmalarında babaları cezaevinde

olan çocukların yoksullaştığını ortaya koyması ve literatürdeki diğer başka çalışmaların da hem kadın hem de çocuk yoksulluğunun erkeğin cezaevine girmesi ile arttığını söylemesi, çocuklar bağlamında çocuk yoksulluğu konusundaki risklerin mahkûm çocuklarına otomatikmen yansıtacağını akla getirmektedir (5, 22, 23, 33, 56). Yoksul çocuklar; hastalık, donma, özgüven eksikliği, düşük benlik saygısına sahip olma, depresyon, büyüme geriliği, sağlıksız çevrede büyüme, zeka geriliği, bağışıklık sistemi hastalıkları ve enfeksiyonlar gibi birçok riskle karşı karşıyadırlar (148).

Mahkûm çocuklarını bekleyen bir başka risk olarak ise; bakılamama sonucu, çocuğun devlet korumasına verilmesi ve aileden kopması gösterilebilir. Greene'in çalışmasına katılan kadın suçluların çocuklarının bazılarının, geride onlara bakacak kimseleri olmaması nedeniyle devlet tarafından korunma altına alındıkları bilinmektedir (24). Bu çalışmadaki kadınların hiçbirisi çocuklarını devlet korumasına verme gibi bir planları olduğundan söz etmemişlerdir. Dolayısıyla bu çalışma için bu durum geçerli değildir, ancak temelde ciddi ekonomik sorunları olan mahkûm ailelerinde, bu durumun gözlenebileceği düşünülmektedir.

Görüülen kadınların eşlerinin meslekleri ve cezaevine girmeden önce düzenli bir işte çalışıp çalışmadıkları incelendiğinde; eşlerin mesleklerinin eğitim durumlarına uygun olan meslekler olduğu görülmüştür. Eşlerin yarısından çoğunun ise cezaevi öncesinde düzenli bir işte çalışmadığı anlaşılmıştır. Lowenstein'in çalışmasına katılan kadınlarının çoğunun eşleri de cezaevi öncesinde düzenli bir işte çalışmamaktadırlar (33). Görgülü ve Tutarel Kışlak'ın çalışmasına katılan erkek mahkûmların ise neredeyse yarısının cezaevi öncesinde düzenli bir işte çalışmadıkları, işsiz oldukları ortaya koyulmuştur (11). TÜİK verilerine göre ise şu anda tutuklu bulunan mahkumlardan iş durumu bilinenlerin %82.6'sının cezaevi öncesinde bir işi olduğu bilinmektedir (4). Bu durumda TÜİK verileri ile bu çalışmada elde edilen sonuçların tam bir uyum içerisinde olmadıkları görülmüştür.

TÜİK ceza verilerine göre erkek hükümlülerin en çok; yaralama (29.180 kişi), hırsızlık (20.876 kişi), uyuşturucu ile ilişkili suçlar (8849 kişi), öldürme (6382 kişi), sahtecilik (6280 kişi), icra ve iflas kanununa muhalefet (18.036 kişi) ve cinsel suçları (4078kişi) işledikleri görülmüştür (4). Bu çalışmaya katılan kadınların eşlerinin suçları da bu tablo ile uyumludur. Tablo 31'e göre; bu çalışmadaki katılımcıların eşleri en

çok; hırsızlık, uyuşturucu ile ilgili suçlar ve adam yaralama suçundan cezaevindedir. Bu durumu; cinsel istismardan, gasp ve yaralama ve diğer suçlar takip etmektedir.

Katılımcıların ailelerinde suça karışmış başka kişilerin olup olmadığına bakıldığında, katılımcılardan üçte biri kadarının yakınlarının daha önce suça karışmış olduğu görülmüştür. Bu katılımcılardan çoğunun erkek kardeşi, birinin ise en büyük oğlu daha önce cezaevine girmiştir. Önal Dölek ve Özada'nın çalışmasına katılmış olan hükümlü yakınları da ailelerinde suç işlemiş başka kişiler olduğunu söylemişlerdir (5, 6). Özada'nın çalışmasına katılmış hükümlü annelerinin yarısı, aile üyelerinin suça karıştığını söylemişlerdir (6). Suçlu bireylerin çevrelerinde, suça yatkın başka kişilerin olabileceği bilinmektedir. Bu durum kişilerin yakınlarından olumsuz anlamda etkilenmesine neden olabilmektedir.

Görüşülen kadınların birçoğu eşinin işlediği suçu kendisinden belirli bir süre sakladığını söylemiştir. Bu durum erkeklerin gerçekleştirdikleri eyleme yönelik, eşlerinin tepkisinden çekinmeleri olarak yorumlanmıştır. Kadınlar, eşlerinin işlediği suça ve tutuklanmalarına verdikleri ilk tepkilerin şok olma ve çok üzülmeye olduğunu vurgulamışlardır. McDermott ve King'in çalışmasına katılan mahkûm eşleri de eşlerinin tutuklanma anındaki ilk duygularının üzüntü ve şaşkınlık olduğunu ifade etmişlerdir (7). Araştırmacılara göre tutuklanma süreci mahkûm eşleri için travmatik bir deneyimdir. Bu deneyim, özellikle ilk kez yakını tutuklanan kişiler için daha da çok travmatiktir. Bu çalışmaya katılan bazı kadınlar da eşleri tutuklandığı ilk anda şok olduklarını, depresyona girdiklerini, ne yapacaklarını bilemediklerini söylemişlerdir. Tutuklanma travmasının mahkûm yakınlarında anksiyeteyi arttırabileceği ve başka ruhsal sorunlara da yol açabileceği düşünülmektedir. Tutuklanma aşamasında mahkûm yakınlarına yönelik psikolojik destek sağlanması gerektiğine inanılmaktadır. Ancak bilindiği kadarıyla bu tür uygulamalar Türkiye'de henüz yaygın değildir. Bu uygulamaların geliştirilmesi önerilmektedir.

McDermott ve King, çalışmalarındaki mahkûm eşlerinin özellikle eşleri tutuklandıktan ve cezaevine konduktan sonraki ilk anda yollarını bulma konusunda bocaladıklarını belirtmişlerdir (7). Bu çalışmaya katılan kadınların bazıları da cezaevine ilk gittiklerinde yönlerini bulamadıklarını, ne yapacaklarını bilemediklerini ifade ederek, o çalışmadaki kadınlarla benzer deneyimleri yaşadıklarını ortaya koymuşlardır. Karmaşık hukuki yapı ve cezaevleri, her kesimden birçok insan için

anlaşılması zor süreçlerdir, bu durum eğitim açısından dezavantajlı durumda bulunan eşleri cezaevinde olan kadınlar açısından daha fazla zorluk yaratmaktadır. Adli sosyal hizmet uzmanları ya da diğer ilgili meslek elemanlarının, yakınları cezaevine girmiş kişilere, bu süreçte yol gösterici çalışmalarda bulunması önerilmektedir. Cezaevlerinde mahkûm yakınlarına yönelik danışmanlık hizmeti veren birimlerin kurulmasının bu noktada süreci kolaylaştırıcı olabileceğine inanılmaktadır.

Literatürde, mahkeme süreci uzadıkça mahkûm ailelerinin ekonomik ve psikolojik açıdan mağduriyetlerinin arttığı söylenmektedir (7). Bu çalışmaya katılan kadınların çoğunun eşi, uzun mahkeme sürecinin ardından cezaevine girmiştir. Bu süreci yaşayan katılımcılar uzun mahkeme sürecinden olumsuz olarak bahsetmişlerdir. Bir katılımcı bu süreci cehennemi yaşamak olarak tanımlamıştır. McDermott ve King'in çalışmasına katılan mahkûm eşleri ise bu uzun mahkeme sürecini hayatlarını alt üst eden bir süreç olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (7). Bu noktada eşleri cezaevinde olan kadınların mahkeme süreci hakkındaki düşüncelerinin benzer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Literatür mahkûm eşlerinin ve çocuklarının cezaevi sürecini belirli aşamalarda yaşadığını söylemektedir (2, 7). Davis, mahkûm eşlerinin ve çocuklarının erkeğin cezaevine girmesine yönelik etkileri üç aşamada yaşadıklarını belirtmiştir (55). Buna göre;

1. Aşama ayrılık aşamasıdır ve tutuklanma ve mahkeme sürecini içerir.
2. Aşama eşin cezasına dayanma sürecidir
3. Aşama ise salıverilme öncesi ve sonrasını kapsayan süreçtir.

Katılımcılar, eşlerinin cezaevine girmesi sürecinde ilk dönemlerde psikolojik açıdan oldukça fazla zorluk yaşadıklarını, ancak zamanla anne de olmaları sebebiyle çocukları için kendilerini toparladıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların yaşadıkları psikolojik zorluklar; uyku sorunları, ağlama krizleri, depresif ruh hali, sinirlilik ve çevreye zarar verme gibi durumlardır. Katılımcıların bu zorlanmaları daha çok, Davis'in şemasındaki birinci aşamada yaşadıkları düşünülmektedir (55). Lowenstein'in çalışmasına katılan mahkûm eşleri de eşlerinin cezaevine girmesi sonrası; uyku sorunları, üzüntü, yalnızlık ve stres yaşadıklarını ifade etmişlerdir (33).

McEvoy ve arkadaşları'nın çalışmasına katılan mahkûm eşlerinde de benzer psikolojik sorunlara rastlanmıştır (3). Bu çalışmadaki katılımcılardan birisi eşinin mahkeme sürecinde beraat kararı almasını beklediğini, ancak eşi uzun bir ceza alınca büyük bir yıkım yaşayarak ruhsal sorunlar geliştirdiğini ifade etmiştir. Literatürde, ailelerin mahkûmun alacağı cezaya kendini hazırlamadığında yaşadığı yıkımın ve şok etkisinin normalden fazla olacağı söylenmektedir (7).

Bu çalışmaya katılan kadınların birçoğu, eşleri ile kıyaslandığında kendilerinin cezaevi sürecinde daha fazla mağdur olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bunun en temel nedeni olarak ise; ekonomik yükün ve ailenin sorumluluğunun kendi üzerlerine kalmasını göstermişlerdir. Bu sorumluluğun kadınlar tarafından ağır bir yük olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Arditti'nin çalışmasındaki katılımcılar da eşleri cezaevine girdikten sonra her konu ile tek başlarına ilgilenmek zorunda kalmalarının ve desteksiz oluşlarının kendilerinde bir yük oluşturduğunu ifade etmişlerdir (57). Nitekim literatürde mahkûm yakınları 'unutulmuş kurbanlar' olarak tanımlanmışlardır. Bu tanımın, onların bu var olan, ancak pek bilinmeyen zorlu durumları nedeniyle geliştirdiği düşünülmektedir. 1983'de Matthews, 1989'de Light ve 2004'de Loucks bu tanımlamayı yapan araştırmacılardandırlar (1-3). Birçok kadın eşinin cezaevinde, kendinin dışarıdaki yaşam mücadelesine kıyasla, rahat ve 'garanti bir yaşam sürdüğüne inanmaktadır. Bu düşüncenin, eşleri cezaevine giren kadınların birçok sorumluluğu tek başlarına üstlenmeleri nedeniyle oluştuğuna inanılmaktadır.

Görüşülen kadınların hemen hemen yarısı, eşleri suça karıştıktan sonraki süreçte eşlerine avukat tutabildiklerini ifade etmişlerdir. Diğerleri ise ekonomik nedenlerle eşlerine avukat tutamadıklarını söylemişlerdir. Önal Dölek'in çalışmasına katılan hükümlü ailelerinin ise %47'si ekonomik sorunlar nedeniyle yakınlarına avukat tutamadıklarını ifade etmişlerdir (5). Katılımcılardan bir kısmı avukatları kendilerini iyi bilgilendirmediği ya da kendilerine danışmadan karar verdiği için eşlerinin cezaevinde olduğunu söylemişlerdir. Bu durum avukat- mahkûm ve mahkûm yakını iletişiminin yeterince iyi olmadığı şeklinde yorumlanmıştır. Yargı sürecinde dava takibinin iyi yapılmasının, kişilere olumlu yansıtacağı düşünülmektedir.

Çalışmaya katılan kadınların üçte biri kadarı eşlerinin durumunu çevrelerinden gizlemezken, geri kalanlarının eşlerinin durumlarını çevrelerinde gizledikleri bir kitle mutlaka bulunmaktadır. Bu kitleler; iş çevresi ya da yakın görülen kişilerin dışındaki

kimseler olabilmektedir. Önal Dölek (2004)'in çalışmasına katılan hükümlü ailelerin ise %29'u yakınlarının cezaevinde olduğunu çevrelerinde gizleme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Aynı çalışmaya katılan ailelerin %41'i ise yakınlarının suç türünü çevrelerinden gizlemektedirler. Bu çalışmaya katılan kadınların ise üçte biri kadarı yakınlarının suç türlerini çevrelerinden gizlediklerini ifade etmişlerdir. Suç türünü saklayan katılımcıların eşlerinin suçlarına bakıldığında bu suçların; cinsel istismar, hırsızlık ve uyuşturucu ile ilgili suçlar olduğu görülmüştür. VACRO, cinsel suçlar gibi belli başlı suçları işleyen kişilerin yakınlarının sosyal dışlanmaya daha fazla maruz kaldığını söylemiştir (43). Levenson ve Tewksbury ise cinsel suçlardan hükümlü olan kişilerin aileleri ile yaptıkları çalışmalarında bu kişilerin ciddi tehditlere ve dışlanmalara maruz kaldıklarını ortaya koymuşlardır (93). Hassas bir suç olan bu suçu türünü işleyen kişilerin, yakınlarının durumunu gizleme eğiliminde olmaları bu nedenlerle olağan karşılanmaktadır.

Mahkûm yakınlarının durumları nedeniyle sıkça sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları, literatürde pek çok kez dile getirilmiş olan bir gerçektir (19, 21, 23, 33, 37, 40, 64). Bu çalışmada da katılımcıların yarısından çoğu buna paralel durumlar yaşadıklarını ortaya koymuşlardır. Pek çok kadın, toplumun eşleri cezaevinde olduğu için kendilerine yaklaşılmaması gereken kişiler olarak baktığını düşünmektedir. Lowenstein'in çalışmasına katılan mahkûm eşleri de toplumun kendilerine olumsuz bir bakışla baktığını düşünmektedirler (33). Comfort da çalışmasında benzer bir duruma rastlamıştır (41). Esasında, mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış birçok araştırma, en temelinde bu durumdan söz etmektedir. Yalnızca Schneller'in çalışmasında bunu desteklemeyen bir sonuca rastlanmamıştır (22). Araştırmacı bu durumu görüşmecilerinin Afrika Kökenli Amerikalılar olması ile açıklamaktadır. Afrika Kökenli Amerika'luların, Amerikan toplumunda suç oranı yüksek bir grup olduğunun bilinmesi, bu kişiler adına suç işlemeyi sıradan gösterdiği için, yakınları çevrelerinde sorun yaşamamaktadırlar. Sosyal dışlanmaya maruz kalan mahkûm yakınlarının yaşadıkları sorunların artacağı düşünülmektedir. Bu nedenle mahkûm yakınlarına yönelik sosyal dışlanmayı önleyici çalışmalarda bulunulması gerektiğine inanılmaktadır. Makro boyutta yapılabilecek çalışmaların, sosyal dışlanmayı önleyici bu çalışmalardan olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmaya katılan kadınların tamamının cezaevi ile ilgili düşünceleri olumsuzdur. Bu olumsuz bakış, kurumun cezaevi olması nedeniyle normal karşılanmaktadır. Cezaevleri genellikle; üzüntü, özlem ve acı ile özdeşleşmiş yerler olarak düşünülmektedir. Arditti'nin çalışmasına katılmış olan mahkûm eşleri de cezaevi ile ilgili olumsuz görüşlere sahiptirler (57). Bu çalışmanın katılımcıları cezaevlerini üzüntü ve sorunlarla beraber tanımlamaktadırlar. Comfort da San Quentin hapisanesine eşlerini ziyarete gelen kadınlarla yaptığı çalışmasında kadınların cezaevi algılarının olumsuz olduğuna ve bu algıyı değiştirmek adına cezaevlerini, kendi evleri ile özdeşleştirebilmek adına çeşitli stratejiler oluşturduklarına değinmektedir (61). Nesmith ve Ruhland'ın çalışmasına katılmış ve babaları cezaevinde olan çocukların ise cezaevi ile ilgili algıları olumsuzdur ve daha çok korkuya dayanmaktadır (30). Çocuklar için cezaevinin korku ile özdeşleştirilmesi bu çalışmadaki kadınların birçoğunun kendi çocukları ile ilgili de dile getirdiği bir durum olmuştur. Özellikle kapalı görüşe, bazı görüşmeciler korktukları ve üzüldükleri için çocuklarını götürmediklerini söylemişlerdir. Cezaevlerinin Arditti'nin de çalışmasında tanımladığı gibi aile dostu yerler olarak revize edilmesinin kadınlarda ve çocuklarda oluşmuş bu olumsuz bakış açısını bir miktar da olsa azaltacağına inanılmaktadır (57). Suçluluğun kaçınılmaz görüldüğü günümüz toplumunda, en azından cezaevlerinde yapılacak olan iyileştirmeler, mahkûm yakınlarının mevcut sorunlarının azalması açısından önemli olacaktır. Örneğin, ebeveynleri cezaevinde olan çocuklar için cezaevlerinde yaşlarına uygun bekleme, oyun salonlarının olması; çocukların yaşadıkları üzücü durumu travmatize olmadan atlattıklarına yardımcı olacaktır.

Görüşülenler eşleri ile ziyaret, telefon ve mektup yoluyla haberleştiklerini söylemişlerdir. Literatürde de mahkûm-aile görüşmesi için olduğu belirtilen iletişim yöntemleri genellikle bunlardır. Ziyaret etmek, birçok katılımcı için ekonomik açıdan zor olduğundan, telefonlaşma ve mektuplaşma ziyarete göre daha düzenli kullanılan iletişim yöntemleridir. Mektuplaşma, hediyeleşme ve fotoğraf gönderme özellikle babalar ve çocuklar arasında yaygındır. Boswell'in çalışmasına katılan babaları cezaevinde olan çocuklar da babaları ile sık sık mektuplaşma, resim gönderme yoluyla ve telefon yoluyla iletişim kurmaktadırlar (64). Katılımcılar, en çok çocuklarının okula gitmesini ve küçük olmalarını ziyarete gelememe nedeni olarak dile getirmişlerdir. Ziyaretin kadın için dahi zor olduğu düşünüldüğünde, çocukların alternatif yollarla

babaları ile iletişim kurmaları olağan karşılanmaktadır. Mahkûm yakınları ile ilgili literatürün çok önemli bir kısmı mahkûm çocukları ile ilgilidir. Literatürde ebeveynin cezaevinde olması durumunun mahkûmun çocuğunu ciddi derecede etkileyebileceği söylenmektedir (26). Phillips ve arkadaşları, ebeveynleri cezaevinde olan çocukların bu durumdan; ailenin ekonomik durumu, çocuğun bakım ve yaşam koşullarındaki düzensizlik, madde kullanımı riski, ruhsal ve davranışsal sorunlar, eğitimde görülen aksamalar, ebeveyn yokluğuna bağlı gelişen durumlar noktalarında etkilenebileceklerini vurgulamaktadır (149). Bazı araştırmacılar, mahkûm çocuklarının sağlıklı gelişimi için cezaevindeki anne ya da babaları ile düzenli iletişim kurmalarının şart olduğunu vurgulamaktadırlar (59). Bu açıdan bakıldığında, daha ucuz iletişim yöntemlerinin tercihi, mutlak olması gerekir diye belirtilen mahkûm-çocuk iletişiminin sürmesine olumlu katkıda bulunmaktadır.

Cezaevlerindeki mahkûmlarla çocuklarının iletişiminin sürmesi için bu yöntemlerin yanı sıra, profesyonel bir takım uygulamalara da ihtiyaç olduğuna inanılmaktadır. Cezaevlerindeki adli sosyal hizmet uzmanlarının bu uygulamaları yapabilecek kişiler oldukları düşünülmektedir. Uzmanların; çocukları ile iletişimi olmayan ya da az olan suçluları belirleyip, bu kişilerin çocukları ile iletişim kuramama nedenlerini araştırıp, bu nedenleri aşma yönünde çalışmalarda bulunması önerilmektedir. Bu durum hem suçluların rehabilitasyonu hem de çocukların sağlığı ve mutluluğu açısından önemli olacaktır. Sosyal hizmet uzmanlarının çocuğu olan mahkûmların, çocukları ile daha fazla zaman geçirebilmeleri için savunuculuk çalışmaları yapmaları gerektiğine de inanılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının temel rollerinden birisi olan savunuculuk rolü, bu konudaki sosyal politikaları değiştirici yönde etkili olabilecektir.

Katılımcıların cezaevi ile ilgili vurguladığı en büyük zorluklar; ziyaret etmenin mali yükü ve cezaevlerine ulaşımın zorluğu ile ilişkili zorluklardır. Literatürde mahkûm yakınları ve ziyaret bağlamını ele alan birçok çalışmada da, cezaevi ile ilgili dile getirilen en temel zorluklar bu iki zorluktur (52, 55, 57, 59, 61). Mahkûm eşleri için eşlerinin cezaevine girmesi, ailelerin birçoğunda finansal kaynak sağlayıcının yok olmasının yanı sıra, cezaevi sürecinin getirdiği yeni masraflar da demektir. Bu masraflar ulaşım masrafları ve cezaevindeki eşin giysi, harçlık ihtiyacına yönelik masraflardır. Daha önce yaşamlarında cezaevi ziyareti olmayan kadınlar, eşlerini

ziyaret etme durumu ile mecburen karşı karşıya kalmakta ve bütçelerinin belirli bir kısmını buna ayırmak durumunda olmaktadırlar. Bu durum hali hazırda birçoğunun çok zor durumda olduğu anlaşılan katılımcılar için, oldukça olumsuzdur. Birçok cezaevi şehir merkezine uzaktadır ve katılımcılar en az üç vasıta ile cezaevlerine gittiklerini söylemektedirler. Comfort'ın çalışmasına katılan katılımcılar da cezaevlerinin uzaklığından yakınmaktadırlar (61). Cezaevlerinin uzak noktalara yapılmasının karar vericiler nezdinde haklı nedenleri olduğu düşünülmektedir; ancak mahkûm yakınlarının durumları ele alındığında da, uzak noktalarda bulunan cezaevleri için en azından belirli noktalardan ücretsiz servisler sağlanması gibi uygulamaların olması gerektiği düşünülmektedir. Adalet Bakanlığı'nın bu konuda çalışma yapması gerektiğine inanılmaktadır. Ücretsiz servisler aracılığı ile çok vasıta değiştirme ve ulaşım masrafları konusunda mahkûm yakınlarına büyük bir rahatlama sağlanabilecektir.

Eşleri başka şehirlerdeki cezaevlerinde bulunan katılımcıların durumları ise daha zordur. Bu katılımcıların eşlerini ziyaret etme durumları daha sınırlı ve maliyetlidir. Her mahkûmun, ailesinin bulunduğu şehirdeki cezaevinde kalmasının ailesi yönünden bir hak olduğuna inanılmaktadır. Bazı katılımcılar, çocuklarının başka şehirdeki cezaevinde bulunan babalarını çok özlediklerini ve bunun psikolojilerine yansıdığını söylemişlerdir. Özellikle çocuklar açısından düşünüldüğünde, baba ile ilişkinin devamlılığı açısından, mahkûmların aileleri ile aynı şehirde olmalarının önemi artmaktadır. Yakını zorunlu olarak başka şehirdeki bir cezaevinde olan mahkûm ailelerine ise şayet ekonomik durumları kötü ise devlet tarafından ek yol yardımı verilmeli ve böylelikle mahkûm aile ilişkisinin sürdürülmesi sağlanmalıdır.

Katılımcıların cezaevi ile ilgili bir diğer sıkıntısı ise yine ulaşım ile ilgili zaman sorunlarıdır. Birçok katılımcı, özellikle de çalışanlar, ziyaretin geliş gidiş toplam süreleri ile birlikte neredeyse bir tam günlerini aldığını vurgulamaktadırlar. Bu durum hem iş yerinden izin alma hem de küçük çocuklar nedeniyle katılımcılar için zordur. Braman'ın çalışmasında da mahkûm yakınları bununla birebir aynı durumdan yakınmışlardır (60). Comfort'ın çalışmasında da mahkûm eşlerinin yine benzer zamansal şikâyetleri vardır (61). Mahkûm aile iletişimi hem mahkûmun rehabilitasyonu hem de ailesi adına oldukça büyük önem taşımaktadır (45, 59). Yakınları cezaevinde olan kişiler için, iş yerlerinin belirli süreler için özel ek izinler

sağlaması gerektiğine inanılmaktadır. Böylelikle çalışan mahkûm yakınları için cezaevindeki yakını ile olan iletişiminin kopmaması sağlanabilecektir. Ayrıca cezaevlerinde mahkûm çocuklarına yönelik geçici kreşlerin bulunmasının da küçük çocukları nedeniyle sorun yaşayan anneler adına olumlu olacağına inanılmaktadır.

Christian ve arkadaşları New York'ta bir hapisanede kalmakta olan erkek mahkûmların; anne, eş, kardeş gibi yakınları ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, bu grubun cezaevi ziyaretlerinin sıklığının ellerindeki maddi kaynakların durumuna göre şekillendiği belirlemişlerdir (52). Bu çalışmada ayrıca, yakını ile iletişimini sürdürmek isteyen bir mahkûm yakınının bu isteğini gerçekleştirebilmek için ekonomik açıdan bir takım ödünler vermesi gerektiği ve gelirin bir kısmını yakınına ayırması gerektiği ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada katılımcıların çoğunun dile getirdiği cezaevi ziyaret örüntüleri de ekonomik durumlarına bağlı olarak değişen şekildedir. Görüşülen kadınların çoğu, cezaevine ellerindeki paranın durumuna göre ziyarete gittiklerini belirtmişlerdir. Kadınların çoğu için ziyaret, belirli bir miktar kaynağın cezaevine aktarılması gerekliliğini doğurmaktadır. Bu ise, ekonomik olarak çoğunluğu çok zor durumda olan mahkûm eşleri için oldukça zorlayıcıdır.

McDermott ve King'in çalışmasına katılan mahkûm eşleri de eşlerini cezaevinde ziyaret etmenin ve eşlerin masraflarının, kendilerine her ay belirli bir miktar paraya mal olduğunu ve bu paranın kendilerini zorladığını ifade etmişlerdir (7). Araştırmacılar, mahkûm eşlerinin cezaevi sürecinde kendilerini 'stand by your man' 'eşinin arkasında dur' baskısı altında hissettiklerini vurgulamışlardır. Bu kavram, kadının cezaevinde olan eşinin, kadın tarafından cezaevi sürecinde desteklenmesi anlamında kullanılmaktadır. Ziyaret, para sağlamak, eşe bağlılığı sürdürmek bu desteğin çeşitli bileşenlerindedir. Eşi cezaevinde olan kadın, hem kendi dışarıdaki yaşam mücadelesini sürdürmeli hem de cezaevindeki eşine gereken desteği sunmalıdır. Cezaevindeki eşe para sağlamak, harçlık göndermek bu desteğin en temel biçimlerinden birisidir, ancak birçok çalışmada katılımcılar, kendi zorlu ekonomik koşulları arasında bunu sağlamakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir (3, 7, 57, 61). Bu çalışmada da katılımcıların ekonomik olarak en çok zorlandıkları noktalardan birisi budur. Bu nedenle birçok katılımcı eşlerine para gönderemediklerini ifade etmiştir. Çalışmada bir kısım katılımcı eşlerine para göndermediklerini, eşlerinin kendilerinde

para olmadığını bildiği için zaten böyle bir talebi olmayacağını söylemişlerdir. Katılımcıların bu davranışları nedeniyle eşlerini takdir ettikleri anlaşılmıştır.

Görüşülen kadınların hiçbirisinin pembe oda uygulamasını kullanmadığı öğrenilmiştir. Türkiye’de kısa bir süre önce uygulanmaya başlanan bu sistemin oturması için zamana ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Kullanmayı önyargılar nedeniyle istemeyen bir katılımcının eşinin söyleminden hareketle, bu sistemle ilgili belki de öncelikle mahkûmların önyargılarının kırılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Dünya’nın başka yerlerinde de pembe oda uygulamasının muadili uygulamalar mevcuttur. Comfort’ın çalışmasına katılmış olan kadınlar eşleri ile literatürde ‘conjugal visit’ olarak tanımlanan özel ziyaretleri gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir (61). Türkiye’de, pembe oda uygulaması zaman zaman olumsuz haberlerle gündeme gelmektedir. Bu haberler; Sivas’ta pembe odada eşi tarafından öldürülen kadın ve Özgecan cinayeti zanlısının öldürülmesinde kullanılan silahın içeriye pembe oda aracılığı ile sokulduğu iddiaları ile ilgili haberlerdir (79, 150). Bu tür haberler pembe oda uygulamasının olumsuz olarak algılanmasına yol açmaktadırlar. Özellikle kadın cinayetlerinin oldukça fazla olduğu ülkemizde, pembe oda uygulaması yapılırken can güvenliği ve diğer olumsuz durumların hesaba katılarak hareket edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Görüşülen kadınlar, eşlerinin cezaevine girmesini takip eden süreçte kendilerine en fazla destek olan kişileri; çocukları, kendi aileleri, arkadaşları, eşlerinin aileleri ve devlet olarak tanımlamışlardır. Literatürdeki diğer çalışmalarda tanımlanan destekçiler de genel olarak bununla uyumludurlar. McEvoy ve arkadaşları İrlanda’daki politik mahkûmların aileleri ile yaptıkları çalışmalarında partnerlerin en büyük destekçilerinin aileleri ve arkadaşları olduğunu ortaya koymuşlardır (3). Bu çalışmada görüşülenlerin destek konusundaki en büyük hayal kırıklıkları eşlerinin tarafına yöneliktir. Birçok kadın eşlerinin ailelerinin kendilerine daha fazla destek olmasını gerektiğini düşünmektedir. Bazı katılımcılar eşlerinin cezaevinde ihtiyaçları olduğunda “babasına, kardeşlerine söylüyorum, alsınlar” gibi cevaplar vermişlerdir. Kadınlar eşlerinin durumu nedeniyle ailelerinin eşlerine bakması gerektiğini düşünmektedirler, bunun yanında kendilerine destek olunması gerektiğini de düşünmektedirler. Haines, erkek tarafının mahkûm eşlerine olan desteğine yönelik literatürde çok fazla bilgiye rastlanmadığını dile getirmektedir (151).

Mahkûm ailelerinin çevreden aldığı desteğin kültürden kültüre değiştiğine inanılmaktadır (152). Sosyolojik açıdan bazı kültürlerin daha bireysel, bazılarının ise daha kolektif oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla bu değişimin temeldeki bu toplumsal yapı farkı ile açıklanabileceğine inanılmaktadır. Türk toplumu kolektif bir toplum olduğu için; mahkûm yakınlarının belirli kimselerce dışlanmaya maruz kalsalar dahi, özellikle aile ve yakın çevre tarafından destek gördüklerine inanılmamaktadır. Daha bireysel toplumlarda mahkûm ailelerinin çevreden aldıkları desteğin farklı olabileceğine inanılmaktadır. Öte yandan kadınların, eşlerinin durumunda onların ailelerini destek olma konusunda neredeyse ‘zorunda’ olarak görmelerinin ise yine bu yapı ile ilişkili olduğuna inanılmaktadır. Türk toplumunda çocuklar büyüye ve kendi yaşamlarını idame ettirir hale gelseler dahi aileler tarafından pek çok noktada desteklenmektedirler. Bu alışkanlığın, katılımcıları böyle düşündürdüğüne inanılmaktadır. Eşin başına gelen olayda hata yapmış olması ve bu hatanın kadını mağdur etmiş olması da görüşmecilerin ailelerine sorumluluk yüklemesindeki nedenlerden birisi olduğuna inanılmaktadır. Kadınlar ‘aldıkları’ kişinin hatasının sonuçlarına, o katlanamadığı için ‘ailelerinin’ katlanması gerektiğini düşünmektedirler.

Mahkûm eşlerinin çeşitli sosyal hizmetlere ihtiyacı bulunmaktadır. Bu çalışmada katılımcılar ihtiyaçlarını; ekonomik yardımın artması, kira desteği, iş bulmada kolaylık, çocuklara yönelik maddi yardım, psikolojik destek ve cezaevi ziyaretlerinde kolaylaşma olarak ifade etmişlerdir. Sosyal yardımla ilgili kısımda da belirtildiği gibi mahkûm yakınlarının birçoğu devlet desteği ile ayakta kalmaktadırlar. Bu çalışmadaki kadınların çoğunun da tek gelirleri devletten aldıkları aylık maddi yardımlardır. Ancak, kadınların birçoğu için bu yardımlar yeterli değildir ve artması gerektiğini düşünmektedirler. Öte yandan bazı katılımcılar çalışmaktadırlar. Bazı katılımcılar ise çalışabileceklerini ifade etmektedirler, ancak iş bulmak noktasında sorun yaşayabileceklerini düşünmektedirler. Bazı katılımcılar, devletin mahkûm yakınlarına iş bulmada kolaylık sunması gerektiğini söylemektedirler. Özellikle katılımcılardan Deniz Hanım’ın ifade ettiği ‘aksi halde kötü yollara sapılabilir’ söylemi, durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Ekonomik olarak zorluk yaşayan mahkûm eşlerinin olumsuz durumlara yönelme ve bundan zarar görme riskleri vardır.

Dolayısıyla bu çalışma sonucunda ortaya çıkan düşünce şu olmuştur; bir kişi cezaevine girdiğinde, geride kalan yakınları, adli sosyal hizmet uzmanları ya da diğer meslek elemanlarınca ivedilikle takip edilmeli ve sorunlarına yönelik müdahalelerde bulunulmalıdır. Sosyal yardım sağlamak bu müdahalelerden hali hazırda var olan bir tanesidir. Sosyal yardımların yanı sıra; iş bulma konusunda rehberlik etmek, kadınları sorunlarını konuşabilecekleri ücretsiz merkezlere yönlendirmek, aile ve evlilik danışmanlığı sunmak, cezaevlerinde çeşitli grup çalışmalarına katılmalarını sağlamak, mahkûm çocuklarına yönelik sosyal hizmet müdahaleleri geliştirmek ve bu çocukların risklerden uzak tutulması yönünde çalışmak, mahkûm ailelerine kira yardımı sağlamak gibi destekler, mahkûm aileleri için oldukça faydalı olacaktır. Ancak, bakıldığı zaman özellikle ‘konuşacak birileri’ noktasında Türkiye’de uygun ve aktif bir mekanizmanın pek fazla olmadığı görülmüştür. Bu nedenle danışmanlık hizmetlerinin artırılması ve yaygınlaştırılması gerektiğine inanılmaktadır.

Katılımcıların aile yaşamlarının çeşitli sorunları içerisinde barındırdığı görülmüştür. Aile yaşamının sağlıklı bir biçimde ilerlemesi için salıverilme öncesi ve sonrasında hem mahkûmla hem de ailesi ile çalışma yapılması gerektiğine inanılmaktadır. Lowenstein da mahkûm aileleri için özellikle cezaevi giriş ve çıkış dönemlerinde kısa süreli aile odaklı danışmanlık olması gerektiğini düşünmektedir (33). Araştırmacı, bu danışmanlık uygulamasının şunları hedeflemesi gerektiğini vurgulamaktadır;

- 1- Çocuk ve eşlerde; anksiyete, depresyon ve damgalanmanın etkileri ile mücadele,
- 2- Evliliğin dayanıklılığı ve evlilik ve ailenin kaynaklarının tespiti,
- 3- Çocuklara dönük sorunların ve risklerin belirlenmesi,
- 4- Ailenin ihtiyaç duyduğu hizmetlerin ve müdahalelerin belirlenmesi

Katılımcıların hiçbirisinin geleceğe dair somut planları yoktur, ancak çoğunun gelecekle ilgili çeşitli dilekleri mevcuttur. Bu dilekler durumları ile uyumlu olan, daha çok eşin cezaevinden çıkmasına ve bundan sonraki yaşama yönelik isteklerdir. Bu isteklerin katılımcıların hayallerindeki gelecek resmini yansıttığı düşünülmektedir. Katılımcıların bazıları, cezaevinin eşlerini değiştirdiğini ve eşlerinin kendilerine

gelecekte nasıl farklı olacaklarından bahsettiklerini söylemişlerdir. Lowenstein araştırmasında eşler arası, cezaevi sürecinin bitimine dair plan yapmanın mahkûm eşlerin durumları ile başa çıkmasına olumlu etki ettiğini ortaya koyulmuştur (33). Dolayısıyla katılımcılardan, eşleri ile geleceğe dair konuşmalar yapanların cezaevi süreci ile diğerlerine göre daha rahat baş ettikleri düşünülmektedir.

Bazı katılımcıların ise gelecekle ilgili planları yoktur ya da gelecekte de aynı hayatı yaşamayı düşündüklerini söylemektedirler. Bakıldığında birçoğu yoksul olan kadınların çoğunun 'yoksulluk kültürünü' benimsedikleri düşünülmektedir. Kişinin var olan yoksulluk durumunu içselleştirmesi ve ondan kurtulamayacağına inanması olarak tanımlanan yoksulluk kültürünün, eşleri cezaevinde olan kadınlarda görülmüş olması, onların yaşam mücadelelerine etki etmektedir. Birçoğu sosyal yardımlarla ayakta kalan katılımcıların, durumlarından kurtulabilmek adına çok fazla strateji geliştiremedikleri görülmektedir. Bu durum kişilerin sosyal yardımlarla yaşamaya alışması ve çözüm üretememesi riskini doğurmaktadır.

Çalışmaya katılan katılımcılardan hiçbirisi eşleri ile boşanmayı düşünmemektedirler. Bazı kadınlar bir dönem bunu düşünmüş olduklarını ifade etseler de gerçekleştirmeyeceklerini söylemektedirler. Kadınların boşanmama nedenleri çoğunlukla toplumsal çekinceleridir. Western, mahkûm evliliklerinde boşanmanın sık görüldüğü üzerinde durmuştur, ancak bu çalışmada bu durumu doğrular bir sonuca ulaşamamıştır (74). Resmi olarak boşanma davası süren bir mahkûm eşinin dahi eşi ile boşanma isteği bulunmamaktadır. Katılımcılar boşanmayı istememelerini genellikle başlarında bir erkek olması söylemi ile açıklamaktadırlar. Bakıldığı zaman evliliğinde ciddi birçok sorun bulunan kadının eşi cezaevine girmesine rağmen boşanmayı düşünmemesinin ekonomik ve toplumsal sebeplerle açıklanabileceğine inanılmaktadır. Katılımcıların birçoğu ekonomik olarak eşlerine bağımlıdırlar. O nedenle çoğu eşinin cezaevinden çıkıp ekonomik yükü kendisinden almasını beklemektedir. Katılımcıların ekonomik özgürlüğe sahip olsalardı boşanma konusunda farklı düşünebileceklerine inanılmaktadır. Ancak diğer yandan kendi ayakları üzerinde duran ve evlilikleri ve eş ilişkileri sorunlu olan katılımcıların da boşanma düşüncelerinin olmadığı görülmüştür. Bu durumun Türkiye'ye özgü geleneksel toplumsal öğretiler ile açıklanabileceğine inanılmaktadır. Kemp ve arkadaşları cezaevi öncesi yaşamlarında eşleri ile olan ilişkileri iyi olan kadınların dahi

cezaevi sürecindeki yıpranma ile birlikte boşanmaya yatkın olabileceklerini söylemiştir (69). Bu çalışmada eşleri ile evlilikleri kötü olan kadınların dahi boşanmayı hiç düşünmemesi, Türkiye'ye özgü olduğu düşünülen önemli bir bulgu olarak görülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına ve ilgili önerilere yer verilmektedir.

Eşleri cezaevinde olan kadınların yaşam durumlarını sosyal hizmet bakış açısı ile ele alan bu çalışmada, yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan ilki, görüşülen kadınların kendilerinin ve eşlerinin sosyo demografik özelliklerine dair olmuştur. Buna göre, çalışmaya katılan kadınların birçoğu küçük yerleşim yerlerinde dünyaya gelmiş ve düşük eğitim düzeyine sahip kişilerdir. Kadınların eğitimlerine devam edememe nedenleri olarak çoğunlukla; ekonomik nedenler ve ailelerinin kız çocuklarının okutulmasına yönelik olumsuz tutumları ön plana çıkmaktadır. Anne babaları da kendileri ile benzer eğitim düzeylerine sahip olan katılımcıların büyük çoğunluğu, erken yaşlarda eşleri ile 'isteyerek' evlilik yaptıklarını belirtmişlerdir. Kadınların evlilik sürecinde eşlerini seçmelerinin en önemli nedenleri; eşlerinde tanımladıkları iyi özellikler, var olan sevgi eksikliklerini onunla kapatacaklarına inanmaları ve duygusal açıdan eşlerine karşı besledikleri olumlu duygulardır.

Evlilik süreçleri ve evlilikleri incelenen katılımcıların, evlilik yaşamlarında çeşitli yapısal sorunlarla karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Ekonomik sorunlar, eşin aile ile ilgili sorumluluklardan kaçınması, aldatma, alkol madde kullanımı ve şiddet, katılımcıların evlilikleri süresince karşı karşıya kaldıkları olumsuzluklardan bazılarıdır. Tüm bu olumsuzlukların varlığına karşın, katılımcıların çoğu evlilik yaşamlarını iyi olarak tanımlamışlardır. Ancak, kadınların eşlerinde değişmesi gerektiğini düşündükleri çeşitli davranışlar da mevcuttur. Eşlerinin arkadaş çevrelerini suça sürüklenmelerindeki en önemli nedenlerden birisi olarak gören kadınların büyük çoğunluğu, eşlerinin arkadaş çevresini değiştirmesi gerektiğine inanmaktadır.

Kadınların çoğunun eşlerinin cezaevine gireceğini ilk öğrendiklerindeki tepkileri aşırı üzüntü ve şoktur. Önemli orandaki katılımcının eşleri, başlarına gelen olayı ve mahkeme sürecini eşlerinden gizlemişlerdir. Eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte kadınların yaşamında ciddi değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimlerden ilki kadınların ekonomik durumları ve çalışma yaşamları noktasında yaşanmıştır. Büyük çoğunluğu eşinin cezaevine girmesinden önce çalışmayan katılımcıların ciddi bir kısmı bu süreçte yaşadıkları ekonomik zorluklar nedeniyle çalışmaya başlamıştır.

Kendisinin çalışma imkânı bulunmayan kadınların bazılarının ise çocukları, babalarının cezaevine girmesi sonrasında ailenin ekonomik sorumluluğunu üstlenmiştir. Kadınların okula devam eden çocuklarının önemli bir kısmı, babalarının cezaevine girmesi sonrası çeşitli sorunlar yaşamışlardır. Okulu bırakma, okul başarısında düşme, duygu durumunda düşüş, kızgınlık ve baba özlemi çocuklarda ortaya çıkan olumsuz durumlardan bazılarıdır.

Çoğu çocukları ile birlikte kiralık olan evlerde yaşamakta olan katılımcıların, eşlerinin cezaevine girmesi sonrası gelişen sürece dair dile getirdikleri en önemli sorunları ekonomik sorunlardır. Büyük çoğunluğu devlet desteği almakta olan ve bir kısmı da yalnızca bu desteklerle geçimini sürdüren katılımcıların, yaşamlarına devam edebilmeleri için devlet desteği almaları onlar adına büyük önem taşımaktadır. Çevrelerinde manevi açıdan onları destekleyen; çocuklar, kendi aile üyeleri, arkadaşlar gibi kişilerin olduğunu söyleyen katılımcıların birçoğu, eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte gelişen süreçte çevreleri tarafından daha çok desteklenmeye ihtiyaç duyduğunu söylemiştir. Eşlerinin ailelerinden ciddi bir maddi-manevi destek beklentisi olan kadınların tamamına yakını, bu desteği elde edemediği için eşlerinin ailelerine karşı kırgındırlar.

Katılımcıların yarısı, mahkeme sürecinde ekonomik nedenlerden ötürü hukuki destek alamadıklarını vurgulamıştır. Cezaevi ile ilgili de ulaşım, eşe para gönderme, cezaevi ziyaret sisteminin zorluğu ve cezaevi algısı noktasında sorunları bulunan katılımcılar, eşlerinin cezaevine girmesinden sonra gelişen süreçte kendilerini, eşlerine kıyasla daha mağdur olarak görmektedirler. Ekonomik sorunlar ve cezaevi odaklı sorunların yanı sıra, katılımcıların eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte psikolojik ve toplumsal bazı sorunları da olmuştur. Birçoğu, eşinin cezaevine girdiği ilk zamanlarda ciddi psikolojik zorluklar yaşadığını ifade eden kadınlar, çocuklarının olması nedeniyle kendilerini zamanla toparlamak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların ciddi bir kısmı eşinin başına gelen durumu çevresinden gizleme eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Kadınların bunu yapma nedenleri temelde, yaşayabilecekleri sosyal dışlanmayı önlemek ve yalnız olduklarının bilinmesi sonucunda ortaya çıkabilecek riskleri ortadan kaldırmaktır. Eşi cezaevinde olan kadına önyargılı bakıldığını söyleyen kadınlar, olumsuz durumlara maruz kalmamak adına çeşitli kendini koruma stratejileri geliştirmişlerdir.

Bazı katılımcılar ise olumsuz etkilenmemeleri için çocuklarından babalarının cezaevinde olduğunu gizlemektedirler. Hem çocukları hem de kendileri için devletin çeşitli hizmetler sağlaması gerektiğine inanan katılımcıların ihtiyaç duydukları destekler; ekonomik, psikolojik ve çocuklarına yönelik destekler noktasında birleşmektedir. Hem evlilik öncesi yaşamlarında hem de evlilikleri sürecinde çeşitli olumsuzluklara maruz kaldığı anlaşılan katılımcıların, tüm bu olumsuzluklara karşın evliliklerini, eşlerinin olumlu yönde değişmiş hali ile sürdürmek istedikleri, boşanmayı düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Geleceğe dair çeşitli beklentileri bulunan kadınların en temel arzusu ise eşlerinin bir an önce cezaevinden çıkması ve kendi üzerlerinde bulunan yükü onların sırtından almasıdır.

Tüm bu sonuçlardan hareketle eşleri cezaevinde olan kadınlar üzerinden, mahkûm yakınlarına/ailelerine yönelik getirilen öneriler şunlar olmaktadır;

- Türkiye’de mahkûm yakınlarını ele alan bilimsel çalışmaların ve diğer faaliyetlerin oldukça sınırlı olduğu görüldüğünden, bu araştırmaların ve faaliyetlerin arttırılması önerilmektedir. Alanda, mahkûm yakınlarının birçok açıdan ele alınmasına ihtiyaç oluşturan durumlar olduğu gözlemlenmiştir. Bu eksikliklerin araştırmacılar tarafından belki bu çalışma üzerinden de dikkate alınıp, gelecek araştırmalarda konu edinilmesi önerilmektedir.
- Mahkûm ailelerinin, özellikle de geride kalan eş ve çocukların durumu, ilgili kurumlarca detaylı incelenmeli ve bu kurumlar süreç içerisinde ailelerle ve onların enformel destekleri ile yakından ilgilenmelidir. Gerekli müdahaleler yalnızca sosyal yardım düzeyinde kalmamalı, bu kişilerin yaşamsal sorunları ve karşı karşıya oldukları riskler noktasında da ele alınmalıdır.
- Her mahkûm yakınının yaşına ve durumuna göre farklı farklı ihtiyaçları bulunabilmektedir. Bu ihtiyaçlar sosyal hizmet sağlayıcı kurumlar tarafından takip edilmeli ve duruma uygun müdahaleler oluşturulmalıdır. Okullar, anne ya da babaları cezaevinde olan çocukları tespit edip, bu çocuklarla özel olarak ilgilenmelidir.
- Mahkûmların ve eşlerin evlilikleri, cezaevinde dahi, buralara evlilikle ilgili mahkûmu ve eşini kapsayan programlar eklenerek güçlendirilmelidir,

böylelikle eşin salıverilmesinin ardından gelecek süreçte, aile daha sağlam ilerleyebilecektir.

- Cezaevi aile destek programları oluşturulmalı ve mahkûm ailelerinin ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunları cezaevlerinde de tespit edilip uygun müdahalelerin sağlanması noktasında adımlar atılmalıdır.
- Mahkûm ailelerinin bir araya gelebileceği grup çalışmaları düzenlenmelidir.
- Henüz suç davranışı gerçekleşmeden önce kişilere danışmanlık hizmetleri verilmelidir. Özellikle madde kullanımı, yoksulluk, şiddet gibi sorunların olduğu ailelere daha fazla önem verilmelidir.
- Sosyal yardımlar ve diğer hizmetler mahkûm ailelerine eşin cezaevine girmesini takip eden süreçte hızlı bir biçimde sağlanmalıdır ve mahkûm ailelerine yönelik sosyal yardımlar arttırılmalıdır.
- Mahkûm yakınlarına meslek edinme ve iş bulma konusunda yardım sağlanmalıdır.
- Cezaevlerine ulaşımın kolaylaşması için belirli noktalardan ücretsiz servisler sağlanmalı, cezaevlerinde çocuklara ve kadınlara uygun bekleme alanları inşa edilmeli ve cezaevi sürecinde mahkûm aile bağını güçlendirici çalışmalar yapılmalıdır.
- Tüm bu önerilerin gerçeğe dönüşmesinde büyük payı olacak olan sosyal hizmet uzmanlarının sayısı arttırılmalı, çalışma koşulları iyileştirilmeli, sosyal hizmet okulları desteklenerek güçlendirilmeli ve adli sosyal hizmet alanının gelişmesi için ön ayak olunmalıdır.

7. KAYNAKLAR

1. Loucks N. 'Prison Without Bars': Needs, support, and good practice for work with Prisoners' Families, *Tayside Criminal Justice Partnership and Families Outside*, 2004.
2. Light R. *Prisoners' Families: What Are the Issues*. Bristol, Bristol Centre for Criminal Justice, 1989.
3. McEvoy K, O'Mahony D, Horner C, Lyner O. The Families of Politically Motivated Prisoners in Northern Ireland, *The British Journal of Criminology*, 1999, 39(2):175-197.
4. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2013, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, Rapor No: 4358, 2014.
5. Önal Dölek B. Hükümlü Ailelerinin Ekonomik ve Psikososyal Sorunları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2004.
6. Özada A. Annelerinin Gözüyle Tutuklu/Hükümlü Çocukların Suça Yönelme Nedenleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011.
7. McDermott K, King RD. Prison rule 102: "stand by your man": The impact of penal policy on the families of prisoners. In: Shaw R (ed). *Prisoners' Children: What are the issues?*, London, Routledge, 1992: 50-73.
8. Brookman F, Maguire M, Pierpoint H, Bennett T. *Handbook on Crime*, Devon, Willan Publishing, 2010.
9. World crime trends and emerging issues and responses in the field of crime prevention and criminal justice, United Nations Economic and Social Council, Report No: E/CN.15, 2011:1-24.

10. Doğan Haber Ajansı. Cezaevlerinde yüzde 234'lük artış, 2015. <http://www.hurriyet.com.tr/cezaevlerinde-yuzde-234luk-artis-28629147>. 19 Nisan 2016.
11. Görgülü T, Tutarel Kışlak Ő. Erkek Hükümlü ve Tutukluların Boyun Eğici Davranışları, Depresyon ve İntihar Olasılıkları, Nöropsikiyatri Arşivi, 2014, 51:40-45.
12. Güleç H, Yazıcı Güleç M, Ulusoy Kaymak S, Topaloğlu M, Ak İ. Şiddet İçeren Suç Davranışı öngörülebilir mi? Erkek Mahkumlarda Yürütülen Bir Cezaevi Çalışması, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2011, 14:94-102.
13. Gökçearsan Çifci E. Kapkaç Suçundan Hüküm Giyenlerin, Sosyo-Demografik zellikleri, Sosyal Dışlanma Süreçleri, Suç ve Diğer Sapma Davranışlar Açıısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2008.
14. Murray J. Effects of Imprisonment on Families and Children of Prisoners. In: Liebling A, Maruna S (eds). *The Effects of Imprisonment*, Portland, Willan, 2005.
15. Fishman SH. Losing a Loved One to Incarceration: The Effect of Imprisonment on Family Members, *The Personnel and Guidance Journal*, 1981, 59(6):372-375.
16. Cobean SC, Power PW. The Role of the Family in the Rehabilitation of the Offender, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1978, 22(1):29-38.
17. Light R, Campbell B. Prisoners' Families: Still Forgotten Victims?, *Journal of Social Welfare and Family Law*, 2007, 28(3-4):297-308.
18. Schwartz MC, Weintraub JF. The Prisoner's Wife: A Study in Crisis, *Federal Probation Journal*, 1974, 38:20.

19. Woodward R. Families of prisoners: Literature review on issues and difficulties, Australian Government Department of Family and Community Services, Report No: 10, 2003.
20. Gabel K, Johnston D. *Children of Incarcerated Parents*. Lexington Books, 1995: 1-336.
21. Morris P. *Prisoners and Their Families*. London, Hart Pub. Co, 1965.
22. Schneller DP. Prisoners' Families: A Study of Some Social and Psychological Effects of Incarceration on the Families of Negro Prisoners, *Criminology*, 1975, 12(4):402-412.
23. Lowenstein A. Temporary Single Parenthood - The Case of Prisoners' Families, *Family Relations*, 1986, 35(1):79-85.
24. Greene S, Haney C, Hurtado A. Cycles of Pain: Risk Factors in the Lives of Incarcerated Mothers and Their Children, *The Prison Journal*, 2000, 80(1):3-23.
25. Poehlmann J. Representations of Attachment Relationships in Children of Incarcerated Mothers, *Child Development*, 2005, 76(3):679-696.
26. Murray J, Farrington DP. Evidence-Based Programs for Children of Prisoners, *Criminology & Public Policy*, 2006, 5(4):721-735.
27. Markson L, Lamb ME, Lösel F. The impact of contextual family risks on prisoners' children's behavioural outcomes and the potential protective role of family functioning moderators, *European Journal of Developmental Psychology*, 2015, doi: 10.1080/17405629.2015.1050374.
28. Breaking the Cycle of Despair: Children of Incarcerated Mothers, Women's Prison Association, New York City, 1996.
29. Sack WH. Children of Imprisoned Fathers, *Psychiatry*, 1977, 40(2):163-174.
30. Nesmith A, Ruhland E. Children of incarcerated parents: Challenges and resiliency, in their own words, *Children and Youth Services Review*, 2008, 30(10):1119-1130.

31. Sack WH, Seidler J, Thomas S. The Children of Imprisoned Parents: A Psychosocial Exploration, *American Journal of Orthopsychiatry*, 1976, 46(4):618-628.
32. Parke R, Clarke-Stewart KA. Effects of Parental Incarceration on Young Children, "From Prison to Home" Conference, 2002.
33. Lowenstein A. Coping with Stress: The Case of Prisoner's Wives, *Journal of Marriage and The Family*, 1984, 46(3):699-708.
34. Bouregba A. De la Rupture au Maintien des Liens. In: Michaud M (ed). *Enfants, Parents, Prison*, Fondation de France, 1992.
35. Blanco M. Comment Aider un Parent Détenu et Son Enfant. In: Michaud M (ed). *Enfants, Parents, Prison*, Fondation de France, 1992.
36. Breen J. The Ripple Effects of Imprisonment on Prisoners' Families, *Working Notes*, 2008, (57):19-24.
37. Grimshaw R, King J. Unlocking the Doors to Information: An assessment of information resources and support materials for families and friends of prisoners and for professionals working with them, in the UK, Europe, USA, and other English- speaking countries, Action for Prisoners' Families, London, 2002.
38. Bakker LJ, Morris BA, Janus LM. Hidden victims of crime, *Social Work*, 1978, 23(2):143-148.
39. VandenBos GR (ed). *APA Dictionary of Psychology*, 2nd ed. American Psychological Association, 2015.
40. Hennebel LC, Fowler V, Costall P. Supporting Families of Drug-Dependent Offenders, European Network of Drug Services in Prison (ENDSP) and Cranstoun Drug Services, London, 2002.
41. Comfort ML. In The Tube At San Quentin: The "Secondary Prisonization" of Women Visiting Inmates, *Journal of Contemporary Ethnography*, 2003, 32(1):77-107.

42. Hagan J, Dinovitzer R. Collateral Consequences of Imprisonment for Children, Communities, and Prisoners, *Crime and Justice*, 1999, 26:121-162.
43. Doing it hard. A study of the needs of children and families of prisoners in Victoria, Victorian Association for the Care and Resettlement of Offenders (VACRO), Australia, 2000.
44. Christensen E. Imprisoned Parents and their Families: What Can We Do to Minimise Harmful Effects to Children?, *Journal of Child Centred Practice*, 2001, 84-85.
45. Codd HL. *In the Shadow of Prison: Families, Imprisonment and Criminal Justice*, Devon, Willan Publishing, 2008.
46. A Report into Children of Imprisoned Parents, Legislative Council, Parliament of New South Wales Standing Committee on Social Issues, Report No: 12, Australia, 1997.
47. Paternoster R, Iovanni L. The Labeling Perspective and Delinquency: An Elaboration of the Theory and an Assessment of the Evidence, *Justice Quarterly*, 1989, 6(3):359-394.
48. Dinler V, İçli T. Suç ve Yoksulluk Etkiselliği: Isparta Cezaevi Örneği, Uluslararası Davraz Kongresi, 2009, Kongre Bildiri Özetleri Kitabı: 2469-2486.
49. Reiman JH. *The Rich Get Richer and the Poor Get Prison: Ideology, Class, and Criminal Justice*, 6th ed. Allyn & Bacon, 2000.
50. Baykara Acar Y. *İstisnai Öyküler: Cinsel Suçtan Hükümlü Çocukların Yaşam Öyküleri*. Ankara, Maya Akademi, 2011.
51. Akgün R. Kadın Hükümlülerin Ceza İnfaz Kurumunda Yaşadıkları Sorunlar ve Başa Çıkma Tarzlarının Belirlenmesi: Eskişehir Çifteler Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2012.
52. Christian J, Mellow J, Thomas S. Social and economic implications of family connections to prisoners, *Journal of Criminal Justice*, 2006, 34(4):443-452.

53. Fishman LT. *Women at the Wall: A Study of Prisoners' Wives Doing Time on the Outside*. Albany, State University of New York Press, 1990.
54. LeBlanc AN. Prison is a member of their family, *New York Times, Sunday Magazine*, 2003:28-35.
55. Davis A. Men's imprisonment: the financial cost to women and children. In: Shaw R (ed). *Prisoners' Children: What are the issues?*, London, Routledge, 1992:74-85.
56. DeFina RH, Hannon L. The Impact of Adult Incarceration on Child Poverty: A County-Level Analysis, 1995-2007, *The Prison Journal*, 2010.
57. Arditti JA, Lambert-Shute J, Joest K. Saturday Morning at the Jail: Implications of Incarceration for Families and Children, *Family Relations*, 2003, 52(3):195-204.
58. Smith R, Grimshaw R, Romeo R, Knapp M. Poverty and disadvantage among prisoners' families, Joseph Rowntree Foundation, York, 2007.
59. Dixey R, Woodall J. The significance of "the visit" in an English category-B prison: views from prisoners, prisoners' families and prison staff, *Community, Work & Family*, 2012, 15(1):29-47.
60. Braman DS. *Doing Time on the Outside: Incarceration Family Life in Urban America*. University of Michigan Press, 2004.
61. Comfort ML. 'Papa's House': The Prison as Domestic and Social Satellite, *Ethnography*, 2002, 3(4):467-499.
62. Brooks-Gordon B, Bainham A. Prisoners' Families and the Regulation of Contact, *Journal of Social Welfare and Family Law*, 2004, 26(3):263-280.
63. Rosen DM. Mass Imprisonment and the Family: A Legal Perspective, *Marriage & Family Review*, 2002, 32(3/4):63-82.
64. Boswell G. Imprisoned Fathers: The Children's View, *The Howard Journal of Criminal Justice*, 2002, 41(1):14-26.

65. Pardeck JT, Yuen FKO. *Family health: A holistic approach to social work practice*. Westport, Auburn House, 1999.
66. Girgis S, George R, Anderson RT. What is marriage?, *Harvard Journal of Law and Public Policy*, 2010, 34(1):245-287.
67. Symons D. *The evolution of human sexuality*. New York, Oxford University Press, 1979.
68. Hobbs Jr DF. Parenthood as Crisis: A Third Study, *Journal of Marriage and the Family*, 1965, 27(3):367-372.
69. Kemp B, Cheron M-C. The Effects of Separation on Marital Relationships of Prisoners and Their Wives, Department of Corrective Services, Report No: 2, 1982.
70. Kemp B. Imprisonment and Family Separation: A Literature Review, Department of Corrective Services, Report No: 2, 1980.
71. Carlson BE, Cervera N. *Inmates and Their Wives: Incarceration and Family Life*. Westport, Greenwood, 1992.
72. Grinstead OA, Zack B, Faigeles B. Collaborative Research to Prevent HIV among Male Prison Inmates and Their Female Partners, *Health Education & Behavior*, 1999, 26(2):225-238.
73. Comfort M, Grinstead O, McCartney K, Bourgois P, Knight K. "You Can't Do Nothing in This Damn Place": Sex and Intimacy Among Couples With an Incarcerated Male Partner, *The Journal of Sex Research*, 2005, 42(1):3-12.
74. Western B. *Incarceration, Marriage, and Family Life*. Russell Sage Foundation, 2004.
75. Cavan RS, Zemans ES. Marital Relationships of Prisoners in Twenty-Eight Countries, *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 1958, 49(2):133-139.

76. Hopper CB. *Sex in Prison: The Mississippi Experiment with Conjugal Visiting*. Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1969.
77. Ergen E. 3 Yılda 2 Pembe Oda Bebeği, Yeni Asır Gazetesi, 2016. <http://www.yeniasir.com.tr/yasam/2016/02/15/3-yilda-2-pembe-oda-bebegi>. 7 Nisan 2016.
78. Zemans E, Cavan RS. Marital Relationships of Prisoners, *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 1958, 49(1):50-57.
79. Hürriyet Haber. “Pembe oda” cinayetini anlattı. 2015. <http://www.hurriyet.com.tr/pembe-oda-cinayetini-anlatti-29551231>. 8 Nisan 2016.
80. Wilson JW. *The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass, and Public Policy*. Chicago, University of Chicago, 1987.
81. Nurse A. *Fatherhood Arrested: Parenting from within the Juvenile Justice System*. Nashville, Vanderbilt University Press, 2002.
82. Edin K, Nelson TJ, Paranal R. Fatherhood and Incarceration as Potential Turning Points in the Criminal Careers of Unskilled Men. In: Patillo M, Weiman D, Western B, (eds). *Imprisoning America: The Social Effects of Mass Incarceration*. New York, Russell Sage Foundation, 2004:46-75.
83. Showalter D, Jones CW. Marital and Family Counseling in Prisons, *Social Work*, 1980, 224-228.
84. Sacks JG. The Social and Economic Adjustment of the Families of a Selected Group of Imprisoned Felons, Unpublished Master’s Thesis, Washington, DC: American Catholic University, 1938.
85. Blackwell JE. The Effects of Involuntary Separation on Selected Families of Men Committed to Prison from Spokane County, Unpublished Dissertation, Washington: State College of Washington, 1959.
86. Zalba SR, Tandy LM, Nesbit CE. *Women Prisoners and Their Families*. Los Angeles, Delmar Publishing Company, 1964.

87. Anderson N. When Father Goes to Gaol, Victorian Council of Social Service, Melbourne, 1965.
88. Myers T. Corroboration of Self-Reported Alcohol Consumption - A Comparison of the Accounts of a Group of Male Prisoners and Those of Their Wives/Cohabitees, *Alcohol and Alcoholism*, 1983, 18(1):67-74.
89. Codd H. The Effects of Imprisonment on the Families of Older Offenders, British Criminology Conference, Belfast, 1997, 15-18.
90. Caddle D, Crisp D. Mothers in Prison, Research and Statistics Directorate, Home Office Research Findings No. 38, Croydon, 1997.
91. Western B, McLanahan S. Fathers Behind Bars: The Impact of Incarceration on Family Formation, Center for Research on Child Wellbeing, Report No: 00-08, New Jersey, 2000:1-20.
92. Brown K. A Prisoner in the Family, *Criminal Justice Matters*, 2002, 50(1):20-21.
93. Levenson J, Tewksbury R. Collateral Damage: Family Members of Registered Sex Offenders, *American Journal of Criminal Justice*, 2009, 34(1):54-68.
94. Visher CA. Incarcerated Fathers: Pathways From Prison to Home, *Criminal Justice Policy Review*, 2011.
95. Arslan Y. Kan Davası, İntihar ve Cezaevi Vakalarının Yol Açtığı Okul Hayatındaki Başarısızlığa İlişkin Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi (Batman Merkez Örneği), *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015, 3(10):272-284.
96. Özbesler C, Bulut I. Sosyal Hizmette Genelci Yaklaşım ve Ekolojik Perspektif. İçinde: *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*. Ankara, Maya Akademi, 2013:97-107.
97. Code of ethics of the National Association of Social Workers, National Association of Social Workers, Washington, 2000.

98. Maschi T, Killian ML. The Evolution of Forensic Social Work in the United States: Implications for 21st Century Practice, *Journal of Forensic Social Work*, 2011, 1(1):8-36.
99. Özbesler C, Duyan V. Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet, *Eğitim ve Bilim*, 2009, 34(154):17-25.
100. Soytürk S. Hükümlü ve Tutukluların Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Karaman M Tipi Kapalı-Açık Cezaevi Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2013.
101. Brownell P, Roberts AR. A Century of Social Work in Criminal Justice and Correctional Settings, *Journal of Offender Rehabilitation*, 2002, 35(2):1-17.
102. Sheehan R. Forensic Social Work: A Distinctive Framework for Intervention, *Social Work in Mental Health*, 2012, 10(5):409-425.
103. Young DS. Social Workers' Perspectives on Effective Practice in Criminal Justice Settings, *Journal of Forensic Social Work*, 2014, 4(2):104-122.
104. Scheyett A, Pettus-Davis C, McCarter S, Brigham R. Social Work and Criminal Justice: Are We Meeting in the Field?, *Journal of Teaching in Social Work*, 2012, 32(4):438-450.
105. Report from the Committee on Objectives and Strategies, National Association of Social Workers, New York, 1973.
106. Svensson K. Social Work in the Criminal Justice System: An Ambiguous Exercise of Caring Power, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 2003, 4(1):84-100.
107. Studt E. *Education for social workers in the correctional field*, Vol. 5. Council on Social Work Education, New York, 1959.
108. Whitaker T, Arrington P. Social Workers at Work, National Association of Social Workers, Washington DC, 2008.

109. Silver MS, Burack OR. The Benefits of Forensic Social Work in Immigration Law Practice, *Journal of Immigrant & Refugee Services*, 2005, 3(3-4):29-42.
110. Maschi T, Killian ML. Visualizing Forensic Social Work and Collaborative Practice: A Social Justice Systems Approach. In: Maschi T, Bradley C, Ward K (eds). *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Settings*. New York, Springer Publishing Company, 2009:21-34.
111. Brennan TP, Gedrich AE, Jacoby SE, Tardy MJ, Tyson McCrea K. Forensic Social Work: Practice and Vision, *Social Casework*, 1986, 67(6):340-350.
112. Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkif Evlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük, T. C. Resmi Gazete, 1967. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/um_cezatuzuk.pdf. 14 Nisan 2016.
113. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, T. C. Resmi Gazete, 2006. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060406-1.htm>. 14 Nisan 2016.
114. Guin CC, Noble DN, Merrill TS. From Misery to Mission: Forensic Social Workers on Multidisciplinary Mitigation Teams, *Social Work*, 2003, 48(3):362-371.
115. Sanford R, Foster J. Prisons as a Practice Setting. In: Maschi T, Bradley C, Ward K (eds). *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Settings*. New York, Springer Publishing Company, 2009:255-274.
116. Jou MK, Lazzaro LK. Collaborative Forensic Social Work With Refugees. In: Maschi T, Bradley C, Ward K (eds). *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Settings*. New York, Springer Publishing Company, 2009:337-348.
117. Maschi T, Bradley C, Ward K (eds). *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Settings*. New York, Springer Publishing Company, 2009.

118. Mele M. Assisting Female Victims of Intimate Partner Violence: The Role of Victim Advocates. In: Maschi T, Bradley C, Ward K (eds). *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Settings*. New York, Springer Publishing Company, 2009:95-106.
119. Ljungwald C, Svensson K. Crime Victims and the Social Services: Social Workers' Viewpoint, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 2007, 8(2):138-156.
120. Özkan Y, Kılıç E. Okul Sosyal Hizmet Uygulamalarında Ekolojik Yaklaşımın Önemi. İçinde: Işıkhan V (ed). *Sosyal Hizmet ve Toplumla Çalışma*. Ankara, Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği, 2014:74-81.
121. Richmond M. *Social Diagnosis*, New York, Russell Sage Foundation, 1917.
122. Pardeck JT. *Social Work Practice: An Ecological Approach*. Auburn House, 1996.
123. Zastrow C. *The Practice of Social Work*, 5th ed. California, Brooks/Cole Publishing Company, 1995.
124. Germain CB. Ecological Perspective in Casework Practice, *Social Casework*, 1973, 54(6):323-330.
125. Hartman A. To Think About Unthinkable, *Social Casework*, 1970, 51(8):467-474.
126. Siporin M. Ecological Systems Theory in Social Work, *Journal of Sociology and Social Welfare*, 1980, 7:507.
127. Berger RL, Federico RC, McBreen JT. *Human Behavior: A Perspective for the Helping Professions*, 3rd ed. New York, Longman, 1991.
128. Aktaş AM. Aile Terapisinde Sosyal Hizmet Yaklaşımı, *Aile ve Toplum*, 2004, 2(7).
129. Polat Uluocak G, Bulut I. Aile Terapilerinin Feminist Teori Açısından İncelenmesi, *Aile ve Toplum*, 2011, 7(24):9-24.

130. Gökler I. Sistem Yaklaşımı ve Sosyal-Ekolojik Yaklaşım Çerçevesinde Oluşturulan Kavramsal Model Temelinde Kronik Hastalığı Olan Çocuklar ve Ailelerinde Psikolojik Uyumun Yordanması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Uygulamalı / Klinik Psikoloji) Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2008.
131. Duyan V. *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*. Ankara, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, 2010.
132. Özkan Y, Kılıç E. Aile'nin Psiko-Sosyal Destek İhtiyacını Karşılama Yeni Bir Model Önerisi: Aile Sağlığı Merkezlerinde Aile Psiko-Sosyal Destek Birimi, *Sosyal Politika Çalışmaları*, 2013, 7(30):25-44.
133. Arditti J. Families and Incarceration: An Ecological Approach, *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 2005, 86(2):251-260.
134. Öner A. *Beyaz Yakalı Eşcinseller: İşyerinde Cinsel Yönelim Ayrımcılığı ve Mücadele Stratejileri*. İletişim Yayınları, 2015.
135. Glesne C. *Nitel Araştırmaya Giriş*, 4. Baskı. Ankara, Anı Yayınları, 2014.
136. Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri 2014, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, Rapor No: 4370, 2015.
137. Ulmer JT, Steffensmeier D. The age and crime relationship: Social variation, social explanations. In: Beaver KM, Barnes JC, Boutwell BB (eds). *The Nurture Versus Biosocial Debate in Criminology: On the Origins of Criminal Behavior and Criminality*. SAGE Publications, 2014:377-396.
138. Fert İ. Sosyal Politika ve Suç İlişkisi - Ülkemiz Suç Profili Açısından Bir Değerlendirme, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Doktora tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007.
139. Tomul E. Türkiye'de Ailenin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Eğitime Katılım Üzerinde Görelî Etkisi, *Eurasian Journal of Educational Research*, 2008, 30:153-168.

140. Lauer RH, Lauer JC. *Marriage and Family: The Quest for Intimacy*. McGraw-Hill Companies, 2004.
141. Cömertler N, Kar M. Türkiye’de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2007, 62(2):37-57.
142. Yüksel-Kaptanoğlu İ, Ergöçmen B. Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 2012, 15(2):128-161.
143. Early Marriage: A Harmful Traditional Practice, United Nations Children’s Fund (UNICEF), 2005.
144. Uskun E. Akraba Evlilikleri, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 2001.
145. Bacanlı H. Eş Tercihleri, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2001, 2(15):7-16.
146. Erbek E, Beştepe E, Akar H, Eradamlar N, Alpkan RL. Evlilik Uyumu, *Düşünen Adam*, 2005, 18(1):39-47.
147. Polat G. Madde Bağımlısı Ergenlerin Tedavi Sonrası Toplumla Yeniden Bütünleşme Deneyimleri ve Sosyal Sermaye Yaklaşımı Temelinde Sosyal Hizmet Müdahalesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2012.
148. Bianet. Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri. 2004. <http://bianet.org/bianet/cocuk/35699-yoksulluk-ve-cocuklar-uzerine-etkileri>. 28 Nisan 2016.
149. Phillips SD, Erkanli A, Keeler GP, Costello EJ, Angold A. Disentangling the Risks: Parent Criminal Justice Involvement and Children’s Exposure to Family Risks, *Criminology & Public Policy*, 2006, 5(4):677-702.
150. Türkiye Gündemi. İnfaz silahı pembe oda’dan girmiş. 2016. <http://www.turkiyegundemi.com/haber/infaz-silahi-pembe-odadan-girmis/40922>. 25 Nisan 2016.
151. Haines K. After-Care Services for Released Prisoners: A Review of the Literature, Home Office Research and Planning Unit, London, 1990.

152. McWilliams M. Women in Northern Ireland: An Overview. In: Hughes E (ed). *Culture and Politics in Northern Ireland*. London, Open University Press, 1990:81-100.

8. EKLER

EK-1. ETİK KURUL KARARI

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Şükran Kolay Çepni'nin Eşi Cezaevinde Olan Kadınların Yaşam Durumlarının Sosyal Hizmet Açısından İncelenmesi" adlı araştırması değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

ETİK KURUL KARARI

Oturum / Sıra No.	07/13
Karar Tarihi	09.12.2015
Karar No.	192

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

İMZA		
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	Başkan	
Doç. Dr. Musa AYGÜL	Başkan Yardımcısı	
Prof. Dr. Şükrü ÖZEN	Üye	
Prof. Dr. Ergün ERASLAN	Üye	
Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR	Üye	Katılmadı
Doç. Dr. Rıza GÖKLER	Üye	
Doç. Dr. Tekin AKDEMİR	Üye	
Doç. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM	Üye	Katılmadı

EK-2. İZİN YAZISI

Sayı : 20160108001

08.01.2016 Cuma

Konu : 15.12.2015 Tarih 75265783 – 78/9 Nolu Yazınız

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Rektörlüğü'ne

Üniversiteniz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Sayın Şükran Kolay'ın tez çalışması kapsamında Derneğimizde uygulamalı çalışmalar yapmasında kendilerine gerekli tüm yardımların ve ortak çalışmaların yapılacağını bilgilerinize sunarız.

İşbirliğimizin tüm mahkum ve mahkum aileleri için verimli olmasını dileriz.

Saygılarımızla

Necdet Yüksel

Genel Başkanı

Kader Mahkumları Derneği Genel Merkezi

Bizimkent ADM İşmerkezi 189 Ada No.2 (Onur Market yanı) Beylikdüzü - İstanbul
kadermahkumlariderneği@hotmail.com www.facebook.com/kmderneği www.kadermahkumlariderneği.com
Tel : 0212 873 67 00 – 0212 873 10 61 – 0212 873 10 71 Fax : 0212 872 30 20 GSM : 0507 286 35 50

EK-3. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Şükran KOLAY ÇEPNİ tarafından yürütülen "Eşi Cezaevinde Olan Kadınların Yaşam Durumlarının Sosyal Hizmet Bakış Açısı ile İncelenmesi" başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahibsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı; eşleri cezaevinde olan kadınların mevcut yaşamsal durumlarını ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunlarını ve ihtiyaçlarını tartışmaktır.
- Araştırmanın İçeriği: Araştırma, cezaevinde bulunan erkek hükümlülerin eşlerinin yaşam durumları, mevcut sorunlarını ve sosyal hizmet ihtiyaçlarına yönelik bilgi içermektedir.
- Araştırmanın Nedeni: () Bilimsel araştırma (X) Tez çalışması
- Araştırmanın Öngörülen Süresi: 6 ay
- Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: 15-30 kişi
- Araştırmanın Yapılacağı Yerler: İstanbul ve Ankara illeri.

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının

Adı-Soyadı:.....
İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı:Şükran KOLAY ÇEPNİ
İmzası:

EK-4. GÖRÜŞME REHBER FORMU

A- Kadının Evlenmeden Önceki Yaşamına Dair Sorular

1. Kendinizden bahsedebilir misiniz?
(Yaşınız, doğum yeriniz, eğitim durumunuz, çalışma yaşamınız, çocuk sahibi olup olmama durumunuz, varsa çocukların yaş ve cinsiyetleri, ne kadar süredir evli olduğunuz, şu anda yaşadığınız yer, kimlerle birlikte yaşamaktasınız, sosyal güvence durumunuz, göç deneyimi, aylık gelir durumunuz)
2. Çocukluğunuzu nasıl tanımlarsınız?
3. Çocukken aile ilişkileriniz nasıldı?
4. Aileniz ve kardeşleriniz şu anda neler yapıyorlar?
5. Çocukken geleceğe dair hayalleriniz ve beklentileriniz nelerdi?

B- Kadının Evlilik Süreci ve Eşi Cezaevine Girmeden Önceki Aile Yaşamına Dair Sorular

6. Eşinizle nasıl tanıştınız?
7. Evlilik süreciniz nasıl gelişti?
8. Eşiniz nasıl birisidir?
(Eğitim durumu, ailesi, mesleği, çalışma yaşamı, karakteri, daha önce suçla karşılaşmış mı?)
9. Eşiniz cezaevine girmeden önceki evlilik yaşamınıza dair neler söyleyebilirsiniz?
10. Eşinizin ailesi ile olan ilişkileriniz nasıl?
11. Eşinizin ve sizin ailenizde daha önce suçla karşılaşmış başka yakınlarınız var mı?

C- Kadının Eşinin Suça Sürüklenmesi ve Cezaevine Girmesi Sürecine Dair Sorular

12. Eşinizin cezaevine girmesine yol açan süreç nasıl gelişti?
(Olay nasıl oldu, eşi ne kadar süredir cezaevinde bulunuyor, toplam cezası, hangi cezaevinde olduğu, cezaevi türü, suçu)
13. Siz bu durumu ilk öğrendiğinizde nasıl tepki verdiniz?
14. Mahkeme süreci nasıl devam etti?
15. Bu süreçte hukuki destek aldınız mı?

16. Mahkeme sonucunu nasıl karşıladınız?

17. Aileleriniz ve çocuklarınız babalarının cezaevine girmesine ne tepki verdiler?

D- Kadının Eşi Cezaevine Girdikten Sonraki Yaşamına Dair Sorular

18. Eşiniz cezaevine girdikten sonra yaşamınızda neler değişti?

19. Çocuklarınız babalarının cezaevine girmesi sonrası yaşamlarında ne tür değişimler oldu?

20. Sizce eşinizin suça sürüklenmesinin asıl sebebi nelerdir?

21. Eşinizi ziyaret ediyor musunuz?

22. Bu ziyaretlerde zamanınızı nasıl geçiriyorsunuz?

23. Eşinizin ziyaret sürecinde size karşı tavrı nasıl oluyor?

24. Pembe oda uygulamasını kullanıyor musunuz?

25. Ziyaret harici eşinizle başka nasıl iletişim kuruyorsunuz?

26. Eşinize neler gönderiyorsunuz?

27. Eşinizi ziyaret eden kişiler kimlerdir?

28. Sizce cezaevinde olmak eşinizi nasıl etkiledi?

29. Eşinizi cezaevinde ziyaret etmenin ne tür zorlukları var?

30. Cezaevine ilk gittiğinizdeki hislerinizi nasıl tanımlarsınız?

31. Eşinizin cezaevinde yaşamı nasıl geçmekte?

32. Eşiniz cezaevine girdikten sonra karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

33. Sosyal yardım alıyor musunuz?

34. Bir kadın olarak eşiniz cezaevine girdikten sonra ne tür zorluklar karşılaştınız?

35. Bu süreçte sizce eşiniz mi daha mağdur siz mi?

36. Daha önce cezaevinde olan kişilere karşı bakışınız nasıldı?

37. Şu anda nasıl?

38. Sizce toplumda mahkûm yakınları hakkında neler düşünülüyor?

39. Bu süreçte en çok kimlerden destek gördünüz?

40. Sizce aldığınız destekler yeterli mi?

41. İhtiyaç duyduğunuz hizmetleri nasıl tanımlarsınız?

42. Geleceğe dair planlarınız nelerdir?

EK-5. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Şükran KOLAY ÇEPNİ
Doğum tarihi	: 30.01.1990
Doğum yeri	: Erdemli / MERSİN
Medeni hali	: Evli
Uyruğu	: T. C.
Adres	: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara
Tel	: 0 531 987 4803
Faks	: -
E-mail	: sukrankl@gmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Mehmet Adnan Özçelik Anadolu Lisesi / Mersin / 2008
Lisans	: Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngilizce Sosyoloji Bölümü / İstanbul / 2013
Yüksek lisans	: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programı
Doktora	: -
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: İngilizce - Çok İyi
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR	
Sosyal Hizmette Meslek Birliği Derneği	

